

6970

İ. Ü. SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİ TÜRK EDEBİYATI ANABİLİM DALI

-Yüksek Lisans Tezi-

KOCA RÂĞİB PAŞA DİVÂNI
(Araştırma ve Metin)

T-6970

Danışman: Prof. Dr. Kemal Yavuz

T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

Hüseyin Yorulmaz
Nr.582

İstanbul-1989

Ö N S Ö Z

Nedim ve Şeyh Galib'ten sonra on sekizinci yüzyılda klasik edebiyatımızın yetiştirdiği en kudretli şâirlerden birisinin de Râgıb Paşa olduğu edebiyat tarihçilerinin ortak görüşüdür. Siyâsî tarihçilere göre ise, aynı yüzyılda olduğu gibi önceki ve sonraki asırlarda Sadâret makamında bulunmuş meslekdaşları arasında idâre etme sanatını en iyi kullananlardan birisi de yine odur. Ayrıca hem şâir, hem düşünür ve hem de devlet adamlığı vasıflarını şahsında toplaması bakımından da Türk şiirinde diğer şâirlere nazaran farklı bir yeri vardır.

Vazife hayatına yirmi yaşlarında ufak bir memuriyetle başlayan Râgıb Paşa'nın Osmanlı devlet yönetiminde pâdişahlıktan sonra ikinci derecede önemli bir mevki olan Sadâret makamına yükselmesinde sanatçı şahsiyetinin çok büyük etkisi görülür. Mesleğinin ilk yıllarında görevli olarak gittiği yerlerin idarî âmirlerine yazdığı kaside ve eserlerine düşürdüğü tarih'lerle sanatçılığını ispatlamış ve memuriyetdeki basamakları her geçen gün bir daha yükselmiştir. Bu bakımdan yöneticilik sıfatıyla elde ettiği tecrübenin verdiği imkânlar da sanatçı kişiliğini beslemiştir.

Usta bir şâir olan Râgıb Paşa, aynı zamanda büyük bir kültür adamı ve üstün bir kumandandır. Bir meseleyi etraflı düşünmeden karar vermez ve doğru olarak verdiği karardan da asla geri dönmezdi. Devletin gücünü çok iyi bildiğinden düşman devletlerin savaşa çekme tuzaklarına hiç bir zaman düşmemiş, Sultan III. Mustafa'nın da harbe katılma kararında olmasına rağmen Koca Râgıb Paşa, pâdişahı idare ederek ısrarla savaştan uzak durmanın yollarını aramıştır. Ona göre kısa vâdede savaşa girmek, Osmanlı Devleti'nin askerî ve malî durumunun düşman devletler tarafından farkedileceğinden hiç de lehimize olan bir davranış olmayacaktır. Paşa'nın ölümünden sonra başlayan Osmanlı-Rus Savaşı'nın vardığı netice, büyük ve ileri görüşlü sadrâzamı haklı çıkaracak vaziyette gelişme göstermiştir. Bu da onun meselelere vâkıf büyük bir devlet adamı olduğunun şâhididir.

Siyâsî ve edebî cepheleriyle tarihimizde böylesine önemli bir yeri bulunan Koca Râgıb Paşa'nın atasözü ve vecize

türünden bir çok beyit ve mısraları hâfızalarımızda bulunmasına rağmen şiirleri toplu olarak latin harfleriyle maalesef bugüne kadar yayınlanmamış ve üzerinde derli toplu bir çalışma da yapılmamıştır. Bizi bu çalışmaya sevkeden asıl sebep budur. Türk şiirinde önemli bir yeri olan Râgıb Paşa'nın şiirlerini yeni harflerle yeni nesillere tanıtmak.. Osmanlı Devleti'nin geniş sınırları içerisinde İstanbul'dan Mısır'a, Aydın'dan Sayda'ya, Haleb'e, Şam'a kadar en büyük idâreci sıfatıyla gidip gördüğü bu yerlerde her renk ve meşrepten karşılaştığı insanların problemlerine tercüman olması ve kendisiyle kaynaştığı, hemhâl olduğu halkın diline açılması dolayısıyla Paşa'nın şiirinin edebiyatımızda farklı bir özelliği bulunmaktadır. İşte bu endişe onu Nâbî'nin açmış bulunduğu hikemiyat tarzı çılgırında ilerlemeye yönelmiştir. Daha önceki yıllarda meslekdaşları arasında bayağı rağbet gören Sebki Hindî akımının mazmunlarla dolu girift anlatımına iltifat etmemiş, sanatın inceliklerini de göz önünde bulundurarak yazdıklarının daha çok "hikmet" türünde olmasına dikkat etmiştir. Dostu şâir Haşmet'e: "Haşmet, öyle bir şiir söylemek isterim ki, ne benden evvel kimse söylemiş ne de benden sonra söylemek ihtimali olmuş olsun" demesi de bunu gösterir.

Araştırmalarımız neticesinde, Koca Râgıb Paşa Dîvânı'nın İstanbul kütüphanelerinde elli iki(52) yazma nüshasını bulabildik. Taşra kütüphaneleri de tarandığında bu sayının artacağından şüphemiz yoktur. Biz bu kadar nüsha arasından imkânlarımız ölçüsünde 1837 tarihinde basılmış matbû bir nüsha ile Süleymâniye, İstanbul Üniversitesi ve Râgıb Paşa Kütüphanelerinde bulunan dokuz(9) yazma nüsha üzerinde çalıştık. Bunca nüsha arasından tercih yaparken, nüshaların, Paşa'nın ölümü olan 1763 tarihine en yakın yıllarda yazılmış olmaları yanında, yazıların okunabilirliği, sayfaların düzeni, eksik sayfaların olmaması, gazellerin alfabetik sıralaması ve birbiri arasındaki bağ, ciltlerin sağlamlığı gibi özellikleri de dikkate alarak kendini hemen ele veren yanlış okumaların ve hatalı yazılışların yer aldığı yazma nüshaları bir tarafa bıraktık. Ama bu nüshalarda bulunan gazel, kaside, tarih, tahmis vs. sayılarını da elimizden geldiğince araştırarak kaydetmeye çalıştık. Bu konuda teknik bilgileri, ileriki sayfalarda Paşa'nın eserlerini ele aldığımız bölümde "Dîvânı"nın

IV

tanıtırken yeterince verdik. Koca Râgıb Paşa'nın öldüğü yıl olan 1763 tarihinde yazılmış Müstakim-zâde nüshasını asıl olarak ele alıp, diğer sekiz nüsha ile karşılaştırdıktan sonra aralarındaki farkı ortaya çıkardığımız bu çalışma, eksiksiz bir araştırma olmakla birlikte, diğer tüm nüshaların karşılaştırılması sonucu ortaya çıkacak yeni bir çalışma gerçekleştirilinceye kadar kendi alanındaki boşluğu dolduracağı kanaatindeyiz.

Çalışmamız boyunca yardımlarını hiç bir zaman esirgemeyen ve nihâyet tezimizi başından sonuna kadar okuma zahmetinde bulunan hocam Prof.Dr.Kemâl Yavuz 'a burada teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Hüseyin Yorulmaz

K ISALTMALAR

a.g.e	adı geçen eser
Ank.	Ankara
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
c.	cilt
H.	Hicrî
haz.	hazırlayan
HÜ	Hüsrev Paşa
İB	İbnü'l-emîn
İA	İslâm Ansiklopedisi
İst.	İstanbul
İst.Ün.Küt.	İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi
LA	Lala İsmail
mad.	madde
mak.	makale
M.	Milâdî
MÜ	Müstakim-zâde
nakl.	nakleden
nr.	numara
Öl.	Ölümü
RA	Râgıb Paşa
s.	sahife
Sül.Küt.	Süleymâniye Kütüphânesi
T SMA	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi
vr.	varak
v.b.	ve benzeri
v.s.	ve saire
YA	Yazma Bağışlar
YT	Yahya Tevfik Efendi

BİBLİYOGRAFYA

I

ARŞİV VESİKALARI

A. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Mühimme Defteri, nr.133,139,142,150,153,154,160

Nâme-i Hümâyûn Defteri, nr.7

Ali Emîrî Mahmûd I, nr.3517

Cevdet Askerî, nr.18338

Cevdet Dâhiliye, nr.9962

Cevdet Timar, nr.1395

B. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi

Muhallefât Defteri, nr.7172

Diğer Vesikalar, E.2266/2, E.10252

II

KAYNAKLAR

AHMED CÂVID, Zeyl-i hadîkatü'l-vüzerâ, Süleymâniye Kütüphanesi Yahya Tevfik Kitapları, nr.1568/3

AHMED NÜZHET, Münşeât-ı Râgıb, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, nr.3515

AHMED RESMÎ, Sefînetü'r-rüesâ, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, nr.2453

AHMED VÂSİF, Mehâsinü'l-âsâr ve hakâ'iku'l-ahbâr, c.I, İst.1219

HÂKİM, Hâkim Târîhi, (Haz. Fahriye Ülker) İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, nr.1973, c.II/1, İst.1973

İZZÎ SÜLEYMAN, İzzî Târîhi, c.II, İbrâhim Mütferrika Basım-evi, İst.1199

MUÂHEDÂT-I UMÛMİYE MECMÛASI, c.I, İst.1275

MUSTAFA NÛRİ PAŞA, Netâyicü'l-vukuât, (Haz. Neşet Çağatay) Ank. 1980

RÂMİZ, Tezkere-i şuarâ-i Râmiz, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, nr.91

RÂGİB PAŞA, Dîvân(matbû), Münşeâtıyla beraber, Süleymâniye Kütüphanesi, Zühdü Bey, nr.169, 1253

" " , Dîvân, Koca Râgıb Paşa Kütüphanesi, nr.1191, düzenleyen: Ahmed Nüzhet, 1181

" " , Dîvân, Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler, nr.157/6, düzenleyen: Ahmed Nüzhet, 1181

" " , Dîvân, Murad Molla Kütüphanesi, nr.1501, 1183

VII

- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, nr.1475, düzenleyen:Mehmed Nâzif, 1187
- " " , Dîvân, Beyazıd Devlet Kütüphanesi, nr.5663/1, düzenleyen: İbrahim b. Halil, 1196
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, nr.439/3, 1208
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, nr.281/2, 1213
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, nr.657/2, düzenleyen:Mustafa b.Hasan,1280
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Yazmalar, nr.3510/1, düzenleyen:Yahya Ziver,1235
- " " , Dîvân, Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler, nr.156/3 1298
- " " , Dîvân, Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler, nr.158
- " " , Dîvân, Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler, nr.159
- " " , Dîvân, Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler, nr.160
- " " , Dîvân, Ali Emîrî Efendi Manzum Eserler, nr.161
- " " , Dîvân, Hüsrev Paşa, Süleymâniye Kütüphanesi,nr. 533/2, 1203
- " " , Dîvân, Hüsrev Paşa, Süleymâniye Kütüphanesi,nr.534
- " " , Dîvân, Yahya Tevfik Efendi, Süleymâniye Kütüphanesi, nr.298
- " " , Dîvân, Selim Ağa Kütüphanesi, nr.916
- " " , Dîvân, Pertev Paşa, Süleymâniye Kütüphanesi,nr.398/2
- " " , Dîvân, Hâlet Efendi, Süleymâniye Kütüphanesi,nr.676
- " " , Dîvân, Hâfid Efendi, Süleymâniye Kütüphanesi,nr.344
- " " , Dîvân, Lala İsmail, Süleymâniye Kütüphanesi, nr. 598/2, düzenleyen:Aliyyü'z-Zineti, 1183
- " " , Dîvân, Yazma Bağışlar, Süleymâniye Kütüphanesi, nr. 1296, düzenleyen: Mehmed Şehâbeddin, 1205
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.32/1
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.565/2
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.1820
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.1901
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.2862

VIII

- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.2883/3
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.2913/1
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.3542/1
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.5494
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.5496
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.5500, düzenleyen: Bülbul Hâfız
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.5552
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.5759
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.949/2
- " " , Dîvân, Süleymâniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr.3060, düzenleyen: Müstakim-zâde Süleyman Sâdeddin, 1177
- " " , Dîvân, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine, nr.950
- " " , Dîvân, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine, nr.914, düzenleyen: Ahmed Nazif
- " " , Dîvân, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Emânet Hazinesi, nr.1463
- " " , Dîvân, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Yeni Yazılar, nr.637
- " " , Dîvân, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Emânet Hazinesi, nr.1468, düzenleyen: Hâfız Osman el-Eyyûbî, 1181
- " " , Dîvân, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Mehmed Reşad, nr.509, düzenleyen: Ziver Ahmed
- " " , Dîvân, Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine, nr.1088
- " " , Dîvân, Atatürk Kütüphanesi, Belediye Yazmaları, K/93, 1220
- " " , Dîvân, Atatürk Kütüphanesi, Muallim Cevdet Kataloğu, nr.97
- " " , Dîvân, Atatürk Kütüphanesi, Muallim Cevdet Kataloğu, nr. 242
- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İbnü'l-emîn Mahmûd Kemâl İnal, nr.2822

- " " , Dîvân, İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi, İbnü'l-emin Mahmûd Kemâl İnal, nr. 3515
- " " , Dîvân, Deniz Müzesi Arşivi, nr. 6678 (dolap no: 12)
düzenleyen: Süleyman b. Mehmed Müstakim, 1181
- " " , Dîvân, Deniz Müzesi Arşivi, nr. 5099 (dolap no: 3)
- ŞEMDÂNÎ-ZÂDE FİNDİKLİLİ SÜLEYMAN EFENDİ, Mürî't-tevârih, (Haz. M. Münir Aktepe, c. I-II, İst. 1976
- TELH İS MECMÛASI, Millet Kütüphânesi Edebiyat Kısmı, nr. 468

III

İNCELEME VE ARAŞTIRMALAR

- ABDULLAH SÜVEYDÎ, Hücec-i Kat'iyye, İst. 1988
- AHMED RİFAT, Lügât-ı Târihiyye ve Coğrafiyye, c. III, İst. 1299
- AHMED REFIK, Âlimler ve Sanatkârlar (Haz. Vâhit Çabuk), Ank. 1980
- " " , Râgıb Paşa Devrinde İstanbul Hayatı, Yeni Mecmua, c. II, İst. 1318
- ALTUNDAĞ ŞİNÂSİ, İslâm Ansiklopedisi "Osman III" mad. c. IX, İst. 1971
- BAB İNGER FRANZ, Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri, (Haz. Coşkun Üçok) Ank. 1982
- BANARLI NİHAD SÂMİ, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, İst. 1971
- BAYKAL BEKİR SİDKİ, İslâm Ansiklopedisi "Mustafa III" mad. c. VIII, İst. 1971
- " " " , İslâm Ansiklopedisi "Râgıb Paşa" mad. c. IX, İst. 1971
- BEYDİLLİ KEMAL, 1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı, İst. 1984
- " " , Büyük Friedrich ve Osmanlılar, XVIII. Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münâsebetleri, İst. 1985
- BURSALI MEHMED TÂHİR, Osmanlı Müellifleri, c. II/1, İst. 1338
- DANIŞMEND İSMAIL HÂMİ, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi, c. V, İst. 1971
- EV İRGEN MUSTAFA, Sadrâzam Râgıb Mehmed Paşa, İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi (Mezuniyet Tezi), nr. 1803, İst. 1950
- FAİK, Râgıb Paşa, Hazîne-i Fünûn, nr. 47, 48, 48, 50 11 Mayıs 1311
- FAİK REŞAD, Eslâf (Haz. Şemseddin Kutlu), c. II, İst. 1312
- GÖVSA ALÂADDİN, Meşhur Adamlar Ansiklopedisi, c. III, İst. 1935
- GÜLTEKİN TÜRKAY, Şâir Devlet Adamı Koca Râgıb Paşa, Diriliş Dergisi, Aralık 1979 sayı: 63, Ocak 1980 sayı: 64, Mayıs 1980 sayı: 68
- İNALCIK HALİL, İslam Ansiklopedisi "Reisülküttâb" mad. c. IX, İst. 1971

- İSMAIL HİKMET, Râgıb Paşa, Kanâ'at Kütüphanesi, İst.1933
" " , Koca Râgıb Paşa ve Fıtnat, Kanâ'at Kütüphanesi, İst.1933
İSTANBUL KÜTÜPHANELERİ TÜRKÇE YAZMA DİVÂNLAR KATALOĞU, c.III, İst.1965
İZGÖER AHMET ZEKİ, Tahkîk ve Tevfîk(Râgıb Mehmed Paşa), Yeniçağ Târîhi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, nr.299, İst.1988
KAPLAN MEHMET, İslâm Ansiklopedisi "Haşmet"mad. c.V/1, İst.1977
KARAHAN ABDÜLKÂDİR, İslâm Ansiklopedisi "Râgıb Paşa"mad. c.IX, " " , Türk Ansiklopedisi "Râgıb Mehmed Paşa"mad. c.XXVII, İst.1977
KÖPRÜLÜ MEHMED FUAD, XVIII.Asır Anadolu Türk Şâirleri, Dîvân Edebiyatı Antolojisi Serisi, İstanbul Tarihsiz
KRAMERS J.H., İslâm Ansiklopedisi "Mısır"mad. c.VIII, İst.1971
MEHMED SÜREYYA, Sicill-i Osmânî, c.II, İst.1308
MEHMED TEVFIK, Hazîne-i Letâif, İst.1302
MUALLİM NÂCÎ, Esâmî, İst. 1308
" " , Osmanlı Şâirleri(Haz. Cemal Kurnaz), Ank. 1986
MURAD URAZ, Râgıb Paşa, İst.1940
MUTLU İBRAHİM, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, "Râgıb Paşa Kütüphanesi 200 Yaşında", c.VII, İst.1963
MÜSTAKİM-ZÂDE SÜLEYMAN SÂDEDDİN, Tuhfe-i Hattâtîn,(Haz. İbnü'l-emin Mahmûd Kemal İnal), İst.1928
ŞEMSEDDİN SÂMÎ, Kâmusu'l-â'îlâm, c.III, İst. 1308
TANIŞIK İBRAHİM HİLMÎ, İstanbul Çeşmeleri, c.I, İst.1943
UZUNÇARŞILI İSMAIL HAKKÎ, İslâm Ansiklopedisi "Hamza Hamid Paşa"mad. cV/1, İst.1971
" " " " , Osmanlı Târîhi, c.IV /1, IV /2, Ank.1975-83
YÜKSEL SEDİT, Koca Râgıb Paşa'nın Bilinmeyen Gazelleri, Türko-
loji Dergisi, c. IV, sayı:1, Ank.1974

112 ref.

İ Ç İ N D E K İ L E R

Önsöz.....	II
Kısaltmalar.....	V
Bibliyografya.....	VI
İçindekiler.....	XI

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI VE ŞAHSİYETİ

Doğumu ve Memuriyette İlk Yılları.....	2
Diplomatik İlişkileri.....	3
Sadâret Mektupçuluğu.....	6
Reisü'l-küttâblığı.....	8
Valiliği.....	11
Sadrâzamlığı.....	14
Vefâtı.....	20
İdârî Kabiliyeti.....	20
Karakteri ve Yüksek Ahlâkı.....	24

İKİNCİ BÖLÜM

SANATI VE ESERLERİ

Sanata Olan Düşkünlüğü.....	30
Hikemiyat Tarzının Üstâdı.....	31
Dilinin Sadeliği.....	34
Etkilendiği Türk ve Acem Şâirleri.....	36
Etkilediği Şâirler.....	40
Eserleri.....	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

Kaside Der-Sitâyiş-i Vali-i Bağdad Ahmed Paşa...	54
Ramazâniyye Der-Sitâyiş-i Vali-i Bağdad Ahmed Paşa	57
Tahmis-i Diğer Berây-ı Vali-i Bağdad Ahmed Paşa.	60
Tahmis-i Diğer Gazel-i Şevket.....	61
Tahmis-i Diğer Gazel-i Şevket.....	62
Tahmis-i Berây-ı Gazel-i Sâ'ib.....	63
Tahmis-i Gazel-i Nâbî Efendi.....	63
Tahmis-i Gazel-i Diğer-i Nâbî.....	64
Tarih-i Müfti-i Şeyhülislam Es'ad Efendi.....	65
Tarih-i Câmii-i Hekimbaşı-zâde Ali Paşa.....	66
Tarih-i Otağ-ı Ali Paşa.....	67
Berây-ı Feth-i Kal'a-i Belgrad.....	68

Tarih-i Velâdet-i Hibetullah Sultan.....	68
Tarih-i Fetevâ-yı Çelebî-zâde Âsım Efendi.....	69
Tarih-i Câmii-i Şerif Der-Üsküdar.....	70
Tarih-i Velâdet-i Şah Sultan.....	70
Gazeliyyât.....	72
Rubâiyyât.....	165
Ebyât.....	166
SEÇME LÜGAT.....	167
INDEX.....	181

BİRİNCİ BÖLÜM

HAYATI VE ŞAHSIYETİ

H A Y A T I V E Ş A H S İ Y E T İ

Doğumu ve Memûriyette İlk Yılları

Osmanlı'nın XVIII. asırda yetiştirdiği Sadrâzamlık makamına kadar yükselmiş en büyük devlet adamlarından ve aynı zamanda usta bir şâir ve tarihçi olarak da temâyüz etmiş olan Râgıb Paşa, 1699(h. 1110)da İstanbul'da doğmuştur.⁽¹⁾ Asıl adı Mehmed'dir.⁽²⁾ Şiirlerinde kullandığı "Râgıb" mahlasıyla tanındığından bu isimle şöhret bulmuştur.⁽³⁾ Babası Defterhâne kâtiplerinden Şevkî Mehmed Efendi'dir.⁽⁴⁾

Yetiştirdiği çevre ve şartlar itibariyle çok şanslı bir muhitte dünyaya gelen Mehmed'in küçük yaştan beri tahsil ve terbiyesine ihtimam gösterilmiş, keskin zekâsı ve parlak istidâdı ile kısa zamanda bir ilerleme kaydederek dikkatleri üzerinde toplamasını bilmiş ve babasının da yardımıyla Defterhâne Kalemî'ne devam etmeye başlamıştır.⁽⁵⁾ Bilgi, üstün yetenek ve çalışkanlığı ile akranları arasında kısa zamanda kendini gösteren Râgıb Paşa,⁽⁶⁾ Defterhâne Kalemî'ndeki vazifesiyle işlerin inceliğine kolayca nüfûz ederek birden ön plana çıkmıştır. Mesleğinde varlığını ispatlamasıyla bir müddet sonra Dîvân-ı Hümayûn Kâtipliği makamında kendisini bulur.⁽⁷⁾ Bu arada Osmanlı ilim ve sanat adamlarında eskiden beri bir gelenek halinde devam eden ilim dili Arapça ve edebiyat dili Farsça'yı öğrenenler kervanına genç yaşında o da katılır.⁽⁸⁾ Ayrıca Büyük Ayaşofya Medresesi'nde Yusuf Efendi'den sülûs ve nesih yazıları üzerine hat dersi de almaya başlar.⁽⁹⁾ Yine aynı yıllarda Türk-

(1) Resmî Ahmed Efendi, Sefînetü'r-rüesâ, İstanbul Üniversitesi Türkçe Yazmalar, nr. 2453, vr. 52/a// Ahmed Câvid, Zeyl-i hadîkatü'l-vüzerâ, Sül. Küt. Yahya Tefvik Kit.nr.1568/3, vr. 124/b

(2) Râmiz, Tezkere-i Şu'arâ-i Râmiz, Sül. Küt. Yahya Tefvik Kit. nr. 91, s. 103

(3) Mutlu, İbrahim, "Râgıb Paşa Kütüphanesi 200 Yaşında", Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, c. XII, s. 2, İst. 1963

(4) Resmî, a.g.e. vr. 52/a// Râmiz, a.g.e. s. 103. Bazı kaynaklarda Râgıb Paşa'nın babasının ismi Mustafa olarak geçmektedir.

(Câvid, a.g.e. vr. 124/b// İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, c. IV/2, s. 368, Ank. 1983)

(5) Baykal, Bekir Sıdkı, İslam Ansiklopedisi, c. IX, s. 594, İst. 1973

(6) Resmî, vr. 52/a// Câvid, vr. 124/b

(7) Müstakîm-zâde Süleyman Sadeddin, Tuhfe-i Hattâtîn, s. 499, İst. 1928

(8) Mutlu, a.g. makâle, s. 2

(9) Müstakîm-zâde, a.g.e. s. 440

çe'de Nâbî, Farsça'da Sâib-i Tebrîzî ve Şevket-i Buhârî gibi kendi dillerini çok iyi kullanan üstâd şâirlerin şiirlerini okumaya ve onlara nazîreler yazmaya başlamıştır. (10)

Râgıb Mehmed Paşa'nın memûriyetde yükselen merdiven basamaklarının temelini teşkil eden Defterhâne Kalemî ve Dîvân-ı Hümâyûn'da elde ettiği bilgi ve tecrübe, onun yirmi beş yaşında idârî bir vazifeye getirilmesine sebep olur. 17-22(h. 1134)de başlayan İran savaşları esnâsında fethedilen yerlerin tahrîri için Defterhâne tarafından bir yıl sonra Revan Valisi Ârifî Ahmed Paşa'nın maiyyetinde onun mektupçuluğuna atanır. (11) Kısa bir süre sonra Köprülü-zâde Abdullah Paşa'nın Tebrîz seraskerliğine getirilmesiyle birlikte Râgıb Paşa da Ordu-yı Hümâyûn reisiğine yükselir. (12) Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan Mühimme Defterlerinden öğrendiğimize göre Râgıb Paşa bu görevdeyken İran ile yapılan sulh görüşmelerinde kâtip olarak hazır bulunur. (13) Giriştiği her işte rüşdünü ispatlayan Paşa, sonra İran Seraskeri Hekimoğlu Ali Paşa maiyyetinde mühimme kâtibi (14) ve Defteremini vekili olarak vazife alır. (15) 1724 senesinde Revan Defterdarlığına getirilir. Bir yıl kadar bu görevde kalan Râgıb Paşa, Cizye Muhasebecisi olarak İstanbul'a dönmüşse de, hemen arkasından Hemedan eyâleti timar ve zeâmetlerinin yeniden düzenlenmesine ve dağıtılmasına memûr edilerek Bağdad valisi ve İran seraskeri Ahmed Paşa maiyyetine Defteremini ve Reisü'l-küttâb vekili olarak gönderilir. (16)

Diplomatik İlişkileri

Her geçen yıl kendisini bir üst makamda terfi etmiş olarak bulan Ragıb Paşa 1730(h. 1143) yılında Kapıkulu süvâri ile saray ağalarının maaş defterlerinin kontrol edildiği bir kalem olan Süvâri Mukâbelesi pâyesiyle Bağdad Defterdarlığına tayin edilir. (17) Burada kaldığı süre zarfında ilim, edebiyat

(10) Mutlu, a.g. makâle, s. 2
(11) Câvid, a.g.e. vr. 124/b
(12) Resmî, a.g.e. vr.52/a
(13) Başbakanlık Osmanlı Arşivi,Mühimme Defteri,nr.133,s.276-287
(14) BOA, Cevdet Askerî, nr.18338, s.1140
(15) Resmî, a.g.e. vr.52/a// Câvid, a.g.e. vr.124/b
(16) BOA, Cevdet Timar, nr.1395
(17) Resmî, a.g.e. vr.52/a// Câvid, a.g.e. vr.124/b

ve devlet idâresi işlerinde gösterdiği bilgi ve ustalıklar sâyesinde, Bağdad valisi Ahmed Paşa'nın dikkatini çekerek yakın ilgi ve güvenini kazanır. "Kelîmüm hâmemin i'câzıdır ahbâb u a'dâya" diyen Râgıb Paşa, "Değildim senden özge kimsenin med-dâhı hem olmam" dediği Bağdad valisi için kaleme aldığı kasidesini:

İde pâyende tâbende hemîşe i'tidâl üzre
Mizâc-ı devlet ü ikbâlini te'yid-i Rabbânî

beytiyle bitirir. Ahmed Paşa, kendisine ithaf ettiği bu kaside dolayısıyla Râgıb Efendi'ye yirmi bin kuruş⁽¹⁸⁾ kadar çok yüksek bir para bağıışı yaptığı gibi o tarihlerde Osmanlılar'la savaşmakta olan Nâdir Şah ile giriştiği müzâkerelerde gösterdiği yararlıklardan ötürü de defterdârını murahhas olarak İran hükümdârı nezdine gönderir.⁽¹⁹⁾ Bu arada öteden beri elde ettiği meslekî becerisi, artan bilgi ve kültürü sâyesinde işleri çok iyi idâre ederek siyâsî yönden de bilgi ve tecrübesini artırır. Kısa bir süre sonra Nâdir Şâh, Bağdad'ı muhasara altına alır ve Vali Ahmed Paşa'dan şehrin teslimini ister. Şâhı oyalamak isteyen Ahmed Paşa da bir kaç gün düşünmek üzere kendisine mü-sâde edilmesi hususunda Râgıb Paşa ile yardımcılardan Mehmed Ağa'yı görevlendirir. Nitekim bu süre zarfında Erzurum Valisi sâbık vezîrâzam Topal Osman Paşa kumandasındaki Osmanlı Ordusu düşmek üzere olan Bağdad'ın indâdına yetişir.⁽²⁰⁾ Temmuz 1733/7 Safer 1146) Bağdad'ın, Nâdir Şâh'ın askerlerinden kurtarılmasında İran tarafını oyalamak sûretiyle Osmanlı kuvvetlerinin bir an evvel yardıma yetişmelerini sağlayan Râgıb Paşa ile Mehmed Ağa'nın diplomatik taktikleri, şehrin acem ordularınca kuşatılmasına fırsat verilmemesi hususunda önemli bir başarı olmuştur.

Bağdad'ın, İran muhasarasından kurtarılması üzerine İstanbul'a çağrılan Râgıb Paşa, Nisan 1734(h. Zilkâde 1146)de Maliye Tezkireciliği'ne getirilir.⁽²¹⁾ Bu görevde az bir müddet kaldıktan sonra akabinde, Erzurum Seraskeri olan eski Bağdad Valisi Ahmed Paşa maiyyetine Ordu Defterdârı olur ve Reisü'l-küttâb Vekilliği'ne atanır.(1735/h. 1148) Bu önemli iki görevi uhdesine aldıktan sonra aynı sene içerisinde İstanbul'a dönerek ikinci

(18) Ahmed Vâsıf, Mehâsînü'l-âsâr ve hakâikü'l-ahbâr, I, s.222, İst. 1219

(19) Baykal, IX, s.594

(20) BOA, Mühimme Defteri, nr.139, s.288, 310, 318

(21) Ahmed Nüzhet, Münşeât-ı Râgıb, İst. Ün. Küt. 3515, vr.3/a

defa Cizye Muhasebeciliği'ne getirilir.⁽²²⁾ Bu memûriyet uhdesinde kalmak şartıyla Haziran 1736(h. Safer 1149)da Ordu-yı Hümâyûn ile Rus Seferi'ne hareket ettiyse de bu sırada İstanbul'a gelen İran elçileri ile görüşmeleri yürütmek üzere Pâdişâhın bir fermânıyla acele payitahta çağrılır.⁽²³⁾ Bunun üzerine ordudan ayrılarak Ramazan ayında(16 Ağustos) yola çıkan Râgıb Paşa bir hafta sonra İstanbul'a gelir.(23 Ağustos 1736/15 Ramazan 1149)⁽²⁴⁾ İstanbul'a geldikten sonra önce Osmanlı devlet ricâli ile yapılan iki görüşmeye, daha sonra ise İran elçileri ile akdedilen müzâkerelere iştirâk eder. Her iki devlet arasında yapılan müzâkerelerin esasını İranlıların ileri sürdükleri şu teklifler meydana getiriyordu:

- 1- İran hacıları için bir mîrû'l-hâc tâyini,
- 2- Câferî mezhebinin beşinci mezhep olarak kabûlü ve Kâbe'de bu mezhebe bir rûknün tahsîsi,
- 3- Her iki devletin İstanbul ve İsfahan'da birer şehbender bulundurması,
- 4- İki taraf esirlerinin serbest bırakılması.⁽²⁵⁾

Osmanlı ve İran heyetleri arasında münâkaşalarla dolu sekiz toplantı yapılmıştır.⁽²⁶⁾ Nihâyet 24 Eylül 1736(18 Cemâziyelevvel 1149) tarihindeki son toplantıda bir ahidnâme düzenlenerek yapılan müzâkereler şu esaslara bağlanır:

1- İran hacıları Lahsâ ve Necef yolu ile hacca gittikleri senelerde İran ümerâsından bir kimse "Mîrû'l-hâc" ünvanıyla tayin edilecek. Şam yoluyla gidecek olurlarsa, mîrû'l-hâc tayini yerine bir başka isim kullanılacak.

2- İki devlet payitahtlarındaki şehbenderler "Mîrâlem" rütbesinde olacaklar ve üç senede bir değiştirilecekler.

3- İran esirleri serbest bırakılacak. Alınıp satılmayacak. Vatandaşlarına dönme husûsunda avdetlerine karışılmayacak.

Bunlara ilâve olarak da iki devlet arasındaki hudud meselesinin Sultan IV.Murad zamanındaki gibi olacağı belirtilmektedir. Ayrıca İran halkı akâidde ehl-i sünnete tâbi olacak. İran hacılarına dostça davranılacak. Mallarından Osmanlı kanunlarına göre vergi alınacak. Osmanlı topraklarından İran'a, i-

(22) Uzunçarşılı, a.g.e. IV/2, s.387

(23) BOA, Mühimme Defteri, nr.142, s.96(1149 tarihli ferman)

(24) BOA, Mühimme Defteri, nr.142, s.38

(25) BOA, Mühimme Defteri, nr.142, s.21-22

(26) BOA, Mühimme Defteri, nr.142, s.41-69

ran'dan da Osmanlı topraklarına kaçanlar himâye edilmeyecekler. (27)

Osmanlı ulemâsı, Câferî mezhebinin beşinci mezhep olması ve Kâbe'de bu mezhebe bir rûkn tahsîsi maddesini kabulde mahzurlar ileri sürerek bu teklife yanaşmamıştır. (28) Bu hususta İranlı âlimlerin fikirlerinden de istifâde edilmesi düşünülmüş ve İran'a iki Osmanlı âliminin gönderilmesine karar verilmiştir. (29) Râgıb Paşa'nın bu görüşmelerini ihtiva eden Tahkîk ve Tevfîk adlı eseri Fakültemizin Tarih Bölümü'nde 1988 yılında Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmıştır. (30) Üç kısımdan meydana gelen bu eserin birinci bölümünde Nâdir Şâh'ın sözkonusu tekliflerin kabûlü için pâdişâha, sadrâzama ve şeyhülislâma yazdığı Farsça mektupların tercümeleri bulunmaktadır. İkinci bölümde iki devlet arasında akdine karar verilen muâhedenin müzâkeresi için Reisü'l-küttâb İsmail Efendi, Beglikçi Mustafa Efendi ve o tarihte henüz Cizye Muhasebecisi bulunan kendisinin (Râgıb Paşa) İran elçileri ile yaptıkları görüşmelerle, elçilere Osmanlı devlet ricâli tarafından verilen ziyâfetlerden bahsedilmektedir. Üçüncü bölümde ise iki devlet arasında yapılan muâhede ve bu münâsebetle teâtî olunan mektuplar bulunmaktadır. Adı geçen anlaşmada dikkati çeken en önemli husus, İranlıların rafz ve bid'ati terk edip ehl-i sünnete tâbi olmaları durumudur. Gerçekten de bu devlet ile yapılan anlaşmaların değişmez maddelerinden birisini hep bu konu teşkil etmiş ve bu husus İran'a defâlarca tasdik ettirilmiştir. (31)

Sadâret Mektupçuluğu

Ordu-yı Hümâyûn ile Rus Seferine katılmadan İstanbul'a geri dönen Râgıb Paşa, İran meselelerinin içyüzünü bilen bir mütehassıs olarak (32) Acem elçileri ile yapılan müzâkereler esnasında zekâ, kâbiliyet, bilgi ve dirâyeti ile başta pâdişâh olmak üzere devlet ileri gelenlerinin dikkatini çekmekte gecikmemiştir. Vazifesinde gösterdiği üstün başarı ve kararlılık sebebiyle bu başarısı takdir edilerek 4 Ocak 1737 (2 Ramazan 1149)

(27) BOA, Mühimme Defteri, nr.142, s.109-113

(28) BOA, Mühimme Defteri, nr.142, s.118-120

(29) BOA, Mühimme Defteri, nr.142, s.125-126

(30) Râgıb Mehmed Paşa, Tahkîk ve Tevfîk (Haz. Ahmet Zeki İzgöer) Yeniçağ Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, no.299, İst.1988

(31) Râgıb Mehmed Paşa, a.g.e. s.XXXII-XXXIII

(32) Baykal, IX, s.594

de Sadâret Mektupçuluğuna getirilir. (33)

Aynı sene, Avusturya'nın Osmanlı Devleti ile Rusya arasında olan ihtilâfa arabuluculuk için yaptığı teklif üzerine Avusturya murahhasları ile yapılacak görüşmeler için Nisan 1739(h. Zilhicce 1151)da Reisü'l-küttâb Mustafa Efendi'nin başkanlığında Niyemirov'a(Nimrave) gönderilen heyetde aza olarak bulunur. (34) Avusturya Devleti'nin üyeleri, tarihe Niyemirov Mükâlemesi olarak geçen anlaşma mahalline gelen Osmanlı murahhaslarını Rusya'dan üyeler gelmedi diye bir kaç ay bekletmişlerdi. Fakat bu sırada Ruslar'ın Özi'yi, Avusturyalılar'ın da Niş'i istilâ ettikleri haberini alan Râgıb Paşa, güyâ arabuluculuk yapan devletin üyelerine: "-bu mükâlemeden ne fayda bekliyelim? Sizinle sulhün ne kıymeti olabilir? Devletinizle yirmi sekiz sene evvel sulh yapmış iken bu sulhü dört buçuk sene evvel habersiz yine siz bozdunuz ve şimdi bizim Ruslar'la sulh yapmamıza tavassut eder görünürken hakikatde bizi igfâl ettiniz. Böyle nakz-ı ahd eden kralın sulhüne ve vükelâsına râğbet olunur mu? Bunu hangi millet irtikâb eder?" diyerek kızgınlığını gösterir. Râgıb Paşa'nın bu sözleri karşısında söyleyecek birşey bulamayan Avusturyalılar sessiz kalmayı tercih ederler. Elleri geçen fırsatı değerlendirmek isteyen Avusturya elçisinin: "-aldığımız Niş ve Bosna Kaleleri bizde kalmak şartıyla sulh isterseniz, Ruslarla da sulhünüze tavassut edelim" demesi üzerine Râgıb Paşa hiddetle: "-biz böyle bir şeye murahhas değiliz" diyerek yapılan teklifi reddeder. (35)

Râgıb Paşa'nın bir süre sonra da Ada Kalesi'nin fethinde bulunduğunu görüyoruz. Kalenin Avusturyalılar'dan alınması ve bu sırada Ruslar'ın sulh istemeleri üzerine bu defa da Fransa Devleti tavassut etmek amacıyla Osmanlı hükûmetine başvurur. (36) İstanbul Dolmabahçe'de yapılan müzâkerelere Marki dö Vilmöv adında bir Fransız elçisi katılır. Râgıb Paşa'nın diplomatik başarısı ve dirâyeti üzerine Fransız elçisinin Osmanlı tekliflerine karşı tam salâhiyetli olmaması sebebiyle bir karara varılmadan görüşmelere son verilir. (1739/h. 1151) (37)

Râgıb Paşa'nın Belgrad'ın fethi sırasında da büyük hiz-

(33) BOA, Ali Emiri Mahmud I, nr.3517, s.91

(34) BOA, Nâme-i Hümâyûn Defteri, nr.7, s.455//Baykal, IX, s.594

(35) Şem'dânî-zâde Fındıklılı Süleyman Efendi, Müri't-tevârih (Haz. M.Münir Aktepe), c.I, s.75, İst.1976

(36) Uzunçarşılı, c.IV/1, s.282-283

(37) Uzunçarşılı, c.IV/1, s.283

metleri vardır. Bu fetih üzerine 1 Eylül 1739 tarihinde Avusturya ile Belgrad Muâhedesi imzalanmıştır. İki devlet arasındaki anlaşmaya yine Fransa tavassut etmiştir. Fransız elçisi Vılnev, İstanbul'dan anlaşma mahalli olan Belgrad'a gelmiş, burada Osmanlı ve Avusturya murahhasları ile görüşerek arabuluculuk yapmış, Râgıb Paşa da Osmanlı murahhası olarak hazır bulunmuştur. (38) Müzâkereler esnâsında devletin menfaatlerini gözeterek ma'kul ve mantıklı sözleri, meselelere sür'atle intikâli, vakar ve ciddiyeti ile Koca Râgıb Paşa takdirleri üzerinde toplamıştır. Böylece mevki, Osmanlı hükûmetinin gözünde bir kat daha büyür.

Reisü'l-küttâblığı

Ragıb Mehmed Paşa, Sadâret Mektupçusu olarak gerek Belgrad ve Ada Kalelerinin fethi esnâsında gösterdiği gayretler ve gerekse Avusturya ile yapılan muâhedelerdeki başarıları üzerine yukarıda sözkonusu ettiğimiz anlaşma ve müzâkerelere riyâsetinde gittiği Mustafa Efendi'nin yerine Reisü'l-küttâblığa tayin olunur. (Şubat 1741/h. Zilhicce 1153) (39)

O târihlerde, Osmanlı Hükûmeti ile Nâdir Şâh arasında yapılan barış anlaşmalarında eski görüşmelerindeki üstün diplomatik girişimleri de dikkate alınarak Râgıb Paşa yine İran elçileri ile müzâkereye memûr edilir. Yine Paşa'nın başkanlık ettiği daha önceki anlaşmalarda Osmanlı ulemâsından iki kişinin İran'a gönderilmesine karar verilmişti. Nâdir Şah, Osmanlılar'ın Câferî mezhebini beşinci mezhep olarak kabul etmemekteki ısrârı karşısında Şii âlimlerle Sünni âlimleri tartışmaya çağırır. Şâh'ın amacı Türkistanlılarla Afganlıların yoğun olduğu İran'da Şiilerle Sünniler arasında birbirine uymayan inanışları ortadan kaldırmak, doğru olana sarılarak iki fırkayı birleştirmektir. Ülkesinde, Şâh İsmail zamanından beri devâm eden Sünni-Şii arasındaki kâfir, zındık suçlamalarından hayli rahatsız olan Nâdir Şâh İran'ın seçkin Şii âlimlerini toplar. Osmanlı'dan da Bağdadlı Abdullah Süveydî isimli büyük bir âlim gider. Bu âlimler kendi aralarında Şii-Sünni konusunda günlerce tartışırlar. Tartışmayı başından sonuna kadar yakından takip eden Nâdir Şâh, sonucu bir fermanla bütün milletine şöyle duyurur: "Önce Allahü teâlâyâ sığınırım. Biliniz ki, Şah İsmail-i Safevî 1500(h. 906) senesinde zuhûr etti. Câhil halktan bir

(38) Uzunçarşılı, c.IV/1, s.289

(39) Resmî, vr.52/b// Câvid, vr.125/a

kısmını yanında topladı. Bu alçak dünyayı ve nefsinin isteklerini ele geçirmek için, Müslümanlar arasına fitne ve fesâd soktu. Ashab-ı kirâma söğmeği, şiiiliği ortaya çıkardı. Böylece Müslümanlar arasına büyük bir düşmanlık soktu. Öyle oldu ki, kâfirler râhat ve korkusuz yaşıyor, Müslümanlar ise birbirlerini yiyor. İşte bunun için Mugen meydanındaki toplantıda, büyük küçük hepiniz beni şâh yapmak istediğiniz zaman bu isteğinizi kabûl edersem, siz de, Şâh İsmail zamanından beri İran'da yerleşmiş olan bozuk inançlardan ve boş sözlerden vazgeçeceğinizi bildirmiştiniz. Kıymetli dedelerimizin mezhebi olan ve mübârek âdetlerimiz olan, dört halifenin hak ve doğru olduğuna kalb ile inanacağınızı ve dil ile de söyleyeceğinizi, bunları, söğmekten, kötölemekten sakınacağınızı ve dördünü de seveceğinizi söz vermiştiniz. İşte bu hayırlı işi kuvvetlendirmek için, seçilmiş âlimlerden, dinine bağlı yüksek zâtlardan soruşturdum. Hepsi dedi ki, Peygamberimizin hak yoluna çağırdığı günden beri, dört halifenin herbiri, dinin yayılması için canlarını ve mallarını fedâ ettiler ve bu uğurda çoluk çocuklarından, amca ve dayılarından ayrıldılar, söze, iftirâyâ, oka katıldılar. Peygamberimizin vefâtından sonra ümmetin işlerini görmek için hilâfete mağara arkadaşı Hazret-i Ebubekir getirildi. Bundan sonra ashâbın kabûl etmesiyle Hazret-i Ömer, ondan sonra altı kişi arasından sözbirliği ile Zinnüreyn Hazret-i Osman ve sonra Allah'ın arslanı, arayanların aranılanı, şaşılacak şeylerin hazinesi Hazret-i Ali halife oldu. Bu dört halifeden herbiri, kendi hilâfetleri zamanında, birbirleri ile uygun, her türlü ayrılık lekesinden temiz idi. Herbiri, İslâm memleketlerini şirkten ve müşriklerin kininden korudular. Bu dört halifeden sonra Müslümanlar iman ve itikatta birlik idi. Her ne kadar zaman ve asırların geçmesiyle İslâm âlimlerinin oruç, hac, zekât ve başka konularda ayrılıkları oldu ise de asıl inanılacak şeylerde, Resûlullahı, O'nun ashâbını sevmekte ve hepsini hâlis olarak tanımakta hiç bir kusur ve gevşeklik olmadı. Şâh İsmailin ortaya çıkmasına kadar bütün İslâm memleketleri böyle saf ve temiz idi. Sizler selim aklınızla ve kalblerinizin irşâdı ile sonradan çıkarılan ashâb-ı kirâma söğmek ve Şii olmak yolunu çok şükür bıraktınız. Din-i İslâm sarayının dört temel direği olan dört halifenin sevgisi ile kalplerinizi süslediniz. Bunun için ben de, bu söz verdiğimiz kararımızı, gökler gibi yüksek, karaların ve denizlerin hâkânı, harameyn-i şerifeynin hizmetçisi, yeryüzünün ikinci Zülkarneyni, büyük İslâm

pâdişâhı, kardeşimiz Rum memleketlerinin sultânına bildirmegi söz veriyorum. Bu işi arzûmuza uygun olarak bitirelim. Bu yazdıklarımız Allahü teâlânın yardımıyla çabuk meydana çıksın. Şimdi bu hayırlı işi kuvvetlendirmek için âlimlerimiz bir tez-kire yazdılar. Böylece bütün şüphe perdelerini yırttılar. İyi-ce anlaşıldı ki bütün bu iftirâlar, bid'atler ve ayrılıklar, şâh İsmail'in çıkardığı fitnelerden doğmuştur. Bunun için Allahü teâlânın yardımıyla bu kararı almış bulunuyoruz. İslâmi-yetin başlangıcından, tâ şâh İsmail'in çıkmasına kadar bütün Müslümanlar hulefâ-i râşidîni hak, doğru halife bilirdi. Her-birini haklı olarak halife oldu bilirdi. Büyükler bu heli-felerin iyiliklerini, güzel hâllerini, üstünlüklerini söyler-lerdi. Büyük âlim Mirzâ Muhammed Ali hazretlerine emr eyledim ki, bu fermân-ı hümayûnumuzu bütün İran şehirlerine yaysın. Milletim de işitsin ve kabûl eylesin. Buna uymamak, karşı gel-mek, Allahü teâlânın azâbına ve şâhenşâhın gazabına sebep ola-caktır. Böyle bileler."⁽⁴⁰⁾

Bu fermân okunup anlaşıldıktan sonra İran'da Cuma namaz-larında Nâdir şâh'la berâber Osmanlı Pâdişâhı Sultân I. Mahmûd'a da duâ edilir olmuştur.

Reisü'l-küttâblık makamı Râgıb Paşa ile daha bir nüfûz kazanmıştır. Bu tarihten sonra Reisü'l-küttâblar gittikçe daha çok kendilerini göstermeye ve vezâret mevkiine gelmeye başla-mışlardır.⁽⁴¹⁾ Reisü'l-küttâblar, Dîvân-ı Hümayûn'un fiilî ola-rak âzâsından olmamakla berâber Dîvân muâmelâtına vukufları dolayısıyla ehemmiyetleri pek büyüktü. Bu yüzden devlet işle-ri Paşakapısı'na intikâl edip Dîvân-ı Hümayûn ehemmiyetini kaybettikten sonra reis efendilerin mevkii yükselmiş, siyasi işler, dış temaslar, yabancı elçiliklerle olan muâmeleler bun-lar vasıtasıyla düzenlenir olmuş, nihâyet dışişleri bakanlığı yerine geçmiştir.⁽⁴²⁾ Böylesine ağırlıklı ve sorumluluklarla dolu makamının hakkını başarıyla veren Râgıb Paşa, görevi ge-reği sık sık temâs ettiği yabancı devlet temsilcilerini âdetâ kendine bağlamıştır.⁽⁴³⁾ Devletin dışişlerinin görüşüldüğü Re-isü'l-küttâblık makamında üç seneden fazla kalan Ragıb Paşa'n-ın yoğun gayret ve faaliyetleri ile Osmanlı diplomasisi hayât-i bir önem kazanmıştır.⁽⁴⁴⁾

(40) Abdullah Süveydî, Hücec-i Kat'iyeye, s.43,44,45, İst.1988

(41) İnalçık, Halil, İA "Reisü'l-küttâb" mad. c.IX, s.682

(42) Sertoğlu, Midhat, Osmanlı Tarih Lügati,s.283, İst.1986

(43) Baykal, c.IX, s.595

(44) İnalçık, c.IX, s.682

Valiliği

Râgıb Mehmed Paşa'nın devlet kademelerinde pâdişahlıktan sonra ikinci derecede gelen Sadâret makamına adım adım yükselişi devam ederken, Reisü'l-küttâblıktan sonra Sultan I.Mahmûd'un fevkalâde takdirini ihtiva eden bir fermanla ve vezirlik pâyesiyle Mısır Valiliği'ne getirilir.(Nisan 1744/Rebiülevvel 1157)⁽⁴⁵⁾

Bu vazife, Memluk beylerinin Mısır'da idâreyi ellerine geçirdiği, Osmanlı Valiliği'nin sembolik bir makam olarak bulunduğu bir zamana rastlar. Ayrıca birbirleriyle devamlı mücâdele halinde bulunan bu beyler arasında da anlaşmazlıklar hüküm sürüyor, başa geçme uğruna kendi aralarında kanlı bıçaklı oluyorlardı. Fırsat buldukça âsâyişi ihlâl eden⁽⁴⁶⁾ ve Mısır'ın en nüfûzlu ailesi olan Kutamışlu ailesi ülkenin hazinesine de el koymuştu. Râgıb Paşa, Kölemen beylerinin bu keyfî yönetimine son vermek için Kutamışlu ailesinin reisi olan İbrahim Bey'i ve ailenin ileri gelenlerini öldürtüp⁽⁴⁷⁾ uzun senelerden beri devletin valilerini ellerinde oyuncak mesâbesine indiren diğer beyleri de te'dib ederek memlekette bir müddet için yıllardır beklenen huzuru yerleştirmeye ve Osmanlı hakimiyetini kurmaya muvaffak oldu.⁽⁴⁸⁾ Diğer taraftan hiç dinmeyen İran hâdiseleri dolayısıyla Osmanlı ordusuna asker toplanmaya başlanmıştı. Mısır'dan da âdet üzere üç bin asker gönderilmesi gerekiyordu. Ülke askerinin savaşa hazır durumda olmayıp perişan ve derbeder bir halde bulunduğunu yakından bilen Râgıb Paşa, bu askerlerin seferden affedilmelerine karşılık iki yüz Mısır kesesi bedel ödeme ricâsında bulunmuş ve şimdiye kadar görülmemiş olan bu uygulama Pâdişah tarafından âdet olmamak şartıyla bir defalık kabûl edilmiştir.(1747/h. 1160)⁽⁴⁹⁾

Râgıb Paşa, yaklaşık dört sene kaldığı Mısır Valiliği süresince huzûr ve âsâyişi sağlamaya muvaffak olmuşsa da, iç huzûrsuzluklarla, kaynaşma ve nüfûz hakimiyetinin bir türlü önüne geçilemedi. Hatta, Kahire halkı, kendilerine muhâlif ümerâdan bir kısmının oturduğu yerlere hücum etmek üzere Râgıb Paşa'dan buyrultu talebinde bile bulunmuşlar, buyrultu verilmemesi durumunda tehditle vâlilikten çekilmesini dahi istemişlerdi.

(45) BOA, Mühimme Defteri, nr.150, s.247//Cevdet Dâhiliye, nr.9968

(46) J.H. Kramers, IA "Mısır" mad. c.VIII, s.245,

(47) İzzî Süleyman, Tarih-i İzzî, I, vr.137/b-138/b, İst.1199

(48) Baykal, IX, s.595

(49) İzzî, vr.51/b-52/a

Bunun üzerine olanca cesâretini kendinde toplayan Râgıb Paşa, buyrultu vermiyerek vâililikten çekilmeyi uygun görmüş ve buyrultu almak için yapılan ölüm tehditlerini bertaraf etmiştir. (Temmuz 1748/Receb 1161)⁽⁵⁰⁾ Olup bitenlerden bayağı sıkılan Râgıb Paşa, "Çille-i saht-ı vezâret beni dervîş itdi" diyerek Dîvânında da yer alan bir şiirinde huzursuzluğunu:

Nizâm-ı hey'et-i rezmi tamâm-ı bezme virüb

Saf-ı sipâh-ı gama sâdk ile hücûm idelim

Kelâl geldi tasarrufdan ümm-i dünyâyı

Yeter şu Kâhire'nin kahrı 'azm-i Rûm idelim

Andırdı kahr u mihnet ebnâ-yı Kâhire

Râgıb vezâretinde kitâbet zamânını

mısralarında dile getirir.

Kâhire'den İskenderiye'ye gelen Râgıb Paşa son hâdiseleri pâdişâha bildirince, hakkındaki itimad ve teveccühden bahsedilen pâdişah'tan aldığı bir fermanla kış gelmeden evvel Ege Denizindeki adalardan birine gelip durumu daha tafsilâtlı bir şekilde bildirmesi isteniyordu.⁽⁵¹⁾ Bu arada Paşa'nın devlet merkezine alınarak Nişancılığa getirilmesine karar verilmiş, ancak Rodos'a geldiği haber alınınca da bundan vazgeçilmiştir. Nişancılık ile İstanbul'a geldiği takdirde vezîrâzam olması ihtimâli ortaya çıkmış ve Sultan I.Mahmûd'un çevresindeki makam ve mansıb düşkünlerinin etkisiyle daha merkeze gelmeden merkezden uzaklaştırılarak mâlikâne sûretiyle Aralık 1748(Zilhicce 1161)de Aydın Muhassıllığı'na tayin olunmuştur.⁽⁵²⁾ Bundan sonra sırasıyla önce Sayda Valiliği'ne(Ekim 1750/Zilkâde 1163) daha sonra da yine mâlikâne sûretiyle Rakka Eyâletine(Ocak 1751/Safer 1164) gönderilen Râgıb Paşa bilahare eski sadrâzam Abdullah Paşa'nın yerine Haleb Valiliği'ne getirilmiştir.⁽⁵³⁾ Bu ardı arkası kesilmeyen tayinlerden bir hayli gücenen Paşa,

Gözü aydın rakîbin tîrelendi kevkeb-i bahtım

Sevâd-ı şâm-ı gam mı sevdiğim Sayda nedir şimdi

beytini ihtiva eden şikâyet dolu gazelini söylemişti.⁽⁵⁴⁾ Sayda şehrine nakli sırasında söylediği bu beyitte geçen diğer

(50) İzzî, vr.117/b

(51) BOA, Mühimme Defteri, nr.153, s.352

(52) Uzunçarşılı, IV/2, s.389// BOA,Mühimme Defteri,nr.153,s.359

(53) Nüzhet, a.g.e. 4/a// Resmî, a.g.e. 53/a

(54) Muallim Nâcî, Osmanlı Şâirleri(Haz. Cemal Kurnaz) s.239, Ank.1986

aydın, tîre ve şâm kelimelerinin sözlük anlamlarından başka birer yer ismi olduğunu da belirtelim.

Haleb'te on sekiz ay kadar kalan Râgıb Paşa sükûn ve âsâyişin sağlanması için gerekli tedbirleri almış, bir takım yenilikler yaparak imar faâliyetlerinde bulunmuştur. Bu arada Bolvadin ile İsaklı(Sultandağı) arasında bulunan bir bataklığı doldurtup düzelttirmiş, birçok köprü ve kaldırımları tamir ettirmiştir. Ayrıca Gülek Boğazı'nı, Ramazanoğlu Yaylası'ndan Derbend'e gelinceye kadar yedi buçuk metre genişliğinde bir yol açtırarak köprü, kule ve derbend yaptırmaktan da geri durmamıştır. (55)

Bir dîvân toplantısı sırasında Râgıb Paşa'ya Haleb'deki icraâtından dolayı bir suikast teşebbüsünde bulunmuş ise de bundan ucuz kurtulmuştur. İdârede taviz vermeden, yolsuzluklara göz yummayarak gösterdiği üstün başarılar, Mısır'da olduğu gibi Haleb beylerinin menfaatlerine ters düşünce Paşa'yı ortadan kaldırmayı planlamışlardı. (56)

Sultan III. Osman(ölm.1757) şâm Valiliği'nin boşalması üzerine bu makama ehliyetli, güvenilir birisini aramıştı. Yapılan bir dîvân toplantısında Sadrâzam Mustafa Paşa'ya: "şâm bir valiye muhtaçtır, acaba vüzerâdan kimi tavsiye edersiniz?" tarzında bir soru yöneltmişti. Mustafa Paşa da ilmi, zekâsı ve dirâyetiyle şöhret bulan Râgıb Paşa'yı tavsiye etmiş, hatta Sadârete dahi kendisinden ziyâde onun lââyık olduğunu da sözlerine eklemişti. Sultan Osman: "Acaba şâm'ı idâre edebilir mi?" diye ikinci bir soru tevcih edince Sadrâzam, şimdiye kadar gelen vezirler içinde böyle ağırbaşlı ve olgun bir insana rastlamadığını belirterek, "şâm'ı tevcih ediniz!" demiştir. (57) Bâhir Mustafa Paşa'nın bu son derece takdîrkâr övgüsü ile Râgıb Paşa şâm Valiliği'ne tayin edilmiştir. Kaderin cilvesine bakın ki Sadâret makamına getirilenlerin sık sık değiştirildiği bir dönemde Sadrâzâmın Paşa'yı pek ziyâde övmesi pâdişahın zihninde zamanla yer etmiştir. Sultan Osman da, "böyle değerli veziri Sadrâzam yapmak daha münâsibtir" diyen Bâhir Mustafa Paşa'yı azle-

(55) Mustafa Nuri Paşa, Netâyicü'l-vukuât, III-IV, (Haz. Neşet Çağatay) s.140, Ank.1980// Câvid, a.g.e. s.126/a

(56) Baron de Tott, Memoires sur les Turcs et les Tartares, c.I, s.33, Amsterdam 1784. (Nak. Mustafa Evirgen, Sadrâzam Râgıb Mehmed Paşa, İst. Ün. Küt. Mezuniyet Tezi, nr.217, İst.1950

(57) Evirgen, a.g.e. s.5

derek Râgıb Mehmed Paşa'yı Sadârete dâvet edince o da hemen elli gün sonra İstanbul'a gelmiş ve mühr-i hümayûnu bizzat pâdişah'tan alarak 20 Mart 1757/28 Cemâziyelâhir 1170 tarihinde yeni vazifesine başlamıştır. (58)

Sadrâzamlığı

Böylece Râgıb Mehmed Paşa, Defterhâne Kalemî'nde başlayan memûriyet hayâtında derece derece ilerledikten, çeşitli idârî ve siyâsî işlerde vazifeler alarak tecrübe kazanıp tam anlamıyla olgunlaştıktan sonra çekirdekten yetişme mümtaz bir devlet adamı sıfatı ile Sultan III. Osman'ın yedinci ve sonuncu Sadrâzamı olarak erişebileceği en yüksek makama gelmiştir.

Koca Râgıb Paşa'nın Sadrâzamlığı zamanına itidal ve hikmet devri derler. İlme ve edebiyata büyük bir önem veren bu yeni Sadrâzam, kendisinin de bizzat içinde bulunduğu kültür faaliyetlerine, irfan yuvalarının çoğalmasına emek sarfetmiştir. Evi âlimlerin, şâirlerin toplaşma yeriydi. (59) Zamanının şâirleri Râgıb Paşa'nın Sadrâzamlığını parlak kasidelerle karışladılar. Hatta devrin meşhur şâiresi olan Fitnat Hanım da şu kasideyi yazdı:

Şeh-i şâhân-ı cihân Hazret-i Osman Hânın
Devletin eyleye efzûn Cenâb-ı Mevlâ

Mihr-i evc-i azamet neyyir-i bürc-i şevket
Revnak-ı saltanat ârâyiş-i dîn ü dünyâ

Mâlik-i bahr u ber ol şâh-ı Süleyman kadri
Kıldı bir âsaf-ı yektâ-yı muhît-i ma'nâ

Râgıb-ı cûd ü kerem tâlib-i eltâf ü himem
Sâhib-i seyf ü kalem sadr-ı mehârim pîrâ

Hüsn-i tedbîr ile makbûl-i hidîv-i âlem
İlm ü efdal ile mahsûd-ı kirâm-ı vüzerâ

Fahri Râziyi olur mâye-i fahr ü 'izzet
Olsa şâkird-i debistân kemâli farazâ

Zâtının unsurudur hilm ü hayâ fehm ü hîred
Tab'ının bende-i dîrînesidir rüşd ü zekâ

Böyle Risto-yi zamân böyle Nizâmü'l-mülki
Ne Melikşâh ü ne İskender'e Hak kıldı atâ'

Bugünkü Başbakanlık makamının karşılığı olan Sadrâzamlık mevkiine getirilişinin tek sebebi, şüphesiz o vakte kadar ken-

(58) Câvid, a.g.e. s.125/b// Uzunçarşılı, IV/2, s.389-90.

(59) İsmail Hikmet, Koca Râgıb Paşa ve Fitnat, Kanaat Küt. s.14 İst.1933

disine emânet olunan devlet işlerinde gösterdiği üstün başarılar ve yüklendiği işin altından yüzakıyla çıkması dolayısıyladır.

Sultan III.Osman üç-dört ayda bir Sadrâzam değiştirdiğinden, (60) Sadâretinin ilk aylarındaki icraatında Râgıb Paşa, Pâdişahın bu tutumunu devamlı göz önünde tutarak teenni ile hareket etmiştir. (61) Buna rağmen üç yıllık saltanatı zamanında III.Osman'ın yaptığı gözle görülür en önemli icraatlarından biri sayılan Temmuz 1757'de Danimarka ile imzâladığı Ticâret Muâhedesi, Paşa'nın Sadârete geldiği ilk aylarda akdedilmiştir. (62)

Râgıb Paşa, Sultan Osman zamanında bir yıldan az süren Sadrâzamlığı süresinde, büyük yangının (63) harâb ettiği Yeniçeri ve Acemioğlanlar Kışlalarını yeniden inşâ ettirdi. (64) Bu arada yerini güçlendirmek için gerek sarayda ve gerekse saray dışında pâdişah üzerinde müessir olarak icraatına engel olanları hükümdârı kuşkulandırmadan birer vesile ile saraydan ve payitahttan uzaklaştırdı. (65) Defterdâr Ahmed Efendi'yi azlederek yerine Menfî Halimî Efendi'yi tayin etti. Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi'yi ise ikinci defa şeyhülislamlığa getirdi. Azledilmiş olan Mısır Valisi eski Sadrâzam Hekimoğlu Ali Paşa'ya gönderdiği bir haberde, Anadolu'da arzû ettiği bir yerde ikâmetine müsâade edileceğini bildirdi. Râgıb Paşa'nın bu hareketine sebep, Ali Paşa'nın maiyetinde bulunduğu sıralarda onun büyük iyiliklerine mazhar olmasından dolayı duyduğu şükran ve minnetdârlık hisleriydi. Reisü'l-küttâbliğe da Ebu Bekir Efendi'yi getirdi. (66)

(60) Altundağ, Şinâsi, IA "III.Osman"mad. c. IX, s.450

(61) Baykal, c. IX, s.595

(62) Muâhedât-ı Umûmiye Mecmuası, c.1, s.52, Ist.1275

(63) 1750 26/27 Nisan gecesi çıkan bu yangın konusunda İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi'nde şu bilgileri buluyoruz: "Bu gece Mercan'da çıkan yangın Bitpazarıyla Abacılar, yorgancılar ve Yağlıkçılardaki kâgir ve ahşap dükkânları, hanları ve mahzenlerle eşyaları ve malları kâmilen kül haline getirdikten sonra Parmak-kapı havâlisiyle okçular arasındaki dükkânlara sirâyette hepsini yakmış ve ertesi gün öğleye doğru söndürülebilmıştır. On iki saat süren bu müthiş âfet bir çok esnâfın belini kırmıştır..."

(64) Evirgen, a.g.e. s.6

(65) Uzunçarşılı, c. IV/1, s.341 // Baykal, c. IX, s.595

(66) Evirgen, a.g.e. s.6-7

Paşa'nın Sadâretinin henüz sekizinci ayında iken, pâdişahın hasta yatağında can çekişmesini fırsat bilen Dârüssaâde Ağası Ebu Kof Ahmed Ağa, Râgıb Paşa'yı azlettirip yerine kendisinin güvendiği birisini Sadrâzamlık makamına getirmek istiyordu. Sultan Osman üzerindeki teşvik ve tesiri ile Râgıb Paşa'nın azlini planlayan Ahmed Ağa yerine Kapudân-ı Derya Ali Paşa'yı bu makama hazırlamıştı. (67) Paşa'nın görünüşte bazı husûsların müzâkeresi için ve aslında Sadâret mührünü geri almak için Pâdişah tarafından saraya çağrılacağını Dârüssaâde Ağası yazıcısı Kayserili İbrâhim Efendi bütün olup bitenlerle birlikte Sadrâzama anında bildirdi. Bu arada on beş günden beri şirpençeden can çekişen III.Osman'dan tamamen ümit kesilmişti. Dolayısıyla Sultânın ölümünün duyulmasına kadar meçhul bir mahalle gidip saklanmasını da İbrâhim Efendi ayrıca ilâve etmişti. Bunun üzerine Sadrâzam nereye gideceğini kimseye söylemeden tebdil-i mekân eyledi ve pâdişahın ölüm haberini duyanı kadar saraya dönmedi. Baltacılar Kethüdâsı, Râgıb Paşa'yı saraya çağırarak için Paşakapısı'na kadar geldiyse de Sadrâzama yerinde bulamayarak geri dönüp makamında olmadığını Dârüssaâde Ağası'na bildirdi. Sadrâzama dört gözle bekleyip karşısında göremeyen Kof Ahmed Ağa, kendisini azarlayarak: "Git ne mahalde bulursan al getir" diye çıkıştı. Baltacılar Kethüdâsı bunun üzerine bir kaç defa daha Paşakapısı'na gitti, ancak yine yerinde bulamadı. Vakit gece olduğundan mührün geri alınması işi tabii olarak ertesi güne kalmıştı. Bir gazelinde,

Sana itdikleri bu cevri ü ezâyı Râgıb

Ola bir gün ide bed-h^wahına da çarh-ı anîd

diyen Râgıb Paşa akşam karanlığı iyice bastıktan sonra gizlice Bâbiâli'ye gelerek mukadderâtı beklemiş, III.Osman'ın vefât haberini öğrenmişti. Nihâyet 30 Ekim 1757/16 Safer 1171'de, III.Ahmed'in oğlu ve hânedânın en büyük şehzâdesi III.Mustafa'nın cülûsu merâsîmi yapıldı. (68)

Pâdişah olan III.Mustafa, vatanın birlik ve berâberliğini düşünerek halkın huzûr ve refah içerisinde yaşaması için, kendisine her yönüyle yardımcı olacağını tahmin ettiği Sadrâzam Râgıb Mehmed Paşa'yı yerinde bıraktı. Gerçekten de yeni

(67) Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'ndeki E.2266/2 nr.11 vesika da Sultan III.Osman'ın Râgıb Paşa'yı azletme sebebi olarak, onun rüşvet aldığı ve bu sebeple azletmek istediği yazılıdır.

(68) Vâsıf, a.g.e. c.I, s.96// TSMA, nr.E.2266/2

Pâdişah ile Sadrâzam arasında dünya görüşü ve devlet anlayışı bakımından çok yakın benzerlikler vardı. Her ikisi de Osmanlı Devletinin bünyesindeki zaafı anlamış bulduklarından, iç ve dış politikada son derece ihtiyatlı hareket ediyor ve eldeki durumu muhafaza etmek lüzûmuna inanıyorlardı.⁽⁶⁹⁾ Bu birbirine son derece uyumlu ikili, bozulan siyâsî ve sosyal nizâmın ancak uzun vâdeli ve sabırlı bir çalışma neticesinde düzeltilebileceğine, dışarıya karşı, her ne pahasına olursa olsun, barışı korumak gerektiğine inanmakta idiler. Bu yolla memleketi geliştirmek ve devleti kuvvetlendirmek her ikisi için de başlıca düstur olmuştur.

Bu sebeple bir önceki pâdişaha nazaran daha bir istikrarlı politika takip edilmesi taraftarı olan Sultan Mustafa (ölm.1774) Sadrâzama, her türlü faaliyetlerinde serbest hareket etme imkânı vermiştir. Pâdişah, her yönüyle güvendiği Sadrâzama böylesine bir serbestiyet tanımakla berâber, her türlü hareketini yakından takip etmiş, gerektiğinde onu sorumlu tutmak için dâimâ uyanık bulunmuştur.⁽⁷⁰⁾ Bunu çok iyi bilen Sadrâzam da, davranışlarında son derece ihtiyatlı olup vazifesini harfiyyen yerine getirmeye ve düzeni bozulmaya yüz tutan imparatorluğa yeni bir nizam vermeye çalışmıştır.⁽⁷¹⁾

Râgıb Paşa, önce Sadâretten kendisinin ayağını kaydirmek isteyen Dârüssaâde Ağası Ebu Kof Ahmed Ağa'yı ilkin Rodos'a sürgün ettirmiş, daha sonra da aldığı bir fetva ile Kasım 1757 ortalarında Çanakkale'de boğdurtmuştur.⁽⁷²⁾ Sarayda kendisine ayak bağı olabilecek kimseleri bir bir uzaklaştırarak hasımlarını sindirme politikası izleyen Râgıb Paşa,

Yine hem-cinsi ider âdeme Râgıb hasedi

Reşk ider mi sana kimse vüzerâdan gayri

diyerek Sadârete göz diken Kapudân-ı Deryâ Ali Paşa ile şehzâdeliğinde Pâdişahın yazı hocası olup Galata ve Eyüb kadılıklarında bulunan meşhûr hattat Kâtib-zâde Refi' Efendi'yi de bir vesile ile Sultan Mustafa'nın çevresinden uzaklaştırmayı başardıktan sonra huzûr içinde iş görmüştür.⁽⁷³⁾

Sadrâzam böylece Pâdişahın güvenini kazanarak ahenkli bir

(69) Baykal, c. IX, s. 595

(70) Ahmed Refik, Âlimler ve Sanatkârlar (Haz. Vâhid Çubuk) s. 303 Ank. 1980

(71) Altuntağ, IA "Osman III" mad. c. IX, s. 449

(72) BOA, Mühimme Defteri, nr. 160, s. 42

(73) Uzunçarşılı, c. IV/2, s. 391

çalışma devresi başlatmıştır. Aralarındaki ilişkiyi daha da ileri götüren Sultan Mustafa dul kız kardeşi Saliha Sultan'ı Râgıb Paşa'ya nikâhlanmıştır. (9 Mart 1758/29 Receb 1171) (74) Bu izdivaçla bulunduğu yeri daha da sağlamlaştıran Koca Râgıb Paşa ile Pâdişah arasında gerçek bir dostluk hâsıl olmuştur. (75)

Avrupalı elçilerin tercümanlarına verilen himâyeye mektuplarını tercümanların sattıklarını anlayan Râgıb Paşa, himâyeye mektubu verilmesini de yasaklamıştır. Bir sene sonra Avrupalıların reâyâ kızları ile evlenip gayr-ı menkul mallara sahip olmalarını önleyen bir karar aldığı gibi, Mekke ve Medine gibi iki mukaddes şehrin tımar kütüklerinin yeniden tanzimini hâvî bir hatt-ı hümâyûn da hazırlamıştır. Bu kütükler uzun zamandır kontrolden uzak intizamsızlık içinde olup, tımarla ekseriyâ iltizamlı bir şekilde veya rüşvet karşılığında Baltacı ve Çuhadarlar'a terk edilmiştir. Râgıb Paşa bu suistimâli önlemek için bunların diğer tımarlar gibi iltizâma verilmesini ve devlet kontrolüne tâbi tutulmasını emretti. Bu tedbirler neticesinde kısa bir müddet sonra hazinede farkedilir derecede gelir artışı oldu. (76)

Râgıb Paşa'nın Sadrâzam olduğu yıllarda Avrupa'da Yedi Yıl Savaşları başlamış bulunuyordu. Avusturya, Fransa ve Rusya'nın hücumuna uğrayan Prusya, Rusya ve Avusturya yükünü hafifletebilmek düşüncesi ile bir müttefik arıyordu. Bu maksatla Karlo Adolf ve Rexin adındaki bir elçiyi İstanbul'a gönderen Prusya Kralı II. Frederich, Osmanlı hükümetine ittifak teklifinde bulunarak askerî yardım sağlayabileceğini ümid etti. (77) Sultan Mustafa'nın bu teklife meyilli olduğu bir sırada Osmanlıları Prusya üzerine sevkeden II. Frederich'in, bir müddet sonra Rusya ile sulh imzalaması ve sonra Osmanlıları Avusturya ile harbe teşvik ederek Osmanlıların Avusturya muhârebelerinde Rusların müttefiki olan Avusturya'ya yardım etmeyeceğine dâir Rusya'dan açık teminât almaması Râgıb Paşa'yı haklı olarak tereddüde düşürdü. (78) Böylece II. Frederich, Osmanlıların Rusya yanında harbe iştirâk etmelerini istiyordu. Bu durumda Prusya'nın işi kolaylaşacaktı. Meseleyi çok iyi bilen Râgıb Paşa, Osmanlı'nın

(74) Câvid, a.g.e. s.125/b// Baykal, c. IX, s. 595

(75) Ahmed Refik, a.g.e. s. 307

(76) Vâsıf'tan nak. Evirgen, s. 8

(77) Uzunçarşılı, c. IV/1, s. 345

(78) Uzunçarşılı, c. IV/1, s. 349-50

kesin olarak Avrupa'daki savaşlara girmemesi gerektiğini belirterek barış içinde bulunulmasının devletın menfaati için daha uygun olacağı görüşündeydi. Ancak Prusya'nın tekliflerini de baştan kesip atmak istemiyordu.⁽⁷⁹⁾ Yedi Yıl Savaşları'nı dikkatle takib eden Sadrâzam, Pâdişahın, Osmanlı-Prusya ittifâkına taraftar görünmesi üzerine ittifâkı arzûlar görmüş, ancak işi sürüncemede bırakmak için bazı taleplerde bulunmuştur. Başta İngiltere'nin de ittifâka katılmasını veya böyle bir ittifâkın garantörü olmasını istemiştir.⁽⁸⁰⁾ Bununla beraber bir Ticâret ve Dostluk anlaşması yapılmış, 27 Temmuz 1761'de Sultan Mustafa tarafından tasdik edilmiştir.⁽⁸¹⁾ Böylece Osmanlı Devleti, Râgıb Paşa'nın tedbirli ve akılcı politikası sâyesinde savaş dışı kalmayı başarmıştır.⁽⁸²⁾

Prusya meselesinden ders alan Râgıb Paşa, takib ettiği ince siyâsetiyle bu devletle yapılması düşünölen ittifâkı çeşitli bahânelerle devamlı sekteye uğratmış, yapılmasına kesin gözüyle bakıldığı anlarda da ileri sürdüğü mantıklı ve makûl sebeplerle ittifâkın imzalanmamasında büyük bir başarı göstermiştir.⁽⁸³⁾ Vefât tarihi olan 1763 Nisanına kadar II. Frederich'i oyalayan Râgıb Paşa'nın bu husûstaki bütün faaliyetleri, yerine geçen Hamid Hamza Paşa'nın böyle bir teklife başlangıcından beri zâten karşı olması sebebiyle durmak zorunda kalmıştır.⁽⁸⁴⁾

Râgıb Paşa memleketi sadece savaşa sürüklememekle kalmayıp, içte de gözle görülür ÷lke imârına ve askerî islahâta dâir bir çok faaliyetlerde de bulunmuştur. Sapanca Gölü'nü bir kanal ile İzmit Körfezi'ne birleştirmek istemiştir. Ancak kış mevsiminin gelmesi ve mülk sahiplerinin güçlük çıkarmaları sebebiyle bu işten vazgeçilmiştir.⁽⁸⁵⁾ Bu proje hakkında şemdânizâde'nin yazdıkları daha farklıdır ve Râgıb Paşa'nın kendisi tarafından akâmete uğratıldığını söyler: "Sapanca'ya himmet olunmamak muharrîbînin vakti gailersiz geçmek içindir. Râgıb Paşa ise ağır

(79) Beydilli, Kemâl, Büyük Frederich ve Osmanlılar, XVIII.Yüzyılda Osmanlı-Prusya Münâsebetleri, s.36-37, İst.1985

(80) Beydilli, a.g.e. s.42

(81) Beydilli, a.g.e. s.59// Bu antlaşmanın metni için bkz. Ahmed Refik, Osmanlılar ve Büyük Firederik, s.23-27, İst.1333

(82) Beydilli, Kemâl, 1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı, s.8, İst.1984

(83) Beydilli, 1790 Osmanlı-Prusya İttifâkı, s.139

(84) Uzunçarşılı, c.IV/1, s.348-49

(85) Baron de Tott, a.g.e. c.I, s.97

yükün halifesi olmaz ve pâdişahı siyâset eder görünmek için kurb-ı saltanata ecnâs-ı muhtelif amelesini getirmekte mahzûr var ve hazine sarfından sıyânet var misüllü mehâfât ve mahzûrâtı bilüb vücûd-ı şehriyârîyi muhâfaza ve ikâz eylemiş oldu. Kendi için pâdişah hayr-h^Wâhım imiş desin deyu pâdişahı böyle hayr-ı azîmden dûr idüb ibâdullahı müzâyakada koymayı revâ gördü."⁽⁸⁶⁾ Bu arada Yeniçerilerin itirazları üzerine kapatılmış olan Üsküdar'daki Humbarahâne ve Mühendishâne Mekteblerinin yerine Kâğıthâne'de mühendisliği hedef alan bir eğitime başlanmıştır.⁽⁸⁷⁾ Sadâreti müddetince devlete pek büyük hizmetlerde bulunan Râgıb Paşa,⁽⁸⁸⁾ tersâneleri düzeltmek, top-hâne açmak, orduyu bilgi ve fenle kuvvetlendirmek gibi başarılarının yanında Koska'da kendi adına bir kütüphâne de inşâ ettirmiştir.

Wefâtı

Toplam altı yıl üç ay, Osmanlı Devleti'nin gerileme dönemine girdiği yıllarda Pâdişahlıktan sonra en büyük mevki olan Sadrâzamlık makamında bulunan Râgıb Paşa, ömrünün sonlarına doğru prostat hastalığından rahatsız bulunuyordu. Devlet işlerini yürütemediğinden yerine Sadâret Kaymakamı olarak Nişancı Hamid Hamza Paşa tayin edilmişti.⁽⁸⁹⁾ Tıp dilinde "Dâimü'l-harâre ve Dolab" diye tabir olunan hastalıktan kurtulamayan Koca Râgıb Paşa, 8 Nisan 1763(24 Ramazan 1176) tarihinde gece yarısı gözlerini yumdu.⁽⁹⁰⁾ Ertesi gün(Cuma) Fâtih Camii'nde kılınan cenâze namazından sonra Koska'da yaptırdığı kütüphânesinin haziresine defnedildi. Paşa'nın ölümünden sonra geride kalan eşyasının tahriri de yapılmıştır.⁽⁹¹⁾ Bu tahrir sırasında bazı yerlere borçlu olduğu anlaşılmış, bunların bir kısmı Sadrâzaman çuhadar ve mühürdar gibi maiyetindeki adamlardan tahsil olunmuş, bir kısmı da ödenmemiştir.⁽⁹²⁾

İdârî Kabiliyeti

Vazife hayatına yirmi yaşlarında küçük bir memûriyetle atılan Râgıb Paşa, henüz Defterhâne'de kâtip iken Vezirâzam

(86) Şemdânî-zâde, a.g.e. c.II, s.34

(87) Baykal, İA "Mustafa III" mad. c.VIII, s.701

(88) Muallim Nâcî, Esâmî, s.145, İst.1308

(89) A.Nüzhet, Münşeât-ı Râgıb, Râgıb Paşa Küt.nr.1191, vr.5a

(90) Câvid, a.g.e. s.126/a

(91) TSMA, Muhâllefât Defteri, nr.7152

(92) TSMA, nr.E.10252

Nevşehirli Dâmâd İbrahim Paşa'nın takdirini kazanmıştır. Sonra ondaki istidâdı görerek kendine yakınlaştıran Hekimoğlu Ali Paşa ve İran Seferleri esnâsında yapılan müzâkereleri ustalıklı ve kararlılıkla yönetmesiyle Sultan I.Mahmud(Ölm.1754) bizzat kendi himâyesi altına almıştır. (93)

Ölümüne kadar hayâtı boyunca devlet kademelerinde devamlı yükselmiş olan on sekizinci yüzyılın ender devlet adamlarından Koca Râgıb Paşa, yılların verdiği tecrübe, Osmanlı'nın geniş sınırları içerisinde İstanbul'dan Mısır'a, Aydın'dan Sayda'ya kadar en büyük idâreci sıfatıyla gidip gördüğü yerler ve her renk ve meşrepten karşılaştığı insanlar sâyesinde mesleğinde pişmiş ve olgunlaşmıştır. Yüzyılların ardından bugünlere sanatçı yeteneğiyle gelen Paşa'nın idâreciliği tek yönlü değildir. Yaşadığı yüzyıla damgasını vuran, Osmanlı tarihi boyunca en güçlü ve idâre etme sanatını en iyi kullanan sadrâzamlardan biri olmakla berâber pek çok konuda söz sahibi olan Râgıb Paşa'nın değişik cephelerini şöylece sıralayabiliriz: usta bir şâir, otoriter bir asker, üstün bir eğitimci ve uzman bir maliyecidir.

Usta bir şâirdir. Çünkü, ondokuzuncu asıra kadar en çok okunan şâirlerden biri olduğunu yüzyılın şiir mecmualarından ve Keçeci-zâde İzzet Molla, Leskofçalı Gâlib, Ziya Paşa, Yahya Kemâl gibi bir takım büyük şâirlerin Râgıb Paşa'nın kimi beyitlerinin aynı olan şiirlerinden anlıyoruz. Ve kimi beyit ve mısraları bugün bile dillerden düşmemekte, ifâde edilmek istenen düşünceyi pekiştirir mahiyette bu beyit ve mısralara yer yer başvurulmaktadır.

Otoriter bir askerdir. Çünkü, daha önce de belirttiğimiz gibi Mısır'a vâli olarak atandığında, kendi aralarında bile anlaşmazlık içerisinde bulunarak birbirlerini yiyen Memluk beylerinin keyfî yönetimine son vererek, uzun yıllardan beri sembolik bir makam haline gelen Osmanlı Vâililiği'ne yeniden bir saygınlık kazandırmıştır. Şâm Vâlisiyken kendisine yerli beyler tarafından tehdit ve suikastler planlandığı halde bundan yılmamış, aksine üzerlerine üzerlerine giderek cesâret ve açık yürekliliğini göstermiştir.

Bir eğitimci ve kültür adamıdır. Çünkü, kendi adına yaptırdığı kütüphâne ve aynı tarihte inşâ ettirdiği Sıbyan Mektebi'nin hoca ve talebelerine bizzat Râgıb Paşa tarafından maaş

vakfedildiği bilinmektedir. (94)

Uzman bir maliyecidir. Çünkü, Mekke ve Medine'den elde edilen gelirlerin gelişigüzel sarfedildiği, nereden ne kadar gelip nereye ne kadar gittiğinin belli olmayışı karşısında Haremeyn Müftüsü, Cizye Muhasebecileri ve Haremeyn Muhasebesi'nde çalışan kîsedârları Bâbiâli'ye çağırarak Râgıb Paşa, defterleri inceletip gelir ve giderleri yerli yerinde tesbit ettirdikten sonra doğacak usulsüzlüklerin önüne set çekmek için buralarda çalışanların tâyin ve görevlerini doğrudan doğruya Sadâret'e bağlayarak Haremeyn'in gelirlerini kontrol altına almıştır.

Koca Râgıb Paşa bütün bunları bugünkü tabirle bürokrasinin çarkından geçtikten sonra öğrenmiş ve mesleğinde iyice pişmiştir. Her dönemin kendine has bir işleyiş tarzı olan bu mekânizmayı çok iyi bildiği içindir ki, kişiliği çok yönlü olarak gelişmiştir. Paşa'nın herbiri ayrı ayrı kişilerin şahsiyetinde ancak görülebilecek türden olan bu kişiliği biraz da böyle bir mekânizmanın bizzat içerisinde bulunmuş olmasından kaynaklanmaktadır.

Uzunçarşılı'nın cevval zekâlı, ileri görüşlü, ilim ve fazîlet sahibi, başarılı bir vezir⁽⁹⁵⁾ diye tarif ettiği Râgıb Paşa, bugünü olduğu gibi yarını da düşünen bir şahıs olup olayları derinliğine ve etraflı düşünmeden karar vermez ve verdiği karardan da asla dönmezdi. Devletin askerî gücünü çok iyi bildiğinden düşman devletlerin savaşa çekme tuzaklarına hiç bir zaman düşmemiş ve pâdişahın da harbe katılma kararında olmasına rağmen Koca Râgıb Paşa, Sultan Mustafa'yı idâre ederek ısrarla savaştan uzak durmanın yollarını aramıştır. Ona göre kısa vâdede savaşa girmek, Osmanlı Devleti'nin askerî ve malî durumunun düşman devletler tarafından farkedileceğinden hiç de lehimize olan bir davranış olmayacaktır. Sadrâzamanın savaştan kaçarak sulh tarafdârı olması bazı tarihçiler tarafından kusur sayılmışsa da, ölümünden sonra başlayan Osmanlı-Rus Savaşı ve neticede elde edilen kötü sonuçlar onu haklı çıkarmıştır. Osmanlı Devleti bu yıllarda, yani onsekizinci yüzyılın ikinci yarısına girildiği ilk yıllarda dışarıda geniş sınırları karşısında muazzam bir varlık göstermesine rağmen içeride askerî bakımdan çok zayıf, Avrupa'ya nazaran çok gerilerde idi.⁽⁹⁶⁾ Bu bakımdan

(94) Hâkim, Tarih, (Haz. Fahriye Ülker) İst. Ün. Küt. s. 197, İst. 1973

(95) Uzunçarşılı, c. IV/1, s. 343

(96) Uzunçarşılı, c. IV/1, s. 366

dan Râgıb Paşa, yenilgiyle sonuçlanacak bir badireye atılmak istemiyordu. Hatta Rusların yayılmasından endişe duyan III.Mustafa, Râgıb Paşa'nın savaş konusundaki çekimserliğine bir anlam verememiş olacak ki,

-Eğer maksat para ise Edirnekapı'dan tâ Rusçuk'a kadar iki keçeli altın dizerim, diyerek Sâdrâzamına karşı endişesini belirtmişti. Sadrâzam da Pâdişahının gönlünü şu sözlerle almıştı:

-Yüce devletiniz eskiden beri yapmış olduğu savaşlarda bir muhârip arslan olduğunu düşmanlarına göstermiştir, ecnebi-ler geçmiş yıllardaki zaferlerimizi unutmamışlardır, bunu bildiklerinden bizden korkarlar, fakat şu anda tırnakları aşınmış olup, savaş esnasında düşman bu halini anlarsa vaziyet kötü olur, askere nizam verildikten sonra bu iş düşünülün, demişti. (97)

Daha sonra olup bitenler büyük ve ileri görüşlü Sadrâzama haklı çıkaracak vaziyette gelişme göstermiştir. Şâir Ziya Paşa, "Fihrist-i Âli Osman" ismi altında yazdığı muhtasar ve manzum Osmanlı tarihinde "Âsaf-ı sâni" olarak nitelediği Koca Râgıb Paşa için şunları söyler:

Yerine geldi Sultan Mustafa kırk iki yaşında
Ki Sultan Ahmed-i mağfûrun idi necl-i zî-şânı
Cülûsunda sefâhat bâbını seddeyleyüb emri
Libâs u ihtişâm-ı halka koydu hadd ü mîzânı
Umûr-ı devleti tanzîm ü ıslâh eyledi elhak
İmâret kıldı ikdâmı nice emsâr ü büldânı
Nice olmaz muvaffak kim umûrında nasîb itdi
Ana Râgıb gibi bir Sadr-ı a'zam lütf-ı Yezdânı
Dirîgâ sonradan ahvâl-i devlet oldu pek muhtell
Bekâyâ eylemekle irtihâl ol Âsaf-ı sâni
Umûr-ı saltanat hayfâ ki nâ-ehil ellere düşdü
Mühimmât-ı hutûb-ı devlete geldi perîşânî
Açıldı cehl ile Rusya üzre harb-i bî-hengâm
Tedâbîr ü mühimmâtın bilindi sonra noksanı (98)

(97) Uzunçarşılı, c. IV/1, s.366

(98) Ziya Paşa'nın Hayatı, Eserleri, Edebî Şahsiyeti ve Bütün Şiirleri, (Haz. Doç. Dr. Önder Göçgün) Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, no:737, s.157, Ank.1987

Karakteri ve Yüksek Ahlâkı

Girdiği her işte kendisini ispatlayan onsekizinci asrın en büyük ve en başarılı devlet adamı olan Râgıb Paşa, üstün yöneticiliği ve şâirliği yanında çevresindeki insanları etkileyen eşsiz bir karaktere sahiptir. Onun gazellerinden seçtiğimiz herbiri üzerinde ayrı ayrı düşünülmesi gereken aşağıdaki beyit ve mısraları nasıl bir şahsiyete sahip olduğunu göstermesi bakımından zikretmeğe değer. Osmanlı'nın geniş coğrafyasında yaşanmış bir hayatın ürünleri olan bu beyit ve mısralar aynı zamanda herkes tarafından kabul edilmiş bir vecize ve mısra-ı bercestedir. Ve bir kısmı Türkçemize yerleşmiş, halk tarafından kullanıla kullanıla benimsenmiş atalarsözü hüviyetindedir:

-Dünyanın süsünde püsünde gözü yoktur ve kanâ'atkârdır:

Cihân âlâyişinden dest-şûy ol râhat istersen
Kanâ'at dâmenin elden bırakma ni'met istersen

-Yaltaklanmayı sevmeyen onurlu ve haysiyetli bir kişiliğe sahiptir:

Eylemem Râgıb müdârâ şeyhe de dervîşe de
x x x

Viren Allah'dır ey dil beg ü pâşâ virmez

-Kişilerin görünüşüne değil, ahlâkına önem verir:

Siyrete eyle nazar sûrete bakma Râgıb
Düşme dâm-ı galat-endâzına her endâmın
x x x

Feyz-i tıynet başkadır şûhî-i sûret başkadır
Her gazalı sanma kim deşt-i Hoten âhûsudur
x x x

Sakın ki nüsha-i ahlâkın olmasun mağşûş
Olunca habtı virür âdeme azâb şikest
x x x

İderdi sûret-i dünyâyı âdem pûşiş-i dîbâ
Eger pâlân-ı zerdûz ile esb olsaydı merkebler
x x x

Pest fitratlara ziyet ile rif'at gelmez

-Aceleci değildir:

Bî-tâbi-i tehâlûk ile yolda kaldı hep
Ser-menzil-i merâma vakitsiz şitâb iden

-İnsanların ayıbını ortaya çıkarmayı elbisesini soymaktan daha kötü görür:

Ayûb-ı nâsı ifşâdan libâsın soymak ehvendir

-Dünyanın insanları aldatan geçici isteklerine hiç de ilti-
fât etmez:

Ne bilür lezzet-i kemâli nedür
Her kimin fikri hord u h^Wâb iledir
x x x

Merdân-ı himmeti zen-i dünyâ zebûn ider

-Diğer birçok Dîvân ve Halk şâiri gibi o da zâhidlerden şî-
kâyetçidir:

Zâhidin bezme çöker sıkleti kûs gibi
x x x

Dekk ile dâma düşürmüş tekyede bir serkeşi
Kelb olaldan zâhid almış işte şimdi bir şikâr
x x x

Behişt andıkça zâhid ekl ü şürbün lezzetin söyler

-İnsanları tanıyarak pişmiştir:

Çille-i saht-ı vezâret beni dervîş itdi

-Gerektiğinde hiç de yumuşak huylu değildir ve düşmandan in-
tikâm almayı en büyük mutluluk sayar:

Düşmenden intikâm gibi var mı bir safâ
Râgıb bu zevke âh mürüvvet komaz seni

-Ayrıntılar üzerinde fazla durmaz:

Sarîr-i hâme sanma istilâhata boğulmağla
İder bî-çâre dâim şîve-i küttâbdan feryâd

-Dünya malına önem vermez, ama yeri geldiğinde dünya malını
olgunluğun dayanağı olarak görür:

Bu bender içre bâ'is-i nakş olmada hüner
Var ise malın elde medâr-ı kemâl olur

-Yerli yersiz öne atılıp kendini göstermenin sakıncasını
özlü olarak dile getirir:

Miyân-ı güft-ü-gûda bed-meniş îhâm ider kubhın
Şecâ'at arz iderken merd-i kıbtî sirkatin söyler

-Sağlığımız için çalışan doktor ne kadar yalancı olursa ol-
sun hastalığımızın devâsını söyler:

Tabîbin olsa da kizbi marîzin sıhhatin söyler

-İyi kimselerde kötülüklerden eser bulunmaz, bulunsa da o
kişide igreti olarak durur:

Hakîkat ehline çesbân değil libâs-ı riyâ
Yakışdırırsa dahi müsteârdır gûyâ

-Zaman zaman karamsarlığa bürünür:

Bana esbâb-ı şâdîden nasîb ü behre kemdir hep
x x x

Olmadı cuy-ı sirişkim gülşen-ârâ-yı heves
Bir güler yüz görmedim ben tâli'-i pür-şûrdan
x x x

Elinden çekdiğim sâkî-i dehrin nîş ü semmdir hep
Benim sahbâ deyu nûş itdiğim zehrâb-ı gandır hep
x x x

İhlâsımızın görmedik âsârını hâlâ
Âgûş-ı tereddüdde meger hayr-ı duâyız
x x x

Devr-i felekde râhat u ârâmı görmedik
Ber-vefk-i kâm-ı gerdiş-i eyyâmı görmedik

-Bazan da iyimserdir, kararsızlıktan bir an sıyrılıverir:

Medâr-ı leyl ü nehârı 'abes hayâl itme
Ya şâm-ı vuslat-ı 'âşık ya subh-ı hasretidir

-Kimi zaman da doygundur:

Hânümânı neyleriz bu künbed-i mînâda biz
'Âlemin sultânıyız sırça sarâyâ mâlîkiz
x x x

Biz cihânın hiyel ü nakşına meftûn değiliz

-İyi şeyler ancak iyi kimselerden sudûr eyler:

Zât-ı ma'yûbda çün revnakı olmaz hünerin
Hâtem-i ırzını kesr itme olur nâm şikest

-İyilik yap, denize at:

Ehl-i feyzin eseri kalmasa da nâmı kalır

-Bütün zamanlar boyunca dünyâyı harâb eden ikiyüzlülük ve
dalkavukluktur:

Râgıb müdâheneyle riyâdır zamânede
Dünyâyı sanma cevri ü sitemdir harâb iden

-Kişi mayasının gereğini yerine getirir:

Tıynetinde her kimin olmaz hamîr-i ma'rîfet
Olsa da sûretde âdem farkı yok nesnâsdan

-Kişi yalnızca ve yalnızca Allah'a güvenmelidir:

Hakikat ehline tevfiîk-i reh-nümâ yetişür
Bu yolda sâlîke hızır istemez Hudâ yetişür
x x x

Bize mu'în ü meded-res bu bahr-ı hayretde
Hudâ olursa olur yohsa nâ-hudâ olamaz

-Ucuz kahramanlığı hiç sevmez:

Muzaffer vakt-i fursatda adûdan intikâm almaz
Mürüvvet-mend olan nâ-kâmî-i düşmenle kâm almaz

-Bazan bir garib, bazan bir çölde yolunu şaşırmıştır:

Bende yok benden haber kim cüst-ü-cû eyler beni
Vâdî-i hayretde Râgıb şöyle kaldım güm-sürâg
x x x

Dem-i Mesîhden itsen recâ-yı himmet-i deyr
Bu deyr-i köhnede biz de duâya muhtâcız

-Boş teneke ses çıkarır:

Kâse-i lebrîz fağfûr olsa da virmez sadâ
Servet efzâyiş bulunca agniyâ hissetlenür

-Hiç kimse kendinde olanı görmez:

Efendi ta'n idenin akli var mı Mecnûna
Gürûh-ı ehl-i hevâ içre bir mi bin deli var

-İyiliklerin verimli olması gibi ye's ekersen o da etkisi-
ni gösterir:

Bire hezâr virir tohm-ı ye's ekersen eger

-Arayan belâsını da, Mevlâsını da bulur:

Mahbûb ararsa tünd edâsın arar bulur
Müşkil-pesend 'aşk belâsın arar bulur
x x x

Geh deyr ü gâh Kâ'be gehi sûmnâtda
Hakk-cûy kande olsa Hudâsın arar bulur

-İnsan sıkıntı çektikçe pişerek olgunlaşır:

Bâr-ı minnet çekmeyen olmaz ber-ârâ-yı kemâl

-Bir şeyi görüldüğü gibi kabul etmek insanı yanıltabilir ve
gerçek olan şey daha başkadır:

İmtiyâz-ı sâbit ü seyyârı müşkildir hayâl
Zann ider sükkân-ı keştî sâhil-i deryâ yürür
x x x

Pister-i nerm üzre h^wâb-ı huftê-gân sengîn olur

-Dünyada alıcısı olmayan bir şey yoktur:

Her metân bir revâcı var bu bender-gâhda

-Bu dünyada hiç kimse ebedî olarak kalıcı değildir, her şey
nöbetleşerektir:

Zamân ider seni de âşinâ-yı sûd u ziyân
Bu kârhânedede ahz u atâ be-nevbetdir

-İnsanoğlu yetinmez bir mizâca sahiptir:

Rızâyâ hükm-i kazâda muvâfıkız ammâ
Biraz da mezheb-i insâfda mesâg ararız

-Kendi düşen ağlamaz:

Giden yolunda yorulmaz meseldir evvelden
Hiç istikâmete mânend bir asâ olmaz

-Kendi dişen ağlamaz:

Giden yolunda yorulmaz meseldir evvelden
Hiç istikâmet emânend bir asâ olmaz

-Yıkmak insanlara yapmak gibi kıymet mi verir? Arkadan bir şey bırak ki onunla anılasın:

Bir eser eyleki olsun bile dâ'ir nâmın
Var mı şüphen eser-i Cem idüğinde ârâmın

-Zulmeden iflâh olmaz:

Bizi râhatdan iden h^wâhiş-i râhat oldu
Bilmedik kimseye nâ-râm idüğün ârâmın

-Başkasına sıkıntı vermeyi ve eziyet etmeyi sevmez:

Hilâf-ı tıynetimdir tab'-ı ahbâba keder virmek
Degildir meşrebim mânend-i sahbâ derd-i ser virmek
x x x

Bârını gerden-i ahbâba idenler tahmîl
Ne kadar olsa sebük-ruh olur elbette sakîl

-Her şey zıddı ile vardır:

Münkeşif olmadadır zıddı ile çün eşya
Ta'n-ı a'dâ gibi Râgıb olamaz zikr-i cemîl

-Doğruluktan ayrılmaz:

Mâye-i tıynetim olmuş benim insâniyyet
Hâk-i kabrimde de yebrûhü's-sanemdir giyehim

-Uzak yerin sonunu büyük görünür:

Gelmez ey h^wâce kumâş-ı ma'rifet Bengâleden

-İstanbul'un her bir taşını Acem mülküne fedâ eden Nedim'den farksız düşünür:

Hâh Mısır u hâh Bağdâd işte şebâ işte şam
Var mıdır İstanbul'un müntâz ü müstesnâları

İKİNCİ BÖLÜM

SANATI VE ESERLERİ

Sanata Olan Düşkünlüğü

Onsekizinci yüzyıla dangasını vuran Nedim ve Şeyh Galib'ten sonra, klasik edebiyatımızın yetiştirdiği, sesini bugüne kadar duyurabilmiş kalburüstü şâirlerden biri de hiç şüphesiz ismi ile müsemma Koca Râgıb Paşa'dır. Hem şâir, hem düşünür ve hem de devlet adamlığı vasıflarını toplaması bakımından da Osmanlı tarihi boyunca tek sayılır.

Râgıb Paşa, bundan önceki bölümün değişik sayfalarında önemle belirttiğimiz gibi çağının en başarılı ve gözde devlet adamı olmasının yanında, sanat ve kültür alanında da yine başı çekerek varlığını ispât etmiştir. Divan şiirinin onsekizinci yüzyılda ağırlığı olan bir kaç isminden biri de odur. Günümüze kadar gelen eserleri onun bu belirttiğimiz yönlerinin açık delilleridir. Adeta bir mektep halindeki meclisinde bulunan sanatçıların kendi dönemlerinde gösterdiği kabiliyetleriyle bir yerlere gelerek daha sonraları meslekdaşları arasında seçkinlik kazanmaları, kendi adına yaptırdığı kütüphaneyle kitâba ve okumaya karşı gösterdiği fevkalâde ilgi onun bir ilim, irfan ve kültür adamı olarak başka yanlarını da yansıtır.

Hemen hemen çoğu belli bir seviyede şâir olan Osmanlı pâdişahlarının yanında, bilebildiğimiz şâir sadrâzanların sayısı çok azdır. Bu sahada da rakibsiz olan Paşa'nın yetişmesine baktığımızda onun sanatını besleyen kişiliğinin nasıl geliştiğini ve nereden beslendiğini görürüz: Mütevâzi bir ailenin çocuğu olarak yetişen Râgıb Paşa, küçücük bir memuriyetle vazifeye başlamış ve Defterhâne kâtibinin oğlu olması hasebiyle kısmen babasının çalıştığı dairede, kısmen de bazı özel dersler alarak kendisini yetiştirmiştir.⁽⁹⁹⁾ Buna ilâveten ilk gençlik günlerinden itibaren şâhid olduğu hâdiseler, ihtiyatlı, siyasî hüviyetinin yanısıra, fikrî ve edebî şahsiyeti üzerinde de etkisini göstermiş olmalıdır. Her sahada zarif bir üslûb, çekici ve canlı bir ifâde ile sivrildiğini söyleyen tarihçi Ahmed Vâsıf, Râgıb Paşa'yı edebiyat alanında boy göstermiş diğer bir çok şâirle karşılaştırdıktan sonra "insan-ı kâmil" diye över.⁽¹⁰⁰⁾ Paşa gerek şahsî ve gerekse resmî hayatında kendine son derece güvenli olarak en buhranlı olaylar karşısında soğukkanlılı-

(99) Müstakim-zâde Süleyman Sâdeddin, Tuhfe-i Hattâtîn, s.450, İst.1928

(100) Ahmed Vâsıf, Mehâsinü'l-âsâr ve hakâikü'l-ahbâr, (Haz.Mücteba İlgürel) c.I, s.223, İst.1219

ğı ile sükûnet ve vekarını korumasını bilmiş ve bunu hayatının vazgeçilmez düstûru haline getirmiştir. Çağdaşları onun ateşin fikirli, güzel huylu, sağlam akîdeli, konuşmaları la-tîf, ifâdesi tatlı, heryönlü bilgisi olan yüksek ahlâklı bir kişi olduğuna ve hayatı boyunca vaktinin çoğunu kitap okuyarak geçirdiğine, başlıca zevkinin ilmî meselelerle uğraşmak olduğuna şehâdet ederler. (101)

Sayısı ikibine yakın olduğu söylenen Divan şâirlerinin yüzde kaçının soluğu günümüze kadar gelebilmiştir? Bunlar arasında, yaşadıkları dönemde çok tanınmış oldukları halde, daha sonraları isimleri tarihe karışanların sayısı oldukça büyük bir yekûn tutar. Bu, sözkonusu ettiğimiz şâirlerin çerçevesi daha önceden çizilmiş bir takım kalıpların dışına çıkamamalarından ileri gelmektedir. Yazdıkları şiirle çağları aşarak günümüze kadar gelenler ise, bu kalıpları en üst derecede kullanan ve bu kalıpların dışına çıkarak orijinal hayallerle yeni bir söyleyiş tarzı yakalayan şâirlerdir. Hikemiyât alanında Nâbî'nin başlattığı çığırını devam ettiren Râgıb Paşa'yı bu ikincilerin arasına rahatlıkla katabiliriz.

Hikemiyat Tarzının Üstâdı

Râgıb Paşa'nın şiirleri sağlam ve ahenkli bir nazma, ağırbaşlı seçkin ve açık bir söyleyişe, insanı düşünce yoluyla saran hikmetli bir muhteva özelliğine sahiptir. Sanatında esas şöhretini hakîmâne tarzda yazdığı gazellerine borçlu olan Paşa'nın şiirlerinin hemen hepsi bu amaca yöneliktir. Bu alandaki beyitleri günümüze kadar gelerek dilden dile dolaşmış, halk tarafından benimsenerek bir atasözü özelliği kazanmıştır. "Öz şiir odur ki dilde gezer mesel gibi mısra" diyerek şiirin yazılış gâyesini belirten Yahya Kemal'den yüzyıllar önce söylenmiş

Eger maksûd eserse mısra-i berceste kâfîdir

mısraî Râgıb Paşa'nın şiir ve sanat anlayışını özetler mâhiyettedir. Şâir için asıl olan, sayfalarca yazılarak anlatılabilen bir konuyu bir beyitle yahut mısra ile ifâde etmek, kısa ve öz yazmaktır. Aynı devirde yaşayan Haşmet'e Râgıb Paşa'nın "Haşmet, öyle bir şiir söylemek isterim ki, ne benden evvel kimse söylemiş ne de benden sonra söylemek ihtimali olmuş olsun" dediği kaydedilir. (102) Paşa ile dostu şâir Haşmet arasında ge-

(101) Ahmed Nüzhet, Münşeât-ı Râgıb, İst.Ün.Küt. nr.3115, mukaddime ve ilk sahifeler, İst.1253

(102) Mehmed Tefvik, Hazine-i Letâif, s.215, İst.1302

çen bu konuşma onun şiire bakış açısı konusunda bize önemli bir takım ipuçları vermektedir: Şiirden, "eserden maksad" herkesin dilinde dolaşan, bir konuyu özlü bir şekilde ifade eden "mısrâ-i berceste"dir.

Râgıb Paşa daha onüç yaşında bir çocukken 1712 yılında ölen Nâbî klasik edebiyatımızda başlı başına bir yer tutan hikemiyât tarzının asıl üstâdı kabul edilir. Asrında ise Sâbit (öl.1711) gibi, sonraları Râgıb Paşa, Seyyid Vehbi(öl.1736), Çelebî-zâde Âsım(öl.1760), Münif(öl.1742) gibi bir takım şâirler üzerinde hayli tesirleri olmuştur.⁽¹⁰³⁾ Tanzimat devrinde ise eski şiiri devam ettiren şâirlerin birçoğu, Nâbî'yi üstâd tanımış ve onun şiirlerine benzer şiirler söylemeye çalışmışlardır. Nâbî, düşünceyi bir takım söz sanatlarıyla süslemeyen, doğrudan doğruya fikir olarak söylemek yolunu seçmiş ve bunda meslekdaşları arasında dikkate değer bir başarı göstermiştir. Onun bu başarısı şiirde başlı başına bir inkılâb sayılmıştır. Edebiyatımızda Nâbî Mektebi denilen bu tarzın özelliği görgü, bilgi ve düşünce unsurlarını didaktik bir zihniyetle ifade edilmiştir.

Nâbî tarzının onsekizinci yüzyılda güçlü bir temsilcisi olarak aynı yolun yolcusu diğer şâirler arasında önemli bir yeri bulunan Râgıb Paşa'nın şiirlerini bir taklit olarak değerlendirmemek gerekir. Bunlarda kendine özgü bir hava ve şâirin damgası hemen sezilir. Hatta hikmetli söyleyişin onda yer yer Nâbî'yi de aştığı kolayca söylenebilir.⁽¹⁰⁴⁾ Şiirimizde "mısrâ-ı berceste" denen ve atasözü gibi dillerde dolaşan pekçok mısrânın nâzımı Râgıb Paşa'dır:

Hakikat ehline çesbân degil libâs-ı riyâ

Yakışdırırsa dahi müsteârdır gûyâ

x x x

Kâse-i lebrîz fagfûr olsa da virmez sadâ

Servet eفزâyış bulunca agniyâ hissetlenür

x x x

Ne bilür lezzet-i kemâli nedür

Her kimün fikri hord u h^wâb iledir

x x x

Zât-ı ma'yûbda çün revnakı olmaz hünerin

Hâtem-i ırzını kesr itme olur nâm şikest

x x x

İmtiyâz-ı sâbit ü seyyârı müşgildir hayâl

(103) N.S.Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c. II, s. 673, İst. 1971

(104) Büyük Türk Klasikleri, c. VI, s. 379, İst. 1988

Zann ider sükkân-ı keşti sâhil-i deryâ yürür

x x x

Cihân âlâyişinden dest-şûy ol râhat istersen
Kanâ'at dâmenin elden bırakma ni'met istersen

x x x

Bî-tâbi-i tehâlûk ile yolda kaldı hep
Ser-menzil-i merâma vakitsiz şitâb iden

x x x

Turfa dükkân-ı hikemdir şu köhen-tâk-ı felek
Ne ararsan bulunur derde devâdan gayrı

x x x

Müellifiyle şeref eyler iktisâb kitâb

x x x

Ehl-i feyzin eseri kalmasa da nâmı kalır

x x x

Var ise malın elde medâr-ı kemâl olur

x x x

Sorsalar magdûrunu gaddâr kendin gösterir

x x x

Gonceyi hanûş iden hep bülbülün pür-gûsudur

x x x

Tabîbin olsa da kizbi marîzin sıhhatin söyler

x x x

Gelmez ey hâce kumâş-ı ma'rifet Bengâleden

x x x

Ayûb-ı nâsı ifşâdan libâsın soymak ehvendir

x x x

Viren Allah'dır ey dil beg ü pâşâ virmez

x x x

Siyrete eyle nazar sûrete bakma Râgıb

gibi bir çok beyit ve mısraları da gösteriyor ki dünyanın en güçlü devletinin değişik kademelerinde bulunup çekirdekten Sadrâzamlık makamına kadar yükselen Koca Râgıb Paşa, Osmanlı sınırları içerisinde çeşitli yerlerde vazife alarak geniş bir coğrafyaya sahip olması sonucu her renk ve meşrepten insanları tanımının verdiği tecrübeyle toplumun ve insanların noksan taraflarını, bu insanların bir takım problemlerini nükteli ve çarpıcı üslûbuyla başarılı bir şekilde işlemiştir. Çoğu vecize ve hikmet türünden olan bütün bu ve buna benzer beyit ve mısralar ince bir his, derin bir heyecan mahsûlü olmaktan ziyâde temkinli ve ağırbaşlı bir ifâde, açık bir hakikat, ders alınması gereken canlı birer ibret nümûneleridir.

Onun şiirlerinde görevi gereği değişik iklim ve güngör- müş kişiliğinin bir çok izlerine rastlarız. Üst seviyede bir yetkili olarak insanlarla kurduğu ilişkiler sâyesinde onlarla kaynaşmış ve tanışmış olmanın neticesinde şahsiyetinin otur-

muşluğu, tecrübenin verdiği olgunluk, olaylar karşısındaki emin ve kararlı tavrı ve kadere karşı tevekkülü Râgıb Paşa'nın ne büyük bir karakter sahibi olduğunu gösterir. Sanatçı kişiliğinin verdiği olgunluk onu üstün bir devlet adamı kılmış, devlet adamlığının doğurduğu imkânlar da şâir kişiliğini beslemiştir.

Mîve-i şi'r-i terim hâm olsa da şîrîn olur diyen Râgıb Paşa'nın kendi şiirini öven bir takım mısra ve beyitlerine rastlamak mümkündür. Zatındaki eksikliğini "kitâbet ünvanına" bağlayan şâir, kendisini doğunun üstâd şâirleriyle karşılaştırır. Ne Sâib'in hayâli, ne Tâlib'in olgunluğu, şiire güzellik verecek olan ancak Râgıb'ın yeteneğidir:

Ne hayâl-i Sâib ister ne kemâl-i Tâlib ister

Buna tab'-ı Râgıb ister vire böyle hüsn-i zînet.

Kendisini Acemin Hüsrevleriyle, Dârâlarıyla kıyaslayıp, şiirini, mânâ Mısırının Yusufistânı olarak niteler:

Benim ol Hüsrev ü Dârâ şükûh-ı mülk-i ma'nâ kim
Göreydi şevket-i nazmım olurdu lâl Hâkânî

Müzeyyendir serâpâ hüsn ile her beyt-i ma'mûrum
Dinilse Mısır-ı ma'ninin sezâdır Yusûfistânı

Ser-efrâzım kemâlât u ma'ârif fehm ü dânişle
Tekellûf-ber-teraf geçdim bu vâdîlerde akrânı

Nâbî'den sonra hikemiyât alanının en büyük üstâdı kabul edilen Râgıb Paşa, dilimize yerleşmiş bazı eski atasözlerini ve yerleşik kimi Türkçe deyimleri şiiri içerisine serpiştirerek daha güzel, daha kalıcı beyitler ortaya koymuştur:

Giden yolunda yorulmaz meseldir evvelden

Hiç istikâmete mânend bir âsâ olmaz

x x x

Bu meşhûr bir meseldir ki efendi gün döner dirler

Benim âlûde-hicrân olduğum eyyâm dönmez mi

x x x

Eylesün târâc-ı dil ki çîn-i ebrûna nigâh

İki şîr olmaz meseldir sevdiğim bir bîşede

x x x

Şöyledir Râgıb mücâzât-ı amel kim fi'l-mesel

Sorsalar mağdûrunu gaddâr kendin gösterir

gibi beyitler onun şiirine başka bir canlılık kazandırmıştır.

Dilinin Sadeliği

Râgıb Paşa, devrinin diğer şâirlerine nazaran daha sâde,

daha anlaşılır bir dil kullanmıştır:

Kaçmazam cevrenden amma sen de bî-insâfsın
Lütfun ağıvara hemîşe cevri kahrın hep bana
x x x

Hayli demdir atdı tutdı zülf-i dilberden sabâ
Sen de var uşşâk için bir tâze tel ey şâne at
x x x

Rûh-ı âlî gül gül olmuş hum-ı zülfi sümbül olmuş
Lebisorma bir mül olmuş ki virir cemâda hâlet
x x x

Ya lütfundur ya itâb u ya tegâfül ya sitem
Söyle derd-i dilini her ne çıkarsa kısmet

gibi bir takım beyitleri insana adeta halk şâirlerinin söylemiş şekillerini hatırlatıyor. İlk bakışta Arapça ve Farsça kelime ve kavramların çokluğu (bilhassa gazellerinden önce yer alan kaside, tahmis, tarih vesairede) dikkat çekse de, okunduğunda şiirlerinin açıklığı ve anlaşılabilirliği kendiliğinden sezilir. İstiâre ve hüsn-i ta'lil en çok başvurduğu sanatlardandır. Devrinde bayağı revaçta olan Sebki-Hindî akımının mazmunlarla dolu anlatımına iltifat etmemiş; halkın içinden gelmiş bir kişi olarak onların bir takım problemlerini, sosyal hayatta yaşanan gerçekleri şiir yoluyla herkesin anlayabileceği bir şekilde söylemiştir. Ayrıca Dîvân edebiyatı şâirlerinin aksine onun gazellerinde aşk ve şaraba ait temalar çok az yer tutar. Aşk, hayâl ve hissiyât Râgıb Paşa'nın şiirlerinde ikinci planda kalır. O daha ziyâde hayâta ve topluma ait müşâhedelerini dile getirir. Yine aynı devrin şâiri Nedim'e bazı yaklaşımları olmakla birlikte eskiye dönerek Nâbî tarzına yönelmiş, onun ekolünü devam ettirmeye çalışmıştır. Buradan da onun sanat anlayışını ve şiire bakış açısını rahatlıkla çıkarabiliriz.

Bugün alışıl gelmiş olarak kullandığımız bir takım kelime ve kavramların Râgıb Paşa'nın şiirinde de aynı rahatlıkla kullanılışı, onun Türkçeye olan tutkunluğunu göstermesi bakımından ilginçtir. Bilhassa halk arasında konuşulan, halkın kullandığı deyimleri şiiri içerisine bolca serpiştirmiştir:

(Kan ağlamakdan) ahkere döndü dü-çeşm-i ter
x x x

O mâhin (atdı okın yasdı yayın ebrusı)
x x x

Bezm-i meyden (yudı el çekdi ayağın) amma
x x x

(Yine zamâne komaz korkarım feleklik ider)
x x x

(Daldan dala konar) gâh figân gâh söz

(Efendi kanlı bıçaklıydı) câm-ı sâkî ile
x x x

(Olmuş ya olmamış) mey-i berrâk u câm-ı sâf
x x x

Ki hoş makandır anda (terelli yelleri var)
x x x

(Benim başında o sevdâyı gör ki tel teli var)
x x x

Ey kemân-ebrû (okın bir kez de gel yabâne at)
x x x

(Anlanır kim var imiş) mülk-i ademde râhat
x x x

(Ola bir gün ide) bed-h^Wâhına da çarh-ı anîd
x x x

(Bir giden bir dahi gelmez ne acib hikmetdir)
x x x

(Bir güler yüz görmedim) ben tali'-i pür-şûrdan
x x x

(Gün başına kurulmadadır bir otağımız)
x x x

(Gürûh-ı ehl-i hevâ içre bir mi bin deli var)
x x x

(Olayım kayddan âzâde diyen kayda düşer)
x x x

O meh-rû ile Râgıb (işimi sağ itdim)
x x x

(Pâyını dâmenine hırkasını dûşa çeker)
x x x

(Var ise çâren eyle) dil-i nâ-tüvânıma

Görüldüğü gibi yüzde yüz Türkçe olan "kanlı bıçaklı olmak", "kan ağlamak", "yuyup el çekmek", "feleklik etmek", "işini sağ etmek" gibi sıkça rastladığımız deyimler Râgıb Paşa'nın kendi diline olan sevgisini ve aynı zamanda hakimiyetini gösterir.

Elde sâgar belde hançer serde sahbâ sîne-çâk

Fitne-cû dilberlerin bî-şüphe sensin eşbehi

benzeri beyitlerde de her şâire nasib olmayan orijinal söyleyiş tarzını yakalıyoruz. Orijinaliteyi yakalarken bir takım yapımcılara ve zorluklara düşmez. Şâir yeteneği ve dile olan hakimiyeti onu bundan kurtarır.

Etkilendiği Türk ve Acem Şâirleri

Râgıb Paşa'nın kasidelerinde daha çok Nef'î'nin(öl.1635) gazellerinde ise Sâib-i Tebrizî(öl.1671) ve Nâbî'nin göze çarpacak derecede açık etkileri vardır. Bunu zâten kendisi de saklamaz, kaside ve gazellerinde etkilendiği, daha doğrusu

çok sevdiği üstâdlarının isimlerini belirterek saygısını ifâde eder. Gazellerinde Nedim(öl.1730) ve Şeyh Galib'deki(öl.1799) derin hassâsiyet ve zengin muhayyile kudreti yerini fikir hakimiyetine, hakîmâne görüşlere bırakmıştır. Yukarıya bir kısmını aldığımız atalar-sözü değerini kazanmış bazı mısra ve beyitleri de gösteriyor ki Râgıb Paşa'nın şiiri Necâtî'den(öl. 1509)beri süre-gelen gelenegin, Nâbî'de ifâde mükemmeliyetini bulan şeklin bir devâmından ibârettir. Paşa'nın pürüzsüz denilebilecek olan dili, açık üslûbu, hayâta hakîmâne gözle bakışı, hâdiseler karşısında onları nisbî bir sabır ve sükûn ile mütâleâ göze çarpan belli-başlı husûsiyetlerdir. Dil titizliğine fazla rağbet etmeyerek tasannua düşmemesine rağmen teşbih ve istiâreleri oldukça çok kullanır. Geleneklere bağlılık korunmakla beraber muhitten ve günlük hayattan alınma unsurlar da mevcuttur. Hakikatler, zaman zaman hikmetli bir üslûp içinde, güzel bir şekilde belirtilmiştir. (105)

Dîvân şiirinde aşırı bir hissîlikten ve süslenmişlikten kurtulmuş bir tefekkür edebiyatı çığırını açan Nâbî'nin yer yer Koca Râgıb Paşa üzerinde izlerine rastlamak mümkündür. Bu, kimi zaman aynı redifleri kullanarak, kimi zaman da bir takım tanımlama ve kavramların benzerliklerinde kendisini gösterir:

Bahr-ı gandan yine tahlîs-i vücûd eyleyemez
Görmüşüz bezm-i meyin bir nice deryâ-nûşın

Çâşni-gir-i duâ olsa da cevr eyleyemez
Niâm-ı h^Wân-ı ilâhînin açan serpûşın

Kasdı ikrâr-ı visâl itmedir eylerse sükût
N'ola bûs eylese uşşâk leb-i hâmûşın

beyitlerinde sözkonusu ettiğimiz Nâbî tesiri iyice belirirken, şunlarda da adeta onun kokusunu alır gibi oluyoruz:

Esîr-i renc ü anâ ehl-i câh u devlet imiş
O kadar devleti kim bilmedik kanâ'at imiş
x x x

Dile mir'ât-ı emelden nice sûret görünür
Bilmez ammâ ki verâsında vehâmet görünür
x x x

Pür-hüner olsa da mânend-i şikâf billür
Kişi setr eyleyemez 'ayb u denâ'et görünür

"İledir" redifli şu beyitlerde, bilhassa Hayriyye'deki öğütleri andırır şekilde Nâbî etkisi apaçaktır:

Revnakı sâgarın şarâb iledir

Felegin hüsnî âfitâb iledir

Ne bilür lezzet-i kemâli nedür
Her kimün fikri hord u h^wâb iledir

Olma gâfil havâyâ sarf itme
Nakd-i enfâsı bil hisâb iledir

Va'de-i pûç ider dilim şâdâb
Riyyi bu mezra'ın serâb iledir

Bazı lirik beyitlerinde de Nedim'in etkisinde kaldığını görürüz:

Cevher-i tîg-i tegâfûl âb u tâb olmuş sana
'Aks-i hûn-ı 'âşıkân reng-i hicâb olmuş sana
matlâı ile başlayıp,

Âb u tâbın dem-be-dem içdikçe efzûn eyledik
Hûn-ı Râgıb gûyiyâ sahbâ-yı nâb olmuş sana
maktâı ile biten gazelin karşılığını sanki karşılıklı söyleşmişler gibi,

Haddeden geçmiş nezâket yâl u bâl olmuş sana
Mey süzülmüş şîşeden ruhsâr-ı âl olmuş sana
diye başlayan Nedim'in bir gazelinde buluruz.

Nedim'in bu alandaki şiirlerine benzerliği ve akıcılığı bakımından,

Ala destine piyâle suna bûseden nevâle
Bakılır mı kîl-ü-kâle getirür mü tevbe tâkat
x x x

Galiba yâr ile mâbeyne bürüdet girmiş
Râgıba yok gibi evvelki olan germiyet
gibi beyitlerinde devrin şûh şâirinin etkisi açıkça görülür.
Esasen lirik şiir sahasındaki üstünlüğün Nedim'e ait olduğunu Râgıb Paşa da şu beytiyle kabul etmiştir:

Aldı meydânı bu vâdide Nedîm-i yekke-tâz
Olma çok reftâre Râgıb sâha-yı tanzîrde.

Nâbî'den başka, o tarz şiirler yazan şâirlerden daha çok Sâib-i Tebrizî(öl.1671), Şevket-i Buhârî(öl.1699) ve Tâlib-i Âmulî(öl.1626) gibi şâirlerin etkisinde de kalmıştır. Aslen İranlı bir Türk beyi olan, Azerbaycan şivesi ile söylediği Türkçe gazelleri de bulunan Mehmed Ali Sâib, İran edebiyatının büyük şâirlerindedir. Manzum beyitlerinin sayısı yüzyirmi bin kadardır. (106) Mevlevî tarikatına mensûb olan Mehmed Ali Sâib'i, Koca Râgıb Paşa, Nâbî gibi hakîmâne ve rindâne sözleri

için beğenmiştir. (107) Nâbî Mektebi talebesi olan Tâlib'in tefekkür edebiyâtının unutulmaz sözleri arasında bulunan:

Çeşm-i insâf gibi kâmile mîzân olmaz
Kişi noksanını bilmek gibi irfân olmaz
Eylesen her ne kadar tûtîye ta'lîm-i lisân
Sözü insân olur ammâ özü insân olmaz

rubâisiyle, Râgıb Paşa'nın "olmaz" redifli gazeli arasında söyleyiş olarak ve şekil bakımından çok yakın benzerlikler vardır. Ayrıca Ziya Paşa'da:

Bed-asla necâbet mi virir hiç üniforma
Zer-dûz pâlân vursan eşek gene eşekdir

ve

İderdi sûret-i dîbâyı âdem pûşîş-i dîbâ
Eger pâlân-ı zer-dûz ile esb olsaydı merkebler

şeklinde Râgıb Paşa'da geçen "mîsrâ-i berceste"nin asıl kaynağının büyük bir ihtimalle Tâlib'in yukarıdaki rubâisi olduğunu söyleyebiliriz. Matbû dîvânında ve inceleyebildiğimiz dokuz yazmanın MÜ(Müstakim-zâde) ve İB₂(İbnü'l-emin) nüshalarında ayrıca Sâib-i Tebrizî ve Şevket-i Bunârî adlarına yazılmış tahmisler de mevcuttur. Zâten bu isimlerden etkilenmesini kendisi de saklamaz, kaside ve gazellerinde bunu yer yer belirtir:

Ne hayâl-i Sâib ister ne kemâl-i Tâlib ister
Bana tab'-ı Râgıb ister vire böyle hüsn-i zînet
x x x

Râgıb olsun iltifât itsün de bir âli-himem
Şi'r-i pâkim gör nice Tâliblenür Şevketlenür
x x x

Egerçi puhte gerekdir hayâl-i tab'-ı sehim
Hased ki Râgıba hep fikr-i Sâibâne düşer
x x x

Baht olmayınca hüsn-i tabi'at neyi müfîd
Sâib de olsa halk hatâsın arar bulur

gibi beyitlerde Koca Râgıb Paşa'nın bu şâirlere olan bağlılığının yanında takdir ve övgüsünü daha iyi görürüz.

Beyitleri arasında Fuzûlî'nin söyleyiş tarzını andıran şiiirlere de rastlamak mümkündür:

Uçurdum mûrg-i h^Wâbı hasretinle çok zamanlardır
Dü çeşm-i hûn-feşânım şimdi hâli âşiyânlardır
x x x

Bir nefes giryeden ârân değil dîdelerim
Gam-ı ebrûnla kan dökmediği dem mi olur

Gehi nâz u tegâfûl geh bâr-ı derd-i hicrânın
Benim çekdiklerim ey bî-vefâ senden sitendir hep

Kasidelerinde ise, hiç şüphesiz bu sahanın rakibsiz şâiri Nef'î'nin etkisini görmemek mümkün değil. Kasidelerinin dili gazellerine bakarak daha ağır ve ağdalıdır. Arapça ve Farsça tamlamalar oldukça fazla yer tutar. Köprülü-zâde Abdullah Paşa(öl.1735) için yazdığı şu muhammesinde:

Âferin ey şehsüvâr-ı 'arsa-i rezm ü vegâ
Bârekallah ey sipeh-sâlâr-ı mansûrû'l-livâ
Bir neberd itdin ki hayrân oldu Behrâm-ı semâ
Bir gazâ itdin ki hoşnûd oldu rûh-ı enbiyâ
Didiler yerde beşer gökde melâik habbezâ

Nef'î'nin II.Osman(öl.1622) için yazdığı:

Âferin ey rûzgârın şehsüvâr-ı safderi
Arşâ as şimdengirü tîg-i Süreyya cevheri
Tîgına n'ola yemîn eylerse rûh-ı Murtazâ
Bir gazâ itdin ki hoşnûd eyledin Peygamberi

kasidesinin tesiri açıkça görülür.

Etkilediği Şâirler

Daha önce de belirttiğimiz gibi hikemî şiir alanında Nâbî'den sonra en başta gelen Koca Râgıb Paşa nasıl kendinden önceki İran ve Türk şâirlerinden etkilendiyse, kendisinden de etkilenen ve beslenen bir çok şâir vardır. Aynı devrin şâiri olan Haşmet(öl.1768) ve Fitnat Hanım(öl.1780) bunların başında gelir. Bilhassa Fitnat Hanım, Paşa'nın Nâbî'den devraldığı çığırını devam ettirmeye çalışılardanandır. Muallim Nâcî'nin "Melikatü's-şâirât" dediği Fitnat Hanım'ın Râgıb Paşa ile müşâare ve mülâtefeleri dillere destân olup, yazdığı pek çok şiir onun gazellerine birer nazîre gibidir. (108) Meselâ şu:

Her gönülde tâb-ı rûy-ı yâr kendin gösterir
Kanda varsan mihri pür envâr kendin gösterir

Ârzû-yı la'l-i yâr olsun mı dilde hiç nihân
Câm-ı mînâdan mey-i serşâr kendin gösterir

Söyler elbet hâlini Fitnat meseldir ehl-i derd

Aşk ola bir sînede eş'âr kendin gösterir

gazeli Râgıb Paşa'nın:

Pîç ü tâb-ı sîneden efkâr kendin gösterir

Cevher-i âyîneden jengâr kendin gösterir

matlâlî gazeline nazîre olarak söylenmiştir.

Bir şâirin büyüklüğü yazdığı şiirlerin kalıcılığı ve kendisinden sonraki şâirler üzerindeki etkisiyle doğru orantılıdır dersek, yanlış sayılmaz kanâatindeyiz. Şeyh Galib(öl. 1799), Sümbül-zâde Vehbi(öl.1809), Keçeci-zâde İzzet Molla (öl.1829), Leskofçalı Galib(öl.1876), Ziya Paşa(öl.1880), Nâmık Kemâl(öl.1888), Yahya Kemâl(öl.1958) gibi ünlü şâirlerin tesbit edebildiğimiz kimi beyitleri Râgıb Paşa'nın şiirlerinden etkilenerek yazılmış olup büyük benzerlikler göstermektedir. Bu etkilenme bir kısmında apaçık kendisini gösterirken, bir kısmında da kavramların kullanılış şekli ve mısralara yüklenmek istenen anlam bizi bu sonuca götürmektedir.

Şeyh Galib'in:

O zaman ki bezm-i cânda bölüşüldü kâle-i kân

Bize hisse-i mahabbet dil-i pâre pâre düştü

beytinin yer aldığı gazelinde dile getirdiği havayı Râgıb Paşa'nın şu mısralarında bulabiliriz meselâ:

Benim sahbâ deyu nûş itdiğim zehr-âb-ı gandır hep
x x x

Bana esbâb-ı şâdîden nasîb ü behre kemdir hep
x x x

Yürürse devlet-bahş-ı kalenderiye felek

Bizim de hissemize sabr-ı ârifâne düşer.

Meselâ Keçeci-zâde İzzet Molla'nın:

Meşhûrdur ki fısk ile olmaz cihân harâb

Eyler anı müdâhane-i âlimân harâb

dediği, âlimlerin, hocaların bozulmuşluğundan şikâyet ettiği ve yeri geldiğinde referans olarak verdiğimiz bu beyti Râgıb Paşa'nın şu beytinin bir başka şekilde söylenişi gibidir:

Râgıb müdâhane ile riyâdır zamânede

Dünyâyı sanma cevr ü sitemdir harâb iden.

Yine Leskofçalı Galib'in:

İlm ise maksad eger ârif-i nefis ol Galib

Kendini bilmeyen âdem gibi nâdân olmaz

beyti bir yana

Mâsivâdan kıl güzer dîdâr kendin gösterir

Âlem-i itlâka azm it yâr kendin gösterir

matlâlî gazeli ile, Râgıb Paşa'nın:

Pîç ü tâb-ı sîneden efkâr kendin gösterir

Cevher-i âyîneden jengâr kendin gösterir

beyti ile başlayan gazeli arasında şekil bakımından hiç fark yoktur.

Sözgelimi insan olup da insanlıkla bağdaşmayan davranışlarda bulunan kötü karakterli bir kişinin ahlâksızlığını belirtirken, Ziya Paşa'nın şu meşhûr beytini hatırlamadan geçemeyiz:

Bed-asla necâbet mi virir hiç üniforma

Zer-dûz pâlân vursan eşek gene eşekdir

Oysa bu beyitle aynı anlama gelen ve Ziya Paşa'dan yaklaşık bir asır önce yaşayan Koca Râgıb Paşa'nın şu beyti arasında hiç mi hiç fark yoktur:

İderdi sûret-i dîbâyı âdem pûşîş-i dîbâ

Eger pâlân-ı zer-dûz ile esb olşaydı merkebler.

Nâmık Kemâl'in Vatan Şarkısı'nda:

Gavgadan şehâdetle bütün kâm alırsız biz

Osmanlılarız can veririz nâm alırsız biz

nakaratlı şiiri yazılırken, sanki Râgıb Paşa'nın:

Düşmeden intikâm gibi var mı bir safâ

Râgıb bu zevke âh mürüvvet komaz seni

beytinden ilhâmle kaleme alınmış havasını vermektedir.

Yine Yahya Kemâl'in yeri geldiğinde sık sık başvurduğumuz ve daha çok ölüm temasının hâkim olduğu:

Bir çok gidenin her biri memnûn ki yerinden

Bir çok seneler geçti dönen yok seferinden

diye biten bir şiirindeki bu ünlü beytin benzeri Râgıb Paşa'nın şu beyitleridir:

Görmedik hiç peşîmân olup avdet ideni

Anlanur kim var imiş mülk-i ademde râhat

x x x

Bir giden bir dahi gelmez ne aceb hikmetdir

Âlem-i râhata benzer gibi iklîm-i adem.

Klasik edebiyat diye adlandırdığımız Dîvân edebiyâtımızın içinde Koca Râgıb Paşa'yı bir yere koymak gerekirse, kalemının ahengi ve kasidelerinin söylenişiyile Nef'î, şiirlerinde mânâyâ verdiği önemden dolayı Fuzûlî, düşünce ve fikirlerindeki nezâketiyle Nedim, halk arasında yerleşmiş olup konuşula konuşula nesiller boyunca devam eden atasözlerini şiir yoluyla dile getirmesi bakımından Bâkî ve Nâbî arasında bir mevkie yerleştirmek mümkündür.

ESERLERİ

1. DİVÂN I: Koca Râgıb Paşa, Sadrâzanlığı yıllarında birlikte çalıştığı Tuhfe-i Hattâtîn yazarı Müstakim-zâde Süleyman Sâdeddin'in bildirdiğine göre şiirlerini hayattayken bir divan halinde toplamamıştır. Daha sonra, aynı zamanda kendisini çok yakından tanıyan ve memûriyet yıllarında birlikte çalıştıkları Müstakim-zâdenin gayreti ile müretteb ve muntazam bir şekle konulmuştur. (109)

Dîvân, ele aldığımız dokuz(9) yazma nüsha içerisinde sadece MÜ(Müstakim-zâde) ve LA(Lala İsmail)nüshalarında bulunan,
Hazret-i Pâdişâh-ı heft-iklîm
Zînet-i tâc u revnak-ı dîhîm

beytiyle girilen I.Mahmûd adına yazılmış bir kaside ile başlıyor. Burada, Sultan Mahmûd zamanında dünyanın âsûde olduğunu, Pâdişâhın adâletinin her tarafa yayılıp Nemçe'de bir takım kal'aların alındığını ve cümle ehl-i islâmın da bundan mutluluk duyduğunu belirtir. Ve düşmanlarla galibiyet ile sulh yapıldığını bildirerek, şarktan ta garba kadar bütün dünyanın pâdişâha "müsahhar" olması duası ile bitirir.

Ondan sonra gelen iki kaside ile bir ramazâniyye, maiyyetinde çalıştığı yıllarda Bağdad Valisi Ahmed Paşa adına yazılmıştır. Ahmed Paşa henüz Revan Valisiyken Râgıb Paşa bir süre yanında mektupçusu olarak çalışmış, Bağdad Valisi olduğu yıllarda da bütün önemli işlerde onu görevlendirmiştir. Bu kasidelerinde ve ramazâniyyesinde Râgıb Paşa, Ahmed Paşa'ya övgüler yağdırarak takdir ve şükranlarını dile getirir.

Hemen arkasından çok takdir ettiği ve etkilendiği Şevket-i Buhârî'nin gazellerine Farsça olarak yazılmış iki tahmis yer alır. Yine Farsça olarak Sâib-i Tebrizî'nin bir gazeline yazılmış tahmis de bulunmaktadır.

Hikemiyât tarzının üstâdı kabul edilen ve Râgıb Paşa'nın da yazdığı şiirlerle çığırını devam ettirdiği Nâbî'nin iki gazeline yazılmış olan iki tahmis, gazeliyyât bölümüne girmeden önceki kısmın en güzel şiirleridir.

Tahmislerden sonra Şeyhülislâm Es'ad Efendi adına yine Farsça olarak kaleme alınmış tarih yer alır. Çok sevdiği ve kendisinden büyük iyilikler gördüğü Hekimbaşı-zâde Ali Paşa'nın Kocamustafapaşa semtinde yaptırdığı câmiî adına yazılmış bir

tarîh de bulunmaktadır. Bu tarîhin ilk mısraı,
 İmâm-ı ehl-i sünnet Hazret-i Sultan Mahmûdun
 Vezîr-i a'zamı ya'ni Ali Pâşâ-yı Âsaf-râ
 beyti ile başlamaktadır ki Ali Paşa'ya olan sevgisini göster-
 mesi bakımından zikretmeğe değer. Ayrıca Ali Paşa'nın otağı-
 na yazılmış bir tarîhin de varlığını belirtelim.

Belgrad Kalesi'nin fethi için yazılmış olan,
 Çıkarub leşker-i küffârı didim tarîhin
 Belgrad Kal'asını aldı Mehemed Paşa
 diye başlayıp ve biten ünlü beytinden sonra Hibetullah Sultân'
 ın doğumu, Çelebî-zâde Âsım Efendi'nin fetvâları, Üsküdar'daki
 Câmî-i Şerif ve Şah Sultân'ın doğumu için yazılmış olan tarîh-
 ler de yer alır.

Bu kaside, tahmis, ramazânîyye ve tarîhlerden sonra ga-
 zeliyyât bölümü yer alıyor. Harfû'l-elif'ten başlayıp harfû'l-
 yâ'ya kadar yüz yetmiş dört(174) gazel bulunmaktadır. Bütün
 nüshalar tarandıktan sonra bu sayının artacağından şüphemiz
 yoktur. Biz, zaman ve imkânlarımız ölçüsünde Süleymâniye Kü-
 tüphânesi'ndeki 1837(h.1253) tarihinde basılmış matbû nüsha
 ile İstanbul kütüphânelerinde tesbit edebildiğimiz elli iki
 (52) yazma nüshadan dokuzu(9) üzerindeki çalışmamız sonucu
 bu sayıyı elde ettik. Taşradaki kütüphâneler de tarandığında
 yazma nüshaların sayısı mutlaka değişecektir. Bu nüshalarda
 yer alan kaside, tahmis, tarîh, gazel vesairelerin sayısı şun-
 lardır:

1. Koca Râgıb Paşa Kütüphânesi. 3 Kaside, 9 Tarîh, 5 Türkçe
 ve Farsça Tahmis, 166 Gazel, 7 Rubâi, 3 Ebyât
2. Ali Emîrî Efendi, 2 Kaside, 3 Tarîh, 7 Türkçe ve Farsça
 Tahmis, 167 Gazel, 7 Rubâi, 3 Ebyât
3. Murad Molla Kütüphânesi, 3 Kaside, 2 Muhammes, 167 Gazel,
 3 Murabba
4. İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi, Türkçe Yazmalar nr.1475,
 3 Kaside, 7 Tarîh, 5 Türkçe ve Farsça Tahmis, 166 Gazel
5. Beyazıt Devlet Kütüphânesi, nr.5663/1, 1 Kaside, 2 Tarîh,
 4 Türkçe ve Farsça Tahmis, 130 Gazel, 1 Muhammes, 4 Rubâi
6. İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi, Türkçe Yazmalar nr.439/3,
 3 Tahmis, 112 Gazel
7. İstanbul Üniversitesi Kütüphânesi, Türkçe Yazmalar nr.281/2,
 3 Kaside, 6 Tarîh, 5 Türkçe ve Farsça Tahmis, 129 Gazel, 7 A-
 rapça ve Farsça Kıt'a, 2 Rubâi, 4 Ebyât

8. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar nr.657/2, 2 Kaside, 7 Tarih, 5 Türkçe ve Farsça Tahmis, 172 Gazel, 3 Kıt'a, 2 Rubâi, 3 Ebyât
9. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr.3510/1, 3 Kaside, 1 Mesnevi, 10 Tarih, 5 Türkçe ve Farsça Tahmis, 170 Gazel, 7 Rubâi, 3 Ebyât
10. Ali Emîrî Efendi, Manzum Eserler nr.156/3, 4 Kaside, 5 Tarih, 5 Türkçe ve Farsça Tahmis, 147 Gazel, 6 Rubâi, 3 Ebyât
11. Ali Emîrî Efendi, Manzum Eserler nr.158, 153 Gazel, 6 Rubâi, 3 Ebyât
12. Ali Emîrî Efendi, Manzum Eserler nr.159, 6 Tarih, 3 Türkçe ve Farsça Tahmis, 150 Gazel, 1 Rubâi
13. Ali Emîrî Efendi, Manzum Eserler nr.160, 3 Kaside, 4 Türkçe ve Farsça Tahmis, 163 Gazel, 6 Rubâi, 3 Ebyât
14. Ali Emîrî Efendi, Manzum Eserler nr.161, 4 Tarih, 5 Türkçe ve Farsça Tahmis, 166 Gazel, 8 Rubâi, 5 Ebyât
15. Hüsrev Paşa(Sül. Küt.) nr.533/2, 2 Kaside, 7 Tarih, 4 Muhammes, 7 Rubâi, 3 Ebyât, 167 Gazel
16. Hüsrev Paşa(Sül. Küt.) nr.534, 4 Tahmis, 6 Tarih, 5 Rubâi 139 Gazel
17. Yahya Tevfik Efendi(Sül. Küt.) nr.298, 3 Kaside, 8 Tarih, 6 Tahmis, 148 Gazel, 7 Rubâi, 3 Ebyât
18. Selim Ağa Kütüphanesi, nr.916, 1 Kaside, 6 Tarih, 4 Tahmis, 145 Gazel, 7 Rubâi, 4 Ebyât
19. Pertev Paşa(Sül. Küt.) nr.398/2, 4 Kaside, 8 Tarih, 5 Tahmis, 153 Gazel, 7 Rubâi, 4 Ebyât, 1 Mesnevi
20. Halet Efendi(Sül. Küt.) nr.676, 3 Kaside, 6 Tahmis, 8 Tarih, 154 Gazel
21. Hâfid Efendi(Sül. Küt.) nr.344, 2 Kaside, 7 Tarih, 5 Tahmis, 154 Gazel, 7 Rubâi, 2 Ebyât
22. Lala İsmail(Sül. Küt.) nr.598/2, 1 Ramazâniyye, 2 Kaside, 7 Tarih, 5 Tahmis, 162 Gazel,
23. Süleymâniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar nr.1296, 1 Kaside, 8 Tarih, 5 Tahmis, 151 Gazel, 6 Rubâi, 2 Ebyât
24. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar nr.32/1, 2 Kaside, 6 Tarih, 5 Tahmis, 153 Gazel, 6 Rubâi, 4 Ebyât
25. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar nr.565/2, 1 Kaside, 9 Tarih, 5 Tahmis, 153 Gazel, 7 Rubâi, 5 Ebyât
26. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar nr.1820, 1 Kaside, 2 Tarih, 4 Tahmis, 154 Gazel, 6 Rubâi, 4 Ebyât
27. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar nr.1901, 5 Tahmis, 3 Kaside, 153 Gazel, 8 Tarih

28. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 2862, 2 Kaside, 5 Tarih, 154 Gazel, 5 Tahmis, 7 Rubâi, 3 Ebyât
29. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 2883/3, 1 Farsça Na't, 1 Arapça Kaside, 2 Tahmis, 133 Gazel
30. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 2913/1, 114 Gazel, 1 Tarih, 3 Tahmis, 1 Kaside
31. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 3542/1, 2 Kaside, 6 Tarih, 5 Tahmis, 151 Gazel, 7 Rubâi, 5 Ebyât
32. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 5494, 3 Kaside, 8 Tarih, 5 Tahmis, 142 Gazel, 7 Rubâi, 3 Ebyât
33. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 5496, 3 Kaside, 8 Tarih, 5 Tahmis, 166 Gazel
34. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 5500, 3 Kaside, 8 Tarih, 5 Tahmis, 165 Gazel, 7 Rubâi, 4 Ebyât
35. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 5552, 3 Kaside, 7 Tarih, 5 Tahmis, 169 Gazel, 7 Rubâi, 5 Ebyât
36. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 5759, 135 Gazel, 3 Rubâi
37. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, nr. 949/2, 4 Kaside, 6 Tarih, 4 Tahmis, 151 Gazel
38. Süleymâniye Kütüphanesi, Yazma Bağışlar, nr.3060, 2 Kaside, 1 Ramazâniyye, 5 Tahmis, 7 Tarih, 162 Gazel, 7 Rubâi, 3 Ebyât
39. Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine, nr.950, 110 Gazel, 7 Rubâi, 4 Ebyât
40. Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine, nr.914, 118 Gazel, 3 Tahmis, 1 Kaside, 1 Rubâi
41. Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Emânet Hazinesi, nr.1463, 152 Gazel, 7 Rubâi, 4 Ebyât
42. Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Yeni Yazılar, nr.637
43. Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Emânet Hazinesi, nr.1468, 1 Mesnevi, 2 Kaside, 8 Tarih, 10 Tahmis, 164 Gazel, 7 Rubâi, 4 Ebyât
44. Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Mehmed Reşad, nr.509, 152 Gazel
45. Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine, nr.1088, 3 Kaside, 5 Tahmis, 181 Gazel, 10 Rubâi, 3 Ebyât
46. Atatürk Kütüphanesi, Belediye Yazmaları, nr.K/93, 141 Gazel, 15 Rubâi, 1 Tarih, 2 Tahmis, 1 Beyit
47. Atatürk Kütüphanesi, Muallim Cevdet, K/97, 153 Gazel, 5 Tarih, 3 Tahmis, 4 Rubâi
48. Atatürk Kütüphanesi, Muallim Cevdet, K/242, 1 Tarih, 2 Tahmis, 102 Gazel, 3 Rubâi

49. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Ibnülemin, nr.2822, 1 Kaside, 1 Tahmis, 153 Gazel, 7 Rubâi, 1 Beyit
50. Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Ibnülemin, nr.3515, 1 Kaside, 4 Tahmis, 161 Gazel, 7 Rubâi, 1 Beyit
51. Deniz Müzesi Arşivi, nr.6678 (Dolap no:12) 3 Kaside, 7 Tarih, 164 Gazel, 7 Rubâi, 5 Tahmis, 3 Ebyât
52. Deniz Müzesi Arşivi, nr.5099(Dolap no:3) 3 Kaside, 8 Tarih, 5 Tahmis, 166 Gazel, 7 Rubâi, 4 Ebyât

Biz bu kadar nüsha arasından Koca Râgıb Paşa'nın ölümü olan 1763 tarihine en yakın nüshaları esas almakla beraber, yazıların okunabilirliği, sayfaların düzeni, eksik sayfaların bulunmaması, diğer nüshalarla olan ortak husûsiyetleri gibi özellikleri göz önünde bulundurduk. Kendini hemen ele veren yanlış okumaların yer aldığı nüshaları bir tarafa bıraktık. 1763'te Râgıb Paşa'nın ölümünün hemen arkasından kendisini çok iyi tanıyan ve aynı zamanda geçmişte birlikte çalıştıkları Müstakim-zâde Süleyman Sâdeddin'in düzenlediği nüshayı asıl nüsha olarak aldık. Çünkü Müstakim-zâde hem Râgıb Paşa ile çağdaş ve birlikte mesâi arkadaşlığı olan bir kimse, hem de edebiyat zevki olan bir âlimdir. Bir çok telif eseri vardır. Oysa diğer nüshaları düzenleyenlerin hiç biri Müstakim-zâde kadar tanınmış değildir ve onun kadar eseri yoktur. Müstakim-zâde(MÜ) nüshasını merkez alarak aradaki farklılıkları karşılaştırdığımız ve aynı zamanda yukarıdaki listede de zikrettiğimiz diğer sekiz nüsha şunlardır:

1. Hüsrev Paşa(Süleymânîye Kütüphanesi), nr.533/2 (HÜ₁)
2. Hüsrev Paşa(Süleymânîye Kütüphanesi), nr.534 (HÜ₂)
3. Yazma Bağışlar(Süleymânîye Kütüphanesi), nr.1296 (YA)
4. Yahya Tefvik Efendi(Süleymânîye Kütüphanesi), nr.298 (YT)
5. Lala İsmail(Süleymânîye Kütüphanesi), nr.598/2 (LA)
6. Koca Râgıb Paşa Kütüphanesi, nr. 1191 (RA)
7. Ibnülemin(Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi),nr.2822 (İB₁)
8. Ibnülemin(Istanbul Üniversitesi Kütüphanesi),nr.3515 (İB₂)

Ele aldığımız almadığımız bütün nüshalar içerisinde en az gazel,102 tane ile 242 numarada kayıtlı olan Atatürk Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. En çok gazel de 181 tane ile Topkapı Sarayı Kütüphanesi, Hazine nr.1088'deki nüshada yer almaktadır. Bizim incelediğimiz nüshalar içerisinde en fazla gazel Hüsrev Paşa(Süleymânîye Kütüphanesi) nr.533/2'dedir.Bu nüshadaki gazel sayısı: 167'dir. En az ise 139 ile HÜ₂' de bu-

lunmaktadır.

İlk sayfalarda I.Mahmûd için yazılmış olan mesnevi sekiz nüsha içerisinde sadece MÜ ve LA nüshalarında bulunmaktadır. Kasideler ise hemen hemen tüm nüshalarda yer alır. Ramazâniyenin bulunduğu nüsha sayısı beştir. Hakeza tahmis ve tarihler de bütün nüshalarda geçmektedir. Rubâilerin sayısı bütün nüshalarda ortalama olarak 7 civarındadır. Bunun ilk dördü Türkçe, geri kalan üçü ise Farsçadır. Beyitlerin sayısı ise nüshalara göre değişmektedir. Meselâ LA'da hiç bir ebyâta rastlanmaz.

Yazı türüne gelince, bütün nüshalar itibariyle genellikle tâlik yazı ile yazılmıştır. 52 nüshadan 37'si tâliktir. İkinci sırayı 10 nüsha ile nesih alır. 3 nüsha rik'a, 1 nüsha dîvânî ve 1 nüsha da nestâliktir. Asıl nüsha olarak ele aldığımız MÜ nüshası dîvânî yazı ile yazılmıştır. Diğer HU₂, YT, YA, RA, İB₁, İB₂ nüshaları tâlik olmakla beraber, LA ve HÜ₁ nesih yazı ile kaleme alınmıştır. Okumada en çok zorlandığımız nüshalar YT ve HÜ₂ nüshalarıdır. Bu yazmanüshalardaki harflerin karakteri gâyet incedir ve zamanla aşınmıştır. Adeta bir çok kelimedeki noktalar kaybolmuş olup, onu diğer nüshalara bakarak tamamlayabildik.

Genellikle bütün nüshaların ciltleri düzgün olup, YT ve YA tamire muhtaçtır. En son gidişimizde bunlardan birisinin ciltlenmek üzere ayrıldığını göz önünde bulundurursak diğerlerinin ciltleri de orijinal olmayabilir. Kullanılan kâğıtların hepsi âhârlı olup, HÜ₁'deki kâğıdın rengi açık yeşil ve MÜ'deki biraz sarıya çalmaktadır.

2. MECMÛA-İ RÂĞIB PAŞA: Arapça, Farsça ve Türkçe olmak üzere üç dilde manzûm ve mensûr bir çok edebî yazılarıyla Râğıb Paşa'nın kendisine ait resmî ve gayri resmî muharrerâtını içine almaktadır. Baş taraflarda alfabetik sıraya göre değişik konularda mısra ve beyitler yer almaktadır. Bundan sonra çeşitli nazım şekillerinde kaleme alınmış altmış beş kadar kaside bulunur. Bunlar genellikle devlet büyüklerine hitâben yazılmış kasidelerdir. Bu kasidelerinden Dîvânı'nda pek azı yer alır. Risâleler arasında, 'Arûz Risâlesi', hendese ve cebire dâir makâleler, remil ve cifre ait bilgiler ihtivâ eden cüzlerden bahsedilebilir. Müellif hattıyla kaleme alınan nüshası Murâd Molla Kütüphanesi'nde 1468 numarada bulunmaktadır. Eser, edebiyat araştırmacıları için önemli bir kaynaktır. Râğıb Paşa'nın Dîvânı'ndan sonra üzerinde durulması gereken en önemli eserlerinden birisi de budur. Dîvânı'nı tamamlar mâhiyette olduğu için bizim açımızdan da önemlidir.

3. SEFİNETÜ'R-RÂĞIB VE DEFİNETÜ'L-METÂLIB: Muhtelif fen bilimlerinden bahseden bir eser olup Arapça olarak kaleme alınmıştır. Bu eserin müsveddeleri kendi el yazısı ile Koca Râgıb Paşa Kütüphanesi 1489 numarada bulunmaktadır. 1255'te(1839) Bulak'ta basılmıştır.
4. ARÛZ RİSÂLESİ: Paşa'nın bu eserinde arûz kurallarına dâir bilgiler yer almaktadır. Bu eserin yazma bir nüshası 740 numara ile Süleymâniye Kütüphanesi Hâlet Efendi Kitaplığında bulunmaktadır.
5. MÜNŞE'ÂT-I RÂĞIB: Râgıb Paşa'nın reisü'l-küttâb iken hazırladığı telhislere daha sonra yazdıklarının da eklenmesiyle Ahmed Nüzhet Efendi tarafından düzenlenen bir inşâ mecmûasıdır. Bazı nüshalarda 'Telhîsât' ismiyle de zikredilmektedir. Baş taraflarda Ahmed Nüzhet Efendi tarafından kaleme alınan Râgıb Paşa'ya ait kısa bir biyografi yer almaktadır. Münşeâtta bazen müstakil bir eser gibi yazma nüshalarına tesâdüf edilen 'Fethiyye-i Belgrad' ile 'Huneyniye ve Tâifiyye' adlı risâleler de vardır. Bunlardan 'Huneyniye ve Tâifiyye', Nâbî'nin 'Zeyl-i Siyer'ine zeyl mâhiyetinde yazılmış ve edebi değeri büyük bir eserdir. Babinger'in diliyle belirtirsek, üslûp bakımından devrinin sanatkârâne nesrinin en güzel örnekleri arasında yer alan bu yazılar bugün bile en mükemmel yazı örnekleri olarak ünlerini korurlar. Bilhassa Sultan I.Mahmûd devrine ait orijinal bilgiler ihtivâ eden bu eserin tarih araştırmaları için büyük bir değer taşıdığı şüphesizdir. 1253'te dîvânı ile birlikte basılmıştır.
6. FETHİYYE-İ BELGRAD: Avusturya ile 1730 senesinde yapılan muhârebe neticesinde Belgrad Kalesi ile diğer bazı memleketlerin Osmanlı hâkimiyetine girdiğine dâir bilgiler bulunmaktadır. Belgrad Muâhedesi ve bu muâhedeyi imzalayan Sadrâzam Hacı Mehmed Paşa'nın iktidar ve ehliyetine ait bilgileri de ihtivâ eden bu eser Sultan I.Mahmûd adına yazılmıştır. Fethiyye-i Belgrad'a ekseriyetle 'Telhîsât' yazmalarında rastlanmaktadır. Bazı nüshalar üstünde 'Fethiyye-i Râgıb' adıyla da geçmektedir.
7. TERCEME- MATLA'U'S-SA'DEYN: Râgıb Paşa'nın, Abdürrezzak Semerkendî'nin Matla'us-sa'deyn isimli milâdî 1304'ten 1450 yılına kadar olan Farsça 'İran Moğolları Tarihi'nin dörtte birini Türkçeye çevirdiği eseri.
8. TERCEME-İ RAVZATÜ'S-SAFÂ: Mirhond'un meşhûr eserinin ter-

cümesidir. Yukarıdaki tarih gibi bu eser de tamamlanamamış, yarım kalmıştır.

Bütün bu eserler incelendiğinde Râgıb Paşa'nın onca devlet işlerinin arasında bu işlere de zaman ayırarak büyük bir tarihçi, güçlü bir şâir, iyi bir mütercim olduğu görülecektir. Her üç dilde kalem oynatarak yazı yazması ve şiir söylemesi onun, geniş kültür ve pratik zekâsının apaçık delilleridir.

Râgıb Paşa'nın bu telif ve tercüme eserlerinin dışında sağlığında inşâ ettirdiği kendi adını taşıyan kütüphânesi geride bıraktığı en büyük eserlerinden bir tanesidir. İstanbul Lâleli'de, ölümünden iki sene önce başlanıp öldüğü yıl olan 1763 tarihinde tamamlanan bu binayı kütüphâne olarak yaptıran Paşa, topladığı eserleri buraya yerleştirerek ölümsüzleşmiştir. Buranın müdür ve kâtiplerinin tâyinini de bizzat kendisi yapmıştır. Bugün kütüphâneye, kabartmalı bir şekilde celî sülûs hattıyla 'fihâ kütübün kayyime' âyetinin yazıldığı kitâbenin altındaki büyük kapıdan girilir. Girişten hemen sonra ön avlu yer alır. Kütüphâne ise bu kısmın güney tarafında bulunur. Dokuz kubbesi olan kütüphânenin kare şeklinde bir yapısı vardır. Duvarları on sekizinci asır Avrupa üslûbu çinileriyle kaplıdır. Bunların üst tarafları mermer üzerine celî sülûsle yazılan "Kaside-i Bürde"ye tahsis edilmiştir. Kubbe kısmı yine çinilerle süslenmiştir. Büyük kubbenin altında 'Hazine-i kütüb' bulunmaktadır. Kitaplar burada muhâfaza edilmekte olup, kütüphâne hâlen faâliyetdedir.

Râgıb Paşa'nın bir başka eseri olan Sıbyan Mektebi de kütüphâne ile aynı tarihte kurulmuştur. Giriş kısmının üstünde bulunmaktadır. Tarihçi Hâkim'in kaydına göre, kurulduğunda mekteb hocası, halifesi ve kırk adet talebesinin olduğu ve bunlara Râgıb Paşa tarafından maaş bağlandığı bilinmektedir. Aynı yer bugün çocuk kütüphânesi olarak hizmet vermekte olup, kendi amacı doğrultusunda kullanılmaktadır.

Kütüphâne avlusunun sağ tarafında bir de çeşme bulunmaktadır. Cephesi kesme taşlardan yapılmıştır. Büyük haznesinin üzeri kurşun kaplı bir kubbecikle örtülüdür. Çeşme, mermerden yapılmış tekne ve ayna taşını çerçevesi mihrab şeklindedir. Kemerinin üzerinde üçer mısralı dört satır teşkil eden tâlik hatlı bir kitâbe vardır. Şâir Nüzhet Ömer tarafından söylenen tarihi şöyledir:

"Dil döküp atşâna Nüzhet lüle der târîhin

Oldu cârî nûş edin bu çeşmeden mâ'-i zülâl "1176(1763)

Bunların dışında, kütüphânenin kuzeyinde cadde üzerinde bir de sebîl bulunmaktadır. Sebîlin kitâbesinin tarih kısmı şöyledir:

"Akdi kevser gibi bu âb-ı latîf oldu sebîl"1176(1763)

Vakfiyesinden öğrendiğimize göre Râgıb Paşa, bu hayır eserlerini yaşatmak, bakımını sağlamak ve görevlilerin ücretlerini temin etmek için İstanbul'un muhtelif semtlerinde bulunan dükkân, ev, bostan, han, hanâm vs. emlâkini vakfetmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

METİN

Fe'ilātün/ Mefā'īlün/ Fe'ilün

1. Hazret-i Pādişāh-ı heft-ıklīm
Zīnet-i tāc u revnāk-ı dīhīm
2. Āb-rūy-ı şehān-ı rūy-ı zemin
Ya'ni Mahmūd Hān-ı 'adl-āyīn
3. Eylemiş zāt-ı pākiñi Mevlā
Ba'is-i emn ü rāhat-ı dūnyā
4. Oldı 'ahdinde 'ālem āsūde
Hük-m-i 'adlī revān her sūde
5. Bārekallāh kemāl-i himmetden
Havme-i mülk-i dīn ü devletden
6. İtdi taḥīr levş-i fitne vü şūr
Āb-ı şimşīr ile o şāh-ı gayūr
7. Bā-ḥuşuş ol 'adū-yı bed girdār
Ya'ni Nemçe didikleri gaddār
8. Pür-dilān cümle dāğ-ı ber-dil idi
Aḥz-ı sārında pāy-der-gil idi
9. 'Ālemi eylemişdi dīde-be-rāh
Hasret-i intikām ber-i dil-ḥ^wāh
10. Himmetiyle ḥidīv-i kişver-gīr
Ānı da şöyle itdi kim tedmīr
11. Kal'alar aldı intikām aldı
Ehl-i İslām cümle kām aldı
12. Çünkü şulḥ oldı sey-yidü'l-aḥkām
Virdiler şulḥ ile bu emre ḥitām
13. Şulḥ ammā ki gālībiyyet ile
Ḥaḳḳ-ı insāf ile mürüvvet ile
14. Ḥaşılı cenk ü şulḥ-i merdāne
Cümlesi gālībāne şāhāne
15. Devletin dā'im eylesün Bārī
'Āleme feyzin eylesün sārī
16. Ola ikbāl ü devleti müzdād
Gün-be-gün şad-sürūr ile dil-şād
17. İde tā kim şafak ile gerdün
Tīg-i Behrāmı tāb-dāde-i ḥūn

18. Ola kaç'ı mişāl-i tīg-i kaçā
Hük-m-i tīg-i cihānda ser-tā-pā
19. Hüsrev-i hāver-i eşi''a-serir
Kal'a-i Şāmı tā ide teshir
20. Nice feth-i cedide mazhar ola
Şark-tā-garb āna müsahhar ola
21. Tā ola şulh u cenk nūr u zalām
Ola hürşid gibi gālib-i tām

MÜ 28a/- HÜ₁/- HÜ₂/- YA/- YT/LA 22b/- RA/- IB₁/- IB₂

2

KAŞİDE DER-SİTAYİŞ-İ VĀLİ-İ BAĞDĀD AHMED PĀŞĀ

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

1. İdince hāme-i sihr-āferinem hurde-cevlānī
Olur naķş-ı per-i tāvus dāg-ı hasret-i mānī
2. Hāyāl-i mūşikāfem cevher-i ferdi ider kısmet
Sebük-rūhī-i ttab'ım gevher itdirmez girān cānı
3. Ya mir'āt-ı şafā ender şafādır zihn-i derrāküm
K'odur 'āyine-i gitī-nümāya şüret-i sānı
4. Şafā-yı cevherinden cevher-i kül eyler istimdād
Likā-yı manzarından rūh-ı a'zam mest-i hayrānı
5. İderse naħl-bend-i kilik-i sihr-āşār-ı endişem
Fezā-yı pehn tahrir üzre nev-ıtarh-ı hıyābānı
6. Olur her nükte-i rengini bir gül-gonce-i ra'nā
Olur her mışra'-ı berceste bir serv-i hıramānı
7. Yahud meşşāta-i cādū-yı hānem itse ter-desti
Virir ebkar-ı efkara bu güne zib-i rūhānı
8. İder fitneyle çeşm-i pür-füsuna sürmesālıklar
İder reng-i hayādan gāze-i ruhsār-ı cānānı
9. Kelimün hāmemiñ i'cāzıdır aħbāb u ā'dāya
Viren geh çāşnı-i ney-şeker geh hük-m-i şu'bānı
10. Mesihim nuķkumuñ āşārıdır mevtā-yı elfāza
Viren geh feyz-i nīsānı viren geh māye-i cānı

2/4 mest-i hayrānı: HÜ₁mest ü hayrānı// 2/5 İderse: YA, HÜ₁ Olur-
sa/nev-ıtarh-ı hıyābānı: YA bu tarh-ı hıyābānı// 2/7 ter-desti:
HÜ₁perdesi// 2/9 hāmemiñ: YA hānemiñ// 2/10 nīsānı: MÜ, HÜ₁, YA
bīnānı

11. Gazāl-ı Çine itdirmez hacālet nāfe-güsterlik
İdince hāme-i mu'ciz-nigārım anber-efşānı
12. Müzeyyendir serāpā hüsñ ile her beyt-i ma'mūrum
Dinilse Mısr-ı ma'nīnīñ sezādır Yūsufistānı
13. Benim ol Hüsrev ü Dārā şüküh-ı mülk-i mā'nā kim
Göreymi Şevket-i nazmım olurdı lal hākānı
14. Ma'ārif 'ālemin teşhīr idüb şimşir-i endişem
İçinden bir kılıç timārdır mülk-i suhendānı
15. İşāret o şifānıñ kūşe-i çeşimde k̄anūnı
Baña bāziçe-i tıflāne gelmez zic-i ilhānı
16. Ben ol Keşşāf-ı rüşen-ṭab'ım eyler hüsñ-i takririm
Mişāl-i āyet-i nūr-enfūs ü āfākı nūrānı
17. Ser-efrāzım kemālāt u ma'ārif fehm ü dānişle
Tekellūf-ber-taraf geçdim bu vādilerde akrānı
18. Nakışa var ise zātında 'ūnvān-ı kitābetdir
Kuşurum var ise bilmem meger bir riş-i tūlānı
19. Ben ol Vaşşāf-ı istignā-pesendim k'oldı meddāhı
Benem memdūhumıñ hānān-ı Cengizi ve İlhānı
20. Semiy Ahmed-i Muhtār Pāşā-yı kerem-girdār
Müşir-i dād-kār u hāmi-i dīn-i müselmānı
21. Ne pāşā-āşaf-ı maqbūl-i 'ālem dāver-i ekrem
Hidiv-i Cem-şiyem dārā-haşem Iskender-i şānı
22. Ne āşaf-ı şafder kisrā-şiken destūr-ı şir-efken
Hem āverd töhmetin kahrāmān-ı ceng-i māhānı
23. Ne āşaf şehsüvār-ı yekke-tāz-ı 'arşa-i merdi
Ne āşaf Rüstem-i şimşir-bāz-ı rezm-i hākānı
24. Dürr-i bahr-ı şecā'at gevher-i zer-efser-i himmet
Fürüg-ı mihr-i devlet evc-i bahtıñ māh-ı raşşānı
25. Sināni kuṭr-ı tedvir-i sipihr-i devlet ü iclāl
Berik-i tigi mihr-i enver-i burc-ı cihān-bānı
26. Kemānı gūşesinde fetḥ u nuşret çille-keşlerdir
Harim-i devletinde mu'tekif tevfiķ-i rabbānı
27. İder tefriķ-i şuret şadme-i gürzi heyülādan
İder taksim-i nokta müşikāf-ı tir-i perrānı

2/15 - HÜ₁ // 2/16 rüşen-ṭab'ım eyler:YT ṭab'ı ile// 2/19 hānān-ı
Cengizi:YT hākān-ı Cengizi// 2/21 şānı:HÜ₁mā'nı// 2/23 şimşir-i
bāz-ı rezm-i hākānı:HÜ₁şimşir-i nāz-ı rezm-i hākānı

28. Vegāda ebr-i hūn-rīz ü sehāda baħr-ı gevher-rīz
Kef-i deryā-nevāli sāye-i şimşir-i bürrānı
29. Binā-yı hādisāt āb-ı tīgi seyl-i kūh-endāz
Hadengidir eşirräya şihāb-ı recm-i şeytānı
30. Büzürği hāne-zādı mecd ü rif'at sāye-perverdi
Sehā mülk-i yemīni merħamet münkād-ı fermānı
31. Şafakda nüh cür'a minā-yı bezm-i cāh u iclālī
Felek yek-kāse-i firūze keyler 'üvānı
32. Felekde kaç'-ı rütbe hıdmet-i tīg ile Behrāma
Derinde meş'al-efrüz itse lāyık çarħ-ı keyvānı
33. Sebak-āmüz-ı tedbir-i işābet güsteri Bercis
'Utāriddir debir-i menkabet tahrir-i divānı
34. Eger tel kırmasa bezminde rāmişger idi Nāhid
Olunce mihr-i enver nize-dār-ı rezm-i meydānı
35. Kamer zer-mehçe-i i'lām-ı nuşretdir o destūra
Felek ser-tā-be-pā hidmetde bilmem ben bunu ānı
36. Hıdivā āsumān-kadra müşirā dāverā şadrā
Eyā zāt-ı şerifi nüşā-i ikbālīñ 'üvānı
37. Sen ol şadr-ı müfahhamsıñ ki tuğdı şıyt-ı iclālīñ
'Irāk u Rüm u akşā-yı Hicāz İrān u Tūrānı
38. Sen ol tenhā-süvār arşā-i pehnā-yı heycāsın
İder sersām bīm-i satvetiñ Sām u Nerīmānı
39. Sen ol zāt-ı mükerrem mazhar-ı teşhīr-i 'ālemsin
Ki meddahıñ gören hem görmeyen kağı eger dānı
40. Degildim senden özge kimseniñ meddahı hem olmam
Çirā kārī küned ākil ki bāzāyed peşimānı
41. Sipihri-piri 'āciz eylemişken şūriş ü fitne
Cihāna geldi tedbir-iñ ile rāħat ten-āsānı
42. Degildir zātına billāh laf-ı İskender itlākı
Kim itdiñ südde-i himmet fitne-i ye'cüc-i İrānı
43. Ne sedd-i fitne tevcih-i nigāh-ı iltifāt itsen
Hemişe sāz-kāre döndürürdün çarħ-ı gerdānı
44. 'Aceb mi düzd-i hūn-h^wāre göz açdırmaz ise 'adliñ

2/30 sāye-perverdi:HÜ₁ hāne-perverdi// 2/32 meş'al-efrüz:YT
meş'al// 2/35 ben:- YT// 2/37 şıyt-ı iclālīñ:YA şıyt-ı iclālī
li// 2/41 sipihri-piri:YA sipihri-pirri/şūriş ü fitne:HÜ₁
sūziş-i fitne

- Ki fāriğ itdi düzdīde-nigehden çeşm-i fettānı
45. Perīşānī görünmez oldu 'ahdinde meger 'āşık
Hayāl-i zülf-i yār ile göre h^wāb-ı perīşānı
46. Sezādır ba'dezīn şimşirini as tağ-ı 'arş üzre
K'odıñ te'sir-i dende gamze-i ebrū-yı hūbanı
47. Görüb eşfākıñı halka felek de itmede şimdi
Mukaddem itdigi etvāra izhār-ı peşimānı
48. Şafā-yı bāl ile herkes terennüm-sāz-ı āsāyiş
Maḥaldır ben de bülbül gibi eylersem gazel-hānı
49. Temāşā beş hilāl üstünde itdim māh-ı tābānı
Alınca destine ol māh-peyker cām-ı raşşānı
50. Degil teşbih-i tam ol bedr-i hūsne māh-ı ken'ānı
K'idir şad Yūsufu çāh-ı zenahdānında zindānı
51. Olur şirāze-i cem'iyet-i diller ne hāletdir
Perīşān eyledikçe zülfini nāz-ı perīşānı
52. Nigeh şūrīde zülf āşüfte ser-mest ü giribān çāk
Gören olmaz mı Mecnūn ol büt-i āşüfte sāmānı
53. Şehāb-ı merḥametden reşha-i vaşlıñ ider işrāb
Egerçi berk-i hirmen-sūzdır leblerde ḥandānı
54. Siyeh tāb itse tīg-i ebru-vān-ı nāzı hiddetle
Olur bir cedvel-i āb be-kāhır çin-i pişānı
55. Ko taşdi'i yeter Rāğıb gazelde irdi pāyāna
İcābet muntazır hengām hengām senā-hānı
56. Ola ta çarḥ-ı gerdān çeşme-i hūrşid-i nūr-efşānı
Ola ta mu'tedil hem kā'inatıñ çār erkānı
57. İde pāyende tābende hemīşe i'tidāl üzre
Mizāc-ı devlet ü ikbālını te'yid-i Rabbānı
- MÜ 34b/HÜ₁ 32a/- HÜ₂/YA 1b/YT 1b/LA 68b/RA 46a/İB₁ 1b/İB₂ 6b

3

RAMAZĀN İYYE DER-SİTĀYİŞ-İ VĀLİ-İ BAĞDAD AHMED PĀŞĀ

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Ne 'aceb sūr'at ile geldi bu yıl māh-ı şıyām
Çekdi bir baş gelüb belde-i Bağdāda licām

2/47 itmede:HÜ₁ eyledi// 2/54 çin-i pişānı:YA çin-i nişānı//
2/55 senā-hānı:HÜ₁ du'ā-hānı// 2/56 nūr-efşānı:YT nūrānı/ mu'-
tedil:MÜ ma'delet

- eyi gündüze katmış ne şitâb ile gelür
jde-i 'ıyde ider sanki mübârek ikdâm
- şöyle bir gaflet ile basdı ki ta'bîr idemem
Güyyiâ bezmi basan şahne gibi bî-hengâm
- . Kesdiler meygdeden bâde-perestân ayagı
Görüb el virmedigin 'âlem-i âba eyyâm
5. Oturuşdu tek u püy-ı ney ü meyden rindân
Zâhidân eylediler şimdi terâviha kıyâm
6. Ramazân hürmetine arkası mihrâbdadır
Cümleye itse tasaddur yiri varışmadı imâm
7. Câme-i nev keser erbâb-ı tabi'at 'ıyde
Şikem aşhâbı da iftâra keserler endâm
8. Ehl-i keyfiñ kem olur h^wâhişi şavma zirâ
Viremez tab'-ı seḫâ pîşesi imsâke nizâm
9. Müşgil olsa ne 'aceb farkı melekke beşeriñ
Za'f-ı imsâkle hep buldu letâfet ecsâm
10. Ḥöş gelür dilber-i billüriden vaşlından
Vakt-i iftâra gelen nârgil-i sîm-endâm
11. Neş'e-i sufra-i bezmi viriyor h^wân-ı fütür
Şerbet-i kâse olup câm-ı şarâb-ı gülfâm
12. Şimdi germiyyet ü ülfet de cevâmi'de olur
Döndü tâhüne-i bî-âba ḫarâbât-ı zühâm
13. Sanma mâh-ı nev-i rûza felek ihdâ idecek
'ıyd için tevsen-i ikbâline bir sîm-lîcam
14. 'İlm-i nuşretine ya ide bir zer-i mehçe
Ya ola şâtırına ḫançer-i zerrîn niyâm
15. Âsumân-pâye feridün çeşm-i Ahmed Pâşâ
Olsa şâyeste silahşöri olurdu Behrâm
16. Ḥâtim-i bezm-i seḫa saff-şiken-i rûz-ı vegâ
Âb-ı rüy-ı vüzerâ Âşaf-ı mergüb-ı enâm
17. Nükte-cem' olmadığına dü cihânın bu yeter
Ger olaydı ikisin birden iderdi in'âm
18. Kühlar lerziş-i bîmi ile baḫr-ı sîmâb
Nice tâb-âver olur saḫvetine Rüstem ü Sâm

3/12 germiyyet ü ülfet: HÜ₁ germiyyet-i ülfet// 3/17 olmadığına: HÜ₁ olduğına

19. Cevalān itse olur fikr-i sebük-pervāzı
Nice müşgil ise āgāzdan evvel encām
20. Fehm ile diḳḳat olunsa her iki tedbire
Bulunur cümle bunuñ pūhte Aristonuñ ḥām
21. Şive-i lütf ile üslūb-ı ḥakīmāne ile
Ne Aristo ki Felātunları eyler ilzām
22. Rütbe-i cāhına nisbet felek rütbesi pest
Rif'at-i ḳadrine kütāh-ı kemend-i evhām
23. Olmasa dā'ire-i ḥaşmetine teng eger
Nüh felek idi dokuz ḳubbeli bir çetr-i benām
24. Āb-ı iḥsānı mecārī-i merāma cārī
Devr-i 'adlinde suyn buldu medār-ı eyyām
25. Pāsbān-ı rem'e-i ḥalk olalı insāfı
Kürk ile eylediler 'aḳd-i uḥuvvet aḡnām
26. Āşiyān-sāz zuhūr olalı 'adl ü dādı
Gider āmīzeş için lāne-i şāhine ḥamām
27. Kaldılar ḡanze-i ḥübān daḡi te'sirinden
Fitneyi eyledi 'ahdinde o rütbe i'dām
28. Dest-kīri-i keremle komadı üftāde
Pāy-ı dildāra meger dil-şüdegān-ı nā-kām
29. Żu'afā var mı nevāli ile hep ḳuvvetlü
İde bī-tāb meger ādemi idmān sıyām
30. Dāverā midḡat-i evsāfına pāyān olmaz
Nitekim derd ü ḡam-ı bendeñe yokdur encām
31. Līk hengāmı degil 'arż ideyim tafsīlin
İderim ḡazrete inhā hele gelsün bayrām
32. Fāris-i 'arşa-i 'irfān geçünürken şimdi
Yerlere urdu beni tevsen-i baḡt bed-rām
33. Lākin ümmīdim odur rā'iz-i lütf u keremīñ
Çıka ol kāfire bir keskin üzengiyle tamām
34. Olsa bir kerre eger elde 'inān-ı fikrim
Şaff-ı maẓmūna göreydin nice olur ikdām
35. Hele kalsun bu şikayet varāḳ-ı digerdır
Hem ider mā'nā-i nā-kerde murādı ihām

3/21 - HÜ₁// 3/26 'adl ü dādı:HÜ₁'adl ü dāda/ āmīzeş:HÜ₁ar-
mīzeş// 3/33 Lākin:HÜ₁Līk

36. İtme itnâb ile taşdi'-i vakt nâzından
Râğıbâ şimdi ki hengâm-ı du'âdır hengâm

37. Rûzı nev-rûz u şebi kâdr u sabâhı ola 'ıyd
Ta te'âkub ide 'âlemde şuhûr u a'vâm

MÜ 37a/HÜ₁ 33b/- HÜ₂/- YA/YT 2a/LA 67b/RA 45b/- IB₁/- IB₂

4

MUHAMMES KASİDE

TAHMİS-İ DİĞER BERÂY-I VÂLİ-I BAĞDÂD

AHMED PÂŞÂ

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

1. Âferin ey şehsüvâr-ı 'arşa-i rezm ü vegâ
Bârekallâh ey sipeh-sâlâr-ı mansûru'l-livâ
Bir neberd itdiñ ki hayrân oldu behrâm-ı semâ
Bir gazâ itdiñ ki hoşnûd oldu rûh-ı enbiyâ
Didiler yerde beşer gökde melekler habbezâ
2. Rezm-gâh-ı düşmene bir güne itdiñ bî-direng
Dâne-i hardal kadar sedd olmadı top u tûfeng
Şahn-ı peykâr içre itdiñ şöyle bir merdâne ceng
İtdi çarhı 'aks-i tîğîñ kâse-i yâkut-reng
Ger draşşîñ dîde-i hürşîdi itdi sürme-sâ
3. Hâk budur a'dâya gösterdiñ celâdet nidigin
Zür-ı bâzû resm-i peykâr-ı şecâ'at nidigin
Şavlet-i şîrâne vü merdâne himmet nidigin
Şimdi bildi Şâh Tahmasb-ı hezîmet nidigin
Görmemişdi bundan evvel böyle kâhr-ı bî-ribâ
4. Eylemişdi berri baħr-âsâ ħurûş-ı leşkeri
Bir niheng idi aña her tâb-ı ejder peykeri
Eglenirdi resm-i tâbûrında tarz-ı kâfirî
Şöyle gösterdiñ ki sen de dest-bürd-i ħaydarı
Leşker-i tâbûrını sen cümleten itdiñ hebâ
5. Dest ü tîğ-i satvetiñle kâhr olup â'dâ-yı dîn
Oldılar bi'l-cümle şâd ervâh-ı aşhâb-ı güzîñ
Böyle lâzım işte düşmenden de aħz-ı sâr u kîn
Mısra'-ı berceste-i evsâfiñ olsun ba'dezîñ
Şafder-i şîr-efken ü Kısra-şiken kişver-küşâ
6. 'Azm ü taşmîmînde itdiñ şöyle temkîn ü sebât
İtmediñ kat'â niyâz-ı şulha ragbet iltifât

4/1 rezm u vegâ:HÜ₁ rezm-i vegâ// 4/3 nidigin:HÜ₁ nidügin/ Görme-
mişdi:HÜ₁ Görmemişdir// 4/4 Eylemişdi:HÜ₁ Eylemişdir/ ki:- HÜ₁

Hiç ruh göstermediñ meydân-ı resme sürdüñ at
 Naṭ'-ı rüsvâyide şâhî eylediñ ferzâne mât
 Bakdı kaldı şeşder-i hayretde nerrâd-ı kazâ

7. Kimde var himmet bu güne kâhr-ı düşmen itmege
 Böyle rezmi kâdir olmazdı töhmetiñ itmege
 Yine sultânım meger kâdir iseñ sen itmege
 Nâmıñ elkâb-ı gazâ ile muaven itmege
 Hazret-i Sultân Mahmûduñ sen itdiñ ibtidâ
8. Olmamışdır hiç bir serdâra bu naşr-ı 'azîm
 Pâdişâhân görmemişdir böyle bir feth-i cesîm
 Himmet-i şâhânesiyle gördi bir Sultân Selîm
 Saña ihsân eyledi lütfuyla Hallâk-ı 'Alîm
 Âhîr olmaz tâ-be-maḥşer söylenür bu mâcerâ
9. Şâhid-i ikbâle tûğıñ kâkûl-i pür-piç ü ham
 Şu'le-i tîğıñ 'adüya rehber-i râh-ı âdem
 Hâme-i bârik-i fikriñ nâzım-ı mülk-i ümem
 Dest-i isti'dâdıññ bâziçesi seyf ü kalem
 Hâk budur elkâb-ı düstürâneye sensin sezâ
10. Şânıña şâyestedir envâ'-ı faḥr ü iftiḥâr
 Eylemiş mümtâz-ı akrânıñ seni perverd-gâr
 Kimde var zu'm-ı tesâviye seniñle iktidâr
 Eylesen ebnâ-yı cinsim içre elḥâk veçhi var
 Ben kuluñ da câ-be-câ itsem hûnerle i'tinâ
11. Hâk Teâlâ devlet ü ikbâliñi itsün füzûn
 Kande 'azm eyler iseñ tevfiķiñ olsun reh-nümûn
 Düşmenânıñ râyet-i âmâli olsun ser-nügûn
 'Arşâ-i 'azminde olsun tevsen-i baḥtî ḥarûn
 İtdigi ihlâs ile hep Râğıbıñ budur du'â

MÜ 38b/HÜ₁57a/- HÜ₂/- YA/YT 13a/LA 69b/RA 47b/- İB₁/- İB₂

5

TAHMÎS-İ BERÂY-İ ĞAZEL-İ ŞEVKET

Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün

1.

اطرافت بخش آب زندگی خاک و وطن باشد	فروع آتش صهبای جان از فیض تن باشد
صفای جوهر جانهای آگاه از بدن باشد	مرالین مکتوبه روشن از غبار طبع من باشد
کل آینه را خاکستر کلخین جمن باشد	

4/8 tâ-be-maḥşer: HÜ₁, LA rûz-ı maḥşer// 4/10 itsem hûnerle: YT,
 HÜ₁'ilm ü hûnerle

2.

بمد هوش جنون مستی و مخموری نمی ماند	ز خود و ارفقه را عیبی و مخموری نمی ماند
شراب رنگت عاشق باد ایستادن شکن باشد	
3.

ز دوری عزیز می را انتظار از بس که سوزی	بر چشم ما سفیدی سر زد آفرین سید روزی
دماغ ما با این مرکب بوی برهن باشد	
4.

کلی شکفت از باغ کالم بجز بریشانی	ز بخت کافر خویشم ندیدم روی خندانی
دو لب را چون بهم آرم گفت فوس من باشد	
5.

ز شب بهال همای اون استغفار بر تیرت	ز چشم آهوان دشت بچونست ز به کیرت
شهیدان ترا بر این یوسف کفن باشد	
6.

ز دیوان ازل وقتی که شد این بخش نیست	بمیزان خور خود شد هر کس روزش قسمت
چرا ای دیگر زرق بودن تا دهن باشد	

MÜ 39b/HÜ₁ 57b/HÜ₂ 39a/- YA/YT 10b/LA 72b/RA 50b/- İB₁/İB₂1a

6

TAHMİS-İ DİĞER GAZEL-İ ŞEVKET

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1.

تخواهم سوزشی بی ناله چون پروانه جانم را	بفرار روشنی از صیبت سسند و دانم را
ز موج اشک بلبیل آب ده تیغ زبانم را	
2.

ز بی برگی بهار من غزان بی نشان دارد	وجودم بی وجودی را دلیل را بکان دارد
کند چشم هماره بکان تصور استخوانم را	
3.

بسر سوز او شورش ز نسیم کا کلی دارم	که جا زد و زخم باشد هوای سنبلی دارم
که او از شکست رنگ بلند او نغانم را	
4.

کسی در بی ز اوراق کل داغم اگر خواند	ز غیرت شمع مسلمان صد کلشن بسوزاند
خس و غارست از مرکان بلبل آشیانم را	

5.

زبیر و نه علقیق تا کسستم رسته انفت	درخت همتم چون سرو کست از اوده انفت
ز شادابی فر و ستم چو راغب زیره رغبست	نهالم خورده آب از جوی طبع خوشتر شوکست
بوماری بیچکه کر: غسری برک غرا نم را	

MÜ 40a/HÜ₁57b/HÜ₂40a/- YA/YT 11a/LA 73a/RA 50b/IB₁2a/- IB₂

7

TAHMĪS-I BERĀY-I ĠAZEL-I SĀ'IB

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1.

نفته هر جا که کل کرد از بهار چشم تست	کر خلد خاری بدل از خار خار چشم تست
هر کجا شوری بود از طرف کار چشم تست	کر: استانه من از خار چشم تست
آه من از سر من و نیاله دار چشم تست	
2.

باز ماند از حیرت تنظار چشم هر دو ماه	کشته هر تار نگاه دیده یک مد آه
چشم شوخت انقدر در نینه دار دو ستگاه	شوخ جسممان از تو میگردم تعلیم نگاه
کردن آب و بلبل از تنظار چشم تست	
3.

باغزالان کی رسد دعوی به چشمی ترا	حلقه چشم تو باشد دام عفا و دما
کس ندیده همچو چشمان تو کافر ما بر	کر چه شبها از نظر ستمه است از شرم و حیا
هر کجا باشد نظر بازی شکار چشم تست	
4.

در مصاف فتنه باشد انجمن چشمه لیرا	میشود در دست او برو و مرکان تیغ و تبر
شوکت و شان از سودا مرد مست عنوان پذیر	از سیاهای لشکر شاهان نمیدارد کزیر
و در نه چشمه چون کی در شمار چشم تست	
5.

کی بسر خود کنم بیگانگان را آشنا	میشود هر چند روشن از زبان حال ما
حرف را از عشق گفتن نیست با عاشق روا	من نیم غماز امار و ز تار یکت مرا
هر که میشد بی سخن داند که کار چشم تست	
6.

این چه بالاد سینهست در پنجه مرکان ترا	قد عالم کشته چون بر کشته مرکانست و دوتا
کرده است انس و بر بر سر بری دست با	نه همین سر کشته دارد در گوش چشم مرا
چون صف مرکان دو عالم بیقرار چشم تست	
7.

هر کجا باشد همیدار و بردت شسته ما	دورا کز نزدیک از حسن تو باشد نایه دار
نیست انجب هرگز از صدهای شوکت و شیا	گر چه هست از دور کردن صاب بی اعتبار
مستی و نیاله دارش از شمار چشم تست	

MÜ 40b/HÜ₁58a/- HÜ₂/- YA/YT 12b/LA 73a/RA 50b/- IB₁/IB₂2b

8

TAHMĪS-I ĠAZEL-I NĀBĪ EFENDĪ

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. Ne kütāhī-i himmetden ne noksān-ı hünerdendir
Ne bī-mihri-i t̄ā'lıden ne baht-ı bed-güherdendir
Ne 'ulvıden ne süflıden ne efrād-ı beşerdendir
Ne sendendir ne bendendir ne çarh-ı kineverdendir
Bu derd-i ser humār-ı neşve-i cām-ı kaderdendir
 2. Olan āzāde hātır devlet-i dūnān-ı 'ālemle
Olur mu kadd - hamıde minnet-i ihsān-ı 'ālemle
Nemek-lis olsa da dil sohbet-i ihvān-ı 'ālemle
Dehān-ālūde olmaz ni'met-i elvān-ı 'ālemle
Dimāğ-ı dilde lezzet h'wān-ı yağmā-yı seherdendir
 3. Olurken her nigāhıñ 'aşıkā bir nāvek-i dil-dūz
Dil-i agyāra döndü şimdi şastıñ oldu bed-āmūz
Budur ammā yine āyın-i mihr ey māh-ı bezm-efrūz
Düşen saña tegāfüldür baña āh-ı tegāfül-sūz
Degil senden şikāyet şekve āh-ı bī-eserdendir
 4. Bir āh-ı şubh-gāhıñla olurken maşşada vāşıl
Bu cünbişle saña 'izz ü kuşūr itmek nice kābil
Degildir bī-sebep dermāndelikler böyle pā-der-gil
Saña isbāt-ı takşır eylemek bī-vechdir ey dil
Bu takşır-i eser senden degildir çeşm-i terdendir
 5. Bülend olmaktadır Rāğıb hemīşe himmet-i tab'ıñ
Dañı bālāsı mūnkündür olursa rağbet-i tab'ıñ
Müsellemdir egerçi ehl-i tab'a dikkat-i tab'ıñ
Bu ta'birāt-ı vūs 'atde degildir kuvvet-i tab'ıñ
Bu feyz-i ma'nevī Nābiye mecrā-yı digerdendir
- MÜ 41b/- HÜ₁/HÜ₂39b/- YA/YT 11b/LA 73b/RA 51b/- IB₁/IB₂3b

9

TAHMİS-İ ĞAZEL-İ DİGER-İ NĀBĪ

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Sermāye-i sa'ādet-i çarh ahterindedir
Perr-i hūmā-yı devleti tāc-ı serimdedir
Āşār-ı feyz-i nimet-i hakk peykerimdedir
Mevc-i murād-ı bāde-i cān perverimdedir
Harf-i neşāt zir-i leb-i sāğarımdadır
2. 'Ankā-yı nāz perver-i evc-i kanā'atim
Tāvūs-ı hūş-hırām-ı hıyābān-ı nahvetem
Şankār-ı perr-i fer şiken-i nesr-i hastem
Bāz-ı şikār-gir-i çerāğāh-ı himmetem
Kām-ı dü-kevn cünbiş-i bāl ü perimdedir
3. Geşt eyledim ekāsī-i aqtār-ı 'ālemi
Tahkik için mebādi-i edvār-ı 'ālemi
Derk eyledim netāyic-i āşār-ı 'ālemi
Benden soruñ hakāyık-ı esrār-ı 'ālemi
Te'lif-i rāz-nāme-i dehr ezberimdedir

9/2 Şankār-ı perr-i fer şiken:HÜ₁,YT Şankār-ı perr-i fer u şiken// 9/3 için:HÜ₁idüb

4. Rūşen degil mi dāg-ı derūnumda t̄āb-ı yūh
Her bir nefesde itmede bir feyz-i nev-sūnūh
Mevkūf-ı cūnbiş-i lelim āşār-ı şad-fūtūh
Āhımdadır kilid-i t̄ılsımāt-ı genc-i rūh
Āb-ı hayāt lūcce-i çeşm-i terimdedir
5. Dil-cūy ter-hevāsı şafā-ḥiz-i ḥāki pāk
Her nahl-ı bār neşvede m̄ānend-i şāh-ı tāk
Rāğıb ider ḥayāl-i giribān-ı şabri čak
Nābī ider şūkūfeleri dehri 'ıtr-nāk
Bāğ-ı behişt ḥātır-ı nāzūk-terimdedir

MÜ 42a/HÜ₁58b/HÜ₂38b/- YA/YT 12a/LA 74a/RA 31b/- İB₁/İB₂4a

10

TARİH-İ MÜFTİ-İ ŞEYHÜLİSLAM ES'AD EFENDİ

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1.			
2.			
3.			
4.			
5.			
6.			
7.			
8.			
9.			
10.			
11.			
12.			
13.			
14.			
15.			
16.			

17. قطب شیرازی بر نشان بودی و راق هنر | کرشد تا رنگاهش بر کج جمعیت ندید |
18. تار نقاشش شدی کسرت ز فرط خجل | کربدیدی سلکت نقشش صاحب عقد الفرید |
19. همچو نعلاب و رادب با شش نباید کرب | کرک باران دید بودش کرجان رسید |
20. بود ظفرانی ز غشور کلا مشس نقطه | طفن ابجد خوان کتا بشش بود ابن حمید |
21. از مشاییر همان باهر که سخنم بر کران | نسبت قدرش بر فردیکم کردم بر مزید |
22. مشکست ز عهد و نقش بر روی آید کسی | آمد از وصف غور بحر فضل او بهید |
23. کی زنده دم در مدد سخن همچون افتاده | در جنس کرد اب اندوهی ز ساحل نا امید |
24. لیکت یا منی همچین گفتیم بخود دون بختست | درت بحر تفکر باید م برسد و دید |
25. دست و پای میز نیم بازی بر آرم کوهری | از بی اکیلی تار نخشش شود امانزید |
26. حمد مد چون خلوصم تام تاریخ آمده | جا سامی رکن فتوی با و با احمد سعید |
27. داور احمد انزرا از رخصت لطف قدیم | کر چه گفتارم ز بی ربطی تصدیق کشید |
28. لیکت دارم بی تکلف از میان واقعی | چند حرف بی ریاد در دل که میسایر شنید |
29. کردش بسیار خواهد تا فلک جمع آورد | همچو من سحر آفرینی چون تو نمودم وحید |
30. جلوه در تازی و ترکی نیز دار و خامه ام | لیکت این معنی عنان فرید من وادی کشید |
31. چون با قلیم عرب دیبای زیبای عجم | میناید در بردوش سخن طرز جدید |
32. با همه آنها شود نساج او روی نژاد | در بر نشانی چنین آورده مویش راستید |
33. سرفرو نکلنده بودی از عزیز می با فلک | لیکت از بار کران مصریان قدش خمید |
34. از نگاه لطفت اما هست امیدش بسی | تا شود از کرده خود منفعل چرخ عنید |
35. شکوه کردون در از می بیکشدر اغب غوش | کن دعای محمد و اقبالش بدرگاه مجید |
36. تا بود احکام امضای نریعت مستدام | تا با جوج فتن ارکان دین سد رسید |
37. با اشارتش بشارت بخش از باب نیاز | خامه را پیشش بود قفل جواد ترا کلید |

MÜ 39b/- HÜ₁/HÜ₂ 41b/YA 3a/YT 6b/LA 70a/RA 48a/- IB₁/- IB₂

TĀRĪH-İ CĀMĪ'-İ HEKĪMBAŞI-ZĀDE 'ALĪ PĀŞĀ

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. İmām-ı ehl-i sünnet hazret-i Sultān Maḥmūdun

Veẓīr-i a'zamı ya'ni 'Alī Pāşā-yı āsaf rā

2. Gelelden şadra mevkûf eyledi hayrâta evkâtın
Nice mescid nice tekye nice çeşme idüb ihyâ
3. O hayrâtın biri de işde bu pākīze cāmi'dir
Ki oldu kubbesi gerdūna harf-endāz-ı isti'lā
4. Muḳarnes tāk-ı mihrābı şabāhu'l hayr pişānı
Menār-ı nāzik endāmı 'amūd-şubhdur güyā
5. Hemīşe kıble-i hācāt idüb dergāh-ı bānīsın
Bunuñ gibi nice hayrâta tevfiḳ eyleye Mevlā
6. İder ismiyle tārīhin bu mısra' Rāğıba tefhīm
Yapıldı mevki'inde cāmiü'nūr-ı 'Alī Pāşā

MÜ 45a/HÜ₁56a/HÜ₂43a/YA 4b/YT 8a/LA 71a/RA 49a/- IB₁/- IB₂

12

TĀRĪH-İ OTAĞ-I 'ALĪ PĀŞĀ

Mefa'ilün/ Mefa'ilün/ Mefa'ilün/ Mefa'ilün

1. Hidiv-i Cem-ḥaşem Sultān Maḥmūd felek-ḳadrin
Olup fark-ı enāma zıll-ı çetr-i re'feti memdūd
2. Kıbāb-ı bār-gāh-ı rif'ati eflāke ser çeksin
Tınāb-ı devleti evtād-ı ābāda ola meşdūd
3. O Dādār-ı cihānıñ şadr-ı vālā ḳadr-ı düstürü
'Alī Pāşā-yı āsaf Hurrem ü Rüstem-rezm ü Hātem-cüd
4. Müşir-i kārđān u müsteşār-ı Hüsrev-i deverān
Olur tevfiḳ ü nuşret rişte-i tedbīrine manzūd
5. Semāhat-māye-i tahmīr ü himmet-zāde-i ṭab'ı
Hamāset unşur-ı terkībi ḳalb-i şāfi feyz-endūd
6. Sa'adet-ḥāne zād-ı ṭāli'i devlet mürebbāası
Degil mazhar bu feyz ü rif'ate her muḳbil ü mecdūd
7. O düstür-ı zafer-yāver kim itdi lütf-ı ṭab'ından
Bu tarḥ üzre bu zībā bār-gāhı mişli nā-meşhūd
8. Zihī vālā otağ-ı dil-ḳuşā kim görmedi mişlin
Kuraldan lāciverddi ḥaymesin çarḥ-ı zemīn fersūd
9. 'Aceb mi ḥāme-i māniye virse sekte-i ḥayret
Nigāristān-ı Çine oldı naḳş-ı dil-keş-i maḥsūd
10. Zemīn-i āsumānisinde ḥürşid idi bir şemse

11/6 tefhīm:YA,YT tefsir//12/1 zıll-ı çetr-i re'feti:YA,YT zıll-ı
ḥayr re'feti// 12/4 tevfiḳ ü nuşret:MÜ,RA,HÜ₂tevfiḳ ü devlet//
12/5 tahmīr:HÜ₁tahmīri// 12/9 virse:YA virirse/ naḳş-ı dil-keş-i
maḥsūd:YA,YT naḳş-ı dil-keşi maḥsūd

Süreyyâ bir kıstâs idi felekde olmasa mersûd

11. Bulunsun cümle ârâm u şafâ vü zevk ü âsâyiş
Derûnunda kederden gayri bir şey olmasın mefkûd
12. Hümâ-yı çetr-i feyzi sâye-endâz olsun âfâka
Zülâl-i cûdı olsun teşne-gân-ı 'âleme mevrûd
13. Sütûnı ref' olundukça disünler böyle târihin
'Alî Pâşâyâ Bârî bâr-gâhın eyleye mes'ûd

MÜ 45a/- HÜ₁/HÜ₂43a/YA 5a/YT 8b/- LA/RA 49a/- IB₁/- IB₂

13

BERÂY-I FETH-İ KAL'A-I BELGRAD

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

1. Çıkarub leşker-i küffârı didim târihin
Belgrad kal'asını aldı Mehemmed Pâşâ

MÜ 45b/HÜ₁56b/- HÜ₂/YA 72b/YT 8a/- LA/RA 50a/- IB₁/- IB₂

14

TÂRİH-İ VELÂDET-İ HİBETULLAH SULTÂN

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

1. Dâver-i Cem-'azamet pâdişeh-i heft-iklîm
Olmaz bâbına İskender ü Dârâ derbân
2. Mustafâ Hân-ı mekârim şiyem ü 'adl-âyin
Hayr-ı mahz eyledi dünyâya vücûdın Rahmân
3. Nâzım-ı kâr-ı milel hâdim-i âşâr-ı hâlel
Hâmi-i beyza-yı dîn mâhi-i zulm ü 'udvân
4. Zâtı çün rahmet idi 'âleme ol sultânın
Nesl-i pâkine dahî hasret idi 'âlemiyân
5. Cümle olmuşdı bu ümmîd ile bâ-sıdk-ı derûn
Dest-ber-dâşte-i dergeh-i Hayy u Mennân
6. Der-'akab hüsn-i kabûlün eşeri zâhir olub
İtdi bir duhter-i sa'd-ahteri Mevlâ ihsân
7. Evvelîn mevhibe-i hakk idi çün ol gevher
İsm-i sâmisine oldu hibetullah 'ünvân
8. Oldı bu dürre-i iklîl-i sa'âdet hakka
Nice şehzâde tulû'ına delîl ü bürhân

12/11 zevk ü âsâyiş:YT zevk ü ârâyiş// 14/1 bâbına:YA,YT pây-
na// 14/2 mekârim-şiyem ü 'adl-âyin:YA mekârim-şiyem-i 'adl ü
âyin// 14/5 bâ-sıdk-ı derûn:YA ta sıdk-ı derûn:HÜ₁bâ-sıdk-ı ce-
nân// 14/6 bir:YA bu// 14/8 bu:YT bir

9. 'Älem oldu bu meserret ile serşär-1 şafâ
Yıkılıp gitdi keder başına teng oldu cihân
10. Şevk ile ehl-i suhan vâdi-i târihe düşüp
Oldılar her biri hâlince bu vâdide devân
11. Bendesi Râgıb-1 kem-mâye dağı pîrâne
Leng ü lük eyleyerek olmuş idim germ-i 'inân
12. Lütf u ikbâl-i veliyyü'l-ni'memle buldum
Şöyle bir târih ki hakkında dinilse şâyân
13. Biñde bir vâki' olur böyle dil-ârâ târih
Oldı kevne tarab-âver Hibetullah Sultân
- MÜ 46a/HÜ₁ 56b/HÜ₂ 41a/YA 5a/YT 8b/LA 71b/RA 49a/- IB₁/- IB₂

15

TÂRİH-İ FETEVA-YI ÇELEBÎ-ZÂDE AŞIM EFENDİ

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

1. Ehl-i perver kâdr-dân dehr-i Sultân Mustafâ
Tab'ı nuqâd-ı ma'ârif re'y ü tedbîri sedîd
2. Hidmet-i 'ilmiyye vü seyfiyyeden her mansıba
İntihâb itmekde ehlin eyledi cehd-i cehîd
3. En tueddü nassını nazm-ı nizâm-ı devlete
Eyledi destür her câh oldu bir beytü'l-kaşîd
4. İtdi her bir rütbeniñ ehli mahallinde karar
Zıll-ı insâfı ola fark-ı enâm üzre medîd
5. 'Aşım İsmâ'il Efendiyle virüp zîb ü şeref
Şadr-ı fetvânıñ da itdi kâdr-i iclâliñ mezîd
6. Kenz-i esrâr-ı ma'ârif nâzım-ı silk-i dürer
Şurre-bağşâ-yı fevâ'id nâşir-i 'İkdu'l-ferîd
7. İtmez oldu i'tinâ tenvir-i ebsâra fuhûl
Gördi bahr-ı râ'ik-i fazlında sâhil nâ-bedîd
8. Rûkn-i 'ilminde 'imâd ve dergehinde 'abd idi
Asrını idrâk ideydi şâhib-i İbnü'l-'Amîd
9. Böyle zâtıñ mesned-i fetvâyı teşrif itmesi
Oldı erbâb-ı kemâle 'ıyd-ı ber-bâlâ-yı 'ıyd
10. Düşdi erbâb-ı ma'ârif 'arz-ı kâlâ fikrine
Geldi pîrâne benim de tab'ıma şevk-i cedîd

14/10 vâdide: LA, RA, YA, HÜ₁ pehnâda// 14/11 olmuş idim: YT olmuş
idi// 14/12 bir:- YA, MÜ, HÜ₂// 15/7 i'tinâ: HÜ₂ itibâr// 15/8 Aş-
rını: YA, YT Asrına// 15/10 pîrâne: YA pîrâne

11. Söylerem Râğıb kuşurumla heman tebrikine
Şöyle bir târih kim her beyti bir kasr-ı meşid
12. Biñde bir ancak düşer bu resme târih-i latîf
Câh-ı fetvâ olsun İsmâ'il Efendiye sa'id
- MÜ 46b/HÜ₁56b/HÜ₂44b/YA 5b/YT 8b/LA 72a/RA 50a/- IB₁/- IB₂

16

TÂRİH-İ CÂMİ'-İ ŞERİF DER-ÜSKÜDAR

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

1. Muktedâ-yı ehl-i sünnet câmi'-i mecmû'-ı hayr
Kıldı çün bu mâ'bed-i zibâyı inşâ bî-riyâ
2. Şadr-ı 'aşrı bendesi Râğıb didi târihini
Câmi'-i ra'nâ binâ-yı Şâh Sultân Mustafâ
- MÜ 47a/- HÜ₁/- HÜ₂/YA 5b/YT 9a/- LA/RA 49b/- IB₁/- IB₂

17

TÂRİH-İ VELÂDET-İ ŞÂH SULTÂN

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

1. Dâver-i dâdâr-ı devrân Şâh Sultân Mustafâ
Eylesün bâri vücûdın 'âleme râhat-resân
2. Zıll-i 'adlin medd idüb fark-ı enâma ta ebed
Sâye-i lütfunda âsâyiş bula kevn ü mekân
3. Tire dil iken cihân-ı 'ıkm-'arûs melekden
İki meh-pâreyle oldı rüşena bahş-ı cihân
4. Şeh-zâdeydi bu def'a gerçi mes'ül-i enâm
Oldı duhter olmasında lîk bu hikmet-i nihân
5. Ya'ni bir şeh-zâde intâcında istidlâl için
Oldı tâli vü mukâddem iki duhter bî-gümân
6. Derk idüb bu nükte-i mahfiyyeyi ehl-i hîred
Oldı me'mûlün zuhûrundan ziyâde şâd-mân
7. Olsa müstesna şerefle vechi var tâlîsiniñ
Böyle bir vakte tulû' itmez tesâdüf her zamân
8. Şâh Sultân ismine oldı sezâ-vâr olması
Hırka-i şâh-ı rusûl rûmâli ile tev'emân
9. Olsun i'kâ bî-teselsülle hâlef yek-digere
Devr-i nüh gerdündan 'âlemde oldukça nişân

16/2 Râğıb:- YT//17/1 Eylesün:MÜ,LA,RA Eylesin// 17/6 me'mû-
lün:YT mevlüd

10. Oldı Rāgıb çün küneyt-i hāme-i ehl-i suhan
Halbe-i tārīhde şevk-i meserretle devān
11. Ben de pīrāne olup deste 'āsā-yı hāmeyi
Peyrev oldum şūh-reftārāne amma nā-tūvān
12. Söyledim şāyeste-i sābāş bir tārīh kim
İsterim derd üstüne hūlvānını bī-ımtinān
13. Çār-aktāra felek neşr eylesün tārīhini
Bād-ı dāim şāh Sultān bint-i Sultān cihāna .

MÜ 47a/HÜ₁56b/- HÜ₂/YA 6a/YT 9b/LA 72a/RA 49b/- IB₁/- IB₂

1

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

1. Ne kadar olsa edeb perde-keş-i rāz baña
Şühî-i eşküm olur āh ile gammāz baña
2. Şevk-i ruhsārîñ ile nāleler itsem pür-süz
Olamaz bülbül-i şūrîde hem-āvāz baña
3. Tāk-ı ebrūlarını yād ile nūş itsem mi
Bāde-i nüh-ħum-ı eflāk gelür az baña
4. Şāhib-i nakş-ı dürüstem ki bu lu'bet-gehte
Gālib olmaz ne kadar olsa dağal-bāz baña
5. Ārzü eyler idim şivesini taşşîle
Itti ta'lim-i tegafül nigeħ-i nāz baña
6. Hōş-hevālîk ile şöretde iken 'ālem-i āb
Bulmadım şafvetini düşmedi hem-sāz baña
7. Ben o meh-rū ile Rāğîb işimi sağ itdim
İmtinān eylemesün çarħ-ı çep-endāz baña

MÜ 48b/HÜ₁60b/HÜ₂1b/YA 11b/YT 9b/LA 74b/RA 52b/İB₁7b/İB₂13b2

Fā'ilâtün/ Fā'ilâtün/ Fā'ilâtün/ Fā'ilün

1. Ser-çeşmî ħirmen-i sāmān u servetdir baña
Teng-destî vüs'at-i pehnā-yı devletdir baña
2. Terk-i āsāyişledir dā'ir-medār-ı āsiyā
Tütüyā-yı çeşm-i rāhat gerd-i külfetdir baña
3. Kābil-i jeng olmayan olmaz pezîrā-yı cilā
İğbirār-ı ħātır iksîr-i meserretdir baña
4. Za'f ile rüşen-zamirān şöre-i āfāk olur
Şekl-i bî-tābî meh-i nev gibi rif'atdir baña
5. Reh-nümā lāzım degildir olmasun rehzen hemān
Hızra muhtāc olmamak mahz-ı hidāyetdir baña

1/3 ebrūlarını:RA,LA ebrūñı eger:HÜ₁,YA ebrūlarını// 1/5 eyler
idim:HÜ₁ eylerim idim// 1/7 işimi:İB₁sözümü// 2/1 sāmān u ser-
vet:HÜ₂ sāmān-ı servet// 2/2 āsāyişledir dā'ir:HÜ₂ ārāyişle dā'
irdir// 2/4 'rif'atdir:HÜ₁ rif'atdedir/ āfāk:HÜ₁ āfāk ne//

6. Dāğ-ı hecriñ ben vişāle virmem ammā vaşlı sen
Nakd-i cāna virsen ey meh-pāre minnetdir baña
 7. Şu'le-i idrāk hürmet-süz-ı servetdir baña
Āb-rū seylāb-ı sāmān-ı denā'etdir baña
 8. Kā'im-i çin-i cebin it rüy-ı dil olmazsa da
Ey perī-rū hem bu şüret ādemiyyetdir baña
 9. Nūr-ı çeşminden olursam mazhar-ı hüsn-i nazar
Bu nigeble zemm-i merdüm 'ayn-ı midhatdir baña
 10. Çekmişem semt-i mey ü maḥbūbdan Rāğıb ayag
Dest-şüy-ı rağbetem eşk-i nedāmetdir baña
- MÜ 49a/HÜ₁60b/HÜ₂2b/YA 11b/YT 9b/LA 74b/RA 52b/IB₁7b/IB₂13b

3

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Hürüş-ı dāğ ile sīnem bahārdır güyā
Felek bu kevkebeme dağdārdır güyā
2. Ḥakīkat ehline çeşbān degil libās-ı riyā
Yakışdırırsa daḥi müste'ārdır güyā
3. Gurūr-ı devlet-i ebnā-yı dehr ider iş'ār
Ki gerdişi felegiñ ber-ķarārdır güyā
4. Nedir bu tūti-i ṭab'ımda āteşin-güftār
Ol āfetiñ ruḥı āyine-dārdır güyā
5. Semend-i nāz ile 'uşşākın eylemek pāmāl
O şeh-süvār meh-i ber-iftihārdır güyā
6. Sevād-ı rū 'arāk-ı şerm ile olur şüste
Lisān-ı ḥāl-i ḥayā i'tizārdır güyā
7. Hezār dekk ile aldım dimiş o gül-ruhsār
Dil-i şikeste-i Rāğıb şikārdır güyā

MÜ 49a/HÜ₁61a/HÜ₂3a/YA 12b/YT 10a/LA 75a/RA 53a/IB₁8a/IB₂14b

4

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Cevher-i tig-i tegāfül piç ü tāb olmuş saña
'Aks-i ḥün-ı 'aşıkān reng-i hicāb olmuş saña

2/6 virsen:YA,HÜ₁ virseñ// 2/7,8,9. beyitler sadece HÜ₂ de vardır.// 3/1 kevkebeme dağdār:YT kevkebe-i dağdār// 3/4 tūti-i: HÜ₁tūtu-ı// 3/7 dil-i:HÜ₁ol// 4/1 piç ü tāb:IB₁āb u tāb

2. Sevdiğim şâyestedir olsañ siyeh-mest-i gurūr
Mā'ni-i rengini-i hüsnüñ şarāb olmuş saña
 3. Şad-hezārān perde-i 'ismet gelüb ber-rüy hem
Ey gönül bāg-ı hayā bir gey nikāb olmuş saña
 4. Sürme-i āvāz bidāri-i bahtımdır benim
Ol siyeh-kāri-i müjgāniñ ki h^wāb olmuş saña
 5. Safha-i diller olup şirāze-bend-i ittifāk
Fenn-i pür-zūr-ı nezāketde kitāb olmuş saña
 6. Berk-i āteş-gün-ı ruhsāriñ degildir hōy-çegān
Tāb-ı rüyñdan gül-i hayret gülāb olmuş saña
 7. Āb ü tābiñ dem-be-dem içtikçe efzūn eyledik
Hün-ı Rāgıb güyiyā şahbā-yı nāb olmuş saña
- MÜ 49a/HÜ₁61a/- HÜ₂/- YA/- YT/LA 75a/RA 53a/- IB₁/- IB₂

5

Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün

1. Tevāzu'dır dem-i rizişde çün kim meşreb-i minā
Degil hālī sa'ādetden anıñçün kevkeb-i minā
 2. Fūrüg-ı bāde-i gül-reng ile pürdür tehi sanma
Turunc-ı mihre harf-endāz olursa gabgab-ı minā
 3. Sezā mı neş'e-i bezm-i vişale her teng-māye
Dehān-ı sāğara şâyestedir būs-ı leb-i minā
 4. Bulunmaz meş'al-i mihr ile baksañ zulmet-i endūh
Kaçan tāb-efken olsa dilde mäh-ı naşseb-i minā
 5. Şafā-yı cevher-i şahbāya mir'at-ı mücellādır
'Acebdır rüh-perverlikde Rāgıb kālīb-ı minā
- MÜ 49b/HÜ₁61a/HÜ₂2a/YA 12a/YT 15b/LA 75b/RA 53a/IB₁9a/IB₂14a

6

Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün

1. 'Acab pākize-tıynet pür-safādır meşreb-i minā
Meger rüh-ı mücessemden dökülmüş kālīb-ı minā
2. Fūrüg-ı tāb-ı hürşidi hum-ı sahbādan aldıkça

4/4 - LA// 5/3 bezm:MÜ,HÜ₁,HÜ₂,RA cām// 5/4 tāb-efken:HÜ₁
tāb-āver/ mäh-ı:YT māye// 6/2 - IB₁

Olur hem t̄ali'-i bedr-i draḥṣān kevkeb-i minā

3. Şikest eyler idi safrā-yı zühd zāhid-i ḥuṣḩı
Döneydi dest-i sākide turunc-ı ğabğab-ı minā
 4. Degildir feyz-baḥṣı māni'-i vaz'-ı sebük-rūḩı
Baña būs-ı ayag meyde hem-meşreb leb-i minā
 5. Geḩi hem-sā'id-i billūr-ı sākı geh siyeh-mestān
Şafā vü şevk ile geçmekdedir rüz u şeb-i minā
 6. Ḩabāb-ı mey degil teb-ḩāledir germi-i ülfetden
Leb-i cāma sirāyet eylemiş ğüyā teb-i minā
 7. İfāza eyledikçe kendi de pür-feyz olur Rāğıb
Degildir sāğara boş ser-fürü'dan maṭlab-ı minā
- MÜ 49b/HÜ₁61a/HÜ₂1b/YA 12a/YT 15a/LA 75a/RA 53a/İB₁8a/İB₂14a

7

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Sāğar-ı telḩābe-i ğam-nüşıdır meşreb baña
Vādī-i nā-kāmıdır muḩtār olan mezheb baña
2. Ben faķiri itme tek memnün-ı ebnā-yı zamān
Ḩāşıl itmezseñ degil ğam maṭlabım Yā Rāb baña
3. Olmasın mı āsūmān-ı t̄ali'im evzā'-ı sa'd
Sehm müğğan kavş ebrū ḩāldir kevkeb baña
4. Kaçmazam cevrenden ammā sen de bi-insāfsın
Lütfun agyāre hemişe cevr ü kahrın hep bana
5. Rāğıb u tālib de olsam ḩırş u ḩ^wāhiş eylemem
Çün degil hergiz ḩuṣul-i maṭlabım maṭlab baña

MÜ 49b/HÜ₁60b/- HÜ₂/- YA/- YT/LA 74b/RA 52b/- İB₁/- İB₂

8

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1.

کل امید خود سیراب کردم از شراب اما	بچشمین آرزو باد به ام وصلش بخواب اما
2.

کشید اغر بضور تخانه چشم بر آب اما	زهر مشق سوز نقش خالش را خیال خام

6/5 geçmekdedir: MÜ, HÜ₁, HÜ₂, YT çekmekdedir // 7/1 sāğar-ı: İB₁
sākı-i

3. | ندرودیده نم اسکی ندرودیل نظر افونی | | مرا کردیده زور آتش خویست کباب اما |
4. | برای صحبت آینه رویان کردی میبرم | | اندازد طبع شوخ من جو سیاه با خطر اباما |
5. | غلغل در کار عشق از استلال حسن می افتد | | کشد یو از شوق بلبلان نم از کلاب اما |
6. | سراپا نشود شوختم بهر مشرب کمی سازم | | نیاز دارم بدر دسر کسی را چون شراب اما |
7. | کسی از رویان بر کر نخواست ابداد میدانم | | ز نورس جو جویس این غزل را غیب جواب اما |

MÜ 50a/HÜ₁61a/HÜ₂4a/YA 12b/YT 16a/LA 75b/RA 53b/IB₁9a/IB₂15a

HARFÜ'L-BA

9

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. Ġazāl-ı mihrden hem-kāsesin pür-şir ider mehtāb
Meh-i nevle yine vāz'-ı keç-şimşir ider mehtāb
2. Degil şebnem dimāğ-ı gülşeni tertib için güyā
Fürüg-ı mihri sim inbikden taqtir ider mehtāb
3. Bahār āşufte-gānın çekmege kayd-ı leb-i cüyā
Müselsel mevc-i enhārı gümüş zincir ider mehtāb
4. Yed-i beyzā-yı sākī penbe-i minā-yı sahbādan
Sefid-āb-ı 'arūs-ı cām-ı mey tedbir ider mehtāb
5. Fürüzān itse bir şem'i sipihr eyler berin hāmūş
Virir bezme şafā pervāneyi tekdır ider mehtāb
6. Beyāza çekdi Rāğıb nüsha-i müsvedde-i leyli
Mezāyā vü nikātın şubha dek taqrir ider mehtāb

MÜ 50a/HÜ₁61b/HÜ₂4a/YA 12b/YT 16a/LA 75b/RA 53b/IB₁9a/IB₂15a

10

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. Elinden çekdigim sākī-i dehrin nış ü semmdir hep
Benim şahbā deyu nüş itdigim zehr-āb-ı ğamdır hep
2. Sevādı leşker-i sevdā serinde dūd-ı dil-çetri
Gedāyān-ı ser-i kūy-ı maḥabbet muḥteşemdir hep

9/1 kec:- YT// 9/4 cām-ı mey:HÜ₂ cām u mey// 9/5 sipihr:RA
felek// 10/1 semmdür:IB₁ hemmdür

3. Ne keyfiyyetle ser-şār-ı mahabbet olduğum bilmem
Baña esbāb-ı şādiden nasīb ü behre kemdir hep
 4. Gehī nāz u teğāfūl gāh bār-ı derd-i hicrānīñ
Benim çekdiklerim ey bī-vefā senden sitemdir hep
 5. Sen itdikçe teveccüh oldular ağıyār rū-gerdān
Derīnden dūr iden şāhım beni lūtf u keremdir hep
 6. Kemālinden degildir dağ-ı ber-dil kimse kimseye
Medār-ı hıkd u kīn gavğa-yı dīnār u diremdir hep
 7. Beni hem-şū'le-i āvāz-ı bülbul eyleyen Rāgīb
Sükūt-ı cān-güdāz-ı nāz ile ol gonçe-lebdir hep
- MÜ 50b/HÜ₁62a/HÜ₂3b/YA 13b/YT 16b/LA 76a/RA 54a/IB₁9b/IB₂16b

11

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. 'Aceb muvāfık-ı meşreb şafā-yı 'ālem-i āb
Nümüne-hāk-i vatandan hevā-yı 'ālem-i āb
 2. Cünün-ı 'aklı izāle ider selāse ile
Degil mi mey-gede dārü'ş-şifā-yı 'ālem-i āb
 3. Şuyunda kullana-gör sākī keşti-i tarabı
Hüdā çün itdi seni nā-hüdā-yı 'ālem-i āb
 4. Güzeşte demlerini āb ile ider işrāb
Gelür kulağıma neyden şadā-yı 'ālem-i āb
 5. Henüz esās-ı kadīmi zamān-ı Cemdendir
Nağş-ı ber-āb iken āhir binā-yı 'ālem-i āb
 6. Esīr-i seyr-i leb çü hākīm-meşrebdir
'Aceb mi bīde disem bīd-pā-yı 'ālem-i āb
 7. Okunsa şu gibi Rāgīb mezāk-ı cāna virür
Bu āb-dār hayālīm ğinā-yı 'ālem-i āb
- MÜ 50b/HÜ₁61b/HÜ₂3a/YA 13a/YT 16a/LA 75b/RA 54a/IB₁9a/IB₂15b

12

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Getürse tābiş-i ruhsār-ı yāre tāb kitāb
Olurdu şafha-i takvīm-i āfitāb kitāb

10/4 Benim çekdiklerim ey bī-vefā:IB₁,IB₂,HÜ₁ Benim ey bī-vefā
çekdiklerim// 10/7 gonçe-lebdir:HÜ₁,HÜ₂,YT,YA gonçe-fem// 11/1
hevā-yı:YT binā-yı// 11/6 çü:YA çün

2. Kelāl virdi temāṣā-yı ḥüsni zühhāda
'Aceb mi geç nazārāna getürse h^wāb kitāb
3. Olur mu neṣve-i ṣūri vü ma'nevī hem-dem
Taḥammül eyleyemez meclis-i ṣarāb kitāb
4. Sezā-yı buse ta'zīm-i muṣḥaf-ı rüyiñ
Müellifiyle şeref eyler iktisāb kitāb
5. Gören dimez mi gülistāniñ 'aksini cūda
Çemende gördüğümüz var bizimdir āb kitāb
6. Sakın ki nüṣḥa-i ahlākın olmasun mağṣūṣ
Olunca ḥabtı virür ādeme 'azāb kitāb
7. Felekde ravza-i aḥbāb ider idim Rāğıb
Dimāğım olsa eger itsem intiḥāb kitāb

MÜ 50b/HÜ₁61b/- HÜ₂/YA 13a/- YT/LA 76a/RA 54a/- IB₁/IB₂16a

13

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. | جرنگاه شکی از اعلاش نشد مارا نصیب | | تردماغی می نشد هرگز ازین صوبها نصیب |
2. | بیلان از خرمن گل داغ حسرت میبرند | | عشق هر جا شد تنی بستی بود اورا نصیب |
3. | بهره هر کس بقدر قربت ازیش و کم | | شد ز فرزندى و بختونم مر اسودا نصیب |
4. | کی ز امید و صفاش دست بردارم بر کن | | اگر نمی باشد درین جا می شود اینجا نصیب |
5. | نعمت راحت که عالم میکند خیاره اش | | در جهان هرگز نکشته با کسی حالا نصیب |
6. | باز تیغ ناکند خون گریه آخر بر سرش | | با کسی هرگز نیابد انتقام ما نصیب |
7. | هر که دارد حق محبت داشت حق شکر کنی | | در همان نعمت که شد مارا اورین دنیا نصیب |
8. | خانه در گوش اجابت میکند چون دود | | هر که از غیب شود شب نهد و از بهمان نصیب |

MÜ 51a/HÜ₁62a/- HÜ₂/YA 13b/YT 16a/LA 76a/RA 54a/IB₁10a/IB₂16b

12/3 hem-dem:RA,LA,IB₁ hergiz// 12/7 ravza-i:IB₂,HÜ₂, YA rav-
zat'u'l

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Halka-i rehā da olsa n'ola şahbā garīb
Bezm-i i'māda olur şem'-i ziyā-bahşā garīb
2. Lütf idüb ol şeh bizi düşrām ile yār eylemiş
dātır-ı cānāna gelmek 'āşık-ı şeydā garīb
3. Zīb ü āgüş eyleyüb fānūs-ı şem'-i enveri
Rūzgār itdi gece pervāneyi hayfa garīb
4. Sine-i āgyārda peykār-ı tīr-i dil-rübā
Hārzār içre mişāl-i gonçe-i ra'nā garīb
5. Çeşm-i hūbān 'ālemi aşüb-kār itse n'ola
Olsa olmaz meclis-i mestānede gavga garīb
6. Gelmedin haṭṭ-ı ruḥı cā-yı bināgüş-ı gönül
Bulamaz aḥşāma kalsa menzil ü māi garīb
7. Rāğibā dil eglenür fikr-i hayāl-i yār ile
'Āşık-ı gam-dīde olmaz kalsa da tenhā garīb

MÜ/HÜ₁61b/HÜ₂3b/- YT/- YA/- LA/- RA/- IB₁/IB₂15b

HARFÜ'İT-TA

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Revnaḫ-ı rüyın idüb haṭṭ-ı siyeh-fām şikest
Leşker-i hāveri itdi sipeh-i şām şikest
2. Oldu mir'āt-ı teng-tab'ım 'aceb hām şikest
Ne zaman görse olur bir dil-i nā-kām şikest
3. Kendi 'aybindan olur rüy-nümā 'ayb-ı kesān
Olsa āyine şikeste olur endām şikest
4. Şiken-i zülfi ider mürğ-i dili pā-beste
Dahī kīr atar imiş olsa meger dām şikest
5. Zāt-ı ma'yūbda çün revnaḫ-ı olmaz hünerin
Hātem-i 'ırzını kesr itme olur nām şikest
6. Ehl-i feyziñ eşeri kalmasa da nāmı kalır
Zikr-i Cem dā'ir-i bezm olmadadır cām şikest

15/1 rüyın:IB₁ rüyın/ siyeh-fām:HÜ₂ siyeh-fāmı// 15/3 Olsa:
YT Olur

7. Rengler itdi o meh-rū baña Rāgıb diyemem
Eylesün reng-i ruhın gerdiş-i eyyām şikest

MÜ 51b/HÜ₁62a/HÜ₂5a/YA 14a/YT 17a/LA 76b/RA 54b/İB₁10a/İB₂18a

16

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Ritl-ı merd-efkenle ol meh-pāreyi mestāne at
Tāc-ı serşār-ı neşātı kubbe-i Keyvāne at
2. Hayli demdir atdı tutdı zülf-i dilberden şabā
Sen de var 'uşşāk için bir tāze tel ey şāne at
3. Cilve-gāh-ı şive-i ferzāne olmaz kūy-ı 'aşk
'Ākil oldur kim sürer bu 'arsada dīvāne at
4. Bil dil-i işkeste kadrin gevher-i pendim budur
Ziver-i gūş-ı kabūl it kūşe-i nisyāne at
5. 'Āşıklıñda eyle gāhī gamzeñe āmac-ı nāz
Ey kemān-ebrū okuñ bir kez de gel yābāne at
6. Sā'idiñde kalmadı tır ü tufenge iktidār
Var ise nīrū-yı cünbüş gerden-i hūbāne at
7. At koparsun yekke-tāzān-ı suhan tanzīr için
Bir zemin tarh eyle Rāgıb bir gazel meydāne at

MÜ 51b/HÜ₁62b/HÜ₂4a/YA 14b/YT 17a/LA 76b/RA 54b/İB₁10b/İB₂17a

17

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. Himāye-magz olurken üstühān-ı māye-i devlet
'Acebdir kim ser-i bī-magza düşmek sāye-i devlet
2. Tesāvī-i firāz u şeybe nisbetle olur zāhir
Degil memdūh pek bālā-ter olmak pāye-i devlet
3. Müsahhar itdi iklīm serāser şūr u sevdāyı
Ser-i Kays'a cünün oldu 'aceb sermāye-i devlet
4. Niçün tıflānedir mestāne vāz'-ı nev-serāmedler
Meger hemşire mi şahbāya şir-i dāye-i devlet
5. Eger tedkik olunsa derd-i ser olmakda dūn olmaz

16/6 nīrū-yı:YT bāzū-ı// 16/7 yekke-tāzān-ı:İB₁baña yārān-ı//
17/1 vāye-i:İB₁māye-i// 17/3 - HÜ₂// 17/4 - İB₁/ vāz'-ı nev-
serāmedler:HÜ₁ vāz'-ı serāmedler.

- Humār-ı mey-perestīden hamīr-i māye-i devlet
 6. İder endām-ı nā-sāzın yine zī-bende-i teşrif
 İden zer-bāf-ı cūdı dūşına pīrāye-i devlet
 7. Salındırmaz direfş-i Gāvyanī ferr ü cünbüşde
 Olursa zīb-i dūş-ı baht Rāğıb rāye-i devlet
 MÜ 52a/HÜ₁62b/HÜ₂5a/YA 14b/YT 17a/LA 76b/RA 54b/İB₁10b/İB₂18a

18

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Seni āğuşa çeken hāle-veş ey meh-ṭal'at
 Felegiñ yakdı dil-i sahtına dāğ-ı hasret
2. Haste-i 'aşkıña bir nīm-nigāh eylemedin
 Çeşm-i bīmārıñ ebed görmeye rüy-ı sıhhat
3. Ya lütuftur ya 'itāb u ya tegāfül ya sitem
 Söyle derd-i diliñi her ne çıkarsa kısmet
4. Seni tahfīf ider ağırdayamaz rıtl-ı girān
 Zāhidā gel kerem it meclise virme sıklet
5. Görmedik hiç peşimān olup 'avdet ideni
 Anlanur kim var imiş mülk-i 'ademde rāhat
6. Çekerim küh-ı girān-ı gamı Kāf olsa velī
 Tāk ider tākātimi zerrece bār-ı minnet
7. Ola 'izzetde edāni vü eālī pāmāl
 Anlamam nidüginini bundaki sırr-ı hikmet
8. Şāh-ı pür-bār gibi itdi şikeste kaderim
 Oldu hırmānımı müşmir hüner ü ehliyet
9. Gālibā yār ile mābeyne bürüdet girmiş
 Rāğibā yok gibi evvelki olan germiyyet

MÜ 52a/HÜ₁62b/- HÜ₂/- YA/- YT/LA 77/RA 55a/- İB₁/- İB₂

19

Mütefā'ilün/ Fe'ülün/ Mütefā'ilün/ Fe'ülün

1. Nedir ey gönül bu hayret neden āh u vāha ruşat
 Meger eylemiş bir āfet seni vakf-ı derd-i hasret

17/6 iden:HÜ₂,YT ider// 18/4 meclise virme:HÜ₁eyleme bezme//
 18/8 kaderim: İB₁, LA,RA kaddüm// 18/9 gibi:- HÜ₁// 19/1 ne-
 den: HÜ₂ nedir

2. Nice āfet āfet-i cān sitem-āferīn ü fettān
Nigehi belā nigeh-bān müjeler kazā niyābet
 3. Külehiñ ide şikeste ola çeşm-i mesti haste
Ala tīg-i nāzı deste vire bezme şūr u dehşet
 4. O nigeh-i çeşm-i pür-gū o remīde tarz-ı āhū
Odur ebruvān-ı dil-cū dili itmesün mi gāret
 5. Ruḥ-ı ālı gül gül olmuş hum-ı zülfi sünbül olmuş
Lebi şorma bir mül olmuş ki virür cemāde hālet
 6. Ala destine piyāle şuna buseden nevāle
Bakılır mu kıylü kāle getirür mü tevbe tākāt
 7. Leb-i nāz-ı dür-feşānı ide nükteler zebānī
Daḥī handeler nihānī vire ihtimāl-i vuşlat
 8. Tarabıñ olup tamāmı vire kaddine hırāmı
İde rakş için kıyāmı o zamān kopar kıyāmet
 9. Ne hayāl-i Şā'ib ister ne kemāl-i Tālib ister
Bu ki tab'-ı Rāḡib ister vire böyle hüsni-zīnet
- MÜ 52a/HÜ₁62b/HÜ₂4b/YA 14a/YT 17b/LA 77a/RA 55a/İB₁11a/- İB₂

HARFÜ'S-SĀ

20

Mef'ülü/ Mefā'ilü/ Fe'ülün

1. İbrām olamaz vişāle bā'is
Taşdı'ıñ ider melāle bā'is
2. Tenşit iken iktizā-yı şahbā
Endūhum ider kelāle bā'is
3. Āhım mı ider cihānı berbād
Zülfün mü bu ihtilāle bā'is
4. Fa'ālū limā yürüd iken hüsni
Olmuş hattıñ infi'āle bā'is
5. Hürşide gurūr hüsni ü āndır
Gün başına bir zevāle bā'is
6. Ma'lūmuñ idi egerçi hālim
Lütfüñdur olan su'āle bā'is

19/2 āferīn ü:İB₁,İB₂āferīn-i// 19/6 şuna:İB₁vire/ tövbe:HÜ₁
bu ne// 19/7 - RA,HÜ₁,MÜ,YT,YA// 20/3 ider cihānı:MÜ,İB₁,İB₂
cihānı itdi// 20/6 su'āle: YT kemāle

7. Olmaz hüneriñ me'āle bā'is
Nokşandır olan kemāle bā'is

8. Dillerde o zülf dāsitāndır
Rāğıb mı bu kıyl ü kāle bā'is

MÜ 52a/HÜ₁62a/- HÜ₂/YA 14b/YT 18a/LA 77b/RA 55b/İB₁11b/İB₂18b

HARFÜ'L-CİM

21

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Metā'-ı hüsnine virmiş o kâfir öyle revâc
Alinsa dahme-i Kārūn olurdu bâc u harâc
2. Harīm-i zülfiñe olmakda mü-be-mü mahrem
Nefesle dest-i şabādan mı aldı şāne-i āc
3. Felek tek eylesün ta'n-ı düşmenāne hedef
Kazā iderse sihām-ı havādise āmāc
4. İderse nāz-ı etibbāyı dehrden perhiz
Bulur o haste bu dārü'ş-şifāda derde 'ilāc
5. Piyāle başına bir buse la'l-i sākiden
Be-vefk-i kāide-i bezm-i Cem alınmada bâc
6. Şafāya bā'is olur imtizāc-ı şaf-dilān
Şarāba āb iledir imtizāc-ı sū-yı mizāc
7. Deger mi girye vü sūz u güdāzına Rāğıb
Ser-i şem'de fūrūzān olan şu zerrin tāc

MÜ 63a/HÜ₁63a/HÜ₂5b/YA 15a/YT 18a/LA 77b/RA 55b/İB₁12a/İB₂19a

22

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Fe'ülün

1. Mişāl-i lâle dāğ-ı āteşin aç
Derūna tāze zahm-ı dil-nişin aç
2. Açıl ey gonce-i bāğ-ı leṭāfet
Çekilmez 'ukde-i çin-i cebin ac
3. Gehi bend-i kabāsın geh nikābın
Gehi gül ey şabā geh yāsemīn aç

20/7 me'āle:İB₁ su'āle/ - YT// 21/1 2. mışra' HÜ₂ve YT'de şöyle:
Olurdu dahme-i Kārūn alinsa bâc u harâc// 21/2 aç:MÜ, İB₁, HÜ₁,
HÜ₂ saç// 21/6 imtizāc:HÜ₂ i'tilāf// 21/7 şu:YT o// 22/2 le-
ṭāfet:HÜ₁ melāhat// 22/3 yāsemīn:LA, RA nesterin

4. Yeter kalsun mişāl-i ğonce mestūr
Bize sırr-ı femiñ ey nāzenīn aç
5. Eger ister iseñ feyzi fütūhu
Dil-i 'āşık gibi ğonce-i defīn aç
6. Edā-yı dil-keş-i hāmeñle Rāğıb
Açarsañ böyle rengin zemīn aç

MÜ 63a/HÜ₁63a/HÜ₂5b/YA 15a/YT 18a/LA 77b/RA 55b/İB₁11b/İB₂19a

HARFÜ'D-DAL

23

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Olsa bāzū-yı taḥammül pençe-tāb-ı merd-i derd
Ben idim 'ālemde şimdi Rüstem-i nāverd-i derd
2. Eyledi gülzār-ı miḥnetde gül-i ra'nā beni
Eşk-i hūn-ālūd ile cism-i nizār u zerd-i derd
3. Berk-i sebzi def'-i şıkletdir girān-şoḫbetlerin
Kendiniñ taḥfīfidir bīmāre rah-āverd-i derd
4. Āteşin-hū yah-edā nev-devletānı görmeyen
Nidügin fehm eylemez ma'nī-i germ ü serd-i derd
5. Binde bir düşmez 'acebdir naķş-ı dil-h^wāh-ı każā
Hep düşeşdir lik naķş-ı Ka'beteyn nerd-i derd
6. Derdden feryād ider 'illet nedir bilmez mariz
Ḳadr-i ni'met nā-şināsāndan degil mi derd-i derd
7. Nāsiḫ-i kānūn Rāğıb hānmān-süz şifā
Bir ğazel ṭarḫ eyledim her ḫarfidir bir ferd-i derd

MÜ 53b/HÜ₁63b/- HÜ₂/YA 16a/YT 19a/LA 78a/RA 55b/İB₁12b/İB₂20a

24

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Destine sāzını aldıkça o reşk-i Nāhid
Dest ber-dairedir bām-ı felekde hūrşid
2. Müjde-i merg-i rakīb ile peyām-ı vaşlın
Gelseler tev'em olur 'āşıkā 'ıyd üstüne 'ıyd
3. Anı da dest-i każā itdi şikest ü nā-būd

22/5 fütūhu:HÜ₁ fütūh// rengin:MÜ, İB₁, İB₂, HÜ₂ bir taze// 23/6
mariz:RA ṭabib// 24/3 nā-būd:İB₂, HÜ₁ berbād

Şu harābātda bir cām komuşdı Cemşid .

4. Şu'le-i dūzahı efsürde iderdi bī-şekk
Zāhidiñ ehl-i hevā vaz'ına itse taklīd
 5. Dāğ olup vaz'-ı şütür-gürbesine gerdūnuñ
Cān-güdāz olmadadır Hızra da 'ömr-i Cāvid
 6. Şoñu sevdā-yı vişālīñde beyāza çıkacak
Eyleme bī-hūde evrāk-ı hayāli tesvīd
 7. Saña itdikleri bu cevr ü ezayı Rāğıb
Ola bir gün ide bed-h^wāhına da çarḥ-ı 'anīd
- MÜ 53b/HÜ₁63a/- HÜ₂/YA 15b/YT 18b/LA 78a/RA 56a/IB₁12a/IB₂19b

25

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. Düşer her dām-ı gīsūya dil-i bī-tābdan feryād
Sipend-āsā ider her rüy-ı āteş-tābdan feryād
 2. Olan hem-vār-ı tıynet iztīrāb itmez havādisden
Ki ḥāmūn eylemez pāmāli-i seylābdan feryād
 3. Nevāziş-kāri-i rāmişger-i üstād ḥüsn ister
Ider mi sāz-ı sīnem degme bir mızrābdan feryād
 4. Güzār-ı bā-şitāb-ı 'ömri işrāba gelür dā'im
Leb-i cūda şimāḥ-ı cāna cūş-ı ābdan feryād
 5. Şarīr-i ḥāme şanma istīlāhāta bogulmağla
Ider bī-çāre dā'im şīve-i küttābdan feryād
 6. Dil-i mecrūha zaḥm-ı tāzedir her tesliyet Rāğıb
Teselli-i şemātet-güne-i aḥbābdan feryād
- MÜ 54a/HÜ₁63b/HÜ₂6a/YA 15b/YT 18b/LA 78a/RA 56a/IB₁12b/IB₂20a

HARFÜ'R-RA

26

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Zülf ü ḥāl-i yāre bak ruşsārın itmiş tābdār
Kurs-ı mehde görmediñse aḥter-i dūnbāle-dār
2. Gird-i lebde ḥaḥḥ-ı sebz esrārını idrāk idüb
Düşdü sevdā-yı ḥumāne şimdi rind-i bāde-h^wār

25/2 - YT// 25/3 sīne: IB₁, IB₂, HÜ₂ sīnem// 25/6 tesliyet: IB₁,
HÜ₂ ta'ziyet// 26/1 görmediñse: IB₁, IB₂ görmedik

3. İz̄tırāb-ı eşk ider zabt-ı hayālīñ dīdede
Sāye-i serde olur zincīr-i mevc-i cūybār
 4. Eylemez īrās-ı hūsn-ārāyişi bed-ııynetīñ
Ziyet olmaz māra endāmındaki naqş u nigār
 5. Dekk ile dāma düşürmüş tekyede bir serkeşi
Kelb olaldan zāhid olmuş işte şimdi bir şikār
 6. Şāf ııynet şāf-dillerden mükedderdir yine
Hātır-ı āyīnede āb u hevādandır gubār
 7. Sū-be-sū sevk eyleyen hep sā'ik-i takdīrdir
Kimseniñ destinde yok Rāğb zimām-ı ihtiyār
- MÜ 54a/HÜ₁67b/HÜ₂7a/YA 22a/YT 26a/LA 78b/RA 56a/IB₁20b/IB₂30b

27

Mef'ülü/ Mefā'īlü/ Mefā'īlü/ Fe'ülün

1. Çün mahberemiñ neş'esi cām-ı meye beñzer
Bağ sūziş-i tahrīr ile hāmem neye beñzer
 2. Ya nokta-i mevhūma yahud cevher-i ferde
Elbette vücūd-ı deheniñ bir şeye benzer
 3. Dāğ itdi bizi ğayr ile germiyyet-i vuşlat
Yir yir eğer-i buse nümāyān keyse beñzer
 4. Āmihte-i lehv ü țarab zıkr ü semā'ī
Hū hū dimesi şeyhleriñ hey heye beñzer
 5. Rāğb ne disün müjde-i vaşlın ider
Sebz-i hațtına hıızr-ı huçeste-peye beñzer
- MÜ 54b/HÜ₁65a/HÜ₂14b/YA 18a/YT 21a/LA 78b/RA 56b/IB₁14b/IB₂25a

28

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

1. Ne dem işrāb-ı nūş-a-nūş ider ol āteşin lebler
Olur mānend-i minā pūr-safā ervāh-ı kālıblar
 2. Menāfi-i edebdir her țalebde şive-i ibrām
Anıñçün cilve-gerdir şüret-i nehy üzre mațlebler
 3. Beyāz-ı şun'-ı Hāğdan nüh varakdır hey'et-i eflāk
- 26/7 Rāğb:HÜ₁Rāğıba/ zimām-ı:IB₁,IB₂,HÜ₁,HÜ₂'inān-ı// 27/2 mev-
hūma yahud:MÜ,IB₁,IB₂,HÜ₂mevhūmeye// 27/3 vuşlat:YA,YT,HÜ₁ül-
fet:HÜ₂şoħbet// 27/4 țarab:HÜ₁țarab u/ Hū hū dimesi şeyhleriñ:
HÜ₂Hū hūları hep şeyhleriñ// 28/2 ibrām:HÜ₂endām

- Zer-efşāndır hüveydā şafha-i leylīde kevkebler
4. Kemānın çille kaddin ham ider nāvek alur şaydı
Olur güstāh-ı fā'iz lezzete hā'ib mü'eddibler
 5. Mişāl-i şem' zīr-i pāyīn itmez pertevīn rūşen
'Aceb mi dūr olursa feyz-i lütfuñdan muķarrebler
 6. Tezāhumdan şıyānetdir ta'addūd rāh-cūyānı
Haķikatde degildir muhtelif ārā vü mezhepler
 7. Şabāh-ı haşre dek gitmez sevād-ı naķşı dīdemden
Anılmaz mı siyeh-kārī-i çeşmīnle geçen şebler
 8. İderdi şūret-i dünyāyı ādem pūşīş-i dībā
Eger pālān-ı zerdūz ile esb olsaydı merkebler
 9. Teḫālūf ber-ķarafdır mezheb-i rindī vü takvāda
Tevāfuķ itse Rāģib bezm-i yek-rengīde meşrebler
- MÜ 54b/HÜ 67b/HÜ₂8a/YA 22a/YT 26a/LA 78b/RA 56b/İB₁20b/İB₂30a

29

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Leb-i cān-baḫşı gibi ḫasteye bir em mi olur
Ten-i kāfūrı gibi dāģına merhem mi olur
2. Bir nefes giryeden ārām degil dīdelerim
Ĝam-ı ebruñla kan dökmedigi dem mi olur
3. Ehl-i taklīd ile rūşen-dil ider mi ülfet
Berg-i gül-gonce-i taşvīrde şebnem mi olur
4. Bir ayāģ ile ĝam-ı 'ālemi pāmāl idecek
Ĝuşe-i mey-gededen özge bir 'ālem mi olur
5. Cām-ı serşār gibi ben daḫī keyfiyyet ile
Lebini būs ide-düşsem o bütüñ kem mi olur
6. Bir dil-gonce ki lütfuñla ola üşküfte
Gül-i şad-berg gibi bir daḫī derhem mi olur
7. Hāmedir Rāģib olan fātīḫ-i iķlīm-i suḫan
Līk her dest-i heves-kāra müsellem mi olur

MÜ 55a/HÜ₁68a/HÜ₂10b/YA 22b/YT 26b/LA 78b/RA 56b/İB₁21a/İB₂30b

28/3 leylīde:MÜ,HÜ₁,HÜ₂,YA,YT nīlīde/kevkebler:YT bülbüller//
28/4 ham ider nāvek:HÜ₂ham nāvek/ Olur:YT Alur// 29/4 - HÜ₂/
özge:LA,RA ĝayri// 29/6 lütfuñla:YA lütfuña

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Tıfıldır gitdikçe ol meh-rū gelür āfetlenür
Gün-be-gün artar fürüg-ı hüsni mâhiyetlenür
2. Her ne rütbe dest-peymā-yı taleb bî-tâb olur
Genc-i istignā-güzinān ol kadar rāhatlenür
3. Nākış olmaz feyz-i zātı telhî-i eyyāmdan
Bāde telh oldukça artar neş'esi kuvvetlenür
4. Lāl olur elbet zebān-ı hāme-i pîçide-müy
Kılca ğamdan tab'-ı erbāb-ı suhan 'illetlenür
5. Kāse-i lebriz fağfūr olsa da virmez şadā
Şervet-efzāyiş bulunca aġniyā hissetlenür
6. Rāġıb olsun iltifāt itsün de bir 'ālî-himem
Şi'r-i pākım gör nice Tāliblenür Şevketlenür

MÜ 55a/HÜ₁64b/- HÜ₂/- YA/- YT/LA 83b/RA 61a/- IB₁/- IB₂

Mefā'ilün/ Fā'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Egerçi fitnede ol sîm-sā'idin eli var
Belinde hançer-i ser-tizinin de medhali var
2. Ol āhū beçceyi şayd eylemekde güçlük yok
Rakîb-i seg gibi amma arada engeli var
3. Şafā-yı bezm-i tarabdan geçer mi ehl-i hevā
Ki hōş maķāmdır anda terelli yelleri var
4. Efendî ta'n idenin 'aklı var mı Mecnūna
Gürüh-ı ehl-i hevā içre bir mi biñ deli var
5. Nevā-yı ney gibi dilsüz var mı 'uşşāka
Derūnı dāġıla pürdür başında hem yeli var
6. Hevā-yı zülfün ile bir şabā mıdır pūyān
Benim başımda o sevdāyı gör ki tel teli var
7. Nazîre-dānişe olmaz bu fikr ile Rāġıb
Miyān-ı yār gibi nükte-i muhayyeli var

MÜ 55a/HÜ₁68a/HÜ 7b/YA 22b/YT 26b/LA 79a/RA 57a/IB₁21b/IB₂31a

30/6 iltifāt:HÜ₁ i'tibār// 31/1 ol:HÜ₁,HÜ₂,YT,YA o// 31/3 ehl-i hevā:MÜ,HÜ₁,IB₁,YT,YA tıfl-ı hevā/ yelleri:MÜ yelleli.

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Bedr-i münir rūyuña rūşen-mişāl olur
Evşāf-ı ebruvānıña maṭla'-ı hilāl olur
2. Düşse zemīne ḥasret-i çeşmiñle giryeden
Her kaṭre toḥm-ı nergis-i çeşm-i gazāl olur
3. Biz dürd-nüş-i meygede-i derd ü miḥnetiz
Hürşid cām-ı bādemiz olsa sifāl olur
4. Sīrāb olursa feyz-i sirişk-i ḥulūş ile
Her medd-i āh mīve-i kāma nihāl olur
5. Bu bender içre bā'is-i naḫs olmada hüner
Var ise malıñ elde medār-ı kemāl olur
6. Kim dirse çekmedim felegiñ bār-ı minnetin
Kaḍd-i hilāl kizbine diḫkatle dāl olur
7. Şüret virirken āyine güftār-ı tūṭiye
Rāḡib niçün görünce o ruḫsarı lāl olur

MÜ 55b/HÜ₁ 68a/HÜ₂ 13b/YA 23a/YT 23b/LA 79a/RA 57a/İB₁ 21b/İB₂ 31b

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Piç ü tāb-ı sīneden efkār kendin gösterir
Cevher-i āyineden jengār kendin gösterir
2. İzṭırāb-ı nā-be-hengām istemez taḫşil-i kām
Mevki'inde bī-tekellüf kār kendin gösterir
3. Perde-i nāmūsa sıgmaz berk-i 'ālem-süz-ı 'aşḫ
Bī-muhābā neşve-i serşār kendin gösterir
4. Kimseyi maḫrūm-ı feyz itmez tecellī-zār-ı ḥüsn
Cünbīş-i kühsārdan didār kendin gösterir
5. İmtiyāz-ı nīk ü bedden māni' olmaz imtizāc
Sāye-i gülde güm olmaz ḥār kendin gösterir
6. Hüb u zişt āşārıdır āyine-i girdār-ı ḫalk
Her ne şüret ṭarḫ ider saḫḫār kendin gösterir
7. Cilve-i ḥüsne mürāyā-yı müzāhirdir nukūş
Her kime itse işāret yār kendin gösterir

32/4 mīve-i kāma:YA mīve-i kāna// 33/3 sıgmaz:MÜ, İB₁, HÜ₁, YT,
YA girmez/ neşve-i:İB₁ teşne'-i// 33/6 ṭarḫ:İB₁ çarḫ// 33/7
nukūş:MÜ, İB₁, YA, YT, RA nüfūs

8. Şöyledir Râgıb mücâzât-ı 'amel kim fi'l-meşel
Şorsalar mağdûrunu ğaddâr kendin gösterir

MÜ 56a/HÜ₁65a/HÜ₂13a/YA 18a/YT 21a/LA 79a/RA 57a/İB₁15a/İB₂23b

34

Mef'ülü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ülün

1. Dil-ḥastelerin bilmedi şıḥat niye dirler
Dârû-yı ifâkatle 'inâyet niye dirler
2. Ser-tâ-be-ḳadem gül gibi ol gûş-ı ḥaḳîkat
Bülbülden işit nâliš-i ḥasret niye dirler
3. Hem sînesi pür-dâğ u hem âvâzesi muḥriḳ
Neyden bilinür sûz-i maḥabbet niye dirler
4. Bir sâğar ile yaptı hemân pîr-i ḥarâbât
Gösterdi bugün şeyhe kerâmet niye dirler
5. Ma'lûm oluyor nokḫa-i mevḥûm femînden
Gül-ğonce-i gülzâr-ı letâfet niye dirler
6. Tâ olmaya zehrâbe-çeş-i firḳatiñ 'âşık
Derk eyleyemez lezzet-i vuşlat niye dirler
7. Şûretde eger Râğıbız ammâ ki cihâna
Fehm eylemedik ma'ni-i rağbet niye dirler

MÜ 56a/HÜ₁68a/- HÜ₂/YA 23a/YT 27a/LA 79b/RA 57a/İB₁21b/İB₂31b

35

Mef'ülü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün

1. Âzâdegân-ı ḳayd-ı emel ser-firâz olur
Nâz eylesün sipihre o kim bî-niyâz olur
2. Şimşîr-i ebruvâne sipeh-zâğ-ı fitnedir
Çeşmiñ ne dem ki sürme-keş-i ḥ^wâb-ı nâz olur
3. Genc-i derûnı ḥâne-i bî-minnet eylemiş
Var mı enîs-i ğam gibi bir dil-nevâz olur
4. Bâḳî henüz neşve-i feyz-i dem-i Mesîḫ
Âb u hevâ-yı mey-gede nâ-sâza sâz olur
5. Yeksân bilen bahâr u ḥazânın bu gülşeniñ

33/8 mücâzât: İB₁, HÜ₂ mükâfât// 34/1,2 - İB₁// 35/2 siyeh zâğ:
HÜ₂ siyeh dâğ/ YT sine dâğ/ 2. mısra' YT'de şöyle: Çeşmiñ di-
mekle serde keş-i ḥ^wâb-ı nâz olur// 35/3 ḥâne-i bî-minnet: İB₁
ḥâne-keş-i minnet

Mānend-i serv kāmēt-i 'ömri dırāz olur

6. Sālik pil-i hevadan ider ibtidā güzer
Āhir reh-i haķikata mebde' mecāz olur

7. Rāgıb semend-i nefsi-i ħarūnın zebūn iden
Bu 'arsada ŧehāmet ile yekke-tāz olur

MÜ 56b/HÜ₁68b/HÜ₂6a/YA 23b/YT 27a/LA 79b/RA 57b/IB₁22a/IB₂32a

36

Fā'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Revnaķı sāğarıñ ŧarāb iledir
Felegiñ ħüsni āfitāb iledir
2. ŧive-i ŧūĥi-i imāret-i dil
Nigeh-i mest-i pür-ħarāb iledir
3. Va'de-i pūç ider dilim ŧād-āb
Riyyi bu mezra'iñ serāb iledir
4. Bir nigāh eyle 'ahd-i ħüsniñde
Dil ü dīde ne āb u tāb iledir
5. Emeli iztīrāb ider efzūn
Kuvvet-i riŧte piç ü tāb iledir
6. Kābiliyyetdir eyleyen gevher
Kaķre-i feyz-i Ĥaķķ kavvāb iledir
7. Ne bilür lezzet-i kemāli nedir
Her kimiñ fikri ħord u ħ^wāb iledir
8. Olma ħāfil hevāya ŧarf itme
Naķd-i enfāsa bil hisāb iledir
9. Çünki yoķdur enis-i hücre-i ħam
Rāgıba ŧoĥbetim kitāb iledir

MÜ 56b/HÜ₁58b/HÜ₂14a/YA 24a/YT 27b/LA 79b/RA 57b/IB₁22b/IB₂33a

37

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Siyāh pūŧi-i mātem ki ħüsñ ü āna düŧer
ŧevād-ı sāye-i ħatdır ruĥ-ı bütāna düŧer

35/5 dırāz:HÜ₂az// 35/6 pil-i: IB₁beli// 35/7 nefsi-i:HÜ₂tab'-1/
iden:HÜ₂ider// 36/3 Riyyi:LA Diyeti// 36/8 naķd-i:YT naķl-i//
36/9 Rāgıba:YT Rāgıb

2. Ferāh-ı havşala-gān eylemez za'īfi şikest
Mişāl-i şīşe ki bir bahr-ı bī-kerāna düşer
 3. Fūrūg-ı rū-yı 'arāk-nāki düşse cām-ı meye
Şerār-ı āteş-i ğayret revāk-ı cāna düşer
 4. Yeter felek bizi itdiñ sitemle sergerdān
Añ ol zamānı ki nevbetde 'āşıkāna düşer
 5. Budur mezākı hasūduñ ko t̄ā'n-ı bī-nemegi
Halāvet olmaz o ni'metde kim lisāna düşer
 6. Yürürse devlet-bağş-ı kalenderiye felek
Bizim de hissemize şabr-ı 'ārifāne düşer
 7. Egerçi puhte gerekdir hayāl-i t̄ab'-ı selīm
Hased ki Rāğıba hep fikr-i Sā'ibāne düşer
- MÜ 57a/HÜ₁63b/HÜ₂11b/YA 16a/- YT/LA 80a/RA 57b/İB₁13a/İB₂20b

38

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Şu dağlar ile ki dil lāle-zār-ı hasretdir
Hazāna-teşne hemişe bahār-ı hasretdir
 2. Bire hezār virir tohm-ı ye's ekersem eger
Bu şerhālarla ki sīnem şeyār-ı hasretdir
 3. Safā-yı sīneme āyīne dīde-i hayret
Fūrūg-ı t̄ab 'ıma meh dağdār-ı hasretdir
 4. Baña bu nāle-i dil-süz u dūd-ı āh-resā
'Aṭā-yı baht-ı siyeh ber-güzār-ı hasretdir
 5. Diyārımızda açılmaz meta'-ı kām u ümīd
Küşād ü rāyic olan bunda bār-ı hasretdir
 6. Ümīd-i bāriş-i feyz itme ebr-i vuşlatdan
Bu deştī saky idecek cūybār-ı hasretdir
 7. Şakın ki dāmen-i ümmidi çāk ider Rāğıb
Sevād-ı geşt-i emel hār-zār-ı hasretdir
- MÜ 57a/HÜ₁68b/HÜ₂6b/YA 23b/YT 24a/LA 80a/RA 58a/İB₁22b/İB₂32b

39

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

37/2 za'īfi:RA,LA şamīmī// 37/5 ko:İB₁şu/ bī-nemegi:İB₁,HÜ₁
mümkün mi// 38/1 dağlar ile:HÜ₂,YT dağlar// 38/3 meh:- YA//
38/5 Küşād:İB₁Küşāde// 38/7 ümmidi:MÜ,HÜ₁,YT,YA ārāmı

1. Fitneler mevkūf iden cünbiş-i ebrūsudur
Sihri Bābil köhne fenn gəmze-i cādūsudur
2. Gerden-i mināsı üzre zülfi güyā ol bütün
Bāg-ı hüsnüñ sünbüli yā deste-i şeb-būsudur
3. Olsa merd-efken 'aceb mi şire-i bintü'l-'ineb
Sā'id-i simin-i sākī kuvvet-i bāzūsudur
4. Feyz-i tıynet başkadır şuhī-i şuret başkadır
Her gazālı şanma kim deşt-i Hoten āhūsudur
5. Virnese ruşsat n'ola çāk-ı girībāna o şüh
Şabr-ı 'āşık dilberānıñ perde-i nāmūsudur
6. Hoş-nümādır gerçi haţţ-ı sebz-i Yākūt-lebiñ
Nev-bahār-ı hüsnüñ ammā sebze-i hōd-rūsudur
7. Ol bütü Rāgıb demādem nāleler igzāb ider
Gonceyi hāmūş iden hep bülbülün pür-gūsudur

MÜ 57b/HÜ₁67a/HÜ₂13b/YA 21b/YT 24b/LA 80a/RA 58a/İB₁19b/İB₂28b

40

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. O dil ki sırr-ı kader meclisinde mahremdir
Ne ser-girān-ı şafā ne mükedder-i gəmdir
2. Efendi kanlı bıçaklıydı cām-ı sākī ile
Ne oldu zāhide şimdi enis ü hemdemdir
3. Sürūd-ı nağme-serāyānı gəm-fezā mı değil
Tamām sūri cihānıñ bakılsa mātendir
4. Sevād-ı kākül-i müşkin ile yine o bütün
Beyāz gerden-i kāfūri zahma merhemdir
5. Berāy-ı 'āşık eger ol gazāl-ı nāzı rakīb
İderse şayd söz olmaz seg-i mu'allemdir
6. Mül-i dü āteşeyi la'line iden tercih
Mezākı var ise yek-ħarfimizle mülzemdir
7. Hüner-verāna göre fetħ-i bāb-ı genc-i ümīd
Küşādı haşre kalan dahme-i muṭalsandır
8. 'İlāc-ı hastaña kāfir dem-i Mesih gerek
Be-ħakk-ı rüh-ı Kudüs la'l-lebleriñ emdir

39/3 şire-i:YT sebze-i// 39/6 sebz-i:- YT/ Nev:YT Bu// 39/7
bülbülün: İB₁// 40/1 şafā: İB₁ vefā// 40/2 hemdemdir:HÜ₁ mahrem-
dir// 40/4 müşkin:MÜ,HÜ₁,HÜ₂ miskin//40/8 kāfir:İB₁,LA zālim

9. Ker itdi gūş-ı sipihri şadā-yı nā-sāzān
Anıñçün ehl-i suhen şimdi Rāgıb epsemdir

MÜ 57b/HÜ₁ 67b/- HÜ₂/YA 22a/YT 23a/LA 80b/RA 58a/İB₁ 20a/İB₂ 29b

41

Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün

1. Uçurdum mürğ-i h^wābı hasretiñle çok zamanlardır
Dü-çeşm-i hün-feşānım şimdi hālī āşiyānlardır
2. Habābı zevrak-ı cām içre seyret cā-be-cā güyā
Hücüm-ı leşker-i ğandan firāre bād-bānlardır
3. Sihām-ı cevr-i gerdündür ki piç-a-piç olub kalmış
Kıyās itme tenimde görinenler üstüh^wānlardır
4. Cihāna kaçtre-riz zehr-i hırmān olmadır kārı
Bu nilī kāse-i ma'küslar kim āsumānlardır
5. Tenimde 'aşk-ı hūbān ile yir yir dağlar Rāgıb
Siyeh-dilliklerin iş'ār için konmuş nişānlardır

MÜ 58a/HÜ₁ 64a/HÜ₂ 14b/YA 16b/YT 19b/LA 80b/RA 58b/İB₁ 14a/İB₂ 24a

42

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Maḥbūb ararsa tünd edāsın arar bulur
Müşgil-pesend 'aşk belāsın arar bulur
2. Geh deyr ü gāh Ka'be gehi sūmnātda
Haḫḫ-cūy қande olsa Hūdāsın arar bulur
3. Ebleh-firīb-i çārsū-yı şöhret itmege
Kālāların sipihr қabāsın arar bulur
4. Olmuş yā olmamış mey-i berrāk u cām-ı şāf
Rindān hemişe kendi şafāsın arar bulur
5. Ser-geşte-i havādis-i eyyām iken yine
Çok keşti-i ümmīd havāsın arar bulur
6. Baḫt olmayınca hūsn-i ṭabi'at neyi müfīd
Sā'ib de olsa ḫalk ḫaṭāsın arar bulur
7. Rāgıb olur zamānede kim bir pul eylemez

40/8 la'l-leblerin: MÜ, HÜ₂, İB₁, İB₂, YT, YA gel şu leblerin// 40/9
epsemdir: İB ,RA ebkemdir// 41/1 Dü: LA 0// 41/2 ile: İB₁ içre//
41/4 olmadır: HÜ₁ olmadı: YT olmadı: YA olmadadır// 41/5 hūbān: İB₁
hūnāb/ yir: YA bir// 42/4 berrāk u: LA, YT berrāk-ı// 42/5 - HÜ₁

Şanma hünerle kim ki bahâsın arar bulur
MÜ 58b/HÜ₁67b/- HÜ₂/YA 21b/YT 25a/LA 80b/RA 58b/İB₁19b/İB₂29a

43

Mef'ülü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün

1. Evşâf-ı meyde sihr-i nigâr olmak istiyor
Câdü-yı hâme humma-süvâr olmak istiyor
2. Döndükçe semt-i sâzişe dündürdü ol bütü
Devr-i piyâle zevka medâr olmak istiyor
3. Kan ağlamakdan ahkere döndü dü-çeşm-i ter
Her katre-i sirişki şerâr olmak istiyor
4. Dilde halîde her nigehi bir hadeng olub
Gül-gonce tohm-ı pûte-i hâr olmak istiyor
5. Âgüş-ı hâle mâhı nümâyiş-füzün ider
Ol mâh-pâre zîb-i kenâr olmak istiyor
6. Lagzide oldu vaşf-ı süryeninde dilberin
Pây-ı kümevt-i hâme kayâr olmak istiyor
7. Şevk-i tavâf-ı küyün ider serleri kadem
Râgîb harîm-i vaşla gubâr olmak istiyor

MÜ 58b/HÜ₁64b/HÜ₂14a/YA 17b/YT 20b/LA 18a/RA 58b/İB₁14b/İB₂25a

44

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

1. Dile mir'ât-ı emelden nice şüret görünür
Bilmez amma ki verâsında vehâmet görünür
2. Gayrıda ma'ni-i mevhûm iken ol âfetde
Eylemiş şöyle teccessüm ki letâfet görünür
3. Düşer âyine-i hulyâyâya müdâm 'aks-i hayâl
'Âşık-ı dil-şüdeye h^wâbda vuşlat görünür
4. Şanma kim kalmadı divâne-i hāmün-ı cünün
Sana bu 'arsada bir ehl-i kerâmet görünür
5. Sehlidir dide-i Hakk-bîne temâşâ-yı şühüd
Lîk müşkil bu ki müşkil saña rü'yet görünür
6. Pür-hüner olsa da mânend-i şikâf billür
Kişi setreyleyemez 'ayb u denâ'et görünür

43/3 Her:- YT// 43/5 Ol:HÜ₁ 0// 43/6 süryeninde:İB₂cemâlinde//

44/5 saña:YT baña// 44/6 'ayb-ı denâ'et:RA, İB 'ayb u denâ'et

7. Ne kadar pest ise bünyân-ı kaña'at Râğb
Revzeninden yine ma'mûre-i râhat görünür

MÜ 59a/HÜ₁65b/HÜ₂8b/YA 18b/YT 27b/LA 81a/RA 58b/İB₁15a/İB₂26a

45

Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün

1. Esîr-i kâküli dünbâle-i şabâda gezer
Düşüb bu kayda dil-i bî-nevâ havâda gezer
2. Kumâş-ı hüsne eger gerd-i hattı virdi kesâd
Dahi metâ'-ı gurûrı girân-bahâda gezer
3. Niyâbet-i sitem-i dehri iltizâm itmiş
Hadeng-i gânzeleri dil-be-dil kazâda gezer
4. Süm-i semendine ruḥ-südelik ümmîdi ile
Fütâdeler o şeh-i hüsne hep piyâde gezer
5. Hülûş-ı sâde-zemîn-i bûriyâ gibi pâmâl
Metâ'-ı zerḳ u riyâ düş-ı i'tinâda gezer
6. Figân u dâğı neyiñ bî-nevâlığından iken
Benân-ı muṭribe bak perde-i nevâda gezer
7. O mâhiñ atdı okıñ yasdı yayın ebrüsü
'Aceb ki Râğb-ı şeydâ dahî o râda gezer

MÜ 59a/HÜ₁65b/HÜ₂9a/YA 19a/YT 23a/LA 81b/RA 59a/İB₁16a/İB₂22a

46

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün

1. Mesihâ süz-ı şevḳ-ı merg olan cellâd-ı gâmzeñdir
Hayâtı mevt ile tasvîr iden Behzâd-ı gâmzeñdir
2. Giriftâr olmayıp ḳalmışsa bir dil dâm-ı zülfiñden
Olup gerd-i ser-i çeşmiñ o da âzâd-ı gâmzeñdir
3. Perişâni-i ḫâtırdan telâfi dâğ-dâğ-ı dil
O berbâd ser-i zülfiñe bu âbâd-ı gâmzeñdir
4. 'Aceb âsüdedir âzurdegân-ı küşe-i çeşmiñ
Cihân-ı fitnede râhat meger icâd-ı gâmzeñdir

44/7 Revzeninden:HÜ₁Derûnundan/ ise:- YT// 45/1 dil-i bî-nevâ:
HÜ₂bî-nevâ// 45/2 hüsne:HÜ₂hüsni/ meta'-ı:HÜ₁dimagı// 45/4
hüsne:HÜ₂hüsne ki// 45/6 bak:İB₁,İB₂ise// 45/7 şeydâ:RA ḫod-
râ/ dahî:MÜ,İB₁,İB₂,HÜ₁,HÜ₂henüz// 46/2 olmayıp:MÜ,HÜ₁,HÜ₂,
YA olmadık/ zülfiñden:YT zülfiñdir/ ser-i:HÜ₂seyr-i// 46/3
- MÜ,RA,YT,YA,HÜ₁,HÜ₂

5. Şaf-ı çin-i cebine böyle táb-âver midir diller
Cesâretler tekellüf ber-tarâf imdâd-ı gamzeñdir
 6. Olur çün hânedân-ı zâlimân zulmet-serâ bir gün
Siyeh-rüzî-i hüsnüñ bā'is-i bîdâd-ı gamzeñdir
 7. Yıkılmaz degme bir tûfân-ı seylâb-ı meserretten
Binâ-yı kâfirîdir kaşr-ı gam bünyâd-ı gamzeñdir
 8. Hirâsân olmasın mı Râğıb-ı işkeste-bâl âhir
Dil-i Cibrîl hem remhörde-i şayyâd-ı gamzeñdir
- MÜ 59b/HÜ₁65b/HÜ₂8b/YA 19a/YT 22b/LA 81a/RA 59a/IB₁15b/IB₂21b

47

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün

1. Harâbâti görenler herbiri bir hâletin söyler
Letâfet nakl ider rindân u zâhid şikletın söyler
 2. Ser-âgâz eyledikçe bahş e bülbül revnağ-ı gülden
Bezmede kulkul-ı minâ mülûñ keyfiyyetin söyler
 3. Tecellî neş'esin ehl-i şikem idrâk kâbil mi
Behişt añdıka zâhid ekl ü şürbüñ lezzetin söyler
 4. Ne zabt-ı hâkim-i 'aklî ne hüküm-i zâbit-i şer'i
Cünün iklîmini geşt eyleyenler râhatın söyler
 5. Miyân-ı güft-ü-gûda bed-meniş inhâm ider kubhın
Şecâ'at 'arż iderken merd-i kıbtî sirkatin söyler
 6. Muvâfıktır yine elbet mizâca şive-i hikmet
Tabîbiñ olsa da kizbi marîziñ şıhhatın söyler
 7. Perişân hâtırında nükte-i serbeste-veş kaldı
Ne kimse hikmetin añlar ne Râğıb 'illetin söyler
- MÜ 59b/HÜ₁65a/HÜ₂12a/YA 18b/YT 22b/LA 81b/RA 59a/IB₁16a/IB₂25b

48

Mefa'ilün/ Mefa'ilün/ Mefa'ilün/ Mefa'ilün

1. Hum-ı ser-hüş-ı şahbâ-yı hîred zarf-ı cünûnumdur
Hikem-âmûz-ı Eflâtûn 'akl-ı zü-fünûnumdur
2. Benim ol tâlib-i matleb-nedân-ı 'âlem-i h^wâhiş
Beyâbân-ı heves-kârîde hayret reh-nümûnumdur

47/1 letâfet: IB₁şafâsın// 47/4 'aklî: IB₁şer 'î/geşt: IB₁seyr//
47/6 kizbi: HÜ₂hergiz// 47/7 perişân hâtırında: HÜ₂perişânî-i
hâtır// 48/1 ser-hüş: MÜ, IB₁ser-püş: LA, HÜ₁, HÜ₂ser-cüş

3. Benim ol şehriyār-ı mülk-i istignā-yı meşreb kim
Murassa' tāk-ı Cem bezbimde cām-ı ser-nigūnumdur
 4. Virir Cibrīle hayret rif'at-i Mir'āc-ı endişem
Burāk-ı berk-tāz-ı 'aql-ı küll esb-i harūnumdur
 5. Ben ol sihr-āferīn ü fitne-engiz ü pür-āşubem
Fesān-ı tīg-i ebrū-yı bütān naķş-ı füsūnumdur
 6. Neden sāmān-ı hüsne böyle mağrūr olmak ol āfet
Sevād-ı çeşm-i bahtım sürh-i-i ruhsārı hūnumdur
 7. Saded ol cürre-bāz-ı hüsne teşhīr itmedir Rāğīb
Hümā-pervāz-ı nāz-ālūftegān şayd-ı zebūnumdur
- MÜ 60a/HÜ₁66a/HÜ₂9b/YA 19b/YT 20b/LA 81b/RA 59b/IB₁16b/IB₂22b

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Emelden oldugumuz böyle dūr bizdendir
Degil felekde rehāvet kuşūr bizdendir
2. Bakılsa rencişe dā'ir ne vāz'ı var felegin
Nukūş-ı nik ü bed ü şerr u şūr bizdendir
3. Pül-i mecāz-ı fenādan haķīkate ey dil
Olursa senden icāzet 'ubūr bizdendir
4. Ne denlü zerre gibi bī-vücūd isek de yine
Şūr-ı kārhanede naķş-ı zuhūr bizdendir
5. Cihād-ı kāfir-i nefse nice harīf olalım
Gurūr bizde dil-i nā-şabūr bizdendir
6. Yine müsā'ade tevfiķden olur yoħsa
Ne an ki sā'id-i himmetde zūr bizdendir
7. Kuşūrı nefsimize 'azvümüz edebdendir
Haķīkat añlama Rāğīb fütūr bizdendir

MÜ 60a/HÜ₁64b/HÜ₂10b/YA 17b/YT 23b/LA 82a/RA 59b/IB₁16b/IB₂21a

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Kūy-ı fenāya şevk ile pūyān olup gider

48/3 şehriyār-ı: IB₁, HÜ₂şāhbāz-ı// 48/5 āferīn ü: IB₁, YA, HÜ₁, HÜ₂
āferīn/Fesān-ı: HÜ₁Metā'-ı// 49/1 böyle dūr: IB zūr böyle// 49/2
bed u şerr: HÜ₂bed şerr//49/4 Şūr-ı: HÜ₁, HÜ₂şu//49/5 olalım: YA
olayım// 49/7 kuşūrı: MÜ, HÜ₁, HÜ₂kuşūr

- Güyâ gelen bu dehre peşimân olup gider
2. Yok hâk-pâye çünki şitâba o âb u tâb
Nûr-ı nigâh-ı dîdeden revân olup gider
 3. Kaldık esir merkez-i hâk-i ten-i şakîl
Cûlar sû-yı muhîta şitâbân olup gider
 4. İblîs ile de 'âvi-i telbîsi faş içün
Gördüm rakîbi dest ü giribân olup gider
 5. Şirâze-i haţtîñ gibi gördüñ mü turfe-kâr
Eczâ-yı hüsn anıñla perişân olup gider
 6. Senden de gerçi gelmede yok cevre bir fütûr
Bizden de şevk ü tâb girizân olup gider
 7. Berçide oldu hayli zamandır bisât-ı Cem
Meclisde câm-ı mey dahî gerdân olup gider
 8. Bir tâze dağ yakmada her âteşin 'izâr
Râğıb fezâ-yı sine gülistân olup gider

MÜ 60b/HÜ₁66a/HÜ₂9b/YA 19b/YT 21a/LA 82a/RA 59b/İB₁17a/İB₂22b

51

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

1. Virdi bezm-i şevka peygâm-ı kudumuñ cûşlar
Oldu güller gibi lebrîz-i tebessüm gûşlar
2. Tûti vü âyine şâhiddür bu kavliñ şıdkına
Nutkuna sûret virir güyâların hâmuşlar
3. Geh hayâliñ geh vişâliñle olur reşk-i nigîn
Devlet-i hüsnünde hiç kalmaz tehî âgûşlar
4. Lâübâlî vaz'-ı râhat-bahşâ mâni'dir hîred
Bunda hasret-keş olur zevk-i cünûna hûşlar
5. Bâr-ı mihnet çekmeyen olmaz ber-ârâ-yı kemâl
Bî-ta'b-ı şâyeste-i teşrîf olur mı dûşlar
6. Tâc-ı fağfûra degişmezler sifâl-i köhneyi
Câm-ı meyden geçmeyüp serden geçer serhõşlar

50/2 - MÜ, HÜ₂, İB₁, İB₂, YA, LA, YT // 50/3 kaldık: MÜ kaldıñ/ ten-i şakîl: HÜ₂ şakîl olup: YT ten-i şakilde // 50/4 rakîbi: MÜ, HÜ₂, YA, YT rakîb // 50/5, 6 - MÜ, İB₁, LA, RA, YA, YT // 50/7 gerdân: YT giryân // 51/2 hâmuşlar: HÜ₁ hâmuşların/, güyâların: YT güyâ leb // 51/3 nakş: MÜ, YA, YT, RA reşk // 51/4 mâni'dir: YA mevâni'dir // 51/5 ber-ârâ-yı: İB₁, İB₂ pezîrâ-yı/ mihnet: YA minnet // 51/6 geçer: HÜ₁ geçen

7. Şüh-1 endek sāleniñ rüsvây olur dildādesi
Oynadır 'uşşākını eţfāl-i bāzi-güşlar
8. Hātır-1 aĥbābdan Rāğb ferāmūş oldu hep
Bezm-i ünsā üns-i ülfet zevk-i nüşānüşlar

MÜ 60b/HÜ₁66a/HÜ₂10a/YA 9b/YT 21b/LA82a/RA 59b/IB₁17a/IB₂26b

52

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Şanma menşūr-1 ĥired yā 'iffet ü takvā yürür
Bezm-i Cemdir bunda ĥükm-i cām-1 ġam-fersā yürür
2. Bī-sütünü zūr-1 Ferhād eyledi sâ'ir meşel
Himmet-i 'uşşāk olunca küh pā-ber-cā yürür
3. İmtiyāz-1 sâbit ü seyyārı müşkildir ĥayāl
Zann ider sükkān-1 keştī sâhil-i deryā yürür
4. Geçse de zemm-i rakībi hōş geçer ta'birde
'Aşıkıñ ĥakkında zâlim āh bī-pervā yürür
5. 'Ālem-i ābiñ havası mu'tedil eyyāmdır
Mevsim-i şayf u şitāda zevrak-1 şahbā yürür
6. Her metā'ıñ bir revācı var bu bender-ġāhda
Geh taĥammül geh niyāz u ġāh istignā yürür
7. Tutdı şark u ġarbı ser-tā-pā şadā-yı t'al'ati
Medĥine ol meh-veşiñ Rāğb degil dünyā yürür

MÜ 61a/HÜ₁66b/HÜ₂11a/YA 20a/YT 21b/LA 82b/RA 60a/IB₁17b/IB₂27a

53

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Kim ki mānend-i sipihr ol mehi āġūşa çeker
Kīne-i çarĥ-1 sitem-kişi ferāmūşa çeker
2. Dāġ-1 saĥtī iken 'ālem o kemān-ebrūdan
Bāzū-yı fitne anı t'arf-1 bināġūşa çeker
3. Çekmez evzā'-1 felek bār-1 girānın ol kim
Pâyını dāmenine ĥırkasını dūşa çeker
4. Süst imān u tevekkül olur erbāb-1 şerre
Mūr-1 ĥırmen gibi dāim ta'b-1 tūşa çeker

51/7 rüsvây: IB₁, IB₂, HÜ₁, HÜ₂ rüsvā// 52/3 seyyārı: YT seyyāre/
āh: YA 0// 53/2 ebrūdan: IB₁, HÜ₂ ebrūnuñ// 53/3 dūşa: HÜ₂küşe//
53/4 ol: HÜ₁, HÜ₂, YA olur: YT olan

T. C.

Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

5. İtdi rüşen baña kütâhî-i 'ömri şem'in
 Ateşini-i zebân-âfeti hāmūşa çeker
6. Bezm-i meyden yudı el çekdi ayagın amma
 Tab'-ı Râgıb duramaz ol leb-i mey-nūşa çeker

MÜ 61a/HÜ₁66b/HÜ₂11a/YA 20a/YT 22a/LA 82b/RA 60a/İB₁18a/İB₂32b

54

Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün

1. O tütüyâ ki cilâ-bağş-ı çeşm-i devletdir
 Gubâr-ı dergeh-i erbâb-ı feyz ü himmetdir
2. O rüşenâyî-i tâli' ki dâğ olur mihre
 Fürüg-ı pertev-i lebrîz-i cām-ı 'işretdir
3. Medâr-ı leyl ü nehârı 'abeş hayâl itme
 Ya şâm-ı vuşlat-ı 'aşık ya şubh-ı hasretdir
4. Binâsı devlet ü cāhılñ tedāvül üzre iken
 Tehâlük-i 'uķalâ bunda cāy-ı hayretdir
5. Felek virir mi meger âdeme tek ü tenhâ
 Egerçi huld-ı berin kûşe-i ferâgatdir
6. Zamân ider seni de âşinâ-yı sūd u ziyân
 Bu kārhanede aħz u 'atâ be-nevbetdir
7. İden edâ-yı haç-ı dil-keşe bizi Râgıb
 Esir ü şifte hep şive-i kitâbetdir

MÜ 61b/HÜ₁66b/HÜ₂11b/YA 20b/YT 22a/LA 82b/RA 60a/İB₁18a/İB₂27b

55

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

1. Hüb-rüyân şüret-i âyineden hōdbîn olur
 Hâķķ budur kim büt-perestî dîn-i bed-âyin olur
2. Gâh olur lâzım dürüştâna zararî ser-fürü
 Seng-i hārâ merd-i h^wâb-âlüdeye bālîn olur
3. Ülfet-i ten-perverân eyler girân-cām âdemi
 Pister-i nerm üzre h^wâb-ı huftegân sengin olur

53/6 Bu beyit YT'de şöyle: Bezm-i meyden yudı el çekdi ayagın
 Râgıb/ Tab 'ın amma duramaz ol leb-i mey-nūşa çeker// 54/1 çeş-
 m-i devletdir:HÜ₂devletdir/ O:YT Ol// 54/4 'uķalâ bunda:YT 'u-
 ķaladan da// 54/5 huld-ı berin:HÜ₁huld// 55/a büt-perestî:HÜ₁
 hōd-perestî//55/2 merd-i:HÜ₁ her

4. Derd ü gâmdan ıztırâb itmez hevâyi-meşrebân
Keştiye bār-ı girânı bā'is-i temkîn olur
5. Her ne dem faşş-ı nigîn sâgar-ı şahbâ ola
Âb u tâb-ı revnâk-ı la'l-i lebiñ rengîn olur
6. Çarha ta'lik eylesem vaşf-ı dūr-i dendâneni
Müşterî-i nazm-ı pâkim hûşe-i Pervîn olur
7. Tab'-ı Râgıb âb-yârî-i lebiñ sirâbıdır
Mîve-i şî'r-i terim hâm olsa da şîrîn olur

MÜ 61b/HÜ₁65a/HÜ₂7b/YA 18b/YT 24a/LA 82b/RA 60b/İB₁17a/İB₂26a

56

Mef'ülü/ Mefâ'ilü/ Mefâ'ilü/ Fe'ülün

1. Erbâbı ile süz u güdâze alışıktır
Al şem'i kola tekyede bir eski ışıktır
2. Pür-zîb ise de dâğ ile her çend derûnuñ
Sinende de yak tâzesin 'âşık yakışıkdır
3. Düşında perîşân görelî zülf-i siyâhın
Hep gördüğü düş 'âşık-ı zârıñ karışıkdır
4. Zann itdi görüb 'aks-i ruhıñ câmda sâkî
Mâbeyni meger ateş ü âbiñ barışıkdır
5. Yâ medhiñi yâ zemmiñi Râgıb ider inşâ
Mânend-i kalem döst lisânı iki şıktır

MÜ 62a/HÜ₁67a/HÜ₂12b/YA 21a/YT 25a/LA 83a/RA 60b/İB₁18b/İB₂23a

57

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün

1. Şikest-i tākāt-ı dil rāhata bāl ü per olmuşdur
Za'ifi tendürüstî bahş-ı şayd-ı lāgar olmuşdur
2. Gehî bir bahr u gāhî bir zemîn-i nev ider teşhîr
Kalem mülk-i suhanda Hüsrev-i bahr ü berr olmuşdur
3. Tekellüf bilmez aslâ hüb u zîşt izhâr ider şeklin
O dil k'âyine-veş sırr-ı şafâya mazhar olmuşdur
4. 'Inân-ı eşheb-i gerdünı mutlak şanma serinde

55/4 Derd-i:HÜ₁,HÜ₂,YA Derd ü/ gâmdan:HÜ₂gâmdır// 55/5 tâb-ı:
HÜ₁tâb u/ ola:YT, İB₁, İB₂olur// 56/1 süz u güdâza:İB₁'âşık-ı
zâra// 56/5 inşâ:RA işrâb / lisânı:YT zebânı//57/3 şeklin:HÜ₁
şekli:YT lâkin// 57/4 seyrinde:HÜ₁ serinde

O da merbût-ı vâz'-ı sa'd u naḥs-ı aḥter olmuşdur

5. Devâ-yı çeşm-i bî-mârında 'âcizdir bak i'câza
O lebler kim dem-i 'İsî gibi can-perver olmuşdur
6. Degildir faşl-ı nâ-kâmı bahâr-ı kâmrânîdir
Nihâl-i bâğ-ı ḥasret dâğdan bâr-âver olmuşdur
7. Tekâlîb üzredir Râğîb medârı bezm-i gerdünîñ
Nice Cem-tâc-ı vârunı bu bezme sâgar olmuşdur

MÜ 62a/HÜ₁66b/HÜ₂12a/YA 20b/YT 25a/LA 83a/RA 60b/İB₁18b/İB₂27b

58

Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün

1. Egerçi sâde-ruhân 'aḥd-i vaşla peklik ider
Ḥaṭṭ-âver anı da amma ḳatı tûleklik ider
2. Şaḳın o şûḥa ṭutuşdurma gizlüce şâgar
Hevâyi-meşreb olur sonra bir fişeklik ider
3. Gelürdi bezme o meh dönmeyüb bu şeb ammâ
Yine zamâne ḳomaz ḳorḳarım feleklik ider
4. Tehî mi laḥt-ı ciger 'iddihâr-ı 'uşşâḳın
Şeh-i serîr-i ḡama câ-be-câ yemeklik ider
5. Lebiñ melâḥatını bilmeyen nemek-be-ḥarâm
Ḥalâvet-i süḥaniñda ne bi-nemeklik ider
6. Kimiñ ki cevheri şâf olsa 'ayb-bîn olmaz
Görür mi kimse hiç elmâsı kim miheklik ider
7. Faḳat şikâyet-i 'aşḳı ben eylemem Râğîb
Bu müdde'âda dil ü dîde müştereklik ider

MÜ 62b/HÜ₁67a/HÜ₂12b/YA 21a/YT 25b/LA 83a/RA 60b/İB₁19a/İB₂28a

59

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün

1. Añılsun kûy-ı nâ-şadî ki dil-şad olduğum yerdir
Sipihriñ imtinânından ser-âzâd olduğum yerdir
2. Añılsun deşt-i vahşet-zâr-ı bî-pâyân-ı nâ-kâmî
Ki şad-Mecnûna istiğnâda üstâd olduğum yerdir

57/4 naḥs-ı aḥter:HÜ₂baḥş-ı aḥter// 57/5 'âcizdir bak i'câza:
HÜ₁'âciz revnaḳ-ı i'câza/ cân-perver:HÜ₂cân-ber// 58/1 'aḥd-i
vaşla:YT,YA naḥd-i vaşla//58/3 Gelürdi:HÜ₁Oturdı// 58/4 yemek-
lik:HÜ₂nemeklik// 58/5 bî-nemeklik:HÜ₁bilinmeklik

3. Añılsun devr-i nüş-a-nüş-ı bezm-i āšnāyī kim
Beher şāğarda Cem-veş hayr ile yād olduğum yerdir
 4. Añılsun küşe-i virāne-i bī-ķaydī-i devlet
Ser ü sāmān-ı ārām ile ābād olduğum yerdir
 5. İder āzāde Rāğb ķayd-ı külfetden giriftārın
Bu āsāyiş eşir-i dām-ı şayyād olduğum yerdir
- MÜ 62b/HÜ₁64a/- HÜ₂/YA 17a/YT 24b/LA 83b/RA 61a/İB₁18a/İB₂22a

60

Mefā'ilün/ Fe'ilatün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Dü-çeşm-i ter ki ruhuñ āteşiyle āb döker
O şişedir ki ğamıñ bezmine gülāb döker
2. Beyāz gerdeni çün şubḥ ider dili rüşen
Bizim piyālemize şir o mehtāb döker
3. Bire hezār virir celb iden bu mezra'ada
Hep aldıgın kef-i efsūs-ı āsiyāb döker
4. Alursañ al dil-i pür-ḥünımı ele yāb yāb
Şakın o şāğar-ı lebrizi kim şitāb döker
5. Varır mı sāhil-i kāma döküñdi virmeyicek
Bu yemde fülk-i emel bār-ı bī-ḥisāb döker
6. Ne āh u zārıñı dıñler ne infi'āl gelür
Müdām āteşe ḥünābesin kebāb döker
7. 'Aceb mi sebze-ḥaṭ-ı girye-ḥiz ise Rāğb
Bahār mevsimidir ķaṭreler seḥāb döker

MÜ 63a/HÜ₁67a/HÜ₂13a/YA 21a/YT 25b/LA 83b/RA 61a/İB₁19a/İB₂28b

61

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Nāvek-endāz-ı ķazāya nigehi tır virir
Sā'id-i fitneye ebrūları şimşir virir
2. Ḥüsni bālā-ter ider cāme düşünca çeşban
Nev-'arūs-ı suḥana revnaķı ta'bir virir
3. 'Aşk olur kuvvet-i bāzūsına bādi ḥüsnüñ
Şiri bu 'arşanıñ āhūlarına şir virir

59/4 ārām:HÜ₁ibrām// 59/5 giriftārın:HÜ₁giriftarı// 60/3 bire:
HÜ₁,YT bize// 61/3 bādi:HÜ₂ bā'is

4. Nazar-ı pîr-i harâbât işin altûn idene
Dürd-i teh cür'a-i mey neşve-i iksîr virir
5. Olayım kayıdan azâde diyen kayda düşer
Deliden uslu haber nâle-i zincîr virir
6. Ne kadar taşlasa şüret virebilmez tedbîr
Kârîñ endâmına perdahtı taqdîr virir
7. Ne 'aceb bi-mezedir bâg-ı ümîdim Râgîb
Müşmir olsa şeceri mîve-i taşvîr virir

MÜ 63a/HÜ₁63b/HÜ₂8a/YA 16a/YT 19a/LA 83b/RA 61a/İB₁13a/İB₂21a

62

Mef'ülü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün

1. Zağm-ı hadeng-i gâzesi cân u cigeredir
Göz degmesün efendi meded gizlü yerededir
2. Bir ber-güzârın istedim ol dil-rübâ didi
Tîr-i müjem geçerse gönülden nazardadır
3. Gavgâ-yı hüsn ü 'aşk ola ta bulmaz intihâ
Ol mâcerâ miyân-ı dil ü çeşm-i terdedir
4. Altun şuyunda mâhî-i sîm 'aks-i mâh-ı nev
Pür-âb-ı hançer olmuş o zerrîn kemerdedir
5. Merdân-ı himmeti zen-i dünyâ zebûn ider
Bu 'arşanıñ tehmül-i nâmerdi mürdedir
6. Bir kerresinde perde-birünân-ı sâzdan
Güş it ki güş-mâl-ı felek perde perdedir
7. Hall itdi haţtı bend-i girih-gîr-i kâküli
Râgîb ise henüz o sevdâ o serdedir

MÜ 63b/HÜ₁64a/- HÜ₂/YA 16b/YT 19b/LA 84a/RA 61b/İB₁13b/İB₂23b

63

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

1. Âb-ı bî-neşve ile şu'le-i âteş başıllur
Tâb-ı meyle ne kadar âfet-i serkeş başıllur
2. Pest fıtratlılara ziynet ile rif'at gelmez
Olsa her tarz ile kâlice münakkaş başıllur

61/6 taşlasa:HÜ₁taşlasa da// 61/7 bâg-ı ümîdim:HÜ₂bâ'is-i ümî-
dim// 62/1 gâzesi:YT gânze// 62/3 hüsn ü 'aşk:YT hüsn// 62/4
olmuş:MÜ,HÜ₂o gümüş// 63/1 tâb-ı:HÜ₁âb-ı

3. Nefy ü işbât-ı femiñde müteḥālif aḳvāl
Müḥr-i endiše bu maḥzarda müşevveş başılır
4. Giryedir māye-i teskīn-i ḡubār-ı ḡātır
Gerd çıksa felege nāzil olur reş başılır
5. Bu fūrū'āt-ı teḡālūf ki şu'ünātıñdır
Aşla 'avdetde bu ḡavḡa bu keşākeş başılır
6. Şeş-per-i ṭab'illa aḡdım bu zemīni Rāḡıb
Ḳālīb-ı dilkeşe ancak bu edā şiş başılır

MÜ 63b/HÜ₁64a/HÜ₂7a/YA 17a/YT 20a/LA 84a/RA 61b/İB₁13b/İB₂24b

64

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Şanma kim dā'ire-i şeyḡi kerāmetle döner
Ehl-i cūd eylediḡi feyz-i semāhatle döner
2. Oldu rüşen baña hem-şüret-i fānūs-ı ḡayāl
Çarḡ-ı sergeşte daḡı tāb-ı maḡabbetle döner
3. Āb u ḡākinde var āşār-ı feraḡ mey-gedeniñ
Kim ki endüh ile 'azm itse meserretle döner
4. Görse aḡyār ile cāna seni hem bezm-i şarāb
'Āşıkıñ ḡalbi kebāba tef-i ḡayretle döner
5. Dürd ü şāfī ne ise Rāḡıba hep yeksāndır
Bendelikden anı zānn itme küdürretle döner

MÜ 64a/HÜ₁64b/- HÜ₂/YA 17a/YT 20a/LA 84a/RA 61b/İB₁14a/İB₂24b

65

Fa'ilatün/ Fa'ilatün/ Fa'ilatün/ Fa'ilün

1. Neşve-i şahbā-yı ḡikmet cām-ı endişemdedir
Cilve-i şūḡ-ı perī-zād-ı suḡan şişemdedir
2. Dāḡ-ı berdil bī-sütün Şirīn-helāk san'atım
Ḥün-ı şad-Ferhād-ı nā-ḡābil dem-i tīşemdedir
3. Melce-i erbāb-ı himmet ehl-i himmetdir yine
Şerze-şirāniñ ḡünām-ı rāḡatı bīşemdedir
4. Ehl-i feyz-iñ berki bendendir ne ḡam bī-berk isem

63/3 femiñde:HÜ₁felekden// 64/2 tāb:YA āb// 64/3 āb u:YT āb//
64/4 tef:HÜ₂kef// 65/1 perī-zād-ı:YT pezīrā-i// 65/2 berdil:
MÜ, İB₁, İB₂eşkim:RA,YA,YT reşkim// 65/3 bīşemdedir:MÜ,HÜ₂, İB₁,
İB₂,RA tīşemdedir// 65/4 ehl-i feyz-iñ berki:MÜ,YA,YT, İB₁, İB₂
ehl-i berkiñ feyz-i

Ḳuvvet-i neşv ü nemā-yı mekremet rişemdedir

5. Pür-güherdir genc-i dil Rāgıb eger kīsem teḥī
Māye-i cūd u ğınā ṭab'-ı kerem-pīşemdedir

MÜ 64a/HÜ₁65a/HÜ₂6b/YA 17b/YT 20a/LA 84b/RA 62a/IB₁14b/IB₂23a

66

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Ḥaḳīkat ehline tevfiḳ-i reh-nümā yetişür
Bu yolda sālīke Ḥızr istemez Ḥüdā yetişür
2. Hezār gonceniñ imdādına bu gülşende
Gelür nüvid-i güşāyişle bir sabā yetişür
3. Teng-i bizā'aya sevdā-yı vaşlıñ el virmez
Bu gösterişli ḳumāşa nice bahā yetişür
4. Cünūna şöyle ḳarībiz ki devletiñde eger
Havā temevvüce bulsa maḥall şadā yetişür
5. 'Aceb vaḥīm midir āb u havā-yı bāğ-ı nifāk
Virirse bār daḫī ḥām u nā-resā yetişür
6. Ne āfet olsa gerekdir efendi seyr eyle
Bu neş'e ile ki ol ṭıfl-ı dil-rübā yetişür
7. Olur dü-ḫıref ile işrāb müdde'ā ḳābil
Kelāmı dūr u dırāz itme Rāğıba yetişür

MÜ 64b/HÜ₁65b/- HÜ₂/- YA/- YT/LA 84b/- RA/- IB₁/- IB₂

67

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Şevḳ-i ruḫıñla şahn-ı dilim gülsitān olur
Fıkr-i bahār-ı ḥaṭṭın idince ḥazān olur
2. İfhām ider zebān-ı ḥanūşı merāmız
Güyā nigāh-ı ḥasretimiz tercemān olur
3. Bil ḳadr-i naḳd-i vakti ki evzā-i rüzgār
Ya vāydadır bu demleri de bir zamān olur
4. Tāb-ı şekībim olmadadır nice tāb-ı ğam
Bu 'arşada benimle kim imtiḥān olur
5. Hem-senc olur muvāzenede neş'e vü ḥumār

65/5 kīsem:RA,HÜ₁kīse/ Māye-i cūd u ğınā ṭab'-ı kerem:YA,YT
Māye-i cūd u kerem ṭab'-ı ğınā// 66/6 ki:IB₁çün

Rıtl-ı girānı kim ki çekerse girān olur

6. Üftādegānı sāye-i hüsñünde hōş geçer
Bir gün fūrūğ-ı rüyāna haṭ sāyebān olur
7. Kim eylemezdi senden ümīd-i vefā meger
Kim derdi Rāğba seni nā-mihribān olur

- MÜ/- HÜ₁/HÜ₂7b/- YA/- YT/- LA/- RA/- IB₁/- IB₂

68

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Cümleye vaż'-ı sitem böyle dilīrāne midir
Yoḥsa ey çarḫ hemān sāhib-i 'irfāne midir
2. Mehbit-i nūr-ı ezel genc-i firāvān-ı ḫayāl
Beyt-i ma'mūr mı dil kūşe-i vīrāne midir
3. Menşe-i neş'e-i serşār mı temyīz idemem
Gerdiş-i dīde midir gerdiş-i peymāne midir
4. Dil-nişīn ter olur i'cāz-ı Mesīhādan da
Sūhan-ı feyż-i eser gānze-i mestāne midir
5. Bu taḫarri bu tasarruf fakat imsākde mi
Kesb-i vaşlıñ daḫī ey h^wāce ḫakīmāne midir
6. Daldan dala konar gāh figān gāh söz
Dilimiz bülbül-i şūrīde mi pervāne midir
7. Böyle mestāne edālarla bu ṭab'ın Rāğb
Kūşe-i çeşm-i füsün-sāz mı meyhāne midir

- MÜ/- HÜ₁/HÜ₂8a/- YA/- YT/- LA/- RA/- IB₁/- IB₂

69

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. Cihānı gānze vü müjgānıñ ḫün-h^wārı çalar çırpar
Dem-i tīg ü siper-veş her dil-i zārı çalar çırpar
2. Hünerdir zahm-ı sīlī sitemden olmaz āsūde
Anıñçün muṭrib ü mızrāb o tārı çalar çırpar
3. Sadā-yı nāle sanma inleden gerdūnı her sā'at
Münekkitdir ki ṭās-ı çarḫ-ı gerdūnı çalar çırpar
4. Girev-zevān-ı ma'ni-i beyt-i yārān-ı suḫendāna
Hemişe kāle-i mazmūn-ı iş'ārı çalar çırpar

5. Olur rü der-każā-i dest rü çok olmasın Rāğib
 Ki yoħsa ol perī aġyārı ey Raħmi çalar çırpar
 - MÜ/- HÜ₁/HÜ₂9a/- YA/- YT/- LA/RA 62b/- IB₁/- IB₂

HARFÜ'Z-ZA

70

Mef'ülü/ Mefā'ilü/ Mefā'ilü/ Fe'ülün

1. Bezm-i çaraba cām-ı mey-i neşve-fezāyız
 Dest-i edebe sübħa-i ezkār-ı Hüdāyız
 2. Olsak ne kadar kīse-tehī nakd-i ġınādan
 'İrfān ile maħsūd-ı kirām-ı vüzerāyız
 3. Meşhūdumuz aħbābdan endūh u kederdir
 Bak hikmete kim nüşha-i İhvān-ı Şafāyız
 4. Āvāzemiziñ revnakıdır şöhret-i ġülşen
 Bülbül gibi her çend ki bī-berg ü nevāyız
 5. Teklīf ü tekellüfle degil meşrebi taşdı'
 Bir büseye kāni' olur ülfete gedāyız
 6. Bir ġüne bizi eylediñ ey şūħ-ı ferāmūş
 ġüyā ki hayālīñde seniñ ħarf-i vefāyız
 7. İhlāşımızıñ görmedik āsarını ħālā
 Āġūş-ı tereddüdde meġer ħayr-ı du'āyız
 8. Demsāz-ı çarab oldu rehāvī bize Rāğib
 Dil-beste-i zincir-i ser-i zülf-i rehāyız
- MÜ 64b/HÜ₁71a/HÜ₂19a/YA 27b/YT 30b/LA 84b/RA 65a/IB₁27b/IB₂39b

71

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Merāma olmadı rehberde cüst-ü-cūlarımız
 Döküldi yerlere bīhūde āb-rūlarımız
2. Diyār-ı şevkde sen ħuşksāli seyreyle
 Demide olmaz ise toħm-ı ārzūlarımız
3. 'Aceb mi ħayret ile dest-ber-kemer olsa
 Şu bezm-i bī-mezeniñ vaż'ına sebūlarımız
4. Mişāl-i āb pür akdıkça itdi serkeşlik

70/4 Āvāzemiziñ:HÜ₂İdāremiziñ// 70/3 kederdir:YT kederden//70/8
 çarab:MÜ,HÜ₁,YA,RA,IB₁şabā// 71/2 sen:LA ħüsn/ toħm-ı ārzūları-
 mız:HÜ₁ ārzūlarımız

İmāle itmedi ol servi-ser-fürûlarımız

5. Figānımız dil-i pür-hündan tehî mi meger
Hilâf-ı kulkul-i minâ mı güft-ü-gûlarımız
6. Şikâyet itmez idik cevr-i çarḥ u aḥterden
Şemâtet eylemese şād olup 'adûlarımız
7. Bizim refûya sezâ ḥırķamız mı var Rāgıb
Şikâf-ı 'ayb-ı aḥibbâdadır refûlarımız

MÜ 65a/HÜ₁71b/HÜ₂19a/YA 27b/YT 30a/LA 85a/RA 65a/İB₁27b/İB₂39a

72

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

1. Fikr-i zülfün ile bir dil ki perişân olmaz
Ser-ber-âverde-i ser-rişte-i sāmân olmaz
2. Feyz-i ḥaḳdır eḡerîñ bā'isi esbâb degil
Dest-i cinnîde nigîñ mühr-i Süleymân olmaz
3. Dem-be-dem dâğ-ı derûnum açılur ḳan ağlar
Bâğ-ı ḡam-perver-i dilde gül-i ḥandân olmaz
4. Çäke elyaḳ nesi var perde-i nāmûsundan
'Aşık-ı dil-şüdede dest ü giribân olmaz
5. Ḥayret-i ḳaddiñ ile şüret-i dîvâr oldu
Ba'dezîñ serv bu ḳâmetle ḥırâmân olmaz
6. İtdi devr-i ḳameriñ fitnesi ḥaḫḫiñda zuhûr
Var mı ol ḥavfıla ser-geşte vü lerzân olmaz
7. Rāgıbâ debdebe vü ḥaşmet olandır nâdim
Sâlik-i râh-ı ḳanâ'atda peşimân olmaz

MÜ 65a/HÜ₁71b/HÜ₂18b/YA 28a/YT 31a/LA 85a/RA 65a/İB₁28a/İB₂39a

73

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

1. Meykeşân-ı bezm-i 'aşkıñ cām-ı billûr istemez
Serverân-ı kişver-i ḡam tâc-ı fağfûr istemez
2. Pür-hevâdır kâse-i ser pür-nevâ nây-ı gelû
Bezm-i erbâb-ı maḥabbet nây u ḫanbûr istemez

71/5 pür-hündan:LA pür-hün/ minâ mı:HÜ₁minâ// 71/6 çarḥ-ı:LA
çarḥ u// 71/7 'ayb:YA cib// 72/1 bir dil:YT bizden// 72/2 es-
bâb:YT işbât// 72/4 dest ü giribân:YT dest-i giribân//72/6
lerzân:HÜ₂gerdân

3. Gül gibi üşküfte-rū sünbül gibi āşüfte-mū
Şüh arar dil duhter-i rez gibi mestür istemez
4. İsteriz çeşmiñ harāb-ı bāde-i nāz olduĝın
Ĥānedān-ı fitneyi hiç kimse ma'mūr istemez
5. Eylemiş āmāde sāmān u niżānın çeşn ü leb
Bir kıyāmetdir ĥaṭıñ kim fitne vü şūr istemez
6. Yek temenniden müyesser olsa da kām-ı dü-kevn
Külfet-i ĥarf-i recāyı ṭab'-ı maĝrūr istemez
7. Sā'id-i baḥtıñda Rāĝıb var ise nīrū vü fer
Pençe-tāb-ı düşmen olmaĝ kuvvet ü zūr istemez

MÜ 65b/HÜ₁69a/HÜ₂18a/YA 24a/YT 28a/LA 85a/RA 62b/IB₁23a/IB₂33b

74

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Bīmār-ı ĥayret-i nigeħi şıḥhat istemez
Tārāc-ı tār-ı kāküli cem'ıyyet istemez
2. Besdir mişāl-i ĥāne-i āyine bir nigāh
Abadi-i harabe-i dil külfet istemez
3. Pür-bīm-i bī-vefā-yı aḥıbbāyem ol ĥadar
Yār-ı ĥadīm-i ĝamla ĝönül ülfet istemez
4. Dil-beste-i şafā-siyem ol ĥüsn-i sādeniñ
Şahbādan özge cām gibi zīnet istemez
5. Naĝd-i niyāz-ı sābit bāb-ı ĥabūlidir
Bir derdin iste ĥāceti kim rüşvet istemez
6. Ol neşve kim ṭalebdedir olmaz ĥuşūlde
Lezzet-çeş-i taḥassür olan vuşlat istemez
7. Bıl-ıktıza iderse de ebnā-yı dehrden
Rāĝıb ümīd-i himmet eker himmet istemez

MÜ 65b/HÜ₁69a/HÜ₂17a/YA 24b/YT 28a/LA 85b/RA 62b/IB₂23b/IB₂35a

75

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

73/3 üşküfte-rū:HÜ₂üşküftedir/ āşüfte-mū:HÜ₂āşüftedir// 73/7
nīrū vü fer:YA,HÜ₁nīrū-yı fer:YT zīb ü ferıñ// 74/3 aḥıbbā-
yem:MÜ,HÜ₁,IB₁,YA aḥbābem//74/4 gibi zīnet:IB₁gibi bir// 74/5
sābit:MÜ,IB₂,HÜ₁,YA bābet// 74/6 neşve kim:IB₁neşve-i ṭalebde-
dir

1. Biz ki ṭab'-ı pāk u kalb-i pūr-şafāya mālīkiz
Gūyiyā āyīne-i 'ālem-nümāya mālīkiz
 2. Hānümāni neyleriz bu kümbed-i mināda biz
'Ālemin sultānıyız sırça sarāya mālīkiz
 3. Cismimiz küllī muraşsa'dır serāser dāğ ile
Şimdilik 'ālemde köhne bir ḳabāya mālīkiz
 4. Başımız deryālara döndürdü cevri-rūzgār
Hāliyā ey māh-rū baḫr-ı belāya mālīkiz
 5. Ser-firāz olsak bu devr içre 'aceb mi Rāğba
Biz şurāhī-veş bugün zengīn-ēdāya mālīkiz
- MÜ/- HÜ₁/HÜ 18a/- YA/- YT/- LA/- RA/IB₁24b/- IB₂

76

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Biz cihānıñ ḫiyel ü naḳşına meftün degiliz
Bilürüz meger zeni ḫaşılı baḫtün degiliz
 2. Çignemeziz 'aksine dūrūyla sipihriñ yoldan
Rāstdır meslegimiz peyrev-i gerdün degiliz
 3. Görünüyor būd u nebūd bize dehrīñ tev'em
Sūdına ḫurrem ü ḫüsrānına maḫzün degiliz
 4. Neş'emizden ne 'aceb bī-ḫaber olsa enām
Rāğbā biz eliñ añladığı ma'cün degiliz
- MÜ/HÜ₁69a/- HÜ₂/- YA/- YT/- LA/- RA/- IB₁/- IB₂

77

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. Sebük-sāmān-ı taḳlīde ḫaḳīkat ḫulle-pūş olmaz
ḫavādan mevce-i taşvir deryāda ḫurūş olmaz
2. Girān gelmez vekārı ehl-i feyzīñ müstemendāne
Sebū-yı bāde maḫmūrān-ı şevḳa bār-ı dūş olmaz
3. Fūrūzāndır çerāğ-ı şöhret-i pervāne ta maḫşer
Zebān-ı şu'le-i āvāz-ı ḫāmūşān ḫāmūş olmaz
4. Ḳader kārın idersen ḫ^Wāh gāfil ḫ^Wāh ḫūşyār ol
Ḫarīf-i zūr-bāzū-yı ḳazā tedbīr-i ḫūş olmaz
5. Ḫayāl it nisbet-i rengīn-i ḫüsn ü 'aşḳı dīḳḳatle
Şadā-yı āteşīn-i bülbüle gül gibi gūş olmaz

6. Büzürġana hemişe terk-i ārāyiŝdedir zīnet
 Kābā-yı çarġ-ı atlas sādeditir anda nukūŝ olmaz
7. Zamān olmaz müsā'id yā mekān yā sākī-i devrān
 Bu 'iŝret-gehde dil-ġ^wāh üzre Rāġīb 'ayŝ u nūŝ olmaz
- MÜ 66a/HÜ₁69a/HÜ₂15a/YA 24b/- YT/LA 85b/RA 62b/IB₁23a/IB₂35a

78

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Muġarrīk dil olur dil-rübāya muġtācız
 Zamān-ı za'f-ı kuvādır 'asāya muġtācız
2. Dem-i Mesīhden itseñ recā-yı himmet-i deyr
 Bu deyr-i köhnede biz de du'āya muġtācız
3. Ne nā-ġüdādan i'ānet ne ġöd-ŝabādan eşer
 Bu yemde ŝurġa-i lütf-ı ġüdāya muġtācız
4. Bizā'a-i hünere ŝarf-ı vaġd-i naġd idelim
 Bu karġānede bey' ü ŝirāya muġtācız
5. Ola niyāzımızı dergeh-i kabūle delīl
 Dil-şikeste gibi bir gedāya muġtācız
6. Sitemde eyledi bīġāneler telāfīsın
 Didürmedi hele dehr āŝināya muġtācız
7. Virürse ruġŝat eger dūr-bāŝ-ı istīġnā
 Şu māsivādan 'ibāret ġināya muġtācız
8. Peyām-ı bād-ı ŝabā hep ġavāya çıkmakda
 Őemīm-i kākūli olan ġulyāya muġtācız
9. Yolunda ol büt-i ŝūrīdeniñ yine Rāġīb
 Metā'-ı zühd ü riyāyı fedāya muġtācız
- MÜ 66a/HÜ₁69b/HÜ₂17b/YA 25a/YT 28b/LA 86a/RA 63a/IB₁23b/IB₂35b

79

Mefā'ilün// Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. Hezār-ahbāb olan ehl-i televvünden vefā gelmez
 Bu ġül ŝenden meŝāmm-ı ŝevġa bŷ-ı āŝinā gelmez
2. Zihām-ı ārzü ġünābe-i ġasret ġüzer virmez

78/1 dil-rübāya:RA bir hevāya// 78/2 du'āya:HÜ₂'asāya// 78/4
 - MÜ,HÜ₁,RA,YT,YA// 78/5 ola:IB₁,HÜ₂ide// 78/7 Virürse ruġŝat:
 IB₁Rızā virürse/ 'ibāret:HÜ₁'ibāret olan// 78/9 yine:IB₁,HÜ₂
 n'ola// 79/1 Hezār-ahbāb:IB₁Hezār-erbāb/meŝāmm-ı ŝevġa:YA,YT
 meŝāmm-ı cāna

- Anıñçün hayli demlerdir peyām-ı dil-rübā gelmez
3. Ya destāviz-i nāzişdir ya dāğ-ı tāze-i renciş
Tehī-berg ü nevā-gū-yı dilārādan şabā gelmez
 4. Döner tül-i emelle vaz'ı gitdikçe resen-tāba
Hayātından ta'able pīr-i şad-sāle gınā gelmez
 5. Bu şeş dergāh dehrin Ka'beteyn-i mihr ü mähından
Gelür şad-güne nakş amma bevefk-i müdde'ā gelmez
 6. Ser-i hem-meşrebi derdi-keşān-ı bezm-i hasretle
Mezāk-ı arzūya hoş gelür ammā şafā gelmez
 7. Gelür mişli dem-i cān-bağş-ı 'İsī sihr-i Harūtın
Lebin çeşmin gibi sihr-āferin şirin-edā gelmez
 8. Tekellūf itme Rāğıb imtiḥān-ı ehl-i da'vāde
Mihekk-i i'tināya kalb-i erbāb-ı riyā gelmez
- MÜ 66b/HÜ₁70a/HÜ₂16a/YA 25b/YT 28b/LA 86a/RA 63b/IB₁24a/IB₂36a

80

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Maṭlabın züll ile maḥlūka müdārā virmez
Viren Allah'dır ey dil beg ü pāşā virmez
2. Bir tecellī idi Müşā'ya da kim el viridi
Şecer-i Tūr hemişe yed-i beyzā virmez
3. Bilürem 'aşkdan āzādelige 'āşıksın
Saña bu ruḥsatı ammā dil-i şeydā virmez
4. Āb-yārī-i sirişk olmasa ser-sebz olmaz
Meyve-i ḥ^wāhişe her ḥuşk temennā virmez
5. Feyzi yokdur ne kadar olsa da zibā taklīd
Gülbün-i bāğ-ı muşavver gül-i büyā virmez
6. Zāhm-ı tīg ü tebere germese gögsin miğfer
Başı üzre yeri şüc'ān āña bī-cā virmez
7. Mū-şikāfān ne kadar itse de kīl ü kālī
Küşa-i ḥattınā Rāğıb gibi ma'nā virmez
8. Yine ḥuşyārlığa em leb-i sākiden olur
- Saña bu neşveyi Rāğıb mül ü şahbā virmez

79/6 hasretle: IB₁ḥayretle/ ammā:RA,YT,YA lākin/ bezm-i:HÜ₁
nerm-i// 79/8 da'vide: IB₁da'vāda// 80/1 beg:HÜ₁,HÜ₂big// 80/4
- MÜ,HÜ₁,YT,YA// 80/5 olsa da:HÜ₁olsa// 80/6 tīg:MÜ,YA,YT,IB₁
tir/ bīcā:HÜ₁bī-çāre//80/7 - YA,YT// 80/8 - IB₁

MÜ 67a/HÜ₁70a/HÜ₂16a/YA 25b/YT 29a/LA 86a/RA 63b/İB₁24b/İB₂36a

81

Mef'ulü/ Fa'ilatü/ Mefa'ilü/ Fa'ilün

1. Peygām-ı pūc-ı vaşl ile dil-şād olur muyuz
Kūh-ı gānız nesīm ile berbād olur muyuz
2. Tā bilmedikçe kayd-ı rehādan ḥalāşımız
Mağrūr-ı dām-ı şive-i sayyād olur muyuz
3. Olsak hezār zahm ile me'yūs 'ākıbet
Memnūn-ı lūtf-ı merhem-i ḥüssād olur muyuz
4. Sāmān-sūz-ı ḥırmēn-i şabr olsa da sitem
Hengāme-germ-i şu'le-i feryād olur muyuz
5. Olduk ḥarāb-ı dehr o kadar Ḥızrı eylese
Ta'mīre nanzed meger ābād olur muyuz
6. Biz ḥaṭṭ-ı dil-keş-i kalem-i şun'ı görmüşüz
Ḥayrān-ı naķş-ı ḥāne-i Behzād olur muyuz
7. Çıkmaķda cerr ü celbe kerāmetleriñ soñu
Rāğıb firīb-ḥūrde-i zūhhād olur muyuz

MÜ 67a/HÜ₁70a/HÜ₂16b/YA 25b/YT 29a/LA 86b/RA 63b/İB₁25a/İB₂36b

82

Mefa'ilün/ Mefa'ilün/ Mefa'ilün/ Mefa'ilün

1. Nigāhım gül-be-çeşm-i ḥasret-i dīdārdır sensiz
Şaf-ı müjgānlarım ḥār-ı ser-i dīvārdır sensiz
2. Şeb-i fūrkat tecellī-zār-ı ḥasretdir ḥayālīñle
Nihāl-i medd-i āhım naḥl-i āteş-bārdır sensiz
3. Şerer şebnem gül āteş serv-i serkeş şu'le sūnbül dūd
Serāpā gülsitān 'ayn-ı āteş-zārdır sensiz
4. İder ḥūn girye dāğ u cāme-i nilī de mātem āh
'Aceb tāb-ı teb-i fūrkatle dil bīmārdır sensiz
5. Ser-ā-ser şöyle sīr-āḥeng-i feryād-ı nevā sāzım
Gelū ney üstūh^wān-ı sīne mūsikārdır sensiz
6. Degil ārām u rāḥat zindegī düşvār olur cānā
Ten-i bī-tābıma rūḥ-ı revānım bārdır sensiz

81/1 pūc-ı vaşl:YT evc-i vaşl// 81/3 'ākıbet:MÜ,HÜ₁,YA,YT,RA
'āfiyet// 82/2 medd-i:İB₁ḥadd-i// 82/3 'ayn-ı:HÜ₁cümle// 82/4
nilī de mātem:RA,İB₁nilī de mādem/ - YT// 82/5 şöyle:RA şu/
feryād-ı:RA feryād u// 82/6 bī-tābıma:YT bī-mārıma

7. Nigeh çeşminde neşter her nefes sīnemde bir hānçer
Muḥaṣṣal Rāgībā 'ōmrüm ḥayāt-āzārdır sensiz

MÜ 67b/HÜ₁70b/HÜ₂17a/YA 26a/YT 29b/LA 86b/RA 64a/İB₁25a/İB₂37a

83

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Ne kaşr-ı dil-keş-i gülşen ne şahn-ı bāğ ararız
Şu tenḡnāda hemān küşe-i ferāğ ararız
2. Olur meşāmm-ı hezār-ārzū zükām-ı vişāl
Henüz şem-i gül-i kāmā biz dimāğ ararız
3. Rızāya ḥükm-i każāda muvāfıkız ammā
Biraz da mezheb-i insāfda mesāğ ararız
4. Delīl-i 'aklı idüb reh-nümā-yı hazret-i dost
Fürüg-ı mihri yakub māhdan çerāğ ararız
5. Zemīn-i sīneyi gāvişde nevk-i tişe-i āh
Sezā-yı kīse-i taḥsīn nakd-i dāğ ararız
6. Vüfūr-ı himmet ile Hızr-ı gümre-ḥān olalım
Niçün bu vādi-i ḥayretde biz surāğ ararız

MÜ 67b/HÜ₁70b/HÜ₂19b/YA 26a/- YT/LA 87b/RA 64a/İB₁25b/İB₂37a

84

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Lisān-ı ḥāl gibi nutk-ı ḥōş-edā olamaz
Ḥuşul-i kām-ı dile böyle bir recā olamaz
2. O tünd-hū gözle 'arż-ı müdde'ā olamaz
Eger olursa da ta'bir-i āşinā olamaz
3. Bize mu'in ü meded-res bu bahr-ı ḥayretde
Ḥudā olursa olur yohsa nā-ḥuda olamaz
4. Tarīk-i 'aşkda herkes imām-ı sünnetdir
Bu yolda şöhret ile kimse muktedā olamaz
5. Giden yolunda yorulmaz meseldir evvelden
Hiç istikāmete manend bir 'asā olamaz
6. O nev-nihālden itme ümīd-i mīve-i kām
Bu ḥām dā'iyeye düşme Rāgībā olamaz

83/2 Olur: İB₁, RA, HÜ₁ Olup/ biz: İB₁ bir// 83/4 delīl-i: RA delī-
li// 83/5 tişe-i: HÜ₂ sīne-i/ taḥsīn: HÜ₁ taḥsīn olur// 84/1 kām-
m-ı dile: HÜ₁ kām ola/ 84/3 bu: RA, YA, YT şu// 84/6 itme ümīd: YT
ümīd itme

MÜ 68a/HÜ₁70b/HÜ₂15a/YA 26b/YT 29b/LA 85b/RA 64a/İB₁26a/İB₂34b

85

Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün

1. Muzaffer vakt-i fursatda 'adūdan intikām almaz
Mürüvvet-mend olan nā-kāmī-i düşmenle kām almaz
2. Şakın ey herze-tāz-ı nev-süvār-ı eşheb-i devlet
Çıkar elden 'ināniñ tevsen-i nahvet licām almaz
3. Çep-endāzī-i çarḥ-ı dūnı itdim ben de imza kim
Niginin naḫşı ma'kūs olmasa cevherle nām almaz
4. Gören ḥam-geşte ḳadd-i māhī mihriñ imtinānından
Degil deryūze erbāb-ı keremden zerre vām almaz
5. Nice memnūn-ı dest-āvīz-i lütf olsun tabī'at kim
Ḥayāl-i imtinān eyler aḫibbādan selām almaz
6. Libās-ı nev-be-nevle ey olan ārāyişe mā'il
Kemāliñden ḥaber vir kimse senden iḫtişām almaz
7. Dil-i pür-ḥünını hem şāgar u hem mey bilüb Rāğib
Ḥudāyi-mest olan mānend-i lāle deste cām almaz

MÜ 68a/HÜ₁69b/HÜ₂19b/YA 19b/- YT/LA 86b/RA 63a/İB₁24b/İB₂34a

86

Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün/ Mefâ'îlün

1. Gül-i ra'nāsı bezmiñ şāgar-ı şahbā yerin tutmaz
Her āteş-tāb mihr-i ṭārem-i vālā yerin tutmaz
2. Fūrüg-ı ḥüsne bak sıyt-i bülend-i 'aşkı seyr ile
Hezārān olsa gül bir bülbül-i şeydā yerin tutmaz
3. Olur bu şubḥa dek ol bāndād-ı ḥaşre dek sūzān
Fitil-i dāg-ı 'aşkıñ sem'-i bezm-ārā yerin tutmaz
4. Behişt olur mezākın anda ādem eyleye icrā
Virilse Ḳaysa pehnā-yı cinān şahrā yerin tutmaz
5. Ḥudā göstermesün tūfān-ı eşkim ḳalsa cūşişden
Ġubār-ı ḡam tutar dil 'ālemin deryā yerin tutmaz
6. Şehīd-i nāzı ḥākinde o şūḥ-ı nāzük-endāmın
Olursa nürdan serv ol ḳadd-ı bālā yerin tutmaz

85/6 - MÜ/ mā'il: İB₁, İB₂ māyil/ ārāyiş: HÜ₁ ālāyiş// 86/2 hezārān: HÜ₁ hezār// 86/3 dāg-ı: HÜ₁ bezm-i// 86/4 ādem eyleye icrā: RA, İB₁, HÜ₁, YT, YA, HÜ₂ icrā eyleye ādem// 86/5 cūşişden: YT cūşından

7. Mişāl-i haşv-mışra' feyzi yokdur her tenġ zarfın
Tutar yer geçse şadra Rāġıbn ammā yerin tutmaz

MÜ 68b/HÜ₁70b/HÜ₂17b/YA 26b/YT 29b/LA 87a/RA 64a/İB₁26a/İB₂37b

87

Mef'ülü/ Fā'ilätü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Olmuş sirişte māye-i ġamla ħamırımız
Perverde-i tenevvür elemdir faṭirimiz
2. Olduġsa bī-nevā hele me'mün-ı āfetiz
Yokdur yanarsa 'ālem içinde haşırımız
3. Eyler gül-āb süziş-i ħasretle gülleri
Bir naġme itse bülbül-i āteş-şafirimiz
4. Biz himmet-i bülend ile kim 'arş-pāyeyiz
İtmez kabāsın atlas-ı çarġ en ħakirimiz
5. Sāmān-ı 'aġl u fikr-i dili aldı cevr ile
Virdi ħarābe mülkini ħayfā emirimiz
6. Evvel girift-i zülf idi dil şimdi bend-i ħatṭ
Kāfirden özge kāfire düşdü esirimiz
7. Rāġıb şuver-nüvis-i kıyāmet kadān olup
Āvāz-ı şūra ħande-zenāndır şaririmiz

MÜ 68b/HÜ₁71a/HÜ₂15b/YA 26b/YT 30a/LA 87a/RA 64b/İB₁26b/İB₂37b

88

Mef'ülü/ Fā'ilätü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Ĥarf-i niyāz-ı ehl-i maġabbet ses istemez
Rāz-ı derün-ı 'āşıkā maġrem kes istemez
2. Mānend-i āfitāb yeter perçem-i siyāġ
Buġbeçegāna tarz-ı cezā'ir fes istemez
3. Tār-ı nigāġ-ı bende ħatṭ-ı tāze-res gerek
Rüy-ı nigār āyine-veş emles istemez
4. Menfūrıdır muġāyir-i ṭab'ı her ādemin
Kim keslik itse kendüye de nākes istemez
5. Koymaz rakib deyu sirişti derinde yār

87/1 elemdir:YA elemdedir:YT elemde// 87/2 me'mün:HÜ₁ġāmün//
87/4 'arş-pāyeyiz:HÜ₁,YT 'arş-māyeyiz/ kabāsın:İB₁libāsın/ çarġ
en:İB₁çarġı/ ħakirimiz:HÜ₂saġirimiz// 87/6 zülf:İB₁,HÜ₂zülfi//
88/2 āfitāb:RA,İB₁āfitāba/ cezā'ir:HÜ₁,YT cezāyir//88/3 nigāġ-ı
bende:MÜ,YA nigāġı bende//88/4 de:İB₁,HÜ₁bir//88/5 de:İB₁ ger

Çārüb iderse rişini de öz kes istemez

6. Bülbül semender-âteşi güldür bu gülşenin
Tārḥ-ı esās-ı ḥānesi ḥār u ḥas istemez
7. Tāb-āver olmuyor o peri-çehre Rāğbā
Bundan ziyāde sūzişi besdir bes istemez

MÜ 69a/HÜ₁71a/HÜ₂20a/YA 27a/YT 30b/LA 85b/RA 64b/IB₁26b/IB₂38a

89

Mef'ülü/ Fa'ilätü/ Mefa'ilü/ Fa'ilün

1. Kānün-ı 'aşka uymaz edebdir yasāğımız
Bīrün-ı perde nāleye yokdur mesāğımız
2. Tā olmadıkça mestī-i ser-şār-ı Hızr-ı rāḥ
Vādī-i bī-ḥōdīde bulunmaz sürāğımız
3. Şol rütbe dil-girifte-i evza'-ı 'ālemiz
Dursun ki ḥānde giryeye yokdur dimāğımız
4. Pervānegānı bülbül-i āteş-şafīr olur
Şevk-i ruḥıñla rüşen olursa çerāğımız
5. Dūd-ı kebūd-ı āhımız āfākā pehn olup
Gün başına kurulmadadır bir otāğımız
6. Hanzal virür ekilse eger toḥm-ı ney-şeker
Telh-āb-ı ğamla şöyle ki sīrāb olur bāğımız
7. Degmez ḥumāra neş'e-i pā-der-rikāb-ı cāḥ
Rāğīb çekildi bezm-i hevādan ayağımız

MÜ 69a/HÜ₁71a/HÜ₂18b/YA 27a/- YT/LA 87a/RA 64b/IB₁27a/IB₂38b

90

Fe'ilätün/ Fe'ilätün/ Fe'ilätün/ Fe'ilün

1. Kinse cem'iyet-i esbābı ser-ā-ser bulamaz
Cām-ı billürı bulursa mey-i aḥmer bulamaz
2. Meş'al-i mihr ile geşt itse felek dünyāyı
Bir daḥī sencileyin māḥ-ı münevver bulamaz
3. Müzdahim-gāḥ-ı ğumūm oldu derūnum o kadar
Gelse şādī vü ṭarab ḥātırıma yer bulamaz
4. Olmayan māye-i feyz-i ezelīden sīrāb

89/6 ekilse eger: IB₁ ekersen eger// 89/7 ḥumār a: HÜ₁, HÜ₂ ḥumār/
hevādan: IB₁ hevesden// 90/1 mey-i aḥmer: HÜ₂ mül-i aḥmer// 90/3
şādī vü ṭarab: MÜ, YT, IB₁, IB₂ şādī-i ṭarab

Āb-ı Hızrı yine Hızr olsa da rehber bulamaz

5. İster ammā leb ü dendānıñı vaşf eyleye yār
Baħr-ı endīşede herkes dürr ü gevher bulamaz
6. Tālî'-i mihre müsādîf görünür tal'at-i yār
Şöhret-i ħüsni bu revnaķda güzeller bulamaz
7. Sen bulursun yine Rāğîb gibi şeydā ammā
O seniñ gibi cefā-pīşe sitem-ger bulamaz

MÜ 69b/HÜ₁69b/HÜ₂15b/YA 25a/- YT/LA 87b/RA 63a/IB₁25b/IB₂34a

HARFÜ'S-SİN

91

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Olmadıkça tā güsiste rişte-i medd-i nefes
Gevheri maķşūdına ğavvāş olur mı dest-res
2. Şevķ-i rāh-ı Kâ'be-i kūyılñla germ-efġān olup
Nāle-i dil oldu pīş-āheng-i feryād-ı ceres
3. Var ferāğ-ı bāli her çend olsa da bî-bāl ü per
Kayd-ı āb u dāneden āzādedir mürġ-i kaķes
4. Rişte-i tül-i emel ser-bend-i zülf-i yārdır
Düşme sevdā-yı rehāya ey gönül ümmîdi kes
5. İmtiyāz-ı nik ü bed olmaz ser-āzādede
Sāye-i bāl-i hümā farkında bir perr-i meġes
6. Bārdüş-ı ħürmet eyler kim görürse ħum gibi
Mest-i bā-temkine rehzen mi olur ħavf-ı 'ases
7. Cām-ı ser-şār-ı hevānın ħōşdur ammā neşvesi
Derd-i serdir çün ħumārı eyleme Rāğîb heves

MÜ 69b/HÜ₁71b/HÜ₂20b/YA 28a/YT 31a/LA 87b/RA 65b/IB₁28a/IB₂40a

HARFÜ'Ş-SİN

92

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Esîr-i renc ü 'anā ehl-i cāh u devlet imiş
O kaķadar devleti kim bilmedik kaķanā'at imiş
2. Belā-yı soġbet-i ebnā-yı cinsi bildirdi
Behiştî ādeme kim küşe-i ferāġat imiş

90/6 tal'at-i yār: IB₁ tal'at-i dil: HÜ₂ tal'at-i tāb/ güzeller: RA
görenler// 91/5 bir: MÜ, YT, YA, IB₂, HÜ₁ ya// 91/6 ħavf-ı 'ases: IB₁,
HÜ₁ bîm-i 'ases// 92/2 Belā-yı: IB₁ Cefā-yı

3. Suhan-şinās oluyor kim ki bī-vefā olsa
Meger zamānede gaddārlık zarāfet imiş
 4. Mukābil āyinedir yek-digerle sāde-ruhān
O şūhı hem iden āşüfte-dil bir āfet imiş
 5. Zuhūr-ı fitne-i haṭṭ idi mev'id-i vuşlat
Ġarāz bilindi ki nezdiki-i kıyāmet imiş
 6. O kendi hüsüne meftūn imiş haṭā itdik
Maḥabbet ol büte müstelzim-i rekābet imiş
 7. Şafā-yı ṭab'-ı başiriden añladım Rāġıb
Cihāna kim nazarı mūcib-i başiret imiş
- MÜ 70a/HÜ₁71b/HÜ₂20b/YA 28b/YT 31b/LA 88a/RA 65b/IB₁28b/IB₂40a

93

Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün

1. Ḥadenġ-i ṭa'n-ı aġyār ile şanma derd-i ser çekmiş
Gönül sahtı-i eyyām-āşinādır çilleler çekmiş
2. Kūdūretden n'ola kalsa tehī hum-hāne-i gerdūn
Ki yokdur bezm-i ġam rıṭl-ı girānın ben kadar çekmiş
3. Hüveydā şūret-i haṭṭıñ mıdır mir'at-ı rüyında
'Aceb dūd-ı dil-i 'āşık mıdır āh-ı seher çekmiş
4. Tahammül idemez bār-ı girān-ı minneti insān
Çekenler ḥar-menişdir ḥāric-i ṭavk-ı beşer çekmiş
5. Söz olmaz cezbe-i dil-keş-edā-yı şeyḥ-i mekkāre
Kerāmet 'āleminde tekyeye dün bir püser çekmiş
6. Cihānda görmedim ber-vefk-i dil bir kām-yāb olmuş
Kimi gördümse himyān-ı taşavvurdan zarar çekmiş
7. Felekde ḥāle gördüm kūrş-ı mehden dāġ-ber-dildir
Bu şeb var ise Rāġıb sīneye bir sīm-ber çekmiş

MÜ 70a/HÜ₁72a/- HÜ₂/YA 28b/YT 32a/LA 88a/RA 65b/IB₁29a/IB₂40b

94

Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün/ Mefā'ılün

1. Yatur medhūş ol āfet tāb-ı müjġānın şarāb almış
Gözünde kalmamış sāmān-ı fitne düzd-i ḥ^wāb almış

92/7 başiriden: IB₁, HÜ₁ başiretten/ nazarı: HÜ₁ nazar// 93/2 kal-
sa: HÜ₁ olsa// 93/3 dūd-ı dil-i: IB₁ ol derd-i// 93/5 dil-keş-edā:
HÜ₁ şirin-edā// 93/6 görmedim: YT gör//94/1 yatur: MÜ, LA yatar

2. Çerāgān oldu gülşen şu'le-i āvāz-ı bülbülden
Dehān-ı gonceden der-h^Wāb iken bū-yı gülāb almış
3. Hüveyda çeşm-i giryānımda bakısan her ne cānibden
Hayālīndir o serkeş serv kim etrāfın āb almış
4. Bakan maḥbūblar şermendelerdir kendi 'aksinden
Ruhuñdan ol kadar āyīneler reng-i hicāb almış
5. Dimiş bī-çārelikdir çāre-i 'aşk ol tabīb-i nāz
Marīz-i pister-i ḥaşret bugün şāfī cevāb almış
6. Ḥarāb-erkān-ı ḥüsnü līk ber-pā tāk-ı ebrūsı
'Acab mihrāb imiş feyz-i du'ā-yı müstecāb almış
7. Yed-i beyzā-yı i'cāza 'acab mi pençe-tāb olsa
Fürüg-ı sā'idīñden pençe-i ḥurşid-i tāb almış
8. Kumāş-ı rüy dest-i vaşlıña ḥ^Wāhān iken Rāgīb
Varub çin-i cebinīñden metā'-ı pīç ü tāb almış

MÜ 70b/HÜ₁72a/HÜ₂21a/YA 28b/YT 31b/LA 88a/RA 65b/İB₁28b/İB₂41a

95

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. İdüb pīçide-zülfin ḥāl-i 'anber-fāna uydurmuş
Sevād-ı mülk-i ḥüsnin māh-rüyım şāna uydurmuş
2. Tekellūf ber-ṭaraf bir başka vādī eylemiş peydā
Kābāyı sebzin ol serv-i revān endāna uydurmuş
3. Ne minnetler idüb bād-ı şabādan nāzlar çekmiş
Perişānlıkda zülfin tā dil-i nā-kāna uydurmuş
4. Degil tedbīr ile bir ferd kādır maḥv u isbata
Sütür-ı nüsha-i takdīre kimdir ḥāme uydurmuş
5. 'Acab mi peyrev-i ebnā-yı dehr olmuş ise Rāgīb
O da vādī vü reftārın bakub eyyāna uydurmuş

MÜ 70b/HÜ₁72a/- HÜ₂/- YA/- YT/LA 88b/- RA/- İB₁/- İB₂

HARFÜ'S-SAD

96

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Dāg-ı 'aşkuñ sīne-i āzāde bī-bākāne baş
Sikke-i sultān-ı ḥüsnüñdür meded şāhāne baş

94/2 bū-yı:- YT// 94/3 her ne:RA,YA,YT, İB₁,HÜ₁,HÜ₂kanı// 94/4
şermendelerdir:YA,HÜ₁şermendedirler// 94/5 'aşk:YT işve/ cevāb:
MÜ,YA,LA ḥ^Wāb// 96/1 ḥüsnüñdür:İB₁,HÜ₂'aşkuñdur

2. El virürse bir dahî pādāşî-i şevk u tarab
Âyağın meclisde deng al sâkiyâ rindâne baş
3. Tîr-i ta'n u dahle itme va'z-ı ağıyarı hedef
Var benân-ı i'tirâzı şive-i canâne baş
4. Herze-sevdâ-yı metâ'-ı şöhret itmez bunda sūd
Nakş-ı tamgâ-yı kabûli kâle-i 'irfâne baş
5. Ey hayâl-i yâr başmazsañ kâdem rüy-ı dile
Sîr-i deryâ sûretinde dîde-i giryâne baş
6. Dûdmân-ı zühdi kıl hasretle hâkister-nişîn
Bağrına ol tıfl-ı âteş-hüyı yane yane baş
7. Çıkmanın namuñ felekde Râgıb ol meh-rû ile
Mühr-i mihr-i dil-güdâzı nâne-i kitmâne baş

MÜ 71a/HÜ₁72a/HÜ₂21a/YA 29a/YT 32a/LA 88b/RA 66a/IB₁29b/IB₂41b

HARFÜ'L-GAYN

97

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

1. Dest-şüy-ı 'ayş olup meyhânedan çekdim ayag
Eyledim būs-ı leb-i sâkî vü dilberden ferâg
2. 'Aks-i zülf-i hâmb-be-hândır sine-i üftâdede
Vâr ise 'âlemde ancak 'âşıkâ dâg üstü bâg
3. Ba'dezîn itmem çep-endâzî-i gerdündan hirâs
Ben hisâb-ı hicr ü vaşlı itdim ol âfetle sağ
4. Dâg-ı nevdir kurş-ı mâh üzre kelef zann eyleme
Eyledi hüsnüñ sipihri dâg-ber-bâlâ-yı dâg
5. Tâbiş-i fikr-i ruhuyla ol mehüñ şeb-tâ-seher
Külbe-i şevkimde rüşen revgân-ı gülden çerâg
6. Seyr ideydiñ nükte-senc olmak gazel tarh itmegi
Bir nefes bulsam sürûra şahne-i gândan mesâg
7. Bende yok benden haber kim cüst-ü-cû eyler beni
Vâdî-i hayretde Râgıb şöyle kaldum güm-sürâg

MÜ 71a/HÜ₁72b/HÜ₂21b/YA 29a/YT 32b/LA 88b/RA 66a/IB₁29b/IB₂41b

96/2 rindâne: IB₁, IB₂, YT merdâne// 96/5 başmazsañ: MÜ, YA, YT, IB₂
başmazsın// 96/6 hâkister-nişîn: IB₁ hâkister hemân/ bağrına: YT
bağrıyla// 97/1 sâkî vü dilberden: IB₁, YT sâkî-i dilberden// 97/2
dâg: IB₁ tağ// 97/3 hicr ü vaşlı: IB₁ hicr-i vaşlı// 97/5 mehüñ: MÜ,
YA, YT bütüñ/ güldür: YA, HÜ₂, IB₁ gülden// 97/7 kaldum: MÜ, YA oldum

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Mest olup itmiş giribânın küşâde tâ-be-nâf
Vaktidir ol mâh ile istersen olmak sine-sâf
 2. Revnak-ı şûr-ı kıyâmet kâmet-i bâlâsıdır
Kaftan neşr eyledi âşâr-ı hüsnüñ tâ-be-Kâf
 3. Şâhbâzân-ı hayâle şühî-i çeşniñ maţar
Âhûvâne hâk-i medhûş-ı nigâhıñdır maţâf
 4. Bak tenâsüb 'âleminde bîd-i mecnûn 'aksine
İtmede dîbâ-yı âb-cûları zincîr-bâf
 5. Dürd-i şâf-ı sâkî-i dehrîñ harîfi olmayan
Urmasun bezm-i tahammülde sebû-keşlikle lâf
 6. 'Âleminde herkes eyler hõd-be-hõd da'vâ-yı zür
Merd-i meydân-ı hüner ma'lûm olur rûz-ı mesâff
 7. Hulf-i va'd eylerse eyler bî-vefâsından zuhûr
Yohsa olmaz nezr-i nakd-i câna Râgıbdan hilâf
- MÜ 71b/HÜ₁72b/HÜ₂22a/YA 29b/YT 33a/LA 89a/RA 66b/İB₁30a/İB₂42b

HARFÜ'L-KAF

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Bir eğer eyle ki olsun bile dâ'ir nâmıñ
Var mı şübheñ eğer-i Cem idüğinde câmıñ
2. Rüşeni peyrevidir tîregi-i eyyâmıñ
'Akabinden irişür feyz-i şabâh ahşâmın
3. Seni tathîr iden evşahdan eyler tekdîr
Nükte ta'bîrine şıkletle budur hammâmıñ
4. Dil esir-i haţţ olup geçdi ser-i kâkülden
Şimdi râcih görünür çine sevâdı şâmıñ
5. Bizi râhatdan iden h^wâhiş-i râhat oldu
Bilmedik kimseye nâ-râm idüğün ârâmıñ
6. Basalı meygedeyi muhtesib ıslâh itmiş
Ayagı yir mi basar rind-i şarâb-âşâmıñ

98/3 şâhbâzân-ı: İB₁ şâhbâzî-i// 98/5 sebû-keşlikle: İB₁,YT se-
bû-keşlikde//98/7 nezr-i: İB₁ bezl-i//99/1 dâ'ir:YA dâ'ir//
99/2 şabâh:MÜ, İB₁ ziyâ/ 'akabinden:YA 'akabinde// 99/4 sevâdı:
İB₁,HÜ₂revâcı

7. Siyrete eyle nazar şürete bakma Râgıb
Düşme dām-ı galat-endāzına her endāmıñ

MÜ 72a/HÜ₁72b/HÜ₂22a/YA 29b/YT 33a/LA 89a/RA 66b/İB₁30a/İB₂42b

100

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Devr-i felekde rāhat u ārāmı görmedik
Ber-vefk-i kām-ı gerdiş-i eyyāmı görmedik
2. Cāmında hūn-ı dil idi Cem gördüğü dağî
Bir neşve-bahş olur mu gül-fāmı görmedik
3. Olmağda fitne-zā şeb-i zūlf-i siyāh-baht
Şubh-ı ümīdi müntic olur şāmı görmedik
4. Neşv ü nemā-yı tohm-ı ümīd iztırābıdır
Hep kayd-ı dānedir çekilen dāmı görmedik
5. İbrān olur egerçi berārende-i merām
Ol tünd-hūyı rām ider ibrāmı görmedik
6. Şāyeste-i kabā-yı zer-ender-zer-i nigār
Āyine-i felekde bir endāmı görmedik
7. Râgıb 'aceb mi hasret ile bî-karār isek
Hayli zamān o şūh-ı dil-ārāmı görmedik

MÜ 72a/HÜ₁72b/HÜ₂22b/YA 30a/YT 33b/LA 89a/RA 66b/İB₁30b/İB₂42b

101

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Nüh-perde-i felekde kem āvāz işitmedik
Annā ki mahremiz diyecek rāz işitmedik
2. Gūş eyledik terāne-i çenginde zühreniñ
Demsāz-ı nālemiz olacak sāz işitmedik
3. Zehr 'itābıñ eyler ise şimdi telh-kām
Güftār-ı dil-nüvāzını da az işitmedik
4. Ey şāh-ı hūsn hānde-i nāz-ı lebiñ gibi
Hiç büselikde nağme-i şehnāz işitmedik
5. Ney-pāre-i yera'a-i Râgıb ola meger
Bir şūh nağme zenzeme-perdāz işitmedik

100/1 rāhat u ārāmı:YA rāhat var mı// 100/3 olur şāmı:HÜ₂ olur
mı gülfāmı// 100/4 tohm:HÜ₁şubh// 100/6 nigār:MÜ,HÜ₂,İB₁,İB₂
nigāh//100/7 zamān:YT zamāndır// 101/3 da:- YT

102

Mefā'îlün/ Mefā'îlün/ Mefā'îlün/ Mefā'îlün

1. Cihān ālāyişinden dest-şüy ol rāhat istersen
Kānā'at dāmenin elden bırakma ni'met istersen
2. Tehi-dest olma bāri berk-i sebziñ tāze dāğ olsun
Harīm-i bezm-i hāşşu'l-haş-ı 'aşka ruşat istersen
3. Tenezzül rif'atin kesb eyle her ednāya fazlıñla
Felekde mihr-i 'ālem-tāba benzer şöhret istersen
4. Kalursañ çeşm-i fettānıñ gibi bī-tāb-ı bīmārı
Nigāh-ı şefkat eyle hasta-gāna sıhhat istersen
5. Bulursun sā'id-i simin-i şākī cām-ı şahbāda
Şafā-yı hātıra dā'ir eger keyfiyyet istersen
6. Seni pā-māl ider vāz'-ı girānı her sebük-mağzın
Vekārı terke çek Rāğıb çekilmez sıklet istersen

MÜ 72b/HÜ₁73a/HÜ₂23a/YA 30b/YT 33b/LA 89b/RA 67a/İB₁31a/İB₂43b103

Mefā'îlün/ Mefā'îlün/ Mefā'îlün/ Mefā'îlün

1. Virir şahbā-gınasın sūziş-i mestāne-i 'aşkıñ
Felātün-i'tinādır cūmbişi divāne-i 'aşkıñ
2. Yıkılmaz şadmesinden zūr-ı küh-endāz-ı hicrānıñ
Esāsın ber-hevā zann eyleme kāşāne-i 'aşkıñ
3. Sifāl-i köhne saymazlar ser-i Fağfūr u Hākāni
Göreydiñ bezm-i Cem tertibini meyhāne-i 'aşkıñ
4. Fütūr itme olursañ cüst-ü-cūda 'ākıbet vāsıl
Zevāyāsında şad-gencine var vīrāne-i 'aşkıñ
5. O keyfiyyetden oldu böyle bī-ārām-ı ser-gerdān
Felek nūş eylemişdi cūr'asın peymāne-i 'aşkıñ
6. Alur minkār-ı himmet zūr-ı çengāl-ı şehāmetle
Niçe ankāyı Rāğıb cerre-bāz-ı lāne-i 'aşkıñ

- MÜ/HÜ₁73a/HÜ₂23a/YA 30b/YT 34a/LA 89b/RA 69a/İB₁31a/İB₂43b

102/1 ni'met:MÜ, İB₁, İB₂, RA rāhat// 102/2 berk-i sebziñ:HÜ₂berk//
 102/3 fazlıñla:MÜ, İB₁, İB₂, YA, YT feyziñle// 102/4 fettānıñ:MÜ, RA,
 İB₁bīmārıñ// 102/5 - RA// 102/6 seni: İB₁, HÜ₂seri/sıklet:- HÜ₁//
 103/1 sūziş-i:HÜ₂sūzişi// 103/3 göreydiñ:MÜ, İB₁, İB₂görenler//
 103/4 şad-gencine:MÜ, RA şad-ebniyye// 103/6 Alur:YT, HÜ₂Olur

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

1. Hilāf-ı tıynetimdir tab'-ı aḥbāba keder virmek
Degildir meşrebim mānend-i şaḥbā derd-i ser virmek
 2. Ten-i merdāne çeşbān cāne-i zīnet mürüvveddir
Mişāl-i zen ber u dūşa yakışmaz zīb ü fer virmek
 3. Demi cān-baḥş-ı 'İsī hurrem ü sebz itmez āb-ı Hızır
Dıraḥt-ı baḥtımın yok neş'esinde berk ü ber virmek
 4. Olur mu ebr-i nisān-veş müyesser her teng zarfa
Bahrdan katre-i nāçiz alub galtan-güher virmek
 5. Uçurduñ ḥ^wāb-ı ārām-ı dili ey sürme-i āşüb
Neden şehbāz-ı çeşm-i yāre böyle bāl ü per virmek
 6. Helāk eyle dimekdir cevr-i bī-dādīñla 'uşşākı
Nühüfte-rāz-ı 'aşkıñdan o bī-raḥme ḥaber virmek
 7. Hulus olmaz müeddā şimdi Rāğıb vuşlat-ı yāre
Müyesserdir merāmın mümkün olsa sīm ü zer virmek
- MÜ/HÜ₁73a/- HÜ₂/YA 30b/YT 34a/LA 89b/RA 67a/IB₁31b/IB₂44b

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'īlü/ Fā'ilün

1. Ey çeşm-i girye-hiz eseriñ yok mudur seniñ
Ateş içindeyim ḥaberiñ yok mudur seniñ
2. Bir āh-ı huşık ise işiñ Allah'a kaldı bil
Hiç küy-ı yāre nāme-beriñ yok mudur seniñ
3. Gerd-i kesād revnakını eylemiş şikest
Sevk-i hünerde bir degeriñ yok mudur seniñ
4. Kānün-ı 'aşkı senden okurlarken 'āşıkān
Dīvān-ı i'tināda yeriñ yok mudur seniñ
5. Pek de virilme gaflete ey mest-i 'izz ü nāz
Mekr-i zamānede ḥazeriñ yok mudur seniñ
6. Pervāz-ı serseri nedir ey tā'ir-i niyāz
Evc-i kabüle bāl ü periñ yok mudur seniñ
7. Dāmān-ı vaşla bu'l-hevesān oldu dest-res

104/2 yakışmaz:HÜ₁,YA degildir/ ber u dūşa:YT dūşa// 104/3
berk ü ber:YA berk-i ber// 104/6 - RA/ Nühüfte-rāz-ı:HÜ₁Nühüf-
te-derd-i// 104/7 merāmın:YT murādın// 105/2 ise:HÜ₁ile// 105/5
mest-i 'izz ü nāz:HÜ ,YA,YT 'izzet-i mest-i nāz

Rāgıb elinde bir hüneriñ yok mudur senin
- MÜ/HÜ₁73b/HÜ₂23b/YA 31a/YT 34b/LA 90a/RA 67a/IB₁31b/IB₂44a

HARFÜ'L-LÂM

106

Mef'ulü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. İtdi ten-i nizārımı feryād u nāle nāl
Kaldım o rütbe-zā'fıla yok irtihāle hāl
2. Evzā'-ı bāzgūneye mā'il-i mizāc-ı 'aşk
Bunda kadd-i hamīde olur i'tidāle dāl
3. Ārāyiş-i kabūl hüner-i şervet olmasa
Olmazdı böyle cüz'-i mülāzım kemāle māl
4. Sī-pāre-i havādis-i eyyām olup şühūr
A'cūbe-i vekāyi'-i dehre risāle sal
5. Var mı 'ilāciñ itmege bir hāl ile hamūş
Olmaz müfid herze-derāy-ı maķāle kāl
6. Dinmezdi āl-ı teşne-firīb olmasa serāb
İmā ider bu nūkte-i rengin me'āle al
7. Rāgıb hezār mā'ni-i rengin hayal idüb
Her gamzesinden oldı hedef perr ü bāle bāl

MÜ 74a/HÜ₁73b/HÜ₂24a/YA 31b/YT 34b/LA 90a/RA 67b/IB₁32a/IB₂45a

107

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Kābiliyyet istemezler kadr u cāha muķbil ol
Şehsüvār-ı tevsen-i baht ol hünerde rācil ol
2. Ebr-i nīsān gibi feyziñ olmasın maşşūşa hāş
Pertev-i ihsān ile mihr ol cihāna şāmil ol
3. Çin-i ebrūlar seni pā-māl-i emvāc-ı fütūr
İtmesün ey çeşm-i giryānım meded deryā-dil ol
4. Kimseden havf itme senden pür-hirās olsun kesār
Olma miğfer-veş sebük-ser şeş-per-aşā pür-dil ol
5. Olmaz elde istikāmet-veş 'aşā-yı āhenin

105/7 vaşla:HÜ₁yāra/ bir:HÜ₁her// 106/1 feryād u nāle:HÜ₁fer-
yād-ı nāle// 106/3 cüz'-i mülāzım: IB₁cüz' ü mülāzım// 106/6 se-
rāb:HÜ₁şarāb// 106/7 rengin:HÜ₁,YT,YA nāziük// 107/1 muķbil: IB₁,
HÜ₂kā'il// 107/3 çeşm-i giryānım meded: IB₁çeşm-i fettānım me-
ded// 107/5 - MÜ,RA,YT,YA

Peyrev-i bî-dest ü pā olma mürîd-i kâmil ol

6. Basdılar ser-menzil-i kâma sebük-pā-yân kadem
Ey girân-rev sen daḥî dermānde-i āb u gil ol
7. Rāḡib olma kör dil-veş peyrev-i bî-dest ü pā
Olma muhtāc-ı 'asā sen reh-neverd-i kâmil ol

MÜ 74a/HÜ₁73b/HÜ₂24a/YA 31a/YT 35a/LA 90a/RA 67b/IB₁32b/IB₂41b

108

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Bezm-i meyde olma pür-çîn-i gażab dem-beste gül
Ḥande-rûlıklar olan büşîşeye şāyeste gül
2. Gālib-i gerdün olur bâziçesinde bî-ṭa'b
Ḥātem-i hāliñ iden genc-i dehenden deste gül
3. Peyrev-i feyz-i nesim oldı nevā-yı 'andelib
Açılırsa kûşe-i bâğa n'ola aheste gül
4. Zevk-yāb-ı zaḥm-ı peykānıñ olan derd-āşına
İtdi her bir deşne-i ḥāra fedā biñ deste gül
5. Gonce-i mināsı olmaz bir daḥî lebriz-i şerm
Şişe-i nāmūsı zinhār itmesün işkeste gül
6. Sāye-i zülf-i ḥam-ender-ḥamdır ol rûhsārda
Yohsa bir gülşende olmaz sünbüle peyveste gül
7. Şā'ir-i rengin-edāya berk-i sebzimdir yeter
Gülsitān-ı ṭab'-ı Rāḡibdan bu bir berceste gül

MÜ 74a/HÜ₁73b/HÜ₂24b/YA 31b/YT 35a/LA 90b/RA 67b/IB₁32b/IB₂41b

109

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Bārını gerden-i aḥbāba idenler tahmîl
Ne kadar olsa sebük-ruh olur elbette şakîl
2. Añlanır kasd-ı ticāret ile cünbişlerden
Sandın ey ḥ^wāce meger Kā'beyi sen ḥān-ı Halîl
3. Var ise bir hüneriñ 'arz ile işbāt eyle
Olamaz maḥz-ı mübāḥat bu da'vāya delîl

107/6 - IB₁// 107/7 Bu beyit IB₁'de şöyledir: . . . Hem seversin
hem tahammül eylemezsin cevrine/ Kim didi Rāḡib saña ol bî-ve-
fāya mā'il ol// 108/5 - HÜ₂// 108/7 yeter:HÜ₁yine// 109/2

ḥ^wāce:HÜ₁ḥācı

4. Māye-i feyz virir revnakı zīnet virmez
Zīver-i cevher ile rüşen olur mı kandil
5. Saçdı âteşlerini gürledi ol şüh yine
Gālibā neft-i nifāka ruḳabā yakdı fitīl
6. Karalardan akararak Bahr-ı Sefīd-i Rūma
Cū-yı eşküm görünür Nil gibi bahr-ı ṭavīl
7. Münkeşif olmadadır zıddı ile çüm eşyā
Ṭa'n-ı a'dā gibi Rāğıb olamaz zikr-i cemīl

MÜ 74b/HÜ₁74a/HÜ₂23b/YA 31b/YT 35a/LA 90b/- RA/İB₁32b/İB₂41b

HARFÜ'L-MİM

110

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Kudüm-ı şevḳ ile tevbih-i baht-ı şüm idelim
Ayag-ı mül ile kesr-i ser-i gumüm idelim
2. Nizām-ı hey'et-i rezmi tamām-ı bezme virüb
Şaf-ı sipāh-ı ḡana şıdk ile hücüm idelim
3. Kelāl geldi tasarrufdan ümm-i dünyāyı
Yeter şu Kāhireniñ ḳahrı 'azm-i Rūm idelim
4. Fürüg-ı âteş-i terdir 'ilāc-ı saht-dilān
O mäh-pareyi bezm-i ṭarabda müm idelim
5. Sezā-yı levm olacak nefsimiz iken Rāğıb
Nedir günāhı sipihriñ ki biz şütüm idelim

MÜ 75a/HÜ₁74a/HÜ₂75a/YA 32a/YT 35b/LA 90b/- RA/- İB₁/İB₂46b

111

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Neden eyā bu tehevür ḳuluña pādişehüm
Var ise bendeligimdir sana ancak günehim
2. Düşdi laḡzide olup ka'rına çah-ı zekāniñ
Zāhirā mest-i mey-i la'liñ olaldan nigehim
3. Hāl-i hindū-yı bütān terbiye eylerdi yine
Olsa te'sīri daḡi kevkeb-i baht-ı siyehim
4. Müje-tarāc-ı dile şaf çeküb ol şüh disün

109/5 Saçdı: İB₁Saldı/ yakdı:MÜ, İB₂,YA,YT,HÜ₁itdi// 109/7 çün:
HÜ₂her// 110/1 mül: İB₁,HÜ₂mey/ gumüm: İB₁humüm// 110/2 rezmi:
HÜ₂bezmi// 110/5 levm olacak:MÜ,YA,YT,HÜ₁ levm ü cezā//111/1
Neden: İB₁Nedir

Sürme-reng eyledi gerdünü gubār-ı siyehim

5. Māye-i tıynetim olmuş benim insāniyyet
Hak-ı kabrimde de yebrūh-üs-sanemdir giyehim
6. Yūsuf-ı Mısr-ı garābet dinilürsem yiridür
Halka-i zülf ü zekān oldu çü zindān u çehim
7. Hüsrev-i mülket-i dil-sühtegānem Rāğb
Şem'-veş şüle-i dāğ-ı cigerimdir külehim

MÜ 75a/HÜ₁74b/- HÜ₂/- YA/- YT/LA 91a/RA 68a/- IB₁/- IB₂

112

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Şāhid-i şūh-ı hayālīñ zīb-i āgūş eyledim
Serv-i kaddīñ şu'le-i dāğımla gül-pūş eyledim
2. Sūzişim bir güne takrīr eyledim pür-āb u tāb
Şu'le-i minkār-ı şem'-i bezmi hāmūş eyledim
3. Gerçi buldum şöhret-i dāğımla reng-i imtiyāz
Lāle-veş demlerdir ammā hūn-ı dil nūş eyledim
4. H^Wāhiş-i dilden şadā-yı gonce-i peykānıña
Gül gibi ser-tā-be-pā her zaḥmımı gūş eyledim
5. Lenger-i 'aql ile pā-ber-cā iken mēnend-i kūh
Şimdi şur-ı 'aşka bak derya gibi cuş eyledim
6. Çāşnī-i vuşlatından şöyle oldum zevk-yāb
Telhī-i eyyām-ı hicrānıñ ferāmuş eyledim
7. Sedd-i rāh-ı cilve-i nezzāredir Rāğb hayā
Kendi şerminden ruḥ-ı dil-dāra rū-pūş eyledim

MÜ 75a/HÜ₁74a/HÜ₂24b/YA 32a/YT 35b/LA 91a/RA 68a/IB₁33a/IB₂42a

113

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Yayıñ ey ebrū-yı yār olsa da āhen çekerim
Kanda bir çille-i saht olsa anı ben çekerim
2. Ritl-ı merd-efken zehrābe-i gām çekdikçe
Cām-ı şahbā-yı mürevvak gibi birden çekerim
3. Külbemi şu'le-i āvāz ile rūşen çekerim
Gül-i dāğım eridüb revgān-ı şīven çekerim

111/4 gerdünü: IB₁ gerdūna// 112/4 - HÜ₂/ zaḥmımı:YA zaḥmeti//
112/6 vuşlatından: IB₁ lezzetinden// 113/2 mürevvak: IB₁, HÜ₂, YT
mürüvvet/ merd-efken: HÜ₂ murād-fiken

4. Nāz-ı ebrū-yı hilālî çekemem lîk o mehiñ
Tig-i ebrusına hasret ile gerden çekerim
5. Pâki-i dâmenimiñ bā'ışı kûtehligidir
'Ayşdan şamma ki perhîz ile dâmen çekerim
6. Kimseniñ bārı degil derd ü elem cevr ü sitem
Bâri kâfir ne çekersem hele senden çekerim
7. Şıklet-i vaz'ı rakîbiñ çekilür mi Râğb
Hâtır-ı dost için zahmet-i düşmen çekerim

MÜ 75b/HÜ₁74a/HÜ₂25b/YA 32b/YT 36a/LA 91a/RA 68a/İB₁33b/İB₂46b

114

Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün

1. Hırâm-ı kaddiñe ta'bîr-i âşinâ bulamam
Bu nazma servi dahî muşarra'-resâ bulamam
2. Huşülün isteyecek dilde müdde'â bulamam
Nigâr-hâne iken nakş-ı hoş-nümâ bulamam
3. Bulur benüm gibi biñ mübtelâ o şüh ammâ
Çerâğ-ı mihr ile ben öyle meh-likâ bulamam
4. O güm-sürâğ-ı beyâbân-ı hayretem hergiz
Talebde ben beni hıızr olsa reh-nümâ bulamam
5. Hezâr câmını nüş eylesem de devrânîñ
Nişât u neş'eye dâ'ir yine şafâ bulamam
6. Niye irâde idersem 'alâka rabt idemem
Ne turfa kayd imiş azâdelik rehâ bulamam
7. Kanı miyânede evvelki ins ü ülfetler
O mâh-pâre ile şimdi Râğbâ bulamam

MÜ 75b/HÜ₁74b/- HÜ₂/YA 32b/YT 36b/LA 91a/RA 68a/İB₁33b/İB₂47a

115

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

1. Sırr-ı ezdada müzâhir idügin bu 'âlem
Gösterir nağmedeki müdgam olan hey'et-i gam

113/5 bā'ışı: İB₁, HÜ₂'illeti/ perhîz: HÜ₁ bir ser// 113/6 - RA/
2. mısra' HÜ₂'de şöyle: Kimseniñ medhali yok nâz u sitem cevr ü
cefâ// 113/7 zahmet-i düşmen: HÜ₂ mihnet-i düşmen// 114/1 Hırâm:
İB₁ Bisân/ muşarra'-resâ: HÜ₁ muşarra'-ziyâ// 114/3 öyle: YT böyle
// 114/4 hayretem: İB₁ vahdetem/ ben: MÜ, İB₁, HÜ₂ bir// 114/5 Hezâr:
İB₁ Müdâm/ neş'eye: YA şiveye// 114/7 Bu beyt MÜ, YA, YT'de şöyle:
Hani ol âfet ile ins ü ülfet-i dîrîn/ Nicoldı şimdi 'aceb noldı
Râğbâ bilemem.

2. Masdar-ı şöhret ü şıyt olmaz idi tabl u 'alem
Zahma táb-âver olup itnese teşbî-i kâdem
 3. Ehl-i hüşîñ nazar-ı çeşm-i hikem beyninde
Neşve-i 'ibrete dâ'ir görünür sâgar-ı Cem
 4. Dil ki mecrûh ola memnûn-ı nevâziş olamaz
Zahmı âyineniñ eyler mi kabûl-i merhem
 5. Hakka kâ'il idi bî-şübhe bileydi herkes
Şûret-i hakda niçün halk olundu âdem
 6. Ehl-i taklîde müfid olmaz eger olsa da feyz
Gül-i taşvire tarâvet nice virsün şebnem
 7. Bir giden bir dahî gelmez ne 'aceb hikmetdir
'Âlem-i râhata benzer gibi iklîm-i 'adem
 8. Lezzeti et'imede zîneti pûşişde arar
Ne bilür neş'e-i idrâki nedir ehl-i şikem
 9. Zühreye nisbet ile olmaz idi perde-bülend
Itnese çeng-i tevâzu'lar ile kâddini ham
 10. Zûr-ı yek-hamle-i endûha dayanmaz sâkî
Olsa bünyân-ı tarab her ne kadar müstahkem
 11. Kendi hâlin unudup 'âşıkça ağılardı o meh
Bilse bir kerre felekde nicedür cevr ü sitem
 12. Semm-i hicrânıña emdir didi erbâb-ı mezâk
No'lur ey gonce-dehen lebleriñi bir emsem
 13. Hep olur h^wâhiş-i dil eyleme hâm-ı ibrâmı
Vakti var 'arz-ı merâmıñ dahî Ragıb epsem
- MÜ 76a/HÜ₁74b/HÜ₂26a/YA 32b/YT 36b/LA 91b/RA 68b/İB₁34a/İB₂47b

116

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün

1. Hayâl-i zülf-i ham-ber-ham ki eyler hâtırlım derhem
Olur her medd-i âhım tûğ-ı şâhî dūd-ı dil-perçem
2. Zülâl-i tesliyet eyler 'alev-gir âteş-i 'aşkı
Gül-i dâğ-ı fûrüzâna şererdir kaşre-i şebnem

115/1 Sırr-ı ezdâda müzâhir idügin: İB₁, HÜ₁, HÜ₂ Mazhar-ı sırr-ı tezâd oldugını// 115/6 - MÜ, RA, YT, YA// 115/7 giden: İB₁ varan/ 1. mısra HÜ₁ 'de şöyle: Bir varan bir dahî ikbâl-i kabûl eylemez// 115/8 zîneti pûşişde arar: HÜ₂ râhatı cisminde arar// 115/9 - MÜ, RA, YA, YT// 115/10, 11 - RA// 115/11 unudup 'âşıkça: İB₁, HÜ₂ koyup 'âşıklara// 115/12 n'olur: HÜ₁, YT, YA n'ola

3. Hevāsı âteş-engiz ābı sevdā-ḥiz-i ḥākinden
Temāşa eyledim iklīm-i 'aşkı başka bir 'ālem
4. Hevā-yı zūlf ü ḥālīñle budur kânūnı 'uşşakıñ
Urur mānend-i ney gāhī şabā geh būselikden dem
5. 'Aceb mi dilleri tekdīr iderse ḥaṭṭ-ı mevḥūmıñ
Kapar ebr-i muḥayyelden dil-i āyine lābūd nem
6. Keserse bezm-i şahbādan ayagın zāhid-i huşkıñ
Felekde çin-i ebrū gibi tīg-i ḥōş-kadem bilmem
7. Ḥasūd-ı ehrimen-gir eylesin mi ser-fürū Rāgıb
Muḥammerdir serāpā tıynetimde neş'e-i ādem

MÜ 76a/HÜ₁ 74b/HÜ₂ 25a/YA 33a/YT 37a/LA 91b/RA 68b/İB₁ 34b/İB₂ 48a

117

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

1. Dil-i meyyālīmi şebāz-ı çeşm-i yāre gösterdim
Kebüter-veş o tıfla tāze bir āvāre gösterdim
2. Taleb-i kārđāvi şıḥḥat oldum çeşm ü ebrūdan
'Acebdır nabz-ı cānı öyle bir bīmāre gösterdim
3. N'ola feryād iderse sille-i rāmişger-i ğandan
Mişāl-i def dili bir āteşin ruḥsāra gösterdim
4. Pür itdim reh-güzār-ı dilberi ḥūn-ı sirişkimle
Yoluna kan dökmenin ol ğanze-i ḥūn-ḥ^wāre gösterdim
5. Ṭabībim görmedi bir kerre şāyān merhem-i lūṭfa
Dil-i bī-çāre-i şad-pāremi şad-pāre gösterdim
6. Kādd-i ḥam-geştem ile Rāgıbā yandım o ruḥsāra
Kemān-ı köhne-i pervāne kārım tāra gösterdim

- MÜ/- HÜ₁/- HÜ₂/- YA/YT 36a/- LA/- RA/- İB₁/- İB₂

HARFÜ'N-NUN

118

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'īlü/ Fā'ilün

1. Ey ḥüsn-i şu'le-tābını zir-i niķāb iden
Ecsād-ı 'aşıkānı ruḥūñdur kebāb iden
2. Ḥaṭṭıñ ḥayālidir başa müy-ı dimāğ olan
Zūlfūñ hevāsıdır beni āşüfte-ḥ^wāb iden

116/5 'Aceb mi dillerini tekdır iderse hatt-ı mevhumun: İB₁, HÜ₂
Taḥayyül ḥaṭṭuñı mevhum iken tekdır ider ṭab'ım/ āyine-lābūd:
MÜ, YA ḥürşid olursa/ muḥayyel: HÜ₂ taḥayyül // 116/3 âteş-engiz:
HÜ₂ âteş-efrüz // 116/4 ḥālīñle: HÜ₂ la'lünle

3. Evzā'-ı nā-mülāyim-i aḥbāb ola meger
Ehl-i kemāle çarḥ degildir 'azāb iden
 4. Olmaz girān-bizā'a-i kālā-yı i'tibār
Bu bender içre sūd u ziyānın ḥisāb iden
 5. İz'āc-ı ḥalk olsa da zī-kıymet 'ākıbet
Pāmāl olur mişāl-i rikāb irtikāb iden
 6. Bī-tābī-i tehālūk ile yolda kaldı hep
Ser-menzil-i merāma vakitsiz şitāb iden
 7. Benzer o şahsa nūrı gül-endūd ola sanur
Müy-ı sefidi şüste-i reng-i ḥızāb iden
 8. Rāgıb müdāheneyle riyādur zamānede
Dünyāyı sanma cevr ü sitemdir ḥarāb iden
- MÜ 76b/HÜ₁75b/- HÜ₂/- YA/- YT/LA 92a/RA 68b/- IB₁/- IB₂

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

1. Ḥalāvet-yāb olur mı ni'met-i elvān-ı dünyādan
Dehen-şüy olmayanlar būs-ı dāmān-ı müdarādan
2. Hevā-yı nefsdan sermāye-i 'izzetdir istignā
'Azīz olmazdı Yūsuf çekmese dāmen Züleyhādan
3. Biri bīm ü biri ümmīd ile itdi kebāb āḥır
Figān-dest-i leb-i ḥāmūşdan ol çeşm-i güyādan
4. Sevād-ı perde-i ḥatṭa tevāri itme 'illette
Kıyāmet kopsa geçmez yek-ser-i mü dil o sevdādan
5. Degil ḥālī perīşānī-i kākül fitne-i ḥatṭan
Ḥaber sormak ḥatādır peyk-i āh-ı bād-peymādan
6. Ser-ā-ser ḥüsn ü ān ü şīvedir yek-kālība mesbūk
Budur fehmi itdigim ma'nā-yı nāzūk ol serāpādan
7. Leb-i cān-baḥşının i'cāzına söz yok letāfetde
Tekellüm eyledikçe fark olunmaz lafzı ma'nādan
8. Degildir boş tehī-destī-i nakd-i vakti olmak var
Köhen-rindāne sākī dest-keşlik cām-ı şahbādan
9. Kapagı şāma atmaktır dil-i şūrīdeniñ fikri
Rehā bulsa eger zincir-i zülf-i şūh-ı şahbādan
10. Vefādır mümkün-i ma'dūm ancak ittifāk üzre

118/1 Ecsād-ı: MÜ, IB₁, IB₂ Açmazdan// 118/5 ḥalk: MÜ, IB₁, IB₂ ḥalkı//
119/8 - IB₁// 119/10 mümkün-i ma'dūm: IB₁ mümkün ü ma'dūm

Muḥālifdir bahisler kimyādan zāt-ı 'ankādan

11. Raḥik-i safvetiñ tekd̄ir imiş ḥüsn-i mükāfātı
Anıñçün derd-i serdir çekdigim Rāgıb aḥıbbādan

MÜ 77a/HÜ₁75a/- HÜ₂/YA 33b/YT 37a/LA 92a/RA 69a/İB₁34b/İB₂49b

120

Mef'ülü/ Mefā'ilü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Düşse n'ola mihr ü mehi çarḥıñ nazarımdan
Ayırdı beni göz göre nür-ı başarımdan
2. Rizān oluyor dūr yerine rīze-i yāḳut
Bak āteşime ḥasret ile çeşm-i terimden
3. Bir kaçre degil eşkime nisbet yedi deryā
Bir lem'a degil āteş-i düzaḥ şererimden
4. İtdi beni āşüfte hevā-yı ser-i zülfi
Olsun o da āşüfte terāh-ı seherimden
5. Hicr-i gül-i ruḥsārı ile bāliş-i rāḥat
Bir pūte-i ḥār olmadadır derd-i serimden
6. Çün berk-i ḥayāl oldu temāşa vü cefāsı
Sirāb-ı şafā olmadım ol sīm-berimden
7. Rāgıb göremem cāmını Cem sunsa şafāsın
Çeşminde benim tiredir 'ālem kederimden

MÜ 77a/HÜ₁75b/- HÜ₂/YA 34b/YT 38b/LA 92a/RA 69a/- İB₁/İB₂51a

121

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Her demde tarḥ idüb sitem ü nāza bir zemīn
Mānend-i dāğ açar o perī tāze bir zemīn
2. Añlar gören şu 'arşada bāziçe kesretin
Teng olmadığın sipihr-i çep-endāze bir zemīn
3. Ser-sebzi-i nihāl-i maḥabbetdedir suḥān
Eksik mi gars-ı fitnede gammāze bir zemīn
4. Sermāye müşikāfa yeter vaşf-ı kākülün
Rengīn ararsa işte ruḥ u gāze bir zemīn

120/3 lem'a: HÜ₁zerre/ 120/4 - RA/ 1. mısra HÜ₂'de şöyle: Āşüfte iden hep beni zülf-i siyehüñdür// 120/6 olmadım: İB₁bulmadım// 120/7 kederimden: HÜ₁nazarımdan// 121/1 sitem-i nāza: RA sitem ü nāza// 121/9 Ser: İB₁Bir

5. Rāgıb bulursa edhem-i hāmeñ bulur yine

Bu tengnāda tāze tek ü tāze bir zemīn

MÜ 77b/HÜ₁75a/HÜ₂27b/YA 34b/YT 38a/LA 92b/RA 69a/IB₁35b/IB₂50a

122

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

1. Olur çeşm-i sefīdim girye-i hūn-ābdan rūşen
Mişāl-i dīde-i sāgar şarāb-ı nābdan rūşen
2. Ne hācet pertev-i dil-sūzi-i yārān-ı bī-mihre
Olur dāgım fitīl-i penbe-i mehtābdan rūşen
3. Olur mı feyż-cū-yı mürde-dil rūşen-güher hergiz
Degil āyīne-i gītī-nümā sīm-ābdan rūşen
4. Güşāyiş bulmadı dil girye-i deryā-hurūşımdan
Olurken hāne-i gevher-nümūd-ı ābdan rūşen
5. Keder virmez ne deñlü tīre-baht olsam baña Rāgıb
Fūrüg-ı himmetim var mihr-i 'ālem-tābdan rūşen

MÜ 77b/HÜ₁76a/HÜ₂26b/YA 35a/YT 39a/LA 92b/RA 69b/- IB₁/IB₂48a

123

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'īlü/ Fā'ilün

1. Ebrūsı tākına nice itsün yamān yemīn
Mihrāb-ı tige vaz' idemez her cebān cebīn
2. Virmez sifāl-i köhneye şahbā şafā-yı cām
Olmaz hemişe bā'is-i feyż mekān mekīn
3. Pür-çin-i nāz-ı sāye-i kākülde eylemiş
Ebrūlarıñ hadeng-i sitemdir kemān kemīn
4. Ben bildigimse şab'-ı mükāfat-ı rüzgār
Hiç olmasın muhātaradan bī-emān emīn
5. Rāgıb bu feyż-i vakt ile bir şarh-ı tāzedir
Kābil mi böyle şarh olına her zamān zemīn

MÜ 78a/HÜ₁75a/HÜ₂27a/YA 34a/YT 38a/LA 92b/RA 69b/IB₁35b/IB₂50a

124

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Mey-i 'aşk ile görüb ehl-i fenā medhūşın
Zāhid-i huşk pesend eylemez oldı hūşın

121/5 tengnada:HÜ₂tengnayı// 122/5 var:- HÜ₂

2. Tenbürehne ider ol kimseyi çarh-ı gaddār
Görse şāyeste eger hil'at-i cāha dūşın
 3. Baħr-ı ğandan yine taħlīs-i vücūd eyleyemez
Görmüşüz bezm-i meyiñ bir nice deryā-nūşın
 4. Çāşnī-gir-i duā olsa da cevır eyleyemez
Ni'am-ı h^wān-ı ilāhīnin açan ser-pūşın
 5. Neş'esi rakşa getürse ne 'aceb mestānı
Görmıyesin ğum içinde mey-i ālıñ cūşın
 6. Kaşdı ikrār-ı vişāl itmedir eylerse sūkūt
N'ola būs eylese 'uşşāk leb-i hāmūşın
 7. Girye-nāk itse n'ola ehl-i dīli te'sīri
Mutrib-i naz burar saz-ı niyazın ğuşın
 8. Yine rez duhteriniñ ğalka-be-ğūşı olamaz
Mıhr ü mehden eger eylerse felek mengūşın
 9. Şanma pervāz ide tahrik-i şafādan Rāğıb
Ĝüli ğıfz itmek için bülbul açar āğūşın
- MÜ 78a/HÜ₁76b/HÜ₂27a/YA 33b/YT 37b/LA 92b/RA 69b/İB₁35a/İB₂48b

125

Mef'ülü/ Mefā'İLÜ/ Mefā'İLÜ/ Fe'ülün

1. 'Ar'ar gibi ol kamet-i dil-cūya ne dırsın
'Anber gibi ol kākül-i hōş-būya ne dırsın
2. Bu mülk-i dīli ğāret iden ğāl-i siyeh kim
Ĝabğabda zuhur eyleye ol ruya ne dırsın
3. Reftār u ğırām eyleye ol serv-i revānım
Ol demde kopan na're-i Yā Hūya ne dırsın
4. Kāfūra müşābih didiler ğerdenini ğalk
Rūyında nümāyān olan ebrūya ne dırsın
5. Rāğıb saña hūbān-ı mūmeyyiz didiler hep
Ol iki turunç ile o pehlūye ne dırsın

MÜ 78a/HÜ₁76a/- HÜ₂/- YA/- YT/LA 94a/RA 70b/- İB₁/- İB₂

126

Mefā'İLÜN/ Mefā'İLÜN/ Mefā'İLÜN/ Mefā'İLÜN

1. Pes-i nūh tōy-ı çarh olmaz dīl-i āzār için me'men

124/3 bir:RA, İB₁biz// 124/4 olsa da cevır eyleyemez:RA,LA eylese destin bālā/ açan:RA, İB₁,HÜ₂açar

Dayanmaz tîr-i âh-ı inkisâra âhenîñ cevşen

2. Şerâr-ı şûr u şer hep saht-dillerden zühûr eyler
Bu da'vâya iki şâhid degil mi seniñle âhen
 3. 'Ayûb-ı nâsı ifşâdan libâsın şoymaq ehvendir
Baña hõş-ter gelür reh-zenlik olmaqtansa pervizen
 4. Müfîd-i i'tibâr olmaz teşâbih reng ü bû virmez
Olur mı ziver-i destâr-ı ragbet sünbül-i hürmen
 5. Şikâf-ı hâr-ı hasret yâ olur güldüz-ı istignâ
Degil hâlî iki naqşılñ birinden küşe-i dâmen
 6. Tecerrüddür iden çün sâliki ser-menzile vâşıl
Olur gâlib bu yolda reh-nümâya şive-i reh-zen
 7. Degil mi 'âlemiñ pest ü bülendi çarha vâbeste
Tegallüble menâr-ı rif'at olmaz mı çeh-i Bijen
 8. Mükâfât iktizâsınca cezâ cins-i 'ameldendir
Hudâ cânından itsün dür iderse kim seni benden
 9. Yürür keşti-i şahbâ kuvvet-i mehtâb ile Râgıb
Olur bu zevraқа pîrâhen-i fânûsdan yelken
- MÜ 78b/HÜ₁75b/HÜ₂27b/YA 35a/YT 39a/LA 93a/RA 69b/İB₁36b/İB₂51b

127

Mef'ülü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün

1. Ümmîd-i neşvedir bize hep derd-i ser viren
Fikr-i şafâda olduğumuzdur keder viren
2. Cüş-ı bahâr âteş-i şevk-i Kelîmdir
Şâh-ı nihâl-i Tûr degil berg ü ber viren
3. Tâ sâk-ı 'arşa dek niçün ey âh-ı bî-eşer
Virdi saña bu rif'at ile pâyeler viren
4. Gammâzi-i nigâh tahassür mü âh mı
Bilsen o şûha râz-ı derûnım haber viren
5. Şâhbâz-ı evc-i hüsne düşen nâz ise meger
Üftâdeler degil mi saña bâl ü per viren
6. Tâb-ı şikest-i leşker-i zulmet muhâl idi
Hüsn olmasaydı pençe-i hürşide fer viren

126/1 tîr:HÜ₂teber// 126/6 yolda:YT yerde// 126/7 - MÜ,HÜ₁,RA,
YT,YA// 126/8 seni benden:HÜ₁beni senden// 127/3 ey:- YT//127/5
meger:İB₁,HÜ₂dağî// 127/6 olmasaydı:YT olmuş idi

7. Şimdi dirîg-i naqd-i sirişkin mi eylesin
Râgıb o şüha merdüm-i çeşminde yır viren

MÜ 78b/HÜ₁76a/HÜ₂26b/YA 35b/YT 39b/LA 93a/RA 70a/İB₁37a/İB₂51a

128

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

1. Şöyle hem-meşreb ü yek-reng olayım cām ile ben
Döneyim lâle-i surha mey-i gülfām ile ben
2. Vaşl odur reşk ide âmizîşine şîr ü şeker
Bulamam çâşni-i vuşlatı ibrām ile ben
3. Dest-hüş-ı mey-i âl olmayıcak sîb-i zekān
Müteselli olamam dā'ıye-i hām ile ben
4. Olalı şubh-ı bināgüşı sevād-ālūde
Rüz-ı vaşlıñ seherin fark idemem şām ile ben
5. Ben nerm-hūsın o bî-rahmın arar hūbların
Râgıb âşüfte-hevāyım dil-i hōd-gām ile ben

MÜ 79a/HÜ₁76a/HÜ₂28a/YA 35b/YT 39b/LA 93a/RA 70a/İB₁37a/İB₂52a

129

Fā'ilâtün/ Fā'ilâtün/ Fā'ilâtün/ Fā'ilün

1. İtmeyen hergiz tehāşi āb-ı rüyın pāsdan
Dāmen-i 'ırzın nice tathîr ider ednāsdan
2. Nakş-ı 'irfānı kabûl itmez dil-i ālūde-gān
Muţtaribdir resm-i haţţ çirkini-i kırtāsdan
3. Tıynetinde her kimiñ olmaz hāmîr-i ma'rifet
Olsa da şüretde ādem farkı yok nesnāsdan
4. Ziver-i dūş eyleyen cāh-ı sehā teşrîfini
Olamaz āsūde-dāmen pençe-i iflāsdan
5. Ādemi ıslāha mebnîdir leked-küpî-i dehr
Añla sırr-ı mācerāyı kâzüz ü kirbāsdan
6. Sāde-diller neşe-dār erbāb-ı dāniş pür-humār
'Ākilān serşār-ı hayretdir bu vārūn tāsdan
7. Şöyle Râgıb bî-dimāğ itdi beni devr-i sipîhr
Neşvesi dursun humārın kaldı dil ihsāsdan

127/7 yir:HÜ₁ter// 128/1 hem-meşreb ü:HÜ₂hem-meşreb// 128/2
çâşni-i vuşlatı:YT çâşni-i vuşlatını// 128/5 bî-rahmın:HÜ₂
o pür-çemen//129/6 neş'e-dār:RA, İB₁,HÜ₁neşve-dār/ bu:HÜ₁o//
129/7 sipîhr: İB₁felek

MÜ 79a/HÜ₁76b/- HÜ₂/YA 36a/YT 40a/LA 93b/RA 70a/İB₁38a/İB₂52b

130

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Şöyle germ oldı bu şeb bezm âteş-i seyyâleden
Fark olunmaz devr-i sâgar şu'le-i cevvăleden
2. Gülşen-i dâğım yine açdı nesim-i âh ile
Gonce-i minkâr-ı bülbül şâh-sâr-ı nâleden
3. Pertev-i hüsne olup her zerre mir'ât-ı zühür
Çeşme-i mihr itmede işrâb-ı behcet jâleden
4. Feyz-i Hakkdır kâr-gâhı kâbiliyyet târ u pûd
Gelmez ey h^wâce kumâş-ı ma'rifet Bengâleden
5. Olsa da Râğıb küşâde dâğ-ber-dildir yine
Tohm-ı bahtım sebz-i güyâ âb-ı rüy-ı lâleden

MÜ 79b/HÜ₁77a/HÜ₂28b/YA 34a/YT 38b/LA 93b/RA 70b/İB₁36a/İB₂48b

131

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Mest-i cām-ı vuşlatıfı hicr ile meshûr olmasın
Gördiğinden kimseler 'âlemde mehcûr olmasın
2. Kendi de mağnûm olur dil-şâdî-i a'dâsına
Düşmenim maHzûnî-i düşmenle mesrûr olmasın
3. İnkisârından olur nüh-künbed-i mînâ şikest
Kalb-i 'âşık el-emân destinde meksûr olmasın
4. Sâz-kâr-ı kâr-ı 'âlem kuvvet-i ikbâldir
Baht-ı firûz isteriz bâzû-yı pür-zûr olmasın
5. İ'tirâf-ı cürm ile nâ-dâna hõş-terdir cezâ
Kimse Râğıb gâdr-ı nâ-dân ile mağdûr olmasın

MÜ 79b/HÜ₁77a/HÜ₂29a/YA 34a/YT 39b/LA 93b/RA 70b/İB₁37b/İB₂49a

132

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Seyr eyle gerd-i lebde haç-ı nev demîdesin
Nakş itdi faşş-ı la'line hâtem kaşîdesin

130/2 şâh-sâr-ı nâleden: HÜ₁ şâh-sâr-ı lâleden// 131/1 meshûr:
RA, İB₁, HÜ₁, HÜ₂ maHzûr// 131/2 olur: İB₁ olup// 131/4 kuvvet-i ik-
bâldir: MÜ, YA, İB₁, İB₂ kuvvet-i ikbâlde// 131/5 nâ-dâna: HÜ₂ dâneya

2. Ruḥsār-ı lāle-gūnaña nezzāre germ olup
Tāb-ı nigāhı 'āşıkā dāğ itdi dīdesin
3. Yek-rengi-i maḥabbet ile buldı 'ākıbet
'Āşık-ı gaddār yār da reng-i perīdesin
4. Buldurdı ḥāme vaşf-ı ḥaṭ u ḥāl ile şuyın
Zabt eyledi ḳalem-rev-i ḥüsnüñ güzīdesin
5. Gīrāyi-i kemend-i cünün süst ola meger
Bilmem ben āhuvānda Rāğb remīdesin

MÜ 80a/HÜ₁76b/HÜ₂28a/YA 35b/YT 40a/LA 94a/RA 70b/IB₁37b/IB₂52a

133

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Ārzü-yı vuşlatun gitmez dil-i mehcürdan
Dür olur mı fikr-i şahbā ḥaṭır-ı maḥmürdan
2. Olmadı cüy-ı sirişkim gülşen-ārā-yı heves
Bir güler yüz görmedim ben tāli'-i pür-şürdan
3. Berg-i sebz-i āteş olmuşdur reh-āverd-i Kelīm
Mīve-çin olmak müyesser mi nihāl-i Tūrdan
4. Perde-püş-ı 'ayb olur seyr-i maḳāmāt-ı havā
Kimse bed-āvāz işitmiş mi ḥar-ı ṭanbürdan
5. Görmedik bir mazḥar-ı ḳurb-ı temāşayı henüz
İstimā' itmekdeyiz evsāf-ı ḥüsnüñ dūrdan
6. İntisāb-ı ehl-i devlet ḥāki hem eyler 'azīz
Zāil olmaz şıyt-ı 'izzet kāse-i fağfūrdan
7. Ol kadar buldum zen-i dünyāyı Rāğb bī-vefā
Çeşm-püş-ı ārzü oldum behişt ü ḥürdan

MÜ 80a/HÜ₁76b/HÜ₂28b/YA 36a/YT 40a/LA 94a/RA 70b/IB₁38a/IB₂53a

134

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Ser-geştedir mülāzimi bāb-ı tevekkülün
Rabṭ itmedikçe bir yire ḥabl-ı tevessülün
2. Nakdin nesī'eye virür ammā ki sūd ider
Sermāye-i ta'azzüz idenler tezellülün

132/2 tāb-ı nigāhı: MÜ, RA, LA, IB₂ tāb-ı nigāh // 132/4 ḥaṭ u ḥāl:
HÜ₂ ḥaṭ-ı ḥāl // 133/2 olmadı: YA oldı // 133/5 mazḥar-ı ḳurb-ı te-
māşayı: IB₁ mazḥar-ı feyz-i temāşayı/ henüz: YT bile // 133/7 be-
hişt ü ḥürdan: HÜ₂ behişt-i ḥürdan // 134/2 Nakdin nesī'eye: IB₁,
HÜ₁ Nakdini neş'eğe

3. Vābestedir mekārîhini hażma kadr u cāh
Seyr eyle üstüh^Wāna hümānîñ tenezzülün
 4. 'Älemede görmedik hele şahş-ı vefāyı biz
Rü'yāda bāri görmüş olaydık temessülün
 5. Bir gün olur bu nakşı da dest-i kazā bozar
Çok görmüşüz şu kevn-i fesādîñ tebeddülün
 6. Va'dinde hulfe nergis-i bīmārı ol mehîñ
İmā ider kabūline 'özü ü ta'allülün
 7. Her şeyiñ i'tidāldedir zevk ü neş'esi
'Iyş ü demîñde bî-meze buldum tavagğulün
 8. Mānend-i küh iken beni kāh itdi mihnetiñ
Tāk itdi tākatin bu sitekler taḥammülün
 9. Çekdim ḥumār-ı neşve-i mevhūmeden daḥî
Rāğb neşātîñ eylemem aslā taḥayyülün
- MÜ 80b/HÜ₁75b/HÜ₂29a/YA 34b/YT 38a/LA 94a/RA 71a/İB₁36a/İB₂50b

HARFÜ'L-HA

135

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Şemîm-i bûy-ı güle tâb yok dimāğında
Şarâb-ı vaşl-ı bütân âb olur ayāğında
2. Açıldı her bün-i ḥārında biñ gül-i ḥasret
O güne neşv ü nemā var havā-yı bāğında
3. Mişāl-i ḥāne-i āyîne kendi 'aksimdir
Fakat şafāden eser küşe-i firāğında
4. Zidūde itmede āhım zılām-ı endūhı
Beyāz-ı şubḥ oluyor dūd-ı dil çerāğında
5. Olursa cūy-ı sirişkim bu güne tūfan-hîz
İder semenderi kül-öksüzi ocāğında
6. Ḥadeng-i gānzeye açmış dehān-ı ḥ^Wāhişini
Fitîl ü merheme yok iltiyām dāğında

134/3 kadr:HÜ₁mal// 134/4 - MÜ,RA,YT,YA// 134/5 bu: İB₁ki/ kevn-i
fesād:MÜ,YA,LA,HÜ₁kevn ü fesād// 134/6 - MÜ,RA,YA,YT// 134/7
zevk ü neş'esi:RA,YA,YT zevk ü neşvesi: İB₁,HÜ₁,HÜ₂çün ḥalāve-
ti/ buldum:YT,YA bulduk// 134/8 taḥammülün: İB₁taḥayyülün//134/9
Çekdim:HÜ₁Geçdim/ Bu beyt HÜ₁,HÜ₂'de şöyle: Rāğb şafā-yı ḥātî-
rîñ itmem taḥayyülün//135/1 âb olur:HÜ₂ab// 135/5 cūy-ı siriş-
kim:MÜ,HÜ₂,YA, İB₁cüş-ı sirişkim

7. Havā-yı sünbül-i ahım kesel virüp Ragıb
Şemīm-i bûy-ı güle tâb yok dimâğında

MÜ 80b/HÜ₁77a/HÜ₂31b/YA 36b/YT 40b/LA 94b/RA 71a/IB₁38b/IB₂53a

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün

1. Mübālât eylemez rindâne-meşreb her huşuşında
Meger kim bâde-i gül-fâm ile sāgar huşuşında
2. Esās-ı ma'rifetle hâne-i dil bulsun ārāyiş
Tekellüf ber-tarafdır bāliş ü pister huşuşında
3. 'Aceb mi da'vā-yı 'aşk ile pür-dāğ eylesen sinem
Gerekdir nakş-ı hâtem keşreti maḥzar huşuşında
4. Eger maḥsūd eşerse mısra'-i berceste kāfīdir
'Aceb ḥayretdeyim ben sedd-i İskender huşuşında
5. Ne çāre kullanılsa ḥidmet-i digerde çār-ebrū
Hele cā'iz degil dellāk ile berber huşuşında
6. Olur mı çeşm-i ḥasret ḥüsn-i 'ālem-sūzdan beste
Bakılmaz ḥatır-ı aḥbāba hiç dilber huşuşında
7. Vahīd-i nükte-sence Rāğībā el arkası yerde
Huşuşa bu zemīn-i tāze tarḥ u ter huşuşında

MÜ 81a/HÜ₁77a/HÜ₂32b/YA 37a/YT 41a/LA 94b/RA 71a/IB₁38b/IB₂53b

Mefâ'ilün/ Fe'ilātün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün

1. 'İlācı 'uḳde-i ḥatırda bul küşādelige
Tekellüf istemez aḥlā keder ziyādelige
2. Mülāyemet ider 'ālemde ādemi bī-kadr
Kemān-ı nermi felek vakf ider kebādelige
3. Görüp şu ruḳ'ada ednāların taḥaddurını
Süvāri itse 'aceb mi ḥased piyādelige
4. Kenāra cūy-ı nuḳuş ḥavādisiñ olsun
Mişāl-i aḥlas-ı gerdün medārı sādelige
5. Bu nār-ı ḥüsn ile bir şūḥa olmuş efkende
Düşürmedim o bütüñ naḥvetin fütādelige

137/2 Kemān-ı nermi: HÜ₁Kemān-ı bezmi// 136/4 eşerse: RA, IB₁, HÜ₁,
HÜ₂, YA, YT eşerdir// 136/7 bu zemīn-i tāze: HÜ₂nev-zemīn-i tā-
ze/ tarḥ u ter: HÜ₁tarḥ-ı ter

6. Dururdu hayret ile cūy-bār-ı āyīne-veş
Çemende gelse kadd-i servi cilve-dādelige
7. Bu āb u tāb ile ebkār-ı ṭab'ımñ Rāğıb
Sezāver olsa eger i'tināsı zādelige

MÜ 81a/HÜ₁77a/- HÜ₂/YA 37a/YT 41a/LA 94b/RA 71b/İB₁39a/İB₂54a

138

Mef'ulü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Oldı resīde tīg-i sitem üstüñ^Wānıma
Ölsem bu derd ile acıman tatlı cānıma
2. Pür-çīn-i nāz idüb dimiş ebrūların o māh
Kavs-i kazā nazīre olur mı kemānıma
3. La'liñ şebīh-i gonce diyenler açıldılar
Sıgnaz benim bu gūne büyük söz dehānıma
4. Mümkün 'ilācı zaḥm-ı nümāyānıñ ey ṭabīb
Var ise çaren eyle dil-i nā-tüvānıma
5. Bir em olursa ḥaste-i 'aşka lebiñdedir
Efsūn-ı gānzeyi okuma degdi cānıma
6. Virmem fütür şabra olursam da teşne-leb
Rāğıb recā-yı vuslatı alman lisānıma

MÜ 81b/HÜ₁77b/HÜ₂30a/YA 38a/YT 42b/LA 95a/RA 71b/İB₁40b/İB₂55a

139

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Kābil-i 'aşk olsa dil ammā heves-kār olmasa
Zūd-naşş u zūd-mahv āyīne-girdār olmasa
2. Belki tāb-āver olurdu dil nigāh-ı nāzına
Gānzeye şimşir-i ebrūlar taraf-dār olmasa
3. Kimde var yarā-yı 'arż-ı müddeā ey tünd-ḥū
Āh-ı ḥasretten temennālar bedīdār olmasa
4. Olsa hem-senc-i tesāvi bār-ı da'vā-yı hüner
Bu'l-fuzūlān kāh-ı kadr u kūh-ı pindār olmasa
5. Neşve-dār oldukça nā-hemvār olur meşrebleri

138/4 çāren eyle:HÜ₂eyle çāre// 139/1 dil:- HÜ₁,HÜ₂/ Bu beytin
ilk mısraı HÜ₁'de söyle: Kābil-i 'işve velī her dem heves-kār
olmasa// 139/2 şimşir-i ebrūlar:HÜ₂şimşir-i ebrūya// 139/4 bār-ı
da'vā-yı hüner:HÜ bār-ı 'ayb ile hüner

Mest-i ikbāl-i zamāne böyle ser-şār olmasa

6. Hōd-nedāni tıynet-i merdūnde merkūz ol kadar
Añlamaz pīş ü peşin ikbāl ü idbār olmasa
7. Eylemez Rāğīb te'eddüb kimse bī-havf u recā
Da'va-yı manşūr iderdi her kişi dār olmasa

MÜ 81b/HÜ₁78b/HÜ₂33a/YA 26b/YT 41a/LA 95a/RA 71b/IB₁39a/IB₂55b

140

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

1. Şakın dest-i ferāğa rişte-i tül-i emel virme
Nizām-ı mülk-i istignāya gāfletle hālel virme
2. Olur bir günde bünyān-ı 'adāvet zūr-ı nermīden
Heman sen bāzū-yı saht mudārāya kesel virme
3. Idersin hāk-ber-ser hānümān-ı zühd ü takvāyı
Gel ey burc-ı şehāmet zūr-ı meyden böyle bel virme
4. Bu meydān-ı mahabbetdir 'aṭāya aḥz olur gālīb
Ayāğ almak zeber-destānedir pīrāna el virme
5. Meded hem-hāl seher āb eyleme bīmār-ı hicrānıñ
Virirseñ nüş-ı dārū-yı ifākāt bī-maḥal virme
6. Kibār-ı devleti hem-meşreb-i pīr-i muğān buldum
Kaşīde diñlemezler Rāğīb almazlar gazel virme

MÜ 82a/HÜ₁77b/HÜ₂29b/YA 37b/YT 41b/LA 95a/RA 72a/IB₁39b/IB₂54a

141

Mef'ülü/ Mefā'īlü/ Mefā'īlü/ Fe'ülün

1. Reftār idene vādī-i 'aşk içre yolınca
Destinde reh-i rāst 'aşādır yorulınca
2. Telh eyledi kāmın heves-i hāma düşenler
Koy mevsimine mīve-i maksūdı olinca
3. Azer baḥş ile kābil-i tekdīr olur ammā
Çok su götürür çeşme-i safvet durulınca
4. Dil kaldı tehī māye olup didelerim pür
Mīnā boşanur havşala-i cām dolınca
5. Bir kerre dokunsañ teline sāz-ı derūnuñ

139/6 pīş ü peşin:HÜ₂,YT,YA pīş ü peş// 140/3 Gel ey:HÜ₂Gel//
140/5 nüş-ı dārū-yı ifākāt:HÜ₂nüş-ı dārū-yı vişālīñ// 140/6
diñlemezler:HÜ₂istemezler.

Biñ dürlü nüvāzişle düzelmez bozulınca

6. Vaşf-ı 'Alī Pāşā ile teng olsa da Rāğb
Tezyīl iderim kāfiyem encām bulınca
7. Kerrār-ı şaf-ı rezm ki 'azminde olurlar
Tevfīk ü zafer hem-rehi sağınca solınca

MÜ 82a/HÜ₁77b/HÜ₂33a/YA 37b/YT 41b/LA 95b/RA 72a/İB₁39b/İB₂54b

142

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

1. Felek āyīne-i hürşīdi asmış tāk-ı gerdūna
Düşürmüş pertev-i 'aks-i cemāliñ küh u hāmūna
2. Mey-i gül-gūna revnaķ-baḥş olur şeffāfi-i minā
Virir rengin-edāyı t̄ab'-ı nāzūk tāze maẓmūna
3. Kimiñ kim çeşm-i idrāki ḥaķāyıkdan ola beste
Felekde 'ālemi devr itse beñzer esb-i t̄āhūna
4. Palās-ı rindi vü köhne sıfāli ehl-i istignā
Değişmezler direfs-i Gāveye t̄ac-ı Ferīdūna
5. Felek işkeste itmez pek de rüşen-dilleriñ ḳadrin
Komazlar cevheriñ zī-ḳıymetin terķib-i ma'cūna
6. Anıñ āvāzesinden küh u şāhra bir büyük pür-ḥūm
Felātün itse ber-cādır ḥased iḳbal-i Mecnūna
7. O şūḥun ḥüsni-veş evzā'-ı nā-ma'hūdı derdinden
'Aceb mi dāğ-ı sīnem dāğ olursa na'l-i vārūna
8. Siyeh-rüzān-ı hicri kām-rān it feyz-i ḥüsniñden
Varaḳ gerdāni-i ḥaṭṭāñdır āmāde şebihūna
9. Çerādan dem urur mı mācerāyı fehm iden Rāğb
Edeb māni' degil mi i'tirāz-ı şun'-ı bī-çūna

MÜ 82b/HÜ₁78a/HÜ₂31a/YA 38b/YT 43b/LA 95b/RA 72a/İB₁41b/İB₂57a

143

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Kaldı naķş-ı ḥātem-i la'liñ dil-i ḡam-pişede
Ḡonce-i terdir ko açılışın derün-ı şīşede
2. Eylesün tārāc-ı dil ki çin-i ebrūña nigāh
İki şīr olmaz meseldir sevdiğim bir bīşede

141/7 - HÜ₁,HÜ₂// 142/3 kim:HÜ₂ki// 142/5 Komazlar cevheriñ:
HÜ₂Komazsa cevher// 142/7 na'l-i vārūna:HÜ₂la'l-i vārūna

3. İtdi şîrîn-kâri-i Ferhâd naqş-ı bî-sütûn
Ser-nüviştin kim każâ resm eylemiştir tîşede
 4. Olmadım reh-yâb ser-i kâkûl-i hân-der-hâmîñ
Çok kilîd müşgîli itdim küşâd endîşede
 5. Cem' olan haţt-ı lebiñle zehr ü şekker handeyi
Niş ile cedvâra teşbîh eyledim bir rîşede
 6. Hırka-pûş-ı hân-gâh-ı bî-niyâzıdır dilim
Eylemem Râgîb müdâra şeyhe de dervîşe de
- MÜ 83a/HÜ₁77b/HÜ₂29b/YA 37b/YT 42a/LA 95b/RA 72a/IB₁40a/IB₂55a

144

Fa'ilatün/ Fa'ilatün/ Fa'ilatün/ Fa'ilün

1. Olmadıkça ta nüvişte fihris-i takdîrde
Matleb-i maqşad bulunmaz nüşha-i tedbîrde
 2. Cilve-gâh-ı yâr olan dil-naqş-ı gayr itmez kabûl
Şûret-i dige muhâl âyîne-i tasvîrde
 3. Olmada ehl-i sevâdiñ vaż'-ı bahtı bâzgûn
Serfürûdır kâr-ı hâme hâlet-i tahrîrde
 4. Hûn-ı germ-i 'âşıkândan müy-ı âteş-dîdedir
Piç ü tâbı sanma cevher şafha-i şimşîrde
 5. Ol bütün çeşm-i suhan-güy u leb-i hâmuşına
Nükte-senc olmak kolay söz âşinâ ta'bîrde
 6. Rehrevi ser-menzile vâşıl hevâ-yı 'aşk ider
Bir adım gitmez per ü bâl olmadıkça tîrde
 7. Aldı meydânı bu vâdîde Nedîm-i yekke-tâz
Olma çok reftâre Râgîb 'arşa-i tanzîrde
- MÜ 83a/HÜ₁78a/HÜ₂30a/YA 38a/YT 42b/LA 96a/RA 72b/IB₁40b/IB₂55b

145

Mefâ'ilün/ Fe'ilâtün/ Mefâ'ilün/ Fe'ilün

1. Ne şüh cilvedir 'âlem kebâb olur bunda
Hezâr gevher-i endîşe âb olur bunda
2. Maḥabbet 'âlemi itmez kabûl zulmet ü nûr
Fürûg-ı zerre-i mihr âfitâb olur bunda

143/5 zehr ü şekker:HÜ₂,YT zehr-i şekker/ rîşede:HÜ₂şîşede/
Niş ile:HÜ₁His ile:HÜ₂pîşe//144/2 dil-naqş-ı gayr:HÜ₁dil-naqş//
144/3 bâzgûn:HÜ₁vârgûn/ olmada:YA olsa da/ ehl-i sevâdiñ:YT
ehl-i sevdânîñ// 144/7 'arşa-i tanzîrde:HÜ₂,YA sâha-i tanzîrde

3. Gören bu kuvvet-i talî'le deyr-i harâbâti
Yapılsa sedd-i Sikender harâb olur bunda
4. Hayâl-i tâb-ı ruhuñda 'aceb letâfet var
Sirîşk-i dîde-i hasret gül-âb olur bunda
5. Ne mümkün eylemek ahvâl-i 'aşkı istikşa
Hikâyet-i gam-ı dil bir kitâb olur bunda
6. Şikenc-i zülfi degil tâb-ı müşikâf-ı hayâl
Esîr-i keşmekeş-i piç ü tâb olur bunda
7. İderse cirm-i nekredeyle yâr kaşd-ı 'itâb
Sükût-ı Râgıbâ faslû'l-ı hitâb olur bunda

MÜ 83b/HÜ₁79a/HÜ₂32a/YA 36b/YT 42a/LA 96a/RA 72b/IB₁40a/IB₂56a

146

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün

1. Müsâ'iddir siyeh-kâri-i çeşm-i fitne pervâze
Hazer nâ-sâz-kâri töhmetinden baht-ı nâ-sâza
2. Komaz elden nesîme gerçi cünbişlerle taklîdi
Peyâm-ı yârdan kûtehdîr ammâ dest-i yelpâze
3. Dırâz itme niyâzın kâmetin olma girân-sâye
Gelür feyz-i Hudâ geldikde bî-mîzân ü endâze
4. Perîşân nüshâ-i eyyâm gelmez rabt-ı tedbîre
Kabûl eyler mi evrâk-ı köhen hikmetle şîrâze
5. Olur her dem bahâr hâr-zâr-ı rencîş-i merdüm
İden gülşen-serâ-yı güşanı mevkûf gammâze
6. Şikâr eyler yek-endâzında nesr-i tâir-i çarhı
Geline bâz-ı 'ankâ bâl-i himmet şevk-i pervâze
7. Nezâketle dehân-ı yârdan güş eyledim evvel
Bu şi'r-i ter 'aceb mi olsa Râgıb tâzeden tâze

MÜ 83b/HÜ₁78a/HÜ₂30b/YA 38b/YT 43a/LA 96a/RA 72b/IB₁41a/IB₂56b

147

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

1. Va'de-i vaşl-ı dürüğü o mehiñ güşımda
Kaldı hemyâze-i hasret gibi âgüşımda
2. Ne kadar olsa hüveydâ eser-i hüsn-i kabûl

145/3 bu: - HÜ₂/ Sikender:HÜ₂İskender// 145/5 bir: - HÜ₂//
147/1 güşımda:HÜ₁düşımda

Cünbiş-i harf-i recā yok leb-i hāmūşında

3. 'Akl-ı küll hasret-i nüh-cür'a-i idrākındır
Neşve-i feyz-i ezel var mı ser-i cūşında
4. Yine divāneye divāne ider dil-sūzı
Rūh-ı mecnūn dolanur gerd-i ser-i hūşında
5. Turfa-pāmāl-i havādis mi olur bencileyin
Şūr-ı sevdā be-ser ü bār-ı emel dūşında
6. Eyledim mezheb-i ebnā-yı zamānı taklīd
Yād yādında olur dost ferāmūşında
7. Didi ol şūh dil-i sāğara bir dāg olsun
Eşer-i büse-i Rāğīb leb-i mey-nūşında

MÜ 84a/HÜ₁78a/HÜ₂30b/YA 38b/YT 43a/LA 96a/RA 73a/İB₁41a/İB₂57a

Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün/ Mefā'īlün

1. Gurāb esbāb-ı zīverden degilken tarh-ı gülşende
'Aceb hāl-i siyeh düşmüş 'izār-ı yāre zībende
2. Virüb medd-i nigāhımla meger her tārına bir tāb
Giriftār oldum āhir ol kemend-i turrede ben de
3. Bu gülşenden nice gülçin-i şevk olsun dil-fikārān
Gül-i hūrşīdi eylerken sipihriñ vaz'ına hānde
4. Girān-temkīn-i nahvet olma pek de ey sebük-māye
Degildir süst sāk-ı kürsi-i ikbāl pāyende
5. Tenezzül itmedikçe gevher olmaz kaatre-i nisān
Bulur rüşen-zamīrān rif'ati oldukça efkende
6. Fünūnuñ görmedim mihr ü vefādan müşgilin kaṭ'a
Tek üpūy eylemişdim ben de Rāğīb gerçi her fende
7. Lebiñden itmiş olsa cüst-ü-cü-yı āb-ı hayvānı
Bulurdı hıızr olur çün 'ākıbet cūyende yābende
8. Ben itmem iddiā ammā sen insāf eyle ey āfet
Vefā meydānına bak var mı Rāğīb gibi pūyende

MÜ 84a/HÜ₁78b/HÜ₂32b/YA 39a/YT 43b/LA 96b/RA 73a/İB₁42a/İB₂57b

147/2 cünbiş-i harf-i recā:HÜ₂cünbiş-i harf-i vefā// 147/3 Neşve-i feyz-i ezel:YT Neşve-i feyz// 147/4 dil-sūzı:HÜ₁dil-sūz// 147/5 bār-ı emel:YT bāl-i emel//148/2 her tārına:YA her tāze// 148/5 - MÜ,YA,YT// 148/6 - MÜ,HÜ₁,HÜ₂,YA,YT// 148/7 olur çün: HÜ₁olurdu/- HÜ₂// 148/8 pūyende:HÜ₁,HÜ₂,YA bir bende

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. Ider 'icāz-ı hüsnüñ naqş-ı âteş saḥ-ı âb üzre
Düşünce 'aks-i yâküt-ı lebiñ cām-ı şarâb üzre
 2. Olur ḥāl-i siyâhından ruḥ-ı âyîne-tâb üzre
Hüveydâ ihtirâk-i Zühre cirm-i âfitâb üzre
 3. Gören keyfiyyetin püşt-i lebiñde sebz-i hatiñ
Gubârı neşvede terciḥ ider la'l-i müzâb üzre
 4. Hicâbından görünce âb olur tâb-ı ruhuñ gülşen
Döner bülbülleri mürgâbe deryâ-yı gül-âb üzre
 5. Meger naqş-ı ḥayâliñdir ki sâbitdir derûnımda
Nukûş-ı kârgâh-ı 'âlem-i kevn inkılâb üzre
 6. Bülend-ıkbâl-i âhım sâye-i 'aşkıñda bir rütbe
'Âlemdir ḥalkâ-i dūd-ı derûnım nüh kıbâb üzre
 7. Olurdu câme-bîdârî şabâh-ı ḥaşre dek ey meh
Olursa hey'et-i vaşlıñ musavver câme-ḥ^wâb üzre
 8. Sükûn-ı mergi bilmem söyle bî-ârâm-ı sevdâyım
Kalur sîm-âb-ı zinde ḥâk-i kabrim iztîrâb üzre
 9. Olur gâhi muḥayyel gâh olur Râgıb ḥōş-âyende
Degildir vâridât-ı feyz her dem bir hisâb üzre
- MÜ 84b/HÜ₁78b/HÜ₂31b/YA 39a/YT 44a/LA 96b/RA 73a/İB₁42a/İB₂58a

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

1. Rûze-dâr-ı şeh-i ḥâver idüp ihzâriyye
Virdi her şehre nüvid ḥâber izhâriyye
2. Rûz-ı evvelde kebüterle uçurduk kâgıd
Hâcı Bayrâm-ı Veliden gelüp ihbâriyye
3. Kanı ârâyiş-i takvâdan eşer zâhidde
Yevm-i şekdür deyü tutmaz ider inkâriyye
4. Ḥacle-i ṭab'ıma gelmezdi 'arûs-ı rûze
Direm-i eşk-i terim eylesem işâriyye
5. Ḥâk budur şimdi bu rûziyeye taklîd olmaz
Şuarâ cemm-i gafir itseler ikbâriyye
6. Âferin ṭab'ına hem-rûzelik ile Râgıb
Söyledin bir gazel-i şi'r-i ter iftâriyye

149/1 saḥ-ı âb:HÜ₂saḥ-ı ber-âb// 149/3 la'l-i müzâb:YA ol mü-
zâb

HARFÜ'L-YA

151

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

1. Sanma ebnâ-yı zamâne beni dil-rîş itdi
Her ne itdiyse baña baht-ı sitem-kîş itdi
2. Lezzet ü neş'esi yok nukl u mey hâl-i lebiñ
'Aş u nüşı bende devrinde felek niş itdi
3. Kalmadı râbıta-i hâne vü sāmân-ı vaṭan
Çille-i saht-ı vezâret beni dervîş itdi
4. Rehzen-i zühd ü hıred gamze-i düzdide imiş
Buldı hüsninde o şeh mülkini teftîş itdi
5. Komadı hayret-i didâr-ı didem nuṭka mecal
Şaded-i tûti vü âyineyi derpiş itdi
6. Haṭṭ gelüp cünbiş-i ebrûsı kemânın yasdı
Gamzesi tîr-i ciger-düzünü der-kîş itdi
7. Bir yere gelse cihân eyleyemezdi hergiz
Râğıbâ 'ilm ü hüner kim baña bir iş itdi

MÜ 84b/HÜ₁79a/HÜ₂37b/YA 39b/YT 44a/LA 97a/RA 73b/İB₁42b/İB₂58a152

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

1. Âhim oldukça perişâni-i zülfe bâdi
Leşker-i haṭṭı ider fitnelere imdâdi
2. Telḥ-kâm eyledi 'aşım yine bir şîrîn leb
Bî-sütün-ı sitemiñ şimdi benim Ferhâdı
3. Nigeḥ-i sâhiriniñ mekr ü füsün şâkirdi
Nâvek-i gamzesiniñ tîr-i kazâ üstâdı
4. Se kadeh rindi ider pâdişeh-i heft-iklîm
Mey gibi var mı 'aceb mâye-i hâtır-şâdı
5. Eyler 'uşşâkı remide revîş-i mihr ü vefâ
Mülk-i hüsnünde meded eyleme nev-İcâdı

151/2 nukl u mey:HÜ₁, İB₁, LA nukl-ı mey/ bende:YA bize: - YT//
 151/3 - HÜ₁// 151/3 beni:YT, YA bizi// 151/4 mülkini:HÜ₁mülki//
 151/6 kemânın yasdı:MÜ, HÜ₁, YA, İB₁ kemânın basdı:YT kemâlin bul-
 dı// 152/3 mekr ü füsün:HÜ₁mekr ü sitem

6. Halka-i çeşm-i gazālānı olur halka-i dām
Şayd olur kendi bu nahçîr-gehiñ şayyādı
7. Bir nesīm ile harāb olmada mānend-i habāb
Süst imiş Rāgîb 'aceb kaşr-ı hevā bünyadı.

MÜ 85a/HÜ₁79a/HÜ₂36b/YA 39b/YT 44b/LA 97a/RA 73b/İB₁42b/İB₂58b

153

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. Zemīn-i beyti sebz itse 'aceb mi tāze maẓmūnı
Kalem sîr-âb-ı terdir vaşf ile ol la'l-i mey-gūnı
2. Olup çār-ebrovānı reşk-i nakş-ı hâtem-i devlet
İder zîr-i nigîn âhir sevād-ı rub'-ı meskūnı
3. Nizām istersen olsun dem-be-dem tîg-i sitem der-kār
Budur iklīm-i hüsnüñ ey şeh-i bîdād kânūnı
4. Metā'-ı ^{کسندر} çarsū-yı hōd-nedānide
Cünün erbābı almaz bir pula 'akl-ı Felātūnı
5. Kıyās itmek sirişk-i dîde-i hūn-bārımı Nile
Kızılırmaga teşbih eylemekdir āb-ı Ceyhūnı
6. Sürāg-ı dāg-ı hasret cüst-ü-cū-yı deşt-i hayretle
Bu vādide ben ihyā eyledim āşār-ı Mecnūnı
7. Kerīmün nüş-ı cânımdır çekersem kahrını Rāgîb
Zülāl-i lütf ile olman le'imün seyr ü memnūnı

MÜ 85a/HÜ₁79a/- HÜ₂/YA 40a/YT 44b/LA 97a/RA 73b/İB₁43a/İB₂59a

154

Mefā'ilün/ Fe'ilātün/ Mefā'ilün/ Fe'ilün

1. Eger murādın ise hâtırın küşādeligi
Mişāl-i âyine nakş it derūna sādelligi
2. Düşünce berg-i güle mihr olur begal-giri
Çemende kaṭre-i şebnemden al fütādeligi
3. Bizā'a kalmaz idi iftihār-ı maḥdūma
Firūnihāde olunsa efendi-zādeligi
4. Dimiş rakîb çeker çîn-i nāz-ı ebrūmı
Ol ebrovāna düşürmem ben ol kebādeligi

152/6 olur:YA olup// 152/7 imiş:HÜ₂iken/bünyadı:HÜ₂bünyanı//
153/2 Olup:MÜ, İB₁ Olur// 153/3 tîg-i sitem der-kār:YA tîg-i si-
tem-kār// 153/5 itme:RA, İB₁, HÜ₁ itmek// 153/6 deşt-i hayretle:
YA, YT deşt-i hayretle//154/2 berg-i güle:YT berg

5. Sükûnı lenger-i 'aklıñda kem degil ammâ
Hürüş-ı baħr-ı cününüñ da var ziyâdeligi
6. Bilen ğubâr-ı rehiñ tütüyâ-yı çeşm-i ümmîd
Müreccah eşheb-i şubha görür piyâdeligi
7. Açıl kenâr-ı çemen-zâra gül gibi Râğıb
Eger murâdıñ ise ħâtırıñ küşâdeligi

MÜ 85b/HÜ₁79b/HÜ₂33b/YA 40a/YT 45a/LA 97a/RA 73b/IB₁43a/IB₂59a

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

1. Olmasun dil ol mehiñ tek zîb-i dâğından tehi
Çarħıñ ister olsun ister olmasun mihr ü mehi
2. Tâbiş-i mihr-i cemâliñ âb iderse bir dili
Çeşme-i ħürşîd olur şebnem gibi cevlân-gehi
3. Ol kadar didemde biħ-efken ħayâl-i kadd-i yâr
Tohm-ı eşkim kânde düşse sebz olur serv-i sehi
4. Çok bülend-endâzı itdirdi meger bir günde sen
Gör kemend-i âhı neyler eylemezse kütehi
5. Elde sâğar belde ħançer serde şahbâ sine-çâk
Fitne-cû dilberlerin bi-şüphe sensin eşbehi
6. İştihâ-yı zebzeb ü kabkab degildir zâhidâ
Cân u dilden ğuş idüp yâd itdigün mâtentehi
7. Ğuş idelden nağme-i âteş-nevâ-yı ħâmeñi
Bülbülân Râğıb ferâmüş eylemişler cehcehi

MÜ 85b/HÜ₁79b/HÜ₂34a/YA 40a/YT 45a/LA 97b/RA 74a/IB₁43b/IB₂59b

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün

1. İden itmiş müeşşir neş'e-i ħâkîde ħürşîdi
Şafâ-yı 'âlem-i âba müsahħar câm-ı Cemşîdi
2. Olaydı mâteme ğâlib sürürı deħriñ eylerdi
Muharremden bedel ser-nâme takvîme meh-i 'ıydı

154/5,6 - MÜ,YA,YT/ Bilen:HÜ₁Kimiñ// 154/7 ħâtırıñ küşâdeligi:
- MÜ// 155/1 ol:HÜ₂,YA o// 155/4 meger bir günde:HÜ₂ser-i kü-
yında/ bir:YA bu//155/6 kabkab: IB₁ğabğab/ mâtentehi:HÜ₁,HÜ₂,YA
mâteştehi// 156/2 ser-nâme takvîme:HÜ₁,YA,YT takvîme ser-nâme

3. Hayâtından olan sîr-âb olur dil-teşnesi mevtiñ
Degil hîzriñ dağî şâyân-ı gıbta 'ömr-i cāvîdi
 4. Olur mâlik rikâb-ı 'âlem-i tahkîke elbette
Atanlar gerdeninden ribka-i tezvîr ü taklîdi
 5. Sevâd-ı haţţ-ı püşt-i leb-i beyâz gerden-i minâ
Yeter işğâl-i rûz u şeb bırak tebyîz ü tesvîdi
 6. Se rûze câha naḥvetler nedir ey bu'l-heves bilseñ
'Aceb virmiş mi gerdün destîne menşür-ı te'bîdi
 7. Tehî-magz-ı neşâtım kâse-i tanbûr-veş Râğib
Felek gûş eylemem râmîşger-i bezm itse nâhîdi
- MÜ 86a/HÜ₁79b/HÜ₂37a/YA 40b/YT 45a/LA 97b/RA 74a/IB₁43b/IB₂60a

157

Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilâtün/ Fe'ilün

1. Reh-nümâ olmada güm-rehlere fânûs gibi
'Alem ol şöhret-i âvâz ile nâkûs gibi
 2. Ey girîbân-ı taḥammül ne gelû-gîr olduñ
Seni de çâk iderim perde-i nâmûs gibi
 3. Kimdir ey şüh 'aceb mazhar-ı lütfuñ bilsem
Bakdım ahvâl-i rakîbe o da me'yûs gibi
 4. Şıyt-ı ḥüsnüñ tutar âfâkı giderse böyle
Dökilür sînesi üftâdeleriñ kûs gibi
 5. Yüz süren pâyîne pâyende bulur devletini
Var mı sermâye-i rif'at kademin bûs gibi
 6. Ayagıñ deng ala-gör basmaya-görsün sâkî
Zâhidiñ bezme çöker sıkleti kâbûs gibi
 7. Râğib eyler seni de zîver-i dūş-ı devlet
Bir kumâşîñ var ise ḥırka-i sâlûs gibi
- MÜ 86a/HÜ₁79b/HÜ₂35b/YA 40b/YT 45b/LA 97b/RA 74a/IB₁44a/IB₂60a

158

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

1. Görmedim çün nîgeh-i çeşm-i siyeh-kârîñ gibi
Var mı fettân-zede Hind-i ciger-ḥ^wârîñ gibi

156/6 bilseñ: IB₁ bilmem// 157/1 ol: IB₁ olur/ şöhret-i âvâz: HÜ₁,
HÜ₂, YA, YT şu'le-i âvâz// 157/4 Dökilür: YA, YT, HÜ₂ Dökilüp/ tu-
tar âfâkı giderse: HÜ₂ gider âfâkı tutarsa// 157/6 kâbûs: HÜ₂ fâ-
nûs// 157/7 devlet: YÂ, HÜ₂, IB₁ şöhret/ kumâşîñ: IB₁ metâ'îñ

2. Dil şaf-ı müjgāniña tāb-āver olmazken henüz
Leşker-i nāz u tegāfūlde tarafdārıñ gibi
 3. Nāleler bī-cā degildir dāğlar bī-hūde sūz
Düşdü dām-ı şevkına dil pür-cefākārıñ gibi
 4. Balsa da gītī-nümālıkla fūrūğ-i iştihār
Hüb-şūret görmedi āyine ruhsārıñ gibi
 5. Gerçi çok üftāde-i tāk-ı nigāh-ı iltifāt
Var mı bir üftāde ammā Rāğīb-ı zārıñ gibi
- MÜ/HÜ₁81b/- HÜ₂/- YA/- YT/- LA/RA 74b/- IB₁/- IB₂

159

Mef'ülü/ Mefā'ilü/ Mefā'ilü/ Fe'ülün

1. Fermānın o şeh memleket-i dilde yürütüdi
Bī-gāne heves her ne ki bulduysa kürütüdi
2. Kaynatdı o kalyoncu büti baħr-ı hevāyı
Çok keştī-i dil lenger-i temkīn sürütüdi
3. Dil-teşnelere kalmadı yek-kaṭre-i feyziñ
Ser-çeşme-i ihsānıñı ağyār kurutdı
4. 'Āşık da varub kūyaña işler mi kayırdı
İt gibi rakībi biraz ardında ürütüdi
5. Teng oldı zemīn şıkleti def' itse münāsib
Rāğīb kalemiñ mindere-i endīşe çürütüdi

MÜ 86b/HÜ₁80b/HÜ₂36a/YA 41a/YT 45b/LA 98a/RA 74b/IB₁44a/IB₂60b

160

Mef'ülü/ Mefā'ilü/ Mefā'ilü/ Fe'ülün

1. Ol āteş-i ruhsār ki her sīnede yandı
Āyine gibi bir nefes āħir o da yandı
2. Rū'yāda görüb devlet-i bīdār-ı vişālīñ
Der-h^wāb idi baħt-ı dil-i şūrīde uyandı
3. Kanzil görüb ḥande-künān pīr-i mugān dir
Reng-i mey-i gülfām ile zāhid de boyandı
4. Çek dizgini hem-vār degil 'arşa-i naḥvet
Bu ḥalbede çok fāris-i hōd-rāy dayandı

158/3 pür-cefākārıñ: RA bir cefākārıñ// 159/1 bulduysa: HÜ₂ var
ise// 159/2 baħr-ı hevāyı: HÜ₂kibr-i hevāyı/ lenger-i temkīn:
HÜ₁lenger-i endīşi// 159/4 kayırdı: IB₁başardı/ ardında: HÜ₂, YA,
YT ardından// 159/5 oldı: HÜ₂olsa/ endīşe: HÜ₁endīşi// 160/1 ruhsār:
YA, YT, RA ruhsāra// 160/3 görüb: IB₁ görüben

5. Terk-i mül için virdi kâsem la'line ol şüh
Râgıb nemekindir içilür böyle mey indi

MÜ 68b/HÜ₁80a/HÜ₂35a/YA 41a/YT 46a/LA 98a/RA 74b/IB₁44b/IB₂60b

161

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

1. Şu'le-i dâğımla lâl itdim zebân-ı bülbülü
Âteşe virdim çemende düdmân-ı bülbülü
2. Vâkıfân-ı sır be-mühr-i sırr-ı 'aşk añlar hamuş
Gonce-i leb-besteden râz-ı nihân-ı bülbülü
3. Hârḥâr-ı hecrine eyler telâfi vaşl-ı gül
Pöta-i hâr itse gam mı âşiyân-ı bülbülü
4. Tâb-ı gayret itdi hâkister-nişin pervâneyi
Güş idince nâle-i âteş-feşân-ı bülbülü
5. Her suhan revnak virir mi süz-ı dil takrîrine
Goncadan güş eyle rengin dâsitân-ı bülbülü
6. Âteş-i gülde ten-i pervâneyi itsün kebâb
Şem' çün açmakda güller-veş dehân-ı bülbülü
7. Bülbül ü gül kulkul-ı minâ vü câm-ı mül yeter
Çekme Râgıb nâz-ı gülle imtinân-ı bülbülü

MÜ 87a/HÜ₁80a/HÜ₂35b/YA 41a/YT 46a/LA 98a/RA 74b/IB₁44b/IB₂61a

162

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün

1. İdelden ol peri-rû hüsne dil ikbâlden bâli
Gezer âvâre mürğ-i bî-nevâ-veş daldan dali
2. Nice âzâde olsun ehl-i servet bâr-ı sıkletden
Degil tefrîk kâbil şuret-i hammâlden mâli
3. Libâs-ı nev-kumâş-ı kâli zîb-i düş fahr itmez
Tecerrüd pişgâr-ı zühd olurlar hâlden hâli
4. Viren revnak 'arûs-ı nakşıla gülgün tabî'atdır
Mutarrâdır kemiyet hâmeniñ hayâlden yâli
5. Degil kaht-ı suhan teng vakt eyler meger Râgıb
Kumâş-ı tâze nazmı kesret-i işgâlden hâli

- MÜ/- HÜ₁/HÜ₂36a/- YA/- YT/- LA/- RA/- IB₁/- IB₂

161/4 Tâb-ı gayret:YA Tâb-ı 'izzet// 161/5 rengin: IB₁ ey dil/

- YA

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Āhenden olsa da felegiñ çek kemānını
Çekme felekde sifleleriñ intinānını
2. Hürşid-veş gerekdir ola feyzi kāmiliñ
Bālā-ter eyledikçe felek kıadr ü şānını
3. Kanam kurutdı nağme-i nā-sāzı bülbülüñ
Bīm-i hāzān gonceniñ açmaz dehānını
4. Āhır olur fütāde-i hāk āteş olsa da
Her kim ki virdi dest-i hevāya 'inānını
5. Sākī harāb eyledi mestānı söyle kim
Ma'mūr itdi şevk u tarab hāndānını
6. Būy-ı vefā dokunmadı hergiz meşāmıma
Geşt eyledim hezār cihān gülüstānını
7. Añdırdı kıahr u mihnet ebnā-yı kıāhire
Rāğıb vezāretiñde kitābet zamānını

MÜ 87a/HÜ₁80a/HÜ₂33b/YA 41b/YT 46a/LA 98a/RA 75a/İB₁45a/İB₂61b

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Kūnc-i firāğa gerçi ki himmet komaz seni
Sevdā-yı cāha düşme ki rāhāt komaz seni
2. Şāyān-ı kıurb-ı hāzret olur bir hūlūşa bak
Yohsa behište zāhid 'ibādet komaz seni
3. Zīr-i nikāb-ı şermden ey māh-pāre çık
Vādi-i inzivāda bu şöhret komaz seni
4. Elbette bir mehiñ olur āvāresi diliñ
Hiç kendi hāliñe bu tabi'at komaz seni
5. Düşmenden intikām gibi var mı bir şafā
Rāğıb bu zevke āh mürüvvet komaz seni

MÜ 87b/HÜ₁80b/HÜ₂34a/YA 41b/YT 46b/LA 98b/RA 75a/İB₁45a/İB₂61b

163/2 ola:HÜ₂ ki// 164/3 māh-pāre:HÜ₂meh-pāre// 164/4 kendi:
HÜ₁ kendü/ olur:- HÜ₁// 164/5 Düşmenden intikām gibi var mı
bir şafā: İB₁ Düşmenden ahz-ı intikām kadar var mı bir şafā

Mef'ülü/ Fā'ilātü/ Mefā'ilü/ Fā'ilün

1. Bu gülşeniñ ki reşk-i şerār oldı jālesi
Dāğ-ı pür-i semender olur berk-i lālesi
2. Ziver olur hemīşe bir āgūş-ı hasrete
Tev'em mi doğnuş ol meh-i hüsn ile hālesi
3. Āb u hevāyı hūn-ı dil ü dūd-ı āh ile
Gül-berg-i rūyı sūnbül-i terdir külālesi
4. Yazsa bahār şevk-i hezārı varak varak
Sad-berg olurdı bāğda her bir risālesi
5. Kim gördi bezm-i mey gibi bir rüşen encümen
Kandili cām u penbe-i mīnā zübālesi
6. Te'sīr ider mi herze-derāydır ceres gibi
Āhen-dilānın olsa da feryād u nālesi
7. Çekmem o bādeden ki gele būy-ı imtinān
Rāğb olursa tēc-ı ser-i Cem piyālesi

MÜ 87b/HÜ₁80b/HÜ₂34b/YA 42a/YT 46b/LA 98b/RA 75a/IB₁45b/IB₂62a

Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilātün/ Fe'ilün

1. Revnak olmaz suhana hüsn-i edādan gayrı
Var mı seng ü güheriñ farkı şafādan gayrı
2. Turfa dükkān-ı hikemdir şu köhen-tāk-ı felek
Ne ararsañ bulunur derde devādan gayrı
3. Garaz-ı hākka isābet nicedir seyr eyle
Var mı bir doğru gider tīr-i haṭādan gayrı
4. Tūşe-i rāh-ı taleb eyler iseñ ihlāsı
Hızır u rehber arama 'avn-i Hudādan gayrı
5. Bilsek agyāre nedir minneti bārı o bütüñ
Görmedik biz hele bir neş'e cefādan gayrı
6. Nice bin yıldır adı atlas-ı gerdün çarhıñ
Nesi var bir giyecek köhne kabādan gayrı
7. Yine hem-cinsi ider ādeme Rāğb hasedi

165/2 doğnuş:YA doğdu// 165/4 olurdu:RA olur bu// 165/5 Kandi-
li:HÜ₁Kandil// 166/2 şu:HÜ₁, IB₁bu// 166/6 bin:HÜ₁bir/ atlas-ı
gerdün çarhıñ:HÜ₁atlas-ı çarhıñ gerdün/ kabādan:RA 'abādan

Reşk ider mi saña kimse vüzerâdan gayrı

MÜ 88a/HÜ₁80b/HÜ₂34b/YA 42a/YT 47a/LA 98b/RA 75a/IB₁45b/IB₂62b

167

Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün/ Mefâ'ilün

1. Medârı âsiyâ-yı devletiñ nädânedir şimdi
Cehâlet şayd-ı mürğ-i kâma dâm u dânedir şimdi
2. Kumâş-ı ma'rifet kâsid metâ'-ı bender-i ragbet
Heves tahşil-i kâlâ-yı ser ü sāmânedir şimdi
3. Şafâya sâgar-ı minâ neşâta bâde-ğasret-keş
'Aceb esbâb-ı bezm-i 'işretim rindânedir şimdi
4. Hamûş oldu hezârıñ şu'le-i âvâzı gülşende
Baña hem-bâl-i sūziş şevk ile pervânedir şimdi
5. Görüb hâli şafâdan gerdiş-i nâ-sâz-ı eyyâmı
Elimde günbed-i minâ tehî peymânedir şimdi
6. Gözü aydın rakibiñ tîrelendi kevkeb-i bahtım
Sevâd-ı şâm-ı gam mı sevdiğim Şaydâ nedir şimdi
7. Sorarsañ Râgıb-ı şürideniñ ey bî-vefâ hâlin
Gamıñla geşt-i deşt ü küh ider divânedir şimdi

MÜ 88a/HÜ₁80b/HÜ₂35a/YA 42a/YT 47a/LA 99a/RA 75b/IB₁46a/IB₂62b

168

Mefa'ilün/ Mefa'ilün/ Mefa'ilün/ Mefa'ilün

1. Lebiñ kim būs ider bir sâgar-ı billürdan gayrı
Kimiñ var zehresi tel kırmaga tanbürdan gayrı
2. Hayâl-i zülfiñe ser-rişte-i 'ömr-i dirâz ister
Ser-i her-mûda biñ efkâr-ı dūr-a-dürdan gayrı
3. Siyeh-kârî-i çeşmiñden sirâyet itdi bîmârı
Umîd-i şihhat itmey ben dil-i rencürdan gayrı
4. Mişâl-i tâli'-i 'âşık köhen takvîm-i gerdünâñ
Bulunmaz şafhasında nuhs ile mahzûndan gayrı
5. 'Aceb ihlâs ile hasret-keş-i pâ-būs-ı iclâlin
Şu yâd illerde var mı Râgıb-ı mehcürdan gayrı

MÜ 88b/HÜ₁81a/- HÜ₂/YA 42b/YT 47b/LA 99a/RA 75b/IB₁46a/IB₂63a

167/4 hamûş oldu hezârıñ:HÜ₂hamûş-ı hezârıñ// 167/5 gerdiş-i
nâ-sâz-ı eyyâmı:HÜ₂gerdiş-i eyyâm-ı nâ-sâzı/ Elimde:HÜ₁Emelde

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. Baña ye's oldı küy-ı dil-rübādan nāme-res şimdi
Tekā'üd ihtiyār itdi nesīm-i bu'l-heves şimdi
 2. Perişān eylemiş sāmānını cem'iyet-i diller
O kākülden gönül sen rişte-i ümmīdi kes şimdi
 3. Mizāc-ı hulkı aḥz itmiş 'atādan şöyle rü-gerdān
'Aceb mi virmese 'aks-i şadādan dāg ses şimdi
 4. Vefādan geçtik āḥir dāmen-i lütfūndan el çektik
Mücerred yārdan berk-i sitemdir mültemes şimdi
 5. Tarīk-i rāstdan sevk eyler 'uşşakı maḳāmāta
'Aceb ney gibi var mı mürşid-i sāhib-nefes şimdi
 6. Ezeldendir tırāz-ı cāme-i dīvārı gül-zārīn
Degildir ziver-i gülşen-serālar ḥār-u-ḥas şimdi
 7. Katı nā-sāz-kār oldı müdārā eylemez Rāgıb
Felekden ḥūlyā-yı sāz-kāri hiç-kes şimdi
- MÜ 88b/HÜ₁81a/- HÜ₂/YA 42b/YT 47b/LA 99a/RA 75b/İB₁46b/İB₂63a

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Nāle-i bülbül ruḥ-ı gül şenlik itdi gülşeni
Eylesün pervāneyi şem'in ocāgı külḥanı
2. Ol mehūn ser-tā-be-pā nūr-ı mücessemdir teni
Tār-ı kettān-ı nighenden olmuyor pīrāheni
3. Bergi itdi ḥāndesi engüşt-i ḥayret ber-dehān
Yandı dāg-ı reşk-i ruḥsār ile māhīn ḥırmeni
4. Eyledi da'vā-yı yek-rengi siyeh-rü telḥ-kām
Fülfülü ḥāl-i lebi kāfūrı şubḥ-ı gerdeni
5. Çeşm-i 'ibretdir ser-ā-pā nīk ü bed temyīzine
Halk tutmazlar el üstünde 'abes pervīzeni
6. Eylemez nā-merdi dir' ü miğferi sāhib-hüner
Tig-veş merdiñ gerekdir cevherinden cevşeni
7. Nāledir sāmān-ı şabrīn itdiren tārāc-ı nāz
Eyleyen āgāh feryād-ı ceresdir rehzeni

169/2 - YA// 170/2 Ol:HÜ₁ 0// 170/4 ḥāl-i lebi:HÜ₂ḥāl gibi//
170/5 temyīzine:HÜ₁temyizde/ el:HÜ₂gazel

8. Keşti-i şahbâyı tedric ile kullan sâkiyâ
Da'vâ-yı deryâ-keşi ile kapatma yelkeni
9. Şöyle serşâr-ı rahîk-i vahdet oldum Râgıbâ
Yâre eylerdim işâret sorsalar benden beni

MÜ 89a/HÜ₁81a/- HÜ₂/YA 43a/YT 48a/LA 99b/RA 75b/IB₁46b/IB₂63b

171

Mef'ülü/ Fâ'ilâtü/ Mefâ'ilü/ Fâ'ilün

1. İtdiñ esir turre-i dil bî-nevâmızı
Bilmezlik ile dâme düşürdük hümâmızı
2. Feryâdımı resîde-i güş eyle ey şabâ
Miftâh-ı bâb-ı genc ricâ kıl şadâmızı
3. Zincir-i zülfden bizi kendiñ halâş kıl
Dest-i şabâya itme havâle rehâmızı
4. Güş itmez oldı nâlesini bülbül diliñ
Duymuş gibi o gonce-dehen ibtilâmızı
5. Râh-ı vişâle irmedi dil Râgıbâ henüz
Gün-gerde itdi baht-ı siyeh reh-nümâmızı

MÜ 89a/HÜ₁80a/HÜ₂36b/YA 43a/YT 48b/LA 100a/RA 76b/- IB₁/IB₂64b

172

Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilâtün/ Fâ'ilün

1. Bezm-i 'aşkın telh ü merd-efken olur şahbâları
Tünd-ğū olsa 'aceb mi sâki-i ra'nâları
2. Cûları pâ-der-gil itdi bülbül-i güyâyı lâl
Bâg-ı hüsniñ cünbiş-i serv-i semen-simâları
3. Turre — hânda da kemend ü tiğ-i ebrü tâze zâg
Ol bütüm teller takınsun 'âşık-ı şeydâları
4. Hânde-rū mânend-i gül pür-neşve hem çün câm-ı mül
Dilberânıñ hōş edâdır şūh u bî-pervâları
5. Ye's iken zâhir olan çin-i cebin-i yârdan
Sûy-ı ümmide bakar ebrûlarıñ imâları
6. H^Wâh Mısr u h^Wâh Bağdâd işte Şehbâ işte Şâm
Var mıdır İstanbulñ mümtâz u müstesnâları

171/2 eyle ey şabâ:MÜ,YA,YT gül it şabâ// 172/3 turre-i hânda:
YA turfa-i hânda/ kemend ü tiğ-i ebrü:HÜ₁kemend-i tiğ-i ebrü/
zâg:HÜ₁râg:YA dâg// 172/5 çin-i cebin-i yârdan:HÜ₁çin-i cebin-i
nâzdan

7. Olmaz idi rüz-ı maḥşer cāy-ı da'vā-yı diger
Faşl olunsa Rāğıbıñ ol şūh ile da'vāları

MÜ 89b/HÜ₁81a/- HÜ₂/YA 43a/YT 48a/LA 99b/RA 76a/IB₁47a/IB₂64a

173

Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilātün/ Fā'ilün

1. Olmadı memnūn-ı lütfūñ bī-nevālardan biri
Olmuyor erbābına vāsıl 'atālardan biri
2. Yād ider mi bī-ser ü sāmān iken rāhatlarıñ
Mālik-i tāt oldugın görseñ gedālardan biri
3. Cidd ü sa'y itmekde yok bizden kuşūr amma çi sūd
Düşüyor bir vefk-i h^wāhiş müddeālardan biri
4. Bulmadım bir müşteri gezdim metā'-ı dil-be-kef
Ḥayf Bağdād içre yokdur dil-rübālardan biri
5. 'Ālemi berbād ider bād-ı bürūd-ı naḥveti
Bulmasın Yā Rab ta'ayyūn nā-sezālardan biri
6. Ta Ḥudādan şurta-i tevfiḳ-i hem-rāh olmasa
Sāhil-i ümmidi görmez nā-ḥudālardan biri
7. Rāstem mēnend-i ney her sāza dem-sāz olmada
Tab'ıma gelmez muḥālif hiç nevālardan biri
8. Hāle-i māha dönerdi ḥalka-i iṣret bu şeb
Revnaḳ-ı meclis olaydı meh-likālardan biri
9. Bāde-i şāf-ı ḥayālim neş'e-i Nābī virir
Rāğib insāf eylese şı'r-āşinālardan biri

MÜ 89b/HÜ₁81b/- HÜ₂/- YA/- YT/LA 99b/RA 76a/- IB₁/- IB₂

174

Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün/ Mefā'ilün

1. Murād üzre 'aceb bu çarḥ-ı nīlī-fām dönmez mi
Bizim de bezmimiz içre bir iki cām dönmez mi
2. Gelürken bezme döndürmüş rakīb-i bed-meniş yāri
Varub ardınca itsek biz daḥi ibrām dönmez mi
3. Sen insāf eyle cāna dönmediñse i'tikādıñdan
İdeydim sen kadar bir kāfiri ilzām dönmez mi

173/4 - HÜ₁ / 173/5 bād-ı bürūd-ı naḥveti: HÜ₁ bād-ı bürüdet naḥ-
veti// 173/6 olmasa: HÜ₁ olmaya// 173/7 her:- HÜ₁// 173/8 - HÜ₁

4. Bu bir meşhur meşeldir ki efendi gün döner dirler
Benim älûde-i hecr olduğum eyyâm dönmez mi
5. Sirişkim cedvel iken cüy olub deryâ-nümün oldu
Dahi bilmem ki Râgıb âsiyâb-ı kâm dönmez mi

MÜ 90a/HÜ₁81b/- HÜ₂/- YA/- YT/LA 100a/- RA/- IB₁/- IB₂

RUBÂ'İYYÂT

1. Âdemde ne pîrâye ne zîver ister
Mahlûk idügi şûrete mazhar ister
Bî-fâidedir zînet ü ârâyiş zâhir
Bak âyîneye şafvet-i cevher ister

MÜ 91b/HÜ₁82a/- HÜ₂/YA 44a/YT 49b/- LA/RA 77a/IB₁48a/IB₂65a

2. Çün kim yed-i kudretle döner hayr ile şer
Besdir bilene tesliyet imân-ı kader
Deryâda ne miqdârı olur hâr u hasîf
Dünyâ için olmaz dil-i dâñâda keder

MÜ 91b/HÜ₁82a/- HÜ₂/YA 44a/YT 49b/- LA/RA 77a/IB₁48a/IB₂65a

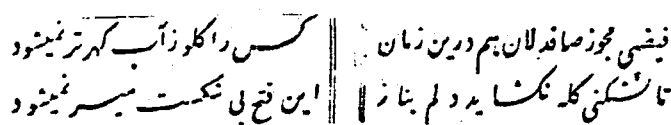
Bu dahi Nakkaş Paşa divarının üzerine kendi hattıyla yazılmıştır :

3. Şekl-i tebdilde virdikçe ta'b geşt ü güzâr
Bu maḥal olmuş idi râhat için cây-ı karâr
Dahî çok kimse bizim gibi gelüb gitse gerek
Böyledir kâ'ide-i vaż'-ı sipihr-i devvâr

MÜ 92a/HÜ₁82a/HÜ₂44a/YA 44a/YT 49b/- LA/RA 77a/IB₁48a/IB₂65a

4. Nâdir bulunur tıynet-i kâmilde kuşûr
Kem mâyeden eylerne kim eylerse zuhûr
İkbâl ise rûze ile tağayyür gelmez
Mest olsa da habt eylemez erbâb-ı şu'ûr

MÜ 91b/HÜ₁82a/HÜ₂44a/- YA/YT 49b/- LA/RA 77a/IB₁48a/IB₂65a

5.

MÜ 91b/HÜ₁83a/HÜ₂44a/YA 44b/YT 50a/- LA/RA 77b/IB₁48a/IB₂65b

2/3 mikdârı: YT mikdâr//3/1 virdikçe:YT ta'b virdikçe//4/3 rûze ile: YA rûzuyla

6. | صدای زآمد و رفتیم خیزد چون شب تیره | | سیه بختی خویشم سسر من آواز پاک کردد |
| مرا از بسکه لرزد کردش جسته تو سر کردان | | غبارم سسک اگر خواهد شد و سسک آسیر کردد |

MÜ 91b/HÜ₁83a/HÜ₂44a/YA 44b/YT 50a/- LA/RA 77b/IB₁48b/IB₂65b

7. | ز شوخیه با چنانم سوخت از بس کردش چشمی | | بس از مردن از خاک شعله جواله میرودید |
| تنی زان با هر دردم بخاک آغوش حسرترا | | عجب نیو دس از مرکز از خاکم باله میرودید |

MÜ 91b/HÜ₁83a/HÜ₂44a/YA 44b/YT 50a/- LA/RA 77b/IB₁48b/IB₂65b

EBYĀT

1. şu'le-i idrāk ḥurmen-süz-ı servetdir baña
Âb-rû seylâb-ı sāmân-ı denâetdir baña

MÜ 92a/HÜ₁82a/- HÜ₂/YA 44b/YT 50a/- LA/RA 77b/IB₁48b/IB₂65b

2. Seyr-i çeşmi ḥurmen-i sāmân-ı servetdir baña
Teng-destî vüs'at-i pehnâ-yı devletdir baña

- MÜ/- HÜ₁/- HÜ₂/YA 44b/- YT/- LA/- RA/- IB₁/- IB₂

3. Biz ki ṭab'-ı pāk u ḳalb-i pür-safāya mālîkiz
Güiyā âyine-i 'âlem-nümāya mālîkiz

- MÜ/- HÜ₁/- HÜ₂/- YA/YT 50a/- LA/- RA/- IB₁/- IB₂

4. Lisân-ı ḥâl gibi nuṭḳ-ı ḥōş-edâ olamaz
Ḥuşûl-i kām-ı dile böyle bir recâ olamaz

- MÜ/- HÜ₁/- HÜ₂/- YA/YT 50a/- LA/- RA/- IB₁/- IB₂

5. براه که بجز بیما شود هر کام فرسنگم || درین راهی چو شد بخت سیاه خویش شبنگم

MÜ 92a/HÜ₁83a/- HÜ₂/- YA/- YT/- LA/RA 77b/- IB₁/- IB₂

6. | خوردن طریق ما و نه خوردن طریق ما | | اندوه روزگار و فریب زمانه را |

MÜ 92a/HÜ₁83a/- HÜ₂/- YA/- YT/RA 77b/- IB₁/- IB₂

SEÇME LÜGAT

A

âbâd: şen, ma'mur
 âb-dâr: sulu, parlak
 âbile: sivilce, kabarcık
 âbyâr: sulayıcılık
 ahd: zaman, devir
 âhen: demir
 âhen-dil: demir yürekli
 ahker: ateş kuru
 Ahmed Pâşâ: Râgıb Pâşâ'-
 nın memuriyet hayatı
 boyunca çok iyiliğini
 gördüğü Bağdat valisi.
 ahter: yıldız
 âhuvân: ceylanlar
 âhuvâne: âhucasına
 ahz-ı sâr: ök alma
 ahtâr: taraflar, yönler
 âle: hint çiçeği
 Âlî Pâşâ: I.Mahmud ve III.
 Osman zamanında üç de-
 fa sadrazamlığa getiri-
 len ve en sonunda Ana-
 dolu valiliğine atanan
 Ali Paşa Venedik asıl-
 lı olup Hekimoğlu Ali
 Paşa Camii'nin de ku-
 rucusudur.
 âmâc: nişan tahtası
 âmîziş: uysallık
 âmîhte: karışmış
 ân-be-ân: gitgide, gittikçe
 anber-feşan: anber saçan
 ârâ: süsleyen, bezeyen
 ârâm: eğlenme, dinlenme
 ârâyiş: süs, zinet
 Aristo: ünlü Yunan filozo-
 fu. M.Ö yaşamıştır
 âşâm: içen, içici
 âşûb: karışıklık

âsaf: vezir
 'atâ: bağışlama, ihsan
 âteş-gûn: ateş gibi kırmızı
 âteş-zâr: çok yakıcı yer
 âverd: harp, cenk
 âverde: naklolunmuş
 ayâg: kadeh anlamında
 âyende: gelen, gelici
 âzâr: incitme, kırılma

B

bâbet: bent, fıkra, kezalık
 Bâbil: Divân edebiyatında Hârut
 ve Mârut'la çok kullanılan Ba-
 bil, tarihte geçen bir efsaneye
 telmihtir.
 bâc: vergi, haraç
 bâd-ı dâim: dâim olsun
 bâd-bân: yelken
 bâdi: sebep, mucib
 bâd-peymâ: serseri, başıboş
 bâde-hâr: şarap içen
 bahş: bağış, ihsan
 bâde: hamr, şarap
 bâlâ-ter: daha yüksek
 bâlin: yastık, koltuk
 bâliş: yastık
 bâmâd: seher vakti
 bâriz: yağmur, bârân
 bârû: sur, hisar
 bârgâh: çadır, yüksek divan
 bâzgûne: uğursuz, ters
 bâzigûş: şen, latifeci kimse
 bed-âmûz: fenalık öğretene
 bed-girdâr: işi kötü olan
 bed-meniş: kötü huylu
 beççe: ceylan yavrusu
 be-çeşm: baş üstüne
 bedîd: âşikâr, açık
 begal-gîr: kucaklaşma

Behzâd: İranlı ünlü ressam
 bekef: avuçta
 berây: için, maksadıyla
 berçiden: devşirmek
 berârende: üste getiren
 bercâ: yerinde
 ber-güzâr: hediye, hatıra
 berîn: pek yüksek
 berîk: ışık, parlaklık
 berk: şimşek
 berpâ: ayakta, yıkılmamış
 bezm-efrûz: meclisi aydınlatan
 bî-ârâm: durup dinlenmeyen
 bîcâ: yersiz
 bîçün: eşsiz, Allah
 bîdireng: durmayan, çabuk
 bîdârî: uyanıklık
 bîdâd: zulüm, işkence
 bî-kerân: sınırsız, uçsuz
 bîm: korku
 binâgûş: kulak tozu
 bî-nemek: tuzsuz
 bî-pervâ: çekinmeksizin
 bîşe: orman, saz
 bî-ser ü sâ mân: başsız
 bizâ'a: sermaye
 bünyân: yapı, bina
 bûriyâ: hasır
 bûşiş: örtü, örtecek şey
 bürrân: keskin, kesici
 büt: güzel, sanem
 büzürg: büyük, ulu
 Bercis: Müşteri yıldızının di-
 ger bir adı olan Bercis jü-
 piter gezegenidir. Edebiya-
 tımızda düşünme ve idare et-
 me sanatına sahip devlet a-
 damları Bercis'le tavsif e-
 dilmiştir.
 Behrâm: Merih yıldızı; İran
 hükümdarlarının dördüncü
 sülâlesinden olan Sâsânîle-
 rin şahıdır.

C

câdû: acuze, çirkin kocakarı
 câh makam, mevki
 câme: elbise, çamaşır
 cân-güdâz: can eritici
 cârû: süpürge
 câvid: ebedi, sonsuz
 cây: yer
 cebân: korkak
 cebîn: korkak
 cedvâ: hediye, bol yağmur
 cedvel: düzgün çizgi
 cehd: çalışma, çabalama
 celâ: garip, memleketinden ayrı-
 lan
 cemâd: taş gibi cansız
 cenân: yürek, gönül
 Cemşîd: Efsânevi İran hükümdar-
 larından. Pişdâdiyân sülâlesi-
 nin dördüncü pâdişâhıdır. Ba-
 bası Tahmuris'tir. Dîvân ede-
 biyatında genellikle kadeh
 münasebeti ile kullanılmıştır.
 Cengiz: 1167 ilâ 1227 yılları
 arasında yaşamış ünlü Moğol
 hükümdarı. Eski edebiyatımız-
 de Cengiz, yapmış olduğu zu-
 lümlerin, öldürdüğü adamların
 çokluğundan zulüm renzi ola-
 rak kullanılmıştır.
 cerm: koyma; arap kayığı
 çeşm-i ter: ıslak göz
 cevlân: dolaşma, gezinme
 cevşen: örme zırh
 cinân: cennetler
 ciger-düz: ciğeri delip geçen
 cirm: cisim, hacim
 cûş: kaynama, kargaşa
 cûd: el açıklığı, cömertlik
 cûyân: arayıcı, arayan
 cûybâr: ırmak, akarsu
 cür'a: yudum, içim
 cürm: suç

cüst-ü-cû: araştırma

Ç

çâk-ı girîbân: yaka yırtmacı
 çâşni: çeşni, lezzet
 çatr: çadır, hayne
 çekan: damlayan
 çend: birkaç
 çengâl: pençe, çengel
 çep-endâz: hilekâr
 çerâgan: etrafı aydınlatma, şen-
 lik
 çesbân: layık, yakışır
 çespânden: yapıştırmak
 çeş: tadına bakan, deneyen
 çeşm: göz, âyine
 çeşm-i ter: ıslak göz

D

dâd: adâlet
 Dâdâr: adâleti bol olan, kâ-
 dir-i mutlak Allah
 dagal-bâz: hileci
 dâg-ı ber-dil: gönlü yaralı
 dahî-gîr: belâyı tutan
 Dahhâk: Cemşid'in yerini almış
 İran'ın zâlim ve gaddâr bir
 hükümdârı olup, hastalığında
 kendisine ilaç olarak hergün
 iki çocuk beyni yedirilirmiş.
 Demirci Gâve'nin çocuklarına
 sıra geldiğinde Gâve isyan
 etmiş, halkı Dahhâk'ın zulmü-
 ne karşı ayaklandırmıştır.
 dahme: mezar
 dahl: fikir, niyet
 dâ'ir: devreden
 dâll: işâret eden
 Dârâ: Büyük İran şahlarından
 dokuzuncusu olan İbn Behmen
 bin İsfendiyar'dır. Dârâ-yı
 Ekber ve Dârâb da denir. Bü-
 yük İskender zamanında katli
 edilmiştir.

dârû: ilaç
 dâste: köhne; mâlik
 de'âvî: da'vâlar
 debîr: kâtip, yazıcı
 dehen-şûy: ağız yıkama
 dem: kan
 demîde: çıkmış, sürmüş
 demâdem: sık sık, ardarda
 dem-sâz: arkadaş
 derd-i ser: baş ağrısı
 derhem: yara, dâğ
 deryûze: dilenci
 dermânde: zavallı
 derrâk: anlayışlı
 deryâ-nevâl: bahşisi deniz gi-
 bi bol olan
 destâvîz: ufak hediye
 destbürd: kuvvet, üstünlük
 destâr: sarık, tülbent
 dest-geş: el çekmek
 dest-hûş: oyuncak, bâziçe
 dest-şûy: el yıkayan
 destûr: izin, müsâde
 deşne: hançer
 deşt: bozkır, çöl
 dırâz: uzun
 dil-cûyter: gönül arayan
 dîde-be-râh: gözü yolda
 dîde: göz
 dîhîm: taç, taht
 dîbâ: ipek kumaş
 dîdâr: yüz çekme
 dil-h^wâh: gönül isteği
 dil-güdâz: yürek eriten
 dil-keş: gönül çekici
 dil-nevâz: gönül okşayan
 dil-nişîn: hoş, latif
 dil-sûhte: gönlü yanmış
 dil-şüde: gönlü gitmiş
 dirîgâ: eyvahlar olsun
 dûd: duman, tütün
 dûdmân: soy sop, kabîle

duhter-i rez: asma kızı, şarap
dûr-baş: değnek, uzak ol! an-
lamına

dûş: omuz

dümbâle: geri, arka

dümbâle-dâr: kuyruklu

dürûğ: yalan

düstûr: kanun, kaide; vezir

düşeş: iyi tesâdüf

düşvâr: güç, zor

dürre: inci tanesi

düz-d-i hûn-h^Wâr: kan içici
hırsız

düzdâde: çalınmış

E

ebr: bulut

ebrû: kaş

ebruvân: kaşlar

ebkâr: bâkir, kız oğlan kız

edhem: karayağız at

ednâs: pislikler

efrûz: şu'le, parıltı

efken: düşkün

efsûs: yazık, eyvah

efser: taç

efsürde: donmuş, donuk

efzûn: fazla, çok

ehibbâ: dostlar

elyağ: daha lâyık

emess: fazla messeden

enâm: insanlar

endâz: atıcı

endûd: sürülmüş, işlenmiş

endûh: gam, keder

engüş: parmak

esîr: düşkün

ester: katır

eşgâl: işler, güçler

eşheb: kır at

eşi'a: ışıklar

ekâşî: daha uzaklar

evc: yüce, doruk

evsâh: kirliler, pislikler

evtâd: kazıklar

evzâ': haller, vaziyetler

F

Fağfûr: Çin imparatorlarına
verilen isim.

fâriğ: vazgeçmiş

fâm: renk

faţîr: bazlama; olmamış

fekk: bozma, fesh etme

Felâtûn: M.Ö 428-347 yılları

arasında yaşamış meşhur Yu-
nan filozofu. Sokrat'ın tale-
besi, Aristo'nun hocasıdır. E-
debiyatımızda Eflâtun, aklın
ve hikmetin timsali olarak
kabul edilir.

ferâğ: dinlenme; vazgeçme

ferâh: sevinç

ferâmûş: unutmama

ferîd: tek, yekta

Ferîdûn: Pişdâdîlerin altıncı

hükümdârı. Cemşid sülâlesin-
den Gâve'nin yardımı ile Dah-
hak'ı öldürmüştür. Lakabı
Ferruh'tur

Ferhâd: İran kaynaklı Hüsrev ü

Şirin hikâyesinin bir bölümü
olup, sonradan genişletilerek
hem Divan, hem de Halk edebi-
yatımızda konu edilmiş Ferhad
u Şirin hikâyesinin erkek
kahramanıdır.

fersûd: yıpranmış

ferzâne: bilgili

fezâ: artıran çoğaltan

fes-nigîn: yüzük taşı

fıtraf: tabiat, huy

firâz: yokuş

firûze: açık mavi taş

fuhûl: akıllı kimseler

fürû': dal, budak, şube

fürûg: nur, ışık
 fürûz: aydınlatan
 füsûn: sihir
 fütûr: usanma, bezginlik

G

gabgab: çifte gerdan, çene
 altı
 galtan: yuvarlanan
 gam-fersâ: gam dağıtan
 garaz: maksat, gâye
 gâret: yağma, çapul
 gars: ağaç dikme
 Gâve: Dahhâk'ın zulmüne karşı
 halkı ayaklandıran İranlı
 meşhur demirci.
 gavvâs: dalgıç
 gâze: allık
 gerd: toz, toprak
 gerden: boyun, gerdan
 gerdiş: gidiş
 gerdûn: felek, dünya
 germ: sıcak
 germ-'inân: dizgini sıcak
 germiyet: sıcaklık
 geşt: gezme, seyretme
 gil: balçık, toprak
 gird: yuvarlak, değirmi
 girîbân: elbise yakası
 girye-ğîz: ağlayan
 girye-nâk: ağlayan
 gîtî-nümâ: cihani gösteren
 giyeh: ot
 gulgul: şarabın dökülmesi
 gumûm: gamlar, kederler
 gûşe: köşe, bucak
 gûş-mal: kulak bükme
 gûyâ: söyleyen
 güftâr: söz
 güft-ü-gû: dedi kodu
 gülçin: gül toplayan
 gül-dûz: gül işlemeli kumaş
 gül-fâm: gül renkli

gül-gûn: gül renkli
 güllâb: gül suyu
 gül-pûş: gül örtülü
 güngerdân: kaybetmek
 güngeşte: kaybolmuş
 günân: zan, sanma
 günâm: yabancı hayvan ini
 güster: yayan, döşeyen
 güşâde: açılmış, açık
 güşâyîş: açıklık

H

habbezâ: ne güzel
 habâb: su kabarcığı
 hacâlet: utanma
 hadeng: kayın ağacı
 hakâyık: hakikatler
 hâk-ber-ser: tepesi üstünde toprak
 Hâkânî: İran edebiyatının en bü-
 yük şâirlerinden biridir. Mi-
 lâdî 1126 ilâ 1199 yılları a-
 rasında yaşamıştır. Türk şâ-
 irleri üzerinde büyük etkisi
 görülen Hâkânî'nin şiirlerine
 Nef'î gibi, Fûzûlî gibi şâir-
 ler nazîreler yazmıştır.
 hâkî: hikâye eden
 hâl: ben, nokta
 halbe: atlılar gurubu
 halâvet-yâb: zevk bulan
 halka-be-gûş: kulağı halkalı
 ham: büküm; kemer, kubbe
 hâmûn: büyük sahra, bozkır
 hânân: hanlar
 hanzal: Ebu Cehil karpuzu
 hârâ: mermer
 hâr: eşek
 hâr-zâr: dikenlik
 hârâbât: meyhaneler
 hârf: söz, lakırdı
 hârf-endâz: söz atan
 hârîf: iştret arkadaşı; sonbahar

harûr: güneşin kızgınlığı, gece esen sıcak rüzgâr

Hârut: Eski edebiyatımızda Hârut ve Mârut büyücülüğün üstâdı olarak ele alındığı gibi, sevgilinin gözleri, gamzesi ve saçları için bir teşbih unsuru olarak kullanılmıştır.

haşem: maiyet halkı

Hâtem: Peygamberimiz zamanında yaşayıp ta onu göremeyen büyük bir Arap şâiri. Arap, İran ve Türk edebiyatlarında cömertlik timsali olarak kullanılmıştır.

hâver: doğu

havme: tasarruf dâiresi

havsalegân: idrak

hayf: eyvah, yazık

hem-sâz: arkadaş

herze: boş lakırdı

herzederâ: boş sözlü

hem-vâr: düz yer

hıkd: kin tutma

hırâm: nazlı, edâlı

hired: akıl

hırman: mahmurluk

Hızır: Bir efsâne kahramanı olduğu kadar, gerek Divan ve gerekse Âşık edebiyatında çok işlenen rumuzların kaynağını teşkil eder.

hirâs: korku, havf

hirmen: harman

hizâb: boya

hod-ru: kendi kendine biten bitki.

hercâî: kararsız, sebatsız

hemyeli: sarmaşık bitkisi

hûbân: güzeller

huceste: uğurlu

hufte-gân: uyumuş olanlar

hulle-pûş: cennet elbisesi

hulf: verdiği sözü tutmama

hulûs: gönül temizliği

hum: şarap küpü

hum-hâne: meyhâne

hulk: tabiat

hulvân: ihsan

hûnî: kan dökmeye meyilli

hûn-âb: kanlı göz yaşı

hurûn: inatçı at

hurûş: coşma, gürültü

hurde: hunda, değersiz şey

hûş: akıl

huşk: kuru

huşk-sâl: kuraklık

hüsn ü ân: güzellik

Hüsrev: 1. Eserlerini Farsça

yazmış bir Türk şâiri ve edibi olup 1253 ilâ 1325 hicrî yılları arasında Hindistan'da yaşamıştır. 2. Hüsrev ü Şirin masalının erkek kahramanı.

Hidiv: Arapça büyük vezir, hâkân demektir. Osmanlı sadrazamlarının ünvanlarından iken sadâret pâyesi verilmesinden sonra Mısır valilerine de hidiv denmeye başlanmıştır.

I

ıkd: gerdanlık, inci dizilen ip

ırk: kök, damar, nesil

ıshâr: sıhriyet, akrabalık

ıtr-nâk: güzel kokulu

ıztırâb: acı, elem

İ

ibrâm: üstüne düşme, zorlama

îcâz: az sözle çok şey ifade etme

i'câz: âciz bırakma

iclâl: kudret

ıdbâr: talihsizlik

idhâr: zelil kılma
 ifâkat: iyileşme
 ifâza: feyizlendirme
 ikbâl: târih
 iklûl: tac
 i'lâm: bildirme
 ilzâm: susturma
 imtinân: iyiliği başa kakma
 inâs: verme, sebep olma
 infiâl: gücenme
 intâc: neticelendirilme
 istignâ: ihtiyaçsızlık, nazlanma
 istignâ-pesend: doygunluğu seven
 istiksâ: bir şeyin kühüne varma, inceden inceye araştırma
 iz'âc: tâciz etme

J

jeng: pas, küf, kir
 jengâr: kir, küf, pas
 jeng-beste: paslı, küflü
 jeng-pezîr: paslı, küflü
 jîve: cıva

K

kadd: boy, servi boy
 kâh: saman çöpü
 kali: halı
 kâle: kumaş
 kâlîb: vücut, beden
 kaliçe: küçük halı
 kâm-rân: arzusuna kavuşmuş
 kâm-yâb: isteğine ulaşmış
 kâr-dân: iş bilir
 Kârûn: Eski edebiyâtımızda anılan, Kur'an-ı Kerim'de geçen zenginliği ve cömertliği ile meşhur bir kimse. Edebiyâtımızda zenginliği, hasisliği, hazinesi ile söz konusu edilmiştir.

kâsid: geçmez, sürümsüz

kasr: kısa
 Kays: Leyla ile Mecnun hikâyesinin erkek kahramanının asıl adı.

kebâde: talim yayı
 kef: köpük
 kebâb: yanmış, yanık
 kelâl: yorgunluk
 kemân: yay, kavis
 kemânî: alaturka kemancı
 kesân: kimseler

kesr: kırılma
 keşti: gemi

keşti-i gam: dünya

kettân: keten

key: yara dağlama

keyd: hile, oyun

Keyvân: Zühal gezegeni

kırtâs: kâğıt, sahife

kîne: düşmanlık besleme

kîne-ver: kin tutan

kirbâs: bez, kumaş

kişver-gîr: pâdişah

kudûm: ayak basma

kûh: dağ

kûh-endâz: dağ atıcı

kûs: kös, büyük davul

kurs: küre, dâire

kûşîden: çalışmak

kûtehî: kısıklık

kûtah: kısa, boysuz

kühen: köhne, eski, yıpranmış

kühsâr: dağlık

külâle: kıvrırcık saç

külbe: kulübe

küşâd: açılma, açılış

kümeyt: kalem, doru at

künc: köşe, bucak

L

lâgar: zayıf, cılız

lagzîde: sürçmüş, taşmış

lâübâli: kayıtsız

leb-i cû: ırmak kenarı
 lebrîz: ağzına kadar dolmuş,
 taşıcı
 lehv: oyun, eğlence
 leked-kûb: tekme yiyen
 lenger: gemiyi demirleyen
 zincir
 lenk: topal, aksak
 lezzet-çeş: lezzetli
 lu'bet-geh: oyun yeri
 luk: battal, ağır
 lücce: gümüş, ayna

M

mâbeyn: aradaki şey
 ma'dûm: yok olan
 magşuş: karışık, saf olmayan
 magz: dimağ, beyin
 mâhâne: aylık maaş
 mahall: mekân
 mahbere: hokka, divit
 Mahmûd I: 24. Osmanlı pâdi-
 şâhı. Pâdişâhlık yılları
 1730-1754 yılları arasındır.
 mahsûd: hased olunan
 mahzar: huzur yeri
 mahz: sade, saf
 ma'nûn: ünvanlı
 masdar: mebd, kök
 mat: satrançta yenilme
 matleb: istenilen şey
 mazak: darlık
 mecerre: samanyolu
 medâr: bir şeyin döneceği yer
 medhal: giriş, başlangıç
 medhuş: ürkmüş
 mehd: beşik
 mekârih: dertler, sıkıntılar
 mekîn: oturan
 mekremet: kerem, izzet
 melce: sığınacak yer
 memâlik: köleler, kullar
 me'men: güvenilir yer

memdûd: uzatılan
 mennân: ihsanı bol olan Allah
 mengûş: küpe
 menkabet: menkibeler
 mersûd: hesaplanmış
 mesâff: harp saflarının dizildiği
 harp meydanı
 mesâg: izin, ruhsat
 meshûr: sihirlenmiş
 mesîhim: elini sürdüğü hastaların
 derhal iyileşmesinden kinâye
 olarak üzerine yağ sürülmüş an-
 lamında
 meşâm: burun
 meş'al: lamba, kendil
 meşdûd: kavî bağlanmış
 meşîd: harçla yapılmış bina
 merg: ölüm
 meşşata: gelin süsleyen
 mev'id: söz verme
 mevhûme: kuruntu, hayal
 mevrûd: gelmiş, gelen
 meygede: şarap içilen yer
 meyhârân: şarap içenler
 meykeş: şarap içenler
 mezâye: meziyetler
 mezak: zevk alma, lezzet
 mînâ: şarap şişesi, gök, liman
 mu'ciz: acze düşüren
 muanven: ünvanlanmış
 muallem: ta'lim görmüş
 muhassıl: hasıl eden
 muhâtara: tehlike, zarar, ziyan
 muhammer: mayalanmış, kabarmış
 mukaddem: önde giden
 mukbil: bahtiyar
 musahhar: ele geçirilmiş
 musarra': iki mısraı kafiyeli beyt
 mûşikâf: kılı kırk yaran
 mutâf: tavaf olunan
 mutalsım: tılsımlayan
 mutarrâ: ter ü tâze

mûy: kıl
 mücevvez: tecvîz olunmuş, tevaz
 görülmüş
 mücâz: icâzet almış
 müdârâ: yüze gülme, dost gibi
 görünme
 müje: kirpik
 mül: şarap
 masâg: mübah
 müşevveş: karışık, düzensiz
 müşkîn: misk gibi
 mürüvvet: insanlık, mertlik
 müşmir: semereli
 müzâb: eritilmiş
 müzâhir: zâhir olan

N

nâ-bedîd: görünmez
 nâfe-güster: misk yayan
 nahçir: yaban keçisi
 nâhid: yeni yetme kız, Venüs
 gezegeni
 nahl: hurma ağacı
 nahl-bend: bahçıvan, balmumcu
 nahl-ı âteş-bâr: ateş yağdırana
 arı
 nâkâmî: bahtsızlık
 nakkâb: delici
 nâkûs: kilise çanı
 nahvet: kibir, büyüklük
 nâle: inleme
 nâim: bollukta yaşayış
 nâ-sâz: uygunsuz
 nat': sofraya bezi
 nâvek-endâz: ok atıcı
 nâvek-i dil-dûz: kalbe batan ok
 nâverd: savaş, döğüş
 nâz: cilve, işve
 nemek-be-haram: nankör
 nerd: tavla oyunu
 nesnâs: goril, şempanze
 neriman: yiğitlik
 nevâziş: okşayış

nevâziş-gâr: gönül alan, okşayan
 nevâ: ses, sadâ
 nevâde: torun
 nevrûz: yeni gün, ilkbaharın
 başlangıcı ve Celâli takvi-
 mine göre yeni yılın başlan-
 gıcı.

neyl: nâil olma
 nezdîk: yakın
 ney-şeker: şeker kamışı
 neyyir: nurlu, parlak
 nezzâre: seyirci
 nigâr: resim, sevgili
 nigâr-hâne: put evi
 nigîn: yüzük, mühür
 nigeş-i çeşm: gözün bakışı
 niheng: timsah
 nîk ü bed: iyi ve kötü
 nikâd: nükteler
 nis: iğne, diken
 nisân: bolluk, bereket
 nizâr: zayıf, lâgar
 nusret: yardım, başarı
 nûşanûş: içkiye dalma
 nüfûs: ruhlara, canlara
 nühüft: gizli, saklı
 nümûd: gösteren, görünen

P

pâbeste: ayağı bağlı
 pâbercâ: ayağı yerde
 pâdâş: ayaktaş, hemrâh
 palas: eski kilim, keçe
 pây: ayak
 pâyder: ayak
 pây-der-gil: ayağı çamurda
 pâyende: payanda, destek
 pehlû: yan, taraf
 pehn: enli, geniş
 perçem: kâkül
 perrân: uçan, uçucu
 perde-ber: perde alan
 perdaht: cila, parlama

perîzâd: peri çocuğu
 pertev: ışık, parlaklık
 perverân: besleyenler
 pest: alçak, aşağı
 pes: ard, arka, imdi
 pervîz: muzaffer, galip
 peyk: haber veya mektup getirip
 götürren
 peykâr: harp, cidal
 peyrev: arkası sıra giden, uyan
 peyveste: bitişmiş, ulaşmış
 pezîra: kabul eden
 pîç: büküm, kıvrım
 pîç ü tâb: ızdırab, sıkıntı
 pîç-a-pîç: karışık
 pîçîde: karışmış, bükülmüş
 pîşâheng: önde giden
 pîrâhen: gömlek
 pîrâne: yaşlılara yakışır sü-
 rette
 pil: ökçe
 puhte: pişmiş olan
 pûç: faydasız şey, boş
 pûser: gulam, erkek evlâd
 pûş: örtü, örtme
 pûte: içinde maden eritilen
 tava, pota
 pûyân: koşan
 pül: köprü
 pür-bîm-i bî-vefâ-yı ahhâb:
 dostların vefâsızlığından
 korkmuş olan
 pür-füsûn: çok sihirli
 pür-gû: çok söyleyen
 pûşt: sırt, arka

R
 râgıb: isteyen, talep eden
 râh-âverd: postacı, hediye
 râhik: duru ve temiz
 râic: sürümü olan
 râmişger: çalgıcı, mutrib
 râik: saf, hâlis

reftâr: gidiş, yürüyüş
 rehâ: kurtulma, kurtuluş
 refû: yama
 reh-nümâ: yol gösteren
 reh-zen: yol kesen
 renc: sıkıntı, ızdırap
 renciş: incitme
 resâ: yetişen
 reşk: hased, kin
 resân: ulaşanlar
 rezm: kavga, savaş
 rezm ü vegâ: kavga ve savaş
 rezm-gâh: savaş meydanı
 rıtl: şarap
 rikâb: üzengi
 riş: yara
 rîşe: sakal, kahır ve öfke
 rîşte: iplik, hayda
 rû-gerdân: yüz çeviren
 ruh: can, nefes
 ruh-sâr: yanak, yüz
 ruh-sûde: yüz sürmüş
 rûmâlî: yüz sürücülük

S
 şabâ: rüzgâr
 şaf: hâlis, katıksız
 şafâ: saflık, safvet
 sa'd: kutlu, uğurlu
 safder: cesur bahâdır
 şadr: baş, başkan, yürek
 sâgar: kadeh, içki
 şahbâ: kadeh, içki
 saht: katı, sert
 saht-ı dil: katı yürekli
 sahtî: güçlük, sıkıntı
 şâib: yanlışsız
 sâid: kolun dirsekle bilek ara-
 sındaki kısmı
 sâid-i sîmîn: gümüş kol
 sâk: sap, baldır, incik
 sâlûş: riyâkâr, iki yüzlü
 sam: gökkuşağı

Sam: Hz. Nuh'un oğlu
 sâ mân-sûz: rahatı, huzuru bozan
 şarîr: cızırtı
 savn: koruma, sıyânet
 sâye-endâz: gölge salan
 sâye-perver: koruyan
 şayt: şöhret
 sâz-kâr: uygun, muvâfık
 sebh: suda yüzmek
 sebük: hafif, ağır başlı olmayan
 sebük-pâyân: ayağı çabuk olanlar
 sebük-ruh: hafif ruhlu, hoş sohb-
 bet
 sebük-ser: hafif düşünceli
 sebû: şarap kabı, testi
 sebzîn: yeşil renkli
 sehâ: cömertlik, el açıklığı
 sehâr: büyücü
 sekte: durma, kesilme
 selâse: üç
 semender: ateşte yaşar bir ma-
 sal hayvanı
 sement: sarı at
 senc: ölçen, tartan
 serâb: öteki dünya
 ser-bend: başa sarılan şey
 ser-ber-âverde: başını yukarı
 kaldıran
 ser-cûş: tencereden taşan
 ser-çeşm: pîr, baş, çeşme başı
 ser-âgaz: baştan başlama
 ser-firâz: ser-efrâz, başını
 yükselten, başını kaldıran
 ser-fürû: baş eğme
 ser-gerde: elebaşı
 serîr: taht
 ser-keş: dikbaşlı, inatçı
 ser-keşte: başı dönmüş
 ser-kû: mahalle, sokak başı
 ser-nügûn: başı aşağı, talihsiz
 ser-rişte: ip ucu, tutamak
 ser-şâr: dopdolu, mâlâmâl

ser-tâ-be-pâ: baştan ayağa
 sertâb: inatçı
 ser-tâ-pâ: serâpâ, baştan ayağa
 ser-tîz: baş tarafı keskin
 server: başkan, başta gelen
 sîb: elma, tuffah
 sifâl: toprak kap
 silk: inci ipliği
 sinân: mızrak, süngü
 sipeh-sâlâr: serdâr, askerlerin
 en büyüğü
 sipihr: talih, baht, cihan
 sîrâb: suya kanmış
 sirîşk: göz yaşı
 sirişt: tabiat, tıynet
 siyeh-dil: katı yürekli
 siyeh-fâm: siyah renk
 siyeh-kâr: fâsık
 siyeh-pûş: karalar giymiş, yaşlı
 siyeh-mest: fazla sarhoş
 şimâh: kulak, kulak deliği
 şıyt: ses
 sûd: fayda, kâr, kazanç
 sûde: sürmüş, sürülmüş, dövül-
 müş
 sum: at, öküz tırnağı
 sûrî: zâhirde olan
 surre: para kesesi
 surre-bağşâ: para bahşeden
 sûy: taraf, yön, cihet
 sükkân: sâkinler
 sürh: kırmızı, al
 sürâg: haber, işâret
 süst: gevşek, zayıf
 sûtûr: satırlar

Ş

şâbâş: takdir etme
 şâdâb: suya kanmış, sulu
 şâdmân: sevinçli, mahzûz
 şâh: dal, budak
 şahne: subaşı, şehir zâbiti

şâr: şehir, belde
 şast: şest: altmış
 şeb: gece
 şast: okçuların parmağına ge-
 geçikleri yüzük
 şehbâ: Halep şehri
 şemâtet: şamata, gürültü
 şerâr: kıvılcım, şerer
 şerminde: utangaç
 şerze: hışımlı, kuvvetli
 şeşder: müseddes, altılı
 şeş-per: altı kanatlı
 şevk: kuvvetli arzû, sevinç
 şeyâr: toprak
 şeyâr-kerden: toprağı sürmek
 şîd: güneş, nûr
 şifte: tutkun, düşkün
 şihâb: kıvılcım
 şibe: kocalık, ihtiyarlık
 şikâf: yarık, yırtık
 şikem: karın, baht
 şikenc: büküm, kıvrım
 şimşîr: kılınç
 şîr: arslan, esed
 şîr-efken: arslanı yere atan
 şitâb: sür'at, acele
 şitâbân: acele eden, koşan
 şive: naz, edâ
 şiyem: huy tabiat
 şîvem: matem, inleme, yas
 şûhî: şuhluk, oynaklık
 şûr: şamata, gürültü
 şûrîde: karışık, perişan
 şurta: düşmanla önde çatışan
 asker, yelkene uygun rüz-
 gâr
 şu'ûr: anlayış, anlama
 şükûh: şan ve şeref, büyük
 şüste: yıkanmış, hazırlanmış
 şütûr: deve
 şütûr-gürbe: deve ile kedi

T

taazzüz: aziz kılma
 ta'b: zahmet, meşakkat
 tâb: güç, kuvvet
 tâb: parlayan, aydınlatan
 tâb-âver: güç yetiren
 tâbiş: parlayış
 tâb-dâde-i hûn: kana boyatılmış
 tâbdâr: parlak, ışıklı
 ta'addüd: birden ziyâde, bir kaç
 tabl: davul
 ta'bîr: ifâde, anlatma
 taḥassür: hasret çekme
 tâḥûn: âsiyâb, su değirmeni
 tâk: üzüm kütüğü
 takvîd: yetme
 tâli: ikinci derecede önemli olan
 tâli': tulû' eden, doğan
 ta'n-ı â'dâ: düşmanlara sövme
 târ u pûd: arış ile argaç
 tarab: sevinç, şenlik
 tarḥ: tertib, tanzim
 târ: karanlık, tel
 târâc: yağma, çapul
 tarḥ: atma, bırakma
 taşdi': baş ağrıtmaya, tâciz etme
 tavk: gerdanlık
 tavk-ı beşer: insan gücü
 tâz: koşma, koşuş
 teb: harâret
 tehâlûk: can atma
 tehâşi: korkup çekinme, sakınma
 tedmîr: yok etme, mahvetme
 telâkî: karşılaşma
 telbîs: hile, oyun
 telḥ: acı
 telḥî: acılık
 telḥâbe: acı su
 telḥ-kâm: damağı acı, kederli
 tendürüstî: sıhhatte olma
 tenşît: şenlendirme

teng: sık, dar
 tengnâ: dar yer, geçit, boğaz
 tekâlûf: birbirine uymama
 ter: yaş, ıslak, rutûbetli
 ter-destî: el yatkınlığı, usta-
 lık

tesâvî: bir ve müsâvî
 tesliyet: teselli verme, avutma
 teşne: çok istekli, susamış
 tevârî: gizlenme, vera'dan
 tevbîh: takdir, azarlama
 tev'em: eş, ikiz
 tezâhum: izdiham, kalabalıktan
 sıkışma

tezellül: alçalma, küçülme
 tınâb: itnâb, çadır ipi
 tîg: ok

tîre: bulanık, kara
 tîregî: bulanıklık
 tîşe: balta, nacak
 tuğ: sorguç

ţurfa: garip, tuhaf
 ţurreh: alın saçı

tûşe: azık, yiyecek

tünd: sert, keskin

tünd-hüyî: sert huylu

türâb: toprak

tüvân: güç, tâkat

tüvân-ger: zengin, paralı

U

'ubûr: geçme, atlama

ûdî: ut çalan

'udvân: düşmanlık

ulûhiyyet: Allahlık sıfatı

'urbân: çöl arapları

'urûc: yukarı çıkma, yükselme

Ü

übbehet: büyüklük, ululuk

üftâde: âşık, düşkün, biçâre

ülfet-ger: ülfet eden

ümm: ana, anne

ümûmet: analık

üserâ: esirler

üşbe: kurt, böcek

üşküfte: açılmış

üştür: de

üveyl: vaveyle, çığlık

V

vâfir: bol, çok

vâhi: vâhiye: boş, faydasız

vâlâ: yüksek, yüce

vâm: borç

vâye: nasip, kısmet

vâmık: âşık, sevdâlı

varça: uçurum, tehlike

vâye: nasip, kısmet

vaz': bırakma, atma

vefk: uyma, uygun gelme

vegâ: savaş, kavga

vehb: vergi, bağışlama

velvele: şaşkınlık

vesm: dağlama, dangalama

vesvâs: şeytan

vicâh: yüzleşme, yüz yüze gelme

vüfûr: bolluk, çokluk

vülât: vâliler

Y

yâdeste: lades oyunu

yâbende: keşfeden, bulan

yâfe: saçma, manasız söz

yakaza: uyanıklık

yâre: bilezik

yed: el, kuvvet, kudret

yegh-tâz: bahadır, yalnız başına hücum eden

yek-nesak: tek düzen

yek-reh: bir yol, bir kere

yebrûhü's-sanem: insan kökü denilen bitki

yerâ'a: yontulmamış kâmiş kalem

yesâr: varlık, zenginlik

yesîr: kolay

yübüset: kuruluk

yünn: uğur, bereket

Z

zâfir: zafer kazanan

zâhir: parlak

zahm: yara

zahm-nâk: yaralı

zâim: zeâmeti olan

zâir: ziyâret eden

zâk: dölyatağı, rahim

zâkire: hatıra getiren andıran

şey

zalâl: gölge eden, gölgesi olan

zalâm: karanlık

zallâm: çok zulmeden

zanâim: ekler, artırmalar

zâmin: tazmine mecbur olan,

kefil

zanîrân: iç yüzler, kalpler

zanîn: töhmetli, suçlu

zâr: ağlayan, inleyen

ze'b: eritme, eriyici

zebân: dil, lisan

zeber: üst

zeber-dest: eli üstün, gâlip

zeheb: altın

zehebî: altına ait

zehr-âb: acı su

zehr-âlud: zehirli, zehir gibi

zehre: yiğitlik, cesâret

zehr-efşân: zehir saçan

zekân: çene

zelzâl: zelzele, sarsılma

zemîn-bûs: yeri öpme

zemzeme: nağmeli ses

zendûz: sırmalı, sırma işleyici

zeng: zenci

zer-bâf: sırmalı kumaş dokuyan

kimse

zer-dûz: sırmalı, sırma işleyici

zer-ender-zer: süslemede ikinci

defa altın tabakası ile kapla-

ma

zerrîn: altından olan

zerk: iki yüzlülük, riya

zevân: zivana

zevk-yâb: zevk alan

zîbâ: süslü, müzeyyen

zîbende: lââyık, güzel

zîc: yıldızların hareketini

gösteren kitap

zihî: ne güzel, ne hoş

zînet: süs, bezek

zîr: alt, aşağı

zişt: çirkin

zîver: süs, zînet

zulem: karanlık

zû: sahip

zûd: tez, çabuk

zûr: güç, kuvvet

zübâle: mum, kandil fitili

zükâm: nezle

zülâl: saf, hafif, tatlı su

zünûb: günahlar

züyût: yağlar

I N D E K S

(İstılah, eser, müessese, şahıs ve yer isimleri)

A

Abdullah Paşa 12, 40
 Abdürrezzâk Semerkandî 49
 Acemioğlanlar Kışlaları 15
 Afganistan 8
 Ada Kalesi 7, 8
 Ahmed Nüzhet Efendi 49
 Ahmed Paşa 3, 4
 Ahmed Efendi 15
 Ahmed III 16, 23
 Ali Emîrî Efendi 44, 45
 Ali Paşa 17
 Ali(KV) 9
 Anadolu 15
 Arapça 2, 35, 40, 48, 49
 Ârifî Ahmed Paşa 3, 43
 Arûz Risâlesi 48, 49
 Avrupa 18, 19, 22
 Avusturya 7, 8, 18, 49
 Aydın 21
 Aydın Muhassıllığı 12

B

Bâbiâli 16, 22
 Babinger 49
 Bağdad 4
 Bağdadlı Abdullah Süveydi 8
 Bağdad Defterdarlığı 3
 Bâkî 42
 Bâhir Mustafa Paşa 13
 Baltacı 18
 Belgrad 7
 Belgrad Kalesi 49
 Belgrad Muâhedesi 8, 49
 Beyazıt Devlet Kütüphanesi 44
 Bosna Kalesi 7
 Büyük Ayasofya Medresesi 2

C

Cizye Muhâsebeciliği 3, 5, 6, 22

Ç

Çanakkale 17
 Çelebî-zâde Asım Efendi 32, 44
 Çuhadar 18

D

Dâmâd-zâde Feyzullah Efendi 15
 Danimarka 15
 Dârâ 34
 Defteremîni 3
 Defterhâne Kalemî 2, 3, 14, 20, 30
 Deniz Müzesi Arşivi 47
 Dîvân 10, 13
 Dîvân Edebiyatı 35, 42
 Dîvân Şiiri 30, 37
 Dîvân-ı Hümâyûn 2, 3, 10
 Dolmabahçe 7

E

Ebû Kof Ahmed Ağa 16, 17
 Ebûbekir(RA) 9
 Edirnekapı 23
 Eyüb 17

F

Fâtiḥ Câmii 20
 Farsça 2, 3, 35, 40, 43, 48, 49
 Fethiyye-i Belgrad 49
 Fethiyye-i Râgıb 49
 Fitnat Hanım 14, 40
 Fransa 7, 8, 18
 Frederich 18
 Fuzûlî 42

G

Galata 17
 Gülek Boğazı 13

H

Hacı Mehmed Paşa 49
 Hâfid Efendi 45

- Hâkim 50
Halep 13
Halep Valiliği 12
Hâlet Efendi 45, 49
Hâmîd Hamza Paşa 20
Haremeyn Muhâsebesi 22
Haşmet 31, 40
Hatt-ı Hümâyûn 18
Hekimoğlu Ali Paşa 3, 15, 21, 43, 44
Hemedan 3
Hikemiyât 31, 43
Humbarahâne Mektebi 20
Huneyniye ve Tâifiyye 49
Hüsn-i Ta'lil 35
Hüsrev 34
Hüsrev Paşa 45, 47
- I
İbrahim Bey 11
İbnülemin 39, 47
İltizam 18
İngiltere 19
İran 3, 4, 5, 6, 8, 9, 40
İran Edebiyatı 38
İran Moğolları Tarihi 49
İran Seferleri 21
İsaklı 13
İsfahan 5
İskender 14
İskenderiye 12
İsmail Efendi 6
İstanbul 3, 4, 5, 7, 12, 14, 18, 21
İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi 44, 45, 46, 47
İstiâre 35
İzmit Körfezi 19
- K
Kâğıthâne 20
Kâhire 12
Karlo Adolf 18
Kaside-i Bürde 50
Kâtip-zâde Refi' Efendi 17
Kayserili İbrahim Efendi 16
Keçeci-zâde İzzet Molla 21, 41
Koca Râgıb Paşa Kütüphanesi 44, 47, 49
Kocamustafapaşa 43
Koska 20
Kölemen 11
Köprülü-zâde Abdullah Paşa 3
Kutamsıslu 11
- L
Lahsa 5
Lala İsmail 43, 45, 47
Leskofçalı Galib 21, 41
- M
Mahmûd I 10, 12, 21, 43, 44, 48, 49
Mâlikâne 12
Maliye Tezkireciliği 4
Marki dö Vilnöv 7
Mecmûa-i Râgıb Paşa 48
Medine 18, 22
Mekke 18, 22
Melikşah 14
Memlûk 21
Menfî Hilmi Efendi 15
Mesnevî 48
Mısır 11, 13, 21
Mısır Valiliği 11, 15
Mısrâ-i Berceste 31, 32, 39
Mirhond 49
Mirzâ Muhammed Ali 10
Muallim Nâcî 40
Mugan 9
Murad IV 5
Murad Molla Kütüphanesi 44, 48
Mustafa III 16, 17, 18, 19, 23
Mustafa Efendi 7, 8
Mühendishâne Mektebi 20
Münif 32

Münşeât-ı Râgıb 49
Müstakim-zâde Süleyman Sâded-
din 39, 43, 47

N

Nâbî 3, 31, 32, 34, 45, 36, 37, 38,
40, 42, 43, 49

Nâbî Mektebi 32, 39

Nâdir Şah 4, 6, 8, 10

Nâmık Kemâl 41, 42

Necâti 37

Necef 5

Nedim 30, 35, 37, 38, 42

Nef'î 36, 40, 42

Nemçe 43

Nevşehirli Dâmâd İbrahim Pa-
şa 21

Niş 7

Nişancılık 12

Niyemirov 7

Niyemirov Mükâlemesi 7

Nüzhet Ömer 50

O

Ordu Defterdarlığı 4

Ordu-yı Hümâyûn 3, 5, 6

Osman III 13, 14, 15, 16, 40

Osman(RA) 9

Osmanlı 10, 11, 19, 21, 24, 30, 33,
49

Osmanlı Devleti 2, 4, 5, 6, 7, 8,
20, 22

Osmanlı-Rus Savaşı 22

Ö

Ömer(RA) 9

Özi 7

P

Paşakapısı 16

Pertev Paşa 45

Prusya 18, 19

Râgıb Mehmed Paşa 2, 3, 4, 5, 6, 7,

8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16,
17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26,
27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35,
36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43,
47, 48, 49

Râgıb Paşa Dîvânı 44, 45, 46, 47,
48, 49, 50, 51

Ramazanoglu Yaylası 13

Reisü'l-küttâb Vekilliği 4

Reisü'l-küttâblık 3, 10

Rexin 18

Revân 3, 43

Risto(Aristo) 14

Ramazâniyye 48

Rodos 12, 19

Rubâi 48

Rum 10

Rus Seferi 5, 6

Rusçuk 22

Rusya 7, 18, 23

S

Sâbit 32

Sadâret 2, 13, 15, 17, 20

Sadâret Mektupçuluğu 7, 8

Sâib-i Tebrizî 3, 34, 36, 38, 39,
43

Salihâ Sultan 18

Sapanca Gölü 19

Sayda 12, 21

Sayda Valiliği 12

Sebk-i Hindî 35

Sefînetü'l-Râgıb ve Defînetü'l-
Metâlib 49

Selim Ağa Kütüphanesi 45

Seyyid Vehbi 32

Sıbyan Mektebi 21, 50

Süleymâniye Kütüphanesi 44, 45,
46, 49

Sümbül-zâde Vehbi 41

Sünnî 8

Ziya Paşa 21, 23, 39, 41, 42

Ş

Şah İsmail-i Safevî 8, 9, 10

Şah Sultan 44

Şam 5, 13

Şam Valiliği 13, 21

Şemdânî-zâde 19

Şevket-i Buhârî 3, 38, 39, 43

Şevkî Mehmed Efendi 2

Şeyh Galib 30, 37, 41

Şeyhülislam Es'ad Efendi 43

Şeyhülislamlık 15

Şii 8

T

Tahkîk ve Tevfîk 6

Tâlib-i Amûlî 34, 38, 39

Tanzimât 32

Tebriz 3

Terceme-i Matlau's-Sa'deyn 49

Terceme-i Ravzatü's-Safâ 49

Tezkere-i Şuarâ-i Râmiz 2

Tımar 18

Topal Osman Paşa 4

Topkapı Sarayı Kütüphânesi 46,
47

Tuhfe-i Hattâtîn 43

Türkçe 34, 35, 38, 48, 49

Türkistan 8

U

Uzunçarşılı 22

Ü

Üsküdar 20, 44

Y

Yahya Kemâl 21, 31, 41, 42

Yahya Tefvik Efendi 45, 47

Yazma Bağışlar 45, 47

Yedi Yıl Savaşları 18, 19

Yeniçeri 15, 20

Yusuf Efendi 2

Z

Zeyl-i Siyer 49